

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE 2000 YILI SONRASI TRANSFER HARCAMALARININ
YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem BAYSAL

MAYIS-2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE YOKSULLUK VE 2000 YILI SONRASI TRANSFER HARCAMALARININ
YOKSULLUK ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem BAYSAL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cemil RAKICI

MAYIS-2019

TRABZON

ONAY

Çiğdem BAYSAL tarafından hazırlanan “Türkiye’de Yoksulluk ve 2000 Yılı Sonrası Transfer Harcamalarının Yoksulluk Üzerindeki Etkisi” adlı bu Çalışma 27.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Maliye Anabilim Dalı Maliye Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN	Başkan	☒	☐	
Prof. Dr. Cemil RAKICI	Üye	☒	☐	
Prof. Dr. Tarık VURAL	Üye	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Çiğdem BAYSAL
21.05.2019

ÖNSÖZ

Yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliklerinin çok yoğun bir şekilde hissedildiği günümüz dünyasında, yoksulluğun çok fazla sebebi ve bununla ilgili olarak da çok fazla mücadele yolu vardır. Bu çalışmada, yoksullukla mücadele yollarından biri olan transfer harcamalarının Türkiye’de yoksulluk üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bu bağlamda; Türkiye’de yoksulluğun boyutunu, 2000 yılı sonrası uygulanan transfer harcamalarının neler olduğunu, bunların yoksulluğu nasıl önlediğini veya önleyip önlemediğini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmanın, literatür yönünden faydalı olmasını temenni ederim.

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında destek ve katkısı olan tüm herkese, özellikle de görüş ve önerileriyle ışık tutan, kısıtlı zamanını esirgemeyen, çalışmanın her evresinde sergilediği titiz tutumundan dolayı değerli hocam Prof. Dr. Cemil Rakıcı’ ya teşekkürü bir borç bilirim. Hayatımın her döneminde bana destek olup, maddi- manevi yanımda olan, benden hiçbir zaman sevgilerini esirgemeyen aileme sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım. Ayrıca manevi destek ve motivelerini eksik etmeyen sevgili arkadaşım Arş. Gör. Yasemin Arıman’ a çok teşekkür ederim.

Mayıs, 2019

Çiğdem BAYSAL

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
GRAFİKLER LİSTES.....	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XV
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUK KAVRAMI VE TEORİK AÇIKLAMALAR.....	4-32
1.1. Kavramsal Olarak Yoksulluk.....	4
1.2. Yoksulluk Tanımları	5
1.2.1. Mutlak Yoksulluk	5
1.2.2. Görelî Yoksulluk.....	6
1.2.3. İnsani Yoksulluk	7
1.2.4. Öznel Yoksulluk	8
1.2.5. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk	9
1.2.6. Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk.....	11
1.2.7. Sosyal İmkanların Yoksulluğu.....	11
1.3. Yoksulluğun Nedenleri	12
1.3.1. Ekonomik Nedenler	12
1.3.1.1. Büyüme ve Gelir Dağılımı.....	12
1.3.1.2. İstihdam ve İşsizlik.....	15
1.3.1.3. Küreselleşme	16
1.3.2. Demografik ve Sosyal Nedenler	17
1.3.2.1. Yetersiz Eğitim Düzeyi.....	18
1.3.2.2. Sağlık Koşulları Yetersizliği.....	20
1.3.2.3. Yaş ve Cinsiyet.....	21
1.3.3. Siyasal Nedenler	23

1.4. Yoksulluğun Ölçülmesi.....	23
1.4.1. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı.....	24
1.4.2. Temel Gereksinimler Yaklaşımı.....	25
1.4.3. Ortalama Gelirin Yarısı Yaklaşımı.....	26
1.4.4. Harcamaların Besin Gruplarına Ayrıştırılması.....	26
1.4.5. İnsani Gelişmişlik Endeksi.....	27
1.4.6. Kafa Sayısı Endeksi.....	27
1.4.7. Yoksulluk Açığı Oranı.....	28
1.4.8. Gini Katsayısı.....	29
1.4.9. Sen Endeksi.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

2. TRANSFER HARCAMALARI VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ.....	33-67
2.1. Kavram Olarak Transfer Harcamaları.....	33
2.2. Transfer Harcamalarının Sınıflandırılması.....	34
2.2.1. Dolaylı Transferler- Dolaysız Transferler.....	34
2.2.2. Gelir -Sermaye Transferleri.....	35
2.2.3. Verimli - Verimsiz Transferler.....	35
2.2.4. Karşılıklı Transferler- Karşılıksız Transferler.....	35
2.3. Transfer Harcama Türleri.....	36
2.3.1. Sosyal Transferler.....	36
2.3.2. İktisadi (Ekonomik) Transferler.....	37
2.3.3. Mali Transferler.....	38
2.3.4. Borç Faiz Ödemeleri.....	38
2.3.5. Sermaye Teşkilli Transfer Harcamaları.....	39
2.4. Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Önlemedeki Önemi.....	40
2.4.1. Gelir Dağılımı Dengesizliğini Azaltmak.....	40
2.4.2. Yoksullar Lehine İktisadi Büyüme.....	41
2.4.3. İstihdamın Artırılması.....	43
2.4.4. Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi.....	44
2.4.4.1. Eğitimin Kalitesinin Artırılması.....	46
2.4.4.2. Sağlık Hizmetlerine Verilen Önemin Artırılması.....	47
2.4.5. Kadınların ve Çocukların Yoksulluğunun Azaltılması.....	48
2.4.6. Kırsal ve Kentsel Kalkınma Projeleri.....	49
2.4.7. Negatif Gelir Vergisi Uygulaması.....	50
2.4.8. Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele.....	51
2.5. Dünya'da Yoksulluğun Durumu.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE KAPSAMINDA TRANSFER

HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	68-128
3.1. Türkiye'de Yoksulluk	68
3.2. Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikaları	78
3.3. Türkiye'de 2000 Yılı Sonrası Transfer Harcamaları.....	87
3.3.1. İşsizlik Sigortası.....	90
3.3.1.1. Kısa Çalışma.....	91
3.3.1.2. Yarım Çalışma	92
3.3.1.3. Ücret Garanti Fonu	93
3.3.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı.....	93
3.3.2.1. Ailelere Yapılan Yardımlar	94
3.3.2.2. Eğitim Yardımları.....	99
3.3.2.3. Sağlıktaki Yardımlar.....	102
3.3.2.4. Özel Amaçlı Yardımlar.....	104
3.3.2.5. Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı	105
3.3.2.6. Yaşlı ve Engelli Yardımları	106
3.3.3. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.....	107
3.3.3.1. Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Hizmetleri ..	108
3.3.3.2. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri (SED).....	109
3.3.4. KOSGEB Destekleri	112
3.3.5. Vakıflar Genel Müdürlüğü.....	116
3.3.5.1. Aşevi ve Kuru Gıda Yardımı Hizmetleri.....	116
3.3.5.2. Muhtaç Aylığı.....	117
3.3.5.3. VGM Burs Hizmeti.....	117
3.3.5.4. Yabancı Uyruklu Fakir ve Garip Hastaların Tedavi Ettirilmesi	118
3.3.6. Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu	118
3.3.6.1. Kredi ve Burs Hizmetleri.....	118
3.3.6.2. Yurt Hizmetleri.....	123
3.3.6.3. Öğrenci Beslenme Yardımları	124
3.3.7. Milli Eğitim Bakanlığı	125
3.3.7.1. Eğitim Öğretim Desteği.....	125
3.3.7.2. Özel Destek Eğitim Hizmetleri.....	127
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	129
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	132
ÖZGEÇMİŞ.....	152

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; Türkiye’de yoksulluk ve 2000 yılı sonrası transfer harcamalarının yoksulluk üzerine etkilerini incelemektir. Bu nedenle de TÜİK’ in bazı verileri ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu ve Vakıflar Genel Müdürlüğü kurumlarının çalışmaları üzerinde durulmuştur.

Yapılan bu inceleme ile Türkiye’de uygulanmakta olan yoksullukla mücadele kapsamındaki uygulamaların, yoksulluğu azaltma yönünde etkisinin olduğunu görebilmekteyiz. 2000 yılından günümüze kadar olan verileri incelediğimizde gelir dağılımında olumlu gelişmeler olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında kamu kurum ve kuruluşlarının uyguladığı sosyal yardım politikalarının etkili bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, Yoksullukla Mücadele, Sosyal Yardım Politikası.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine poverty and the effect of transfer expenditure on poverty in Turkey after 2000. For that reason, some data of TSI and the works of Ministry of Family and Social Policies, Ministry of National Education, Higher Education Student Loans and Dormitories and Directorate General of Foundations were emphasized.

With this research, we can see the impact on poverty reduction that the scope of application of the struggle against poverty in Turkey. When we look at the data from 2000 to the present, it has been determined that there are positive developments in income distribution. It has been observed that the social assistance policies implemented by public institutions and establishments have an effective place in the struggle against poverty in Turkey.

Keywords: Poverty, Struggle Against Poverty, Social Assistance Policy.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Büyüme-İstihdam-Yoksulluk İlişkisi.....	16
2	Dünya Ülkelerinin Yoksulluk Durumu.....	54
3	İnsani Gelişme Endeksi Göstergeleri.....	59
4	İnsani Gelişme Endeksi Eşitsizlikleri	61
5	Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi	65
6	Kadınlar, İş Dünyası ve Hukuk Endeksi 2009-2018	66
7	Yoksulluğun Sınırları Yöntemleriyle Kişi Başı Yoksulluk Oranları, 2006-2015.....	70
8	Nüfusun İşgücü Durumu.....	72
9	Eşdeğer Aile Kullanılabilir Kişi Başı Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80-P20 Oranı, 2007-2017	73
10	Kadının Çalışması Hakkında Görüşler	76
11	Eşdeğer Aile Kullanılabilir Kişi Başı Gelirine Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluğun Oranı ve Yoksulluk Açığı, 2008-2017.....	77
12	Bütçe İçerisinde Gerçekleştirilen Transfer Harcamaları.....	89
13	Türkiye’de Transfer Harcamalarının Bütçe Harcamaları ve GSYH İçindeki Oranı (%)	89
14	İşsizlik Sigortası Ödemeleri.....	90
15	Kısa Çalışma Ödemeleri	91
16	Yarım Çalışma Ödemeleri	92
17	Ücret Garanti Fonu Ödemeleri	93
18	Türkiye’deki Sosyal Yardımlar	94
19	Yıllara Göre Gıda Yardımları Dağılımı	95
20	Yıllara Göre Yakacak Yardımları Dağılımı.....	95
21	Yıllara Göre Barınma Yardımları Dağılımı.....	96
22	Şehirlere Göre Teslimi Yapılan Konut Sayısı-2016	96
23	Eşi Vefat Eden Kadınlara Yapılan Yardımlar	97
24	Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar.....	97
25	Doğum Yardımları.....	97
26	Muhtaç Asker Çocuğu Yardımları.....	98
27	Öksüz ve Yetim Yardımı	98
28	Eğitim Materyali Yardımları	99

29	2016 Yılı Şartlı Eğitim Yardımları Okul Kademelerine ve Cinsiyete Göre Fayda Sahibi/ Hane Sayısı Dağılımı.....	100
30	Şartlı Eğitim Yardımları	100
31	Öğle Yemeği Yardımlarının Yıllara Göre Dağılımı	101
32	Ücretsiz Ders Kitabı Yardımlarının Yıllara Göre Dağılımı.....	101
33	Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınmasına Aktarılan Kaynağın Yıllara Dağılımı	102
34	2016 Yılı Şartlı Sağlık Yardımları.....	102
35	Şartlı Sağlık Yardımı- Çocuk	103
36	Şartlı Sağlık Yardımı- Kadın	103
37	GSS Gelir Tespiti ve Prim Desteği.....	103
38	2016 Yılında Karar Verilen ve SGK' ya İletilen GSS Gelir Tespiti Sonuçları	104
39	Aşevlerine Aktarılan Kaynağın Yıllara Göre Dağılımı	104
40	Terör Zararı Kapsamında Yapılan Yardımlar.....	105
41	Yabancılarla Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı	106
42	2022 Sayılı Kanun Kapsamındaki Aylıklar	106
43	2016 Yılı Evde Bakım Yardımı	107
44	Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinden Ücretsiz Bakım Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayıları.....	109
45	2016 Yılı SED Miktarları	110
46	Yıllara Göre Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Uygulaması Kapsamında SED Verilen Çocukların Sayısı ve Kullanılan Ödenek Miktarı.....	110
47	2016 Yılı İçinde Yönetmelik Maddesine Göre Sosyal Yardım Grupları ve Kişi Sayıları.....	111
48	SED Hizmetinden Yararlanan Çocukların Eğitim Gruplarına Göre Sayısı	111
49	Yeni Girişimci Desteği	112
50	İŞGEM Destekleri	113
51	2018 Yılı KOSGEB Desteklerinin Uygulama Sonuçları.....	114
52	2018 Vakıflar Genel Müdürlüğü Yurtdışı Gıda Yardımları	116
53	Aylık Burs-Öğrenim Kredisi Miktarları	119
54	Yıllar itibari İle Ödeme Yapılan Öğrenci Sayıları.....	120
55	Öncelikli Burs Alan Öğrenci Sayıları	121
56	2017 Yılında Adlarına Burs Ödemesi Yapılan Kurumlar.....	122
57	Yıllar İtibari İle Tahsilat Tutarları	122
58	2017 Yılı Yurt Yatak Kapasite Bilgileri	124
59	2013-2017 Yılları Arası Öğrencilere Yapılan Beslenme Yardımları	124
60	Eğitim Öğretim Desteği Verilecek Okul Türleri, Destek Tutarları ve Öğrenci Sayıları.....	126

61	Okul Türlerine Göre Eğitim Öğretim Desteği Öğrenci Sayısı ve Kasım 2017 Ödenek (Ödemenin %35'lik Kısmı) Miktarları.....	126
62	Özel Ödenek Eğitimi Kapsamında Kurum Öğrenci Sayıları ve Ödenek Tahsis Miktarları.....	127
63	Özel Destek Eğitim Ödenek Tablosu (2017 Yılı 12 Ay).....	128

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Yoksulluğu Meydana Getiren Kısır Döngü	19
2	Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı.....	30
3	Transfer Harcamalarının Çalışma Kararlarına Etkisi	43

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Öğretmen Başına Düşen İlköğretim Okulu Öğrenci Sayısı 2012-2017.....	56
2	Kişi Başına Düşen GSMH, Atlas Yöntemi.....	69
3	Okula Kayıtlılık, İlköğretim	74
4	GSYİH (Cari USD).....	79
5	Ulusal Yoksulluk Sınırında Kalan Yoksul İnsan Oranı.....	80
6	Doğumda Beklenen Yaşam Süresi	83
7	Küresel Ekonomik Beklentiler-Tahminler.....	86
8	2016-2018 Dönemi Destek Bütçesi Gerçekleşmeleri (Milyon TL).....	115
9	2017 Yılı Yurt Yatak Kapasitesi.....	123

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AGÜ	: Azgelişmiş Ülkeler
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
CGE	: Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi
CYÖ	: Cinsiyet Yetkinlik Ölçümü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMF	: International Monetary Fund
İGE	: İnsani Gelişme Endeksi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
İYE	: İnsani Yoksulluk Endeksi
KASDEP	: Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KYK	: Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NGV	: Negatif Gelir Vergisi
OECD	: Organisation for Economic Cooperation and Development
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SED	: Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHÇEK	: Sosyal Hizmet ve Çocuk Esirgeme Genel Müdürlüğü
SYDGM	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
SYDTF	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfı Fonu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfı
ŞNT	: Şartlı Nakit Transferi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme
UNICEF	: United Nations International Children Emergency Fund

VGM : Başbakanlık Vakıflar Genel M¼d¼rl¼ę¼
WB : World Bank
Yurtkur : Y¼ksek ¼ęrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

GİRİŞ

Yoksulluk kavram olarak dünya tarihinin başlangıcından beri varlığını sürdüren bir olgudur. Yoksulluk kavramının tanımı ilk olarak, Seebohm Roventree tarafından 1901 senesinde yapılmıştır. O günlerden bu yana hayatımızda olan yoksulluk teriminin çok fazla tanımı yapılabilmektedir. Bunun sebebi ise yoksulluğun çok fazla sebebi ve çeşidinin olmasıdır. Ancak genel bir tanım yapmak gerekirse; yoksulluk, birey veya toplulukların hayatlarını devam ettirebilmeleri için normal yaşam standartlarının altında kalınması ve toplumdan dışlanması durumudur.

Gelişmekte olan ülkelerde, öncelikli hedefi kişilerin hayat standartlarını yükseltmek olan devlet, birçok yoksullukla mücadele politikası uygulayabilmektedir. Uygulanabilecek bu politikalarla devlet, gelir dağılımı adaletsizliğini azaltma yoluna giderek yoksulluğa çözüm arayışındadır. Ülkemizde ise bu yoksulluğa çözüm arayışlarına 1980'li senelerde başlanmıştır. Ancak bu yıllarda başlayan çözüm arayışlarının yaygın ve etkili uygulamalar olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Türkiye'de, bugünkü anlamıyla yoksulluğun hissedilmesinde; köylerden kentlere göçler ve yaşanan ekonomik krizler gibi birçok sebep etkili olmuştur.

Yoksullukla mücadelenin birçok yolu varken, bunlardan biri olan transfer harcamaları geliştirmekte olan ülkeler için kritik bir öneme sahiptir. Transfer harcamaları özellikle 20. Yüzyılın ortalarına doğru literatüre girmiştir. Bu terimi ilk ortaya atan iktisatçı Arthur Cecil Pigou'dur. Pigou bu terimi 1947 yılında "devletin güvenliğini kazanım için gerçekleştirdiği harcamalardır" şeklinde tanımlamıştır.

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de transfer harcamaları çok büyük öneme sahiptir. Özellikle de bütçe açıkları yönünden, borç faiz ödemeleri ile transfer harcamaları kritik öneme sahiptir. Çoğu geliştirmekte olan ülkede olduğu gibi Türkiye'de de kalkınma amacıyla bütçe harcamaları bütçe gelirlerinden fazla tutulması sebebiyle oluşan bütçe açıkları dolayısıyla borçlanma yoluna gidilmiştir. Bu borçların faiz ödemeleri de transfer harcaması ödemeleri içerisinde yer almaktadır.

Transfer harcamalarından olan sosyal transferler, gelir paylaşımında adaleti sağlamanın en etkili yollarından biridir. Toplum içerisindeki yoksul kesimde yer alanların mevcut durumlarını iyileştirerek, gelir paylaşımını daha adil bir duruma getirmeye yol açmaktadır. Meslek edinebilme becerilerinin kazandırılması ve bireysel kabiliyetlerin iyileştirilmesi gibi uygulamalarla da

yoksulluk çizgisinin altındaki bireylerin hayat standartlarının bu çizginin üzerine çıkarılmasında çok büyük katkıları vardır.

Bu tezin amacı; yoksulluğun ne olduğu, tüm Dünya ve Türkiye’de yoksulluğun boyutunun nerelerde olduğu, yoksullukla mücadele kapsamında neler yapılabileceği, bu mücadele politikalarından biri olan transfer harcamaları yoluyla 2000 yılından bu yana ülkemizde ne gibi yardımların gerçekleştirildiği ve bu yardımların katkılarının neler olduğu gibi sorulara cevap aramaktır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Bu çalışmanın birinci bölümünde yoksulluğun birçok tanımının olabileceğinin üzerinde durulup, birçok çeşidinin söz konusu olduğu ve bunların sınıflandırılması ele alındı. Yoksullukla mücadele kapsamında, yoksulluğun nedenleri ve boyutunun kritik önem taşıması dolayısıyla yoksulluğa neden olan birçok faktör tek tek ele alınarak, yoksulluğun ölçüm yöntemlerinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise transfer harcamaları ve yoksulluk ilişkisi başlığı altında, transfer harcamalarının tanımı yapılarak, bütçe içerisindeki hangi harcama türü oldukları belirtilmiştir. Transfer harcamalarının sınıflandırılmaları yapıp, harcama şekline göre hangi harcama türü oldukları tek tek başlıklar halinde açıklanmıştır. Transfer giderlerinin yoksullukla mücadele kapsamındaki katkıları ele alınıp, tüm Dünya’daki yoksulluk genel bir bakış açısıyla sayısal verilerle birlikte incelenmiştir.

Çalışmanın son bölümü olan üçüncü bölümde ise Türkiye’de yoksulluğu tüm yönleriyle ele alıp genel bir bakış açısıyla yoksulluğun boyutundan bahsedilmiştir. Yoksullukla mücadele amaçlı uygulanmakta olan tüm politikalar üzerinde durularak, Türkiye’de 2000 yılı sonrası transfer harcamaları başlığı altında detaylı incelemeler sayısal verilerle birlikte yapılmıştır. İşsizlik sigortası kapsamında, kısa çalışma, eksik çalışma, ücret garanti fonu ödemeleri de ele alınmıştır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın sosyal yardımlar kapsamında bünyesinde bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’nın gerçekleştirdiği yardımlar araştırılmıştır. Bu yardımlar içerisinde ailelere yapılan yardımlar, eğitim yardımları, sağlık yardımları, özel amaçlı yardımlar, yabancılara yönelik sosyal uyum yardımı, yaşlı ve engelli yardımları bulunmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın bünyesinde bulunan bir diğer kurum ise Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, kimsesiz çocukların ya da yoksul ailelerin çocuklarının topluma kazandırılıp bakım, beslenme, barınma ve eğitim gibi ihtiyaçlarının sağlanmasında yardımcı olmaktadır. KOSGEB’in sağladığı, iş hayatına atılmak isteyenler için veya herhangi bir üretim, yatırım konularında ülke ekonomisine de katkısı olacak herkese büyük teşvik ve desteklerinin sayısal verilerle açıklamaları yapılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün yardımları olan; aşevi ve kuru gıda hizmetleri, muhtaç aylığı, burs hizmetleri, yabancı uyruklu fakir ve garip hastaların tedavi ettirilmesi gibi yardımlar üzerinde durulmuştur. Yüksek Öğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun sağladığı barınma, beslenme

ve burs imkanları ile Milli eğitim Bakanlığı'nın sağladığı burs imkanları ele alınmıştır. Tüm bu incelemeler ışığında Türkiye'de ciddi anlamda sosyal transfer harcaması yapıldığı gözlemlenmiş olup, bu harcamaların ülkeye olumlu katkıları görülebilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUK KAVRAMI VE TEORİK AÇIKLAMALAR

1.1. Kavramsal Olarak Yoksulluk

Sözlük anlamı olarak ele alındığında yoksul kavramı, gerektiği kadar parası bulunmayan ya da refah içinde hayatını sürdürmek için ihtiyaç duyulan araçlara sahip olamayan bireydir. Yoksulluk kavramı ise hayatın gereksinim duyulan imkânlarına sahip olamama durumunu anlatmaktadır. Hayatı devam ettirmek için ihtiyaç duyulan şeyler ise, içinde yer alınan sosyal duruma, çevreye ve şartlarla ilintili olarak farklılık arz edeceğinden yoksulluk kavramı çoğunlukla gözle görülebilen durumla, olması gereken durumun kıyaslanmasını gündeme taşır (Aktan ve Vural, 2002: 2).

Yoksulluk, kavram niteliği ve boyutu bakımından toplulukların çeşitli sosyoekonomik gelişmişlik ölçütlerine göre farklılık gösterebilmekte ise de yaşamsal sosyal risk bulundurması yönünden, tüm toplumların en kritik ortak sosyal meselelerinden bir tanesi olduğu söylenilebilir. Yoksulluk deyince aklımıza çoğunlukla zenginliğin zıttı olan fakir olma durumu, yani sefalet, aç olma durumu, yokluk, muhtaç olmak, hayat ile devamlı mücadele, hayatı sürdürebilme savaşı, temel ve zorunlu gereksinimleri yeteri kadar giderememe, yeteri kadar varlığa ve gelire sahip olamama gelir (Ak, 2016: 296).

Yoksulluk kavramını ilk tanımlayan kişi Seebohm Rowntree olarak bilinir. Rowntree'nin 1901 senesindeki tanımlamasına göre; yoksulluk toplam kazancın, biyolojik olarak varlığın idame ettirilmesi için ihtiyaç duyulan yiyecek, giyim, barınma vb. en az boyuttaki fiziki gereksinimleri gidermeye yetememesi şeklindedir (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 60). Yoksulluk tanımının sınırları gün geçtikçe genişlemektedir (Temelli, 2012: 15). Mali ve sosyal boyuttaki yaşananlara paralel bir çizgide meydana gelen, yeryüzünde çok büyük bir alan üzerinde görülen yoksulluk sorunu son dönemlerin en kritik problemlerinden biridir (Yurdakul, 2010: 276). Özellikle de ülkemizde son dönem krizlerinden sonra, hem akademik ortamda hem medyada en fazla tartışılan konuların birini yoksulluk kavramının oluşturduğu göze çarpmaktadır (Öztürk ve Çetin, 2009: 2663).

Esasında, yoksulluk çok yönlü bir kavram olduğu için sadece bir tanıma indirgeyip açıklamak epey zordur. Bu temel zorluğun nedeni yoksulluğu meydana getiren birçok madde olması, bu

maddeler arasındaki çeşitli ilişkiler ve oluşturulabilecek tanımlamanın bu konuda araştırma yapan birinin bilgi birikimi ile şekillenebilecek olmasıdır (Odabaşı, 2009: 11).

1.2. Yoksulluk Tanımları

Yoksulluk çok yönlü bir kavram olduğu için tek bir tanımının yapılması mümkün değildir. Bu yüzden yoksulluğu; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, insani yoksulluk, öznel yoksulluk, kırsal yoksulluk-kentsel yoksulluk, tüketim harcamasına göre yoksulluk ve sosyal imkânlar yoksulluğu şeklinde çeşitli başlıklarla sınıflandırarak açıklayabilmemiz mümkündür.

1.2.1. Mutlak Yoksulluk

Mutlak yoksulluk, aile veya bireylerin biyolojik anlamda varlıklarını sürdürebilmeleri için gerek duyulan en az kazanç ve harcama seviyesidir (İnsel, 2005: 6). Bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri fizyolojik ihtiyaçları gidermeleri ile mümkün olmaktadır. Rowntree'in de 1901'de vurguladığı gibi, bunun temelinde de yaşamlarını idame ettirebilmeleri için en az seviyedeki gıda ihtiyaçlarının karşılanması yatmaktadır. Bu gereksinim mutlak olarak giderilmek zorundadır (Kale, 2007: 4).

Yoksulluk yaşamı sürdürebilme ölçütü olarak tanımlanınca genellikle en az besin kalori alımını, en az harcama malı sepetini, bireysel refah düzeyini veya temel bir yaşam için ihtiyaç duyulan yarar seviyesini elde etmek için zorunluluk duyulan geliri ele almış olur. Dolayısıyla; gelir, harcama ve refah kavramları farklı şeylermiş şeklinde düşünülse bile, kendi içlerinde alakalıdır ve mal ve hizmetleri direk göstermektedir. Bir kişinin temel bir hayat düzeyi için gerek duyduğu bireysel yarar ve refah düzeyinin tespit edilmesi kolay değildir; kısaca harcama dışındaki malların (boş vakit, sosyal hayat, beşeri sermaye) neler sayılabileceği konusunda bir sınır yoktur (Wagle, 2002: 156).

Bu yaklaşım ölçüt alınarak mutlak yoksulluk çizgisi (poverty line)'nden bahsederken çoğunlukla en az gıda tüketimleri ön plana çıkarılmaktadır. Asgari kalori ihtiyacı giderilecek gerekli boyutta gıda ürünlerinin oluşturduğu bir sepetin bedeli objektif yoksulluk çizgisi olarak gösterilebilmektedir. Mesela, Dünya Bankası'nın 1990'daki araştırmalarına bakılırsa bir bireyin hayatını idame ettirebilmesi için ihtiyaç duyulan en az kalori miktarı olan 2400 kalorilik besin sepetinin fiyatı, mutlak yoksulluk sınırı şeklinde belirlenmiştir (DPT,2001:104). UNDP'nin aynı senede yaptığı bir çalışmaya göre ise birey başına ihtiyaç duyulan kalori miktarı ülkelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ve coğrafya bakımından ilgili biçimde farklılık görüldüğü üzerinde durulmuş, birey başına günlük kalori gereksinimi gelişmiş ülkelerde 3390, gelişmekte olan ülkelerde 2480 ve gelişmemiş ülkelerde 2070 kalori şeklinde açıklanmıştır (UNDP, 1990: 45).

Aynı ve nakdi kazançları bu esas ihtiyaçları gidermekte yetersiz olan kişiler mutlak yoksulluk çizgisinin altında kalmaktadır. Bir diğer ifadeyle mutlak yoksul bireyler (Kabasakal, 1998: 32);

- Hayatını insani şartlarda devam ettirmeye yetecek gıdayı karşılayamayan, karnı doymayan,
- Kendisini dışarıdaki zararlardan koruyabilecek, barınılabilecek bir yeri olmayan,
- Hijyenik içme ve kullanma suyuna ulaşamayan,
- En az olması gereken sağlık hizmetlerinden faydalanamayanlardır.

1.2.2. Göreli Yoksulluk

Görelî yoksulluğun ortaya çıkışı insanın bir sosyal varlık olması dolayısıyla'dır. Bir toplumda kabul edebilir asgari tüketim seviyesinin altında olanlar göreli yoksul sayılmaktadır. Bu tüketim seviyesi mutlak yoksulluğun üzerindedir. Ama ne kadar üzerinde olduğunun ölçütü, bulunduğu yaşadığı toplumun gelişmişlik seviyesine göre değişmek durumundadır. Bu, kişinin biyolojik olarak değil, sosyal bir varlık olarak varlığını devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyulan tüketim seviyesinin hesap edilmesini gerektirmektedir. Kimi çalışmalarda mutlak yoksulluk sınırı % 50, kimi çalışmalarda % 100 daha fazla hesaplanarak göreli yoksulluk sınırı belirlenmektedir. Son zamanlarda yoksulluk denilince daha çok göreli yoksulluk çeşidi akla gelmektedir. Mutlak yoksulluk tanımında "muhtaç" gibi daha spesifik olarak kullanılan terimler ifade edilmektedir, o yüzden yoksulluk kavramı insanlarda göreli yoksulluk tanımını çağrıştırmaktadır (Arslan vd., 2002: 17).

Bu yoksulluk kavramında, sınırı çizilen ortalama gelirin altında kalan bireyler yoksul olarak adlandırılır. Mesela AB'de, ortalama gelirin %60'ının altında bir kazançta sahip olan kişiler göreli yoksul çerçevesine girerler. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ise, harcamayı esas alan göreli yoksulluk çerçevesini, eşdeğer kişi başına tüketim harcaması ortalama değerinin %50'si şeklinde belirlemiştir (Gündoğan, 2008: 43).

Görelî yoksulluk; İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si ve Avrupa Şartı gibi insan hakları belgelerinde, onurlu bir biçimde yaşama hakkı biçiminde yer almaktadır. Onurlu biçimde yaşama hakkı vurgusu, yaşam hakkının kişinin biyolojik süreklilik düzeyinde düşünülmemesi gerekliliğini gözler önüne sermektedir. Bu sebeple insan hakları belgelerinde gizli şekildeki yoksulluk çizgisi (poverty line) düşüncesinin de göreli yoksulluk kavramı yardımıyla açıklandığı ifade edilebilir (Tekeli vd., 2000: 143).

Görelî yoksullukta, yoksulların gelirini (ve ya tüketimini) zengin fertlerin ya da başka bir alternatif kesim ile kıyaslandığından bu bakımdan eşitsizlik düşüncesini de bulundurmaktadır. İlaveten mutlak yoksulluk kavramını, birey başı sabit bir reel kazanç (tüketim) seviyesi

çerçevesinde açıklayabilirken; görelî yoksulluk diğerkimi sosyal toplulukların birey başı reel kazancı (veya tüketimi) biçiminde ifade edilir (Warr, 2000: 4).

1.2.3. İnsani Yoksulluk

UNDP (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı) aracılığıyla 1997 senesinde yayınlanmış olan İnsani Gelişme Raporu'nda daha geniş açıklanan insani yoksulluk terimi, insani iyileşme ve insanca hayat sürebilmek amacıyla maddi imkânların yanında ana ihtiyaçların giderilebilmesi için ekonomik, toplumsal ve kültürel belli fırsatları elde bulundurmanın da gerekli olduğu düşüncesini bulundurur. Dolayısıyla asgari ihtiyaçlardan üst seviyede bir ekonomik refaha sahip olmanın gerekliliği ve yoksulluğun çok çeşitli kavramlara sahip olduğu vurgulanır. İnsani yoksulluk endeksi (Human Poverty Index) ömür sürecinin uzunluğu, temel eğitim imkânlarından yoksunluk ile kamu ve özel kaynaklara ulaşamama gibi insani gelişim yönünden meydana gelen mahrumiyetleri, yoksulluğun boyutlarını ve insani iyileşme çerçevesinin dışarısında kalan insanların payını hesaplamaktadır (UNDP, 1997: 30-32).

İnsani Yoksulluk Endeksi (HPI) az gelişmiş ülkeler için şu üç koşuldanhareketle hesaplanmaktadır (Gündoğan, 2008: 44);

- Temiz içme suyuna erişemeyen nüfusun payını,
- Temel sağlık olanaklarından geri kalan nüfusun payını,
- 5 yaşın altındaki ve gereği kadar gıda alamayan nüfusun payını

Gelişmekte olan ülkeler için göz önünde tutulan HPI koşulları ise şunlardır;

- **Yaşam Süresi:** 40 yaşın altında ömür beklentisinde olunan kişi payını,
- **Eğitim:** Okuma yazmadan yoksun yetişkin bireylerin payını,
- Olması gereken düzeyde bir hayat kalitesi.

Gelişmiş ülkeler için öneme alınan HPI kriterleri ise şu şekildedir;

- **Hayat süresi:** 60 yaşın altında hayat beklentisinde olunan kişi payını,
- **Eğitim:** OECD tarafından açıklanan fonksiyonel cahilliğin payını,
- **Belli bir kalitede yaşam:** Yoksulluk çizgisinin alt düzeyinde yaşantısı olanların oranını,
- **Sosyal dışlanma:** Uzun vadeli işsizliğin payını.

İnsani Gelişme Raporu dikkate alındığında yoksulluk, toplumsal yaşamdan dışlanma olarak da açıklanabilir. Bu nedenle, ekonomik yönden imkansızlık içinde olan bireyin yanında, mesela kadın ya da bir azınlık içerisinde olduğu sebebiyle sosyal hayatın gerekliliklerine dahil olamayan biri de, ekonomik olanakları olsa bile, yoksul olarak tanımlanabilir. Kadın erkek ayrımlarının yoksullukla alakalı etkilerinin önemini vurgulayan UNDP, bu nedenle cinsiyet boyutuyla da

incelemiş olup “Toplumsal Cinsiyeti Güçlendirme Ölçüsü” ve “Toplumsal Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi” ni oluşturmuştur (Gürer, 2010: 51).

1.2.4. Öznel Yoksulluk

Gelir/ tüketim temeline dayanan mutlak ve görelî yoksulluktan çok başka bir kavram olan öznel yoksulluğun temeli Adam Smith'in yoksullukla alakalı fikirlerine dayanmaktadır. Adam Smith tüm bireylerin eşit olanak ile alternatifleri elinde bulundurduğunu ve kişilerin olanak ve seçenekleri boyutlandırma haklarını kullanmaları gerekliliğini öne sürer. Kişiler içinde yer aldıkları toplumda bulunmaktan utanmamalı, toplumda insanların arasına karışabilmeli ve öbür bireylerle bir arada bulunabilmelidir. Smith'e göre kişinin kendisinden ve bulunduğu toplumdaki insanlardan utanacak olması, yoksulluk seviyesinin kapalı çerçevesidir. Adam Smith tarafından ortaya atılmış olan bu kavram son günlerde “öznel yoksulluk” yaklaşımı olarak tekrardan gün yüzüne çıkmıştır (Yüce ve Özbek, 2006: 103).

Dünya Bankası'nın dünya çapında yaptığı ankette yoksulların yoksulluğu tanımlaması yer almaktadır. Dünyanın farklı ülkelerindeki yoksullar yoksulluğu yeterli olmayan beslenme ve barınma, düşük ekonomik gelir, kötü durumdaki sağlık durumu ve yeterli olmayan giyim olarak tanımlamaktadır. Yoksulluğu açıklarken insanlar umutsuzluk hissini, acizliği, aşağılanma duygusunu ve azınlıkta kalmayı da açıklamalarına eklemektedir. Yoksul halkın öznel yoksulluk tanımlamalarından çıkarılan sonuçlar şu şekildedir (Narayan, 1999: 31) ;

- Yoksulluğa çok boyutlu bakmayı sağlayan çok fazla madde vardır.
- Maddî refah için gerekli şartların olmaması (gıda, barınma, toprak...), fiziksel yoksunluk ve açlığa sebep olan birçok madde olarak açıklanmaktadır.
- Yoksullar sıkıntılarını dile getirememesi, acizlik ve sömürülmeye sebep olan özgürlükten yoksun olduklarının bilincinde bile değildirler. Yoksulların bu maddelerden eksik olmaları hem özel hem kamu kuruluşları tarafından kibar olmayan, küçük düşürücü ve insanlık dışı hareketlere maruz kalmalarına sebep olmaktadır. Sosyal hayatta bulunabilme konusundaki eksik yanları sosyal bağlarının kopmasına neden olur.
- Temel altyapının eksikliği (yol, ulaşım ve su) önemli sıkıntılar oluşmasına yol açar.
- Hastalık yoksullar için çok korkutucudur. Çünkü koruyucu sağlık hizmeti çok eksik, mevcut koruyucu sağlık hizmeti masrafları ise onlar için çok fahiştir.
- Yoksullar gelire değil giderlerine önem vermektedirler. Fiziksel, beşeri, sosyal ve toplumsal giderlerinin yetersizliği, kırılabilirlikleri ve risklere açık olmaları ile örtüşmektedir.

1.2.5. Kırsal ve Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk daha çok, özgürlük, güvenli olma, kendine saygı, toplumsal kişilik, toplumsal iletişimin yoğunluğu ile boyutu, kararlarını alabilme bağımsızlığı, hukuksal ve siyasal haklar gibi nitelik bakımından istekler ve ihtiyaç duyulanlar üzerinde dururken; kentsel yoksulluk, kazanç ve harcama biçiminde nicelik bakımından istenilen ve ihtiyaç duyulanlar kısmına yönelmektedir (Özsoy, 2003:).

Kırsal yoksulluğu tüm boyutlarıyla ele alan araştırmaların adedi çok fazla değildir. Genellikle daha fazla kent yoksulluğu üzerinde durulmuş, kırsal yoksullukta ise verilen göç ve gecekondulaşma oranı bağlamında araştırmalar yapılmıştır (Öztürk, 2008: 606). Dünyadaki yoksul kesimin büyük bir oranı toprak yönünden zayıf, tarımsal getirinin az olduğu, kuraklığın kendini gösterdiği, her türlü taşkın ve toprak erozyonlarına uygun, doğasal tahribatların üst seviyede olduğu kesimlerde hayatlarını sürdürme çabasındadırlar (WB, World Development Report 1990: 30).

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) geliştirmekte olan ülkelerde tarım sektörünü incelemiş, gizli işsizlikten açık işsizliğe geçişi tespit eden ilk kuruluş olmuştur. 1979'dan itibaren kırsal kesimlerdeki yoksullaşma evrimi özellikle istihdam yönünden incelenmiştir. ILO kırsal yoksulluğu, kırsal kesimlerdeki açık ya da gizli işsizlik şeklinde tanımlamaktadır. Azalan gelir seviyeleri sebebiyle kırsal sektörde fakirleşme evriminin hız kazandığı gözlemlenmektedir (DPT, 2000: 3).

Tarım alanının yapısı ve toprağın dengesiz dağılımı, özellikle de kırsal kesimde hayatını sürdüren insanların önemli bir kısmını topraksız veya küçük tarım işletmeleri sahiplerinin oluşturması, kırsal kesimdeki fakirliği meydana çıkaran ciddi bir konudur (Gülçubuk vd., 2003: s.y). Bu kesimdeki halkın piyasa koşullarına terk edilişi ile buradaki insanlar çöküş seviyesine gelmiştir ve kırsal kesimdeki nüfusun tarımsal üretime dayalı olarak buralarda hayatını sürdürmesini fazlasıyla zora sokmuştur (Kepenek ve Yentürk, 2001: 354).

Kentsel yoksulluk ve kırsal yoksulluğu karşılaştırarak incelediğimizde şu kriterler göze çarpmaktadır (Sındır, 2005: 2-3).

- **Ulaşım:** Kentsel ve kırsal hayat kıyaslamasındaki önemli ayrımlardan teki de ulaşımır. Bir tarafta her çeşitten ulaşım imkanları bulunan bir şehir hayatı öbür tarafta kentle ulaşımı günlük bir-iki kez yapan ve her an bozulabilmesi olasılığı olan özel mülkiyete sahip minibüs ile buna benzer ulaşım imkanları. Bu ayrım özellikle anakent ya da merkezi ilçelerin köyleri haricindeki yerleşim alanlarında çok göze çarpan biçimde hissedilmektedir.
- **Eğitim:** Köylerimizin bir başka problemi de, Milli Eğitim Bakanlığımızın olanakları dâhilinde meydana getirdiği her türden çabaya karşın eğitimde imkânların eşitliğinin

oluşturulamamasıdır. Köy ilköğretim okullarımızın büyük çoğunluğunda fiziki şartlar, donanım ve öğretmen ihtiyacı göze batan bir biçimde hissedilebilmektedir. Şehirlerde ise bu imkânlar köylere kıyasla çok daha iyi vaziyettedirler.

- **Sağlık:** Çevreyi iyileştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevrenin kirlenmesine engel olmak devletin ve vatandaşların görevleridir. Devlet, tüm halkın yaşamını, beden ve ruh sağlık ve bütünlüğü içinde devam ettirebilmesini olanak sunmak; kişi ve madde enerjisinde tasarruf ile faydayı artırıp, elbirliğini oluşturmak hedefiyle sağlık kuruluşlarını bir elden düzenleyip hizmetin sunulmasını planlar. Devlet, bu ödevini kamusal ile özel kurumlarındaki sağlık ve sosyal hizmetlerinden faydalanarak ve bunları inceleyerek tamamlar. Ama maalesef ki kırsal ve kent kıyaslamasında bu olanaklar bakımından birtakım farklılıklar gözlemlenebilmektedir.
- **Örgütlenebilme, Tarım ve Sosyal Hizmetler:** Anayasaya göre devlet, milli ekonominin faydalarını göz önünde tutarak, ilk önce üretim artışını ve tüketicilerin korunmasını hedefleyen kooperatifçiliğin iyileştirilmesini kolaylaştıracak önlemleri hayata geçirmelidir. Bunlara ilaveten, kırsal kesimin gerek duyduğu her türden bilgiye en basit ve az maliyetli yoldan ulaşım olanaklarının şehir hayatındaki olanaklar ölçüsünde oluşturulması, yayım hareketlerinin gerekli düzeyde yerine getirilmesi gerekmektedir.

Dünya'daki nüfus hızlı bir biçimde artış göstermektedir. Nüfusun artış durumu kentlerde kırsal kesime nazaran daha fazla olduğu için, yoksulluk sorunu kentlerde daha fazla görülebilmektedir (Bostanoğlu, 1992: 148). Yoksulluk problemini kentler yönünden önemli hale getiren etken, Dünya'daki nüfusun hemen hemen %50'sinin kentlerde yaşamasıdır. Bilhassa da 1980'li senelerden bu yana sermayenin hareketliliğinin serbest oluşuna dönük ekonominin politikaları neticesinde kentler ekonominin merkezi hâlini almıştır. İktisadi hareketlerin kentlerde ağırlık kazanması nüfusun bu yaşam merkezlerine kaymasına yol açmıştır (Ünsal, 2002: 56). Bu sorunlara özellikle de endüstrileşmiş kentler ve bu kentlerde yer alan gecekonducular sebep oldu. Endüstri sonrası dönemi yaşayan metropol şehirlerin bir dönemler endüstri merkezi olan yerleri, daha sonları bu alanların terk edilmesiyle göçmen ve yoksul insanların yer aldıkları çöküntü merkezi halini aldı. Böylelikle, şehirler varlıkla/yokluğun, sanayi alanlarıyla/çöküntü alanlarının bir arada yer edindiği, kutuplaşma durumlarına tanıklık etti. Türkiye'de diğer ülke şehirlerinden farklı olarak, bu problemlere ilaveten, 1990 senesi sonrasında mecburi göç meseleleri de eklenince şehirler eski-yeni yoksulluğun bütün yönleri ile karşı karşıya kaldı (Kesgin, 2012: 175).

Kentsel yoksulluk, yoksulların yaşamlarını sürdürdükleri şehir merkezlerinde insanların gerekli kazançları sağlayamamaları ve temel hizmetlerden faydalanma imkânsızlıklarına ek olarak, şehir merkezlerinden dışlanma, olumsuz hayat şartları, yargı, bilgi, eğitim, kararlarını alabilme özgürlüğü ve vatandaşlık gibi temel haklardan faydalanma zorluğu, şiddetle karşı karşıya kalma ve

güvenlik zaafı gibi problemlerin yanında, sosyal konum açısından da sorun yaşamaları anlamını taşımaktadır (Göksu, 2009: 84).

Kent yoksulluğunda etkili olan en önemli faktör, son yıllarda art arda görülen ekonomik krizler sebebiyle şehirlerde hayat şartlarının fazlasıyla zorlaşmış olması faktörüdür. Kentlerin eski popülerliğini kaybetmesine sebep olan diğer ana faktörler ise işsizliğin artması, reel ücretlerde yaşanan hızlı düşüş, alt ve üst gruplar arasında büyük oranda artış gösteren gelir paylaşımı eşitsizliği, gün geçtikçe zorlaşan diğer ekonomik şartlar, tüm bu faktörlerin de etkili olması ile insana ve mala kast durumlarındaki artışlardır (Arslan, 2010: 390).

1.2.6. Tüketim Harcamasına Göre Yoksulluk

Araştırmalarda en çok faydalanılan yöntemlerden biri tüketim harcamalarıdır. Tüketim harcamalarının daha çok kullanılmasının en önemli sebebi hem gelire nazaran daha az dalgalanması hem insani gereksinimlerin esas olarak mal ve hizmetlerin kullanımıyla alakasının ön plana alınmasından dolayıdır. Bu yaklaşımda, insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için en az seviyede besine, giysiye, barınağa, eğitime ve sağlık imkanlarına harcamaları gerekli olan maddiyat göz önünde tutulmaktadır. Bu esas kriterlerin aile başına düşen en az tüketim değerinin yoksulluk çerçevesi şeklinde adlandırıldığı çalışmalarda, benzer mal ile hizmetin yaşam merkezinden ötürü ayrı değere sahip olduğu, bu nedenle tüketicinin maddi durumunda yerleşim yerinden yerleşim yerine ayrı durumlar görülebileceği de göz önüne alınmıştır (Aras, 2012: 45).

Tüketim harcamalarına göre belirlenebilecek olan yoksulluk sınırında kişinin bütün tüketim öğelerine yaptığı tüm harcamaları göz önünde tutulmaktadır. Söz konusu harcamalar da mutlak ve görel yoksulluk tanımının içerisinde yer alan tüm harcamalardır. Bu harcamalardan bir kısmı giyim, barınma, gıda, konut, eğitim, sağlık, ulaştırma ve sosyal harcamalardır. Dolayısıyla tüketim giderleri temel alınarak yapılan hesaplamalarda bütün harcama kalıbı hesap edilerek, hem mutlak hem de görel yoksulluğun sınırları çizilebilmektedir (Bolayır, 2007: 41).

Tüketim giderlerine göre yoksulluk sınırı çizilirken ülke içindeki bölgesel dengesizlikler de göz önünde tutulur. Bu şartlar altında, harcama düzeyi parasal değer bazında en aşağıda olan bölgenin harcama ortalaması, o toplumun asgari düzeydeki hayat şartlarını gösterecektir. Belirlenen bu değerler diğer yoksulluk türlerine göre daha gerçeğe yakın bir yoksulluk sınırı kavramı olarak kabul edilebilir (Kaya, 2011: 38).

1.2.7. Sosyal İmkânların Yoksulluğu

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin 1996 senesinde yayınlanmış olan raporunda ilk defa “gelir yoksulluğu” terimi haricinde “sosyal imkânlar yoksulluğu” şeklinde

tanımlanan farklı bir terim gün yüzüne çıktı. Akademik çevrelerde bile henüz tam bilinmeyen bu terim, yoksulluğu nakdi olarak kazanç yönünden değil, kişilerin insani hayat standartları için yeterli esas gereksinimlere ne boyutta sahip oldukları açısından inceler ve ölçmeye çalışır. UNDP, temel olarak üç maddeden yola çıkarak, geliştirdiği sosyal imkânlar yoksulluğu indeksini hesap eder. Bunlar şu şekildedir (Kaya, 2007: 60):

- İlk madde “sağlıklı üreme imkânı.” Konusunda uzman bir sağlık personelinin yardımı olmadan meydana gelen doğum oranı, kişilerin sağlıklı üreme olanaklarını ne kadar elde bulundurabildiklerini gözler önüne serer.
- Diğer madde “sağlıklı büyüme ve yeterli beslenme.” Bu maddede ise 5 yaşından küçük olan ve uluslararası standartlara göre olması gereken kiloda olmayan, buradan yola çıkarak da gerektiği kadar beslenemeyen çocukların oranı göz önüne alınarak ölçümü yapılır.
- Son madde ise “okuma yazma.” Araştırmalara göre genel bir okuryazarlık yüzdesinden sadece yalnızca 15 yaş ve üzerindeki kadınların okuryazarlık yüzdeleri esas alınmaktadır.

Bu üç madde için ölçülen oranlar tek bir yüzde hesabı haline getirilir ve “sosyal imkânlar yoksulluğu indeksi” adıyla tanımlanır.

1.3. Yoksulluğun Nedenleri

Yoksulluğun tanımı çok boyutlu olduğu için, yoksulluğun sebepleri de bağlantılı olarak kolayca ortaya konulamamaktadır. Ayrıca yoksulluğun sebepleri süreç içerisinde sosyo- ekonomik farklılıklar ile çeşitlenmektedir. Bu sebeple yoksulluğun sebepleri çeşitlidir (Hazman, 2010: 137).

Yoksulluğun sebepleri; ülkeler, toplumlar ve kişilerin eğitim seviyeleri, gelir durumları, yerleşim yerleri ve yaşadıkları bölgelerin gelişmişlik durumlarıyla ilgili olarak değişiklikler göstermektedir. Dolayısıyla yoksulluğun nedenlerini; ekonomik nedenler, demografik ve sosyal nedenler ile siyasal nedenler genel başlıkları altında ele alabiliriz (Şenses, 2003:146).

1.3.1. Ekonomik Nedenler

Ekonomik nedenler; büyüme ve gelir dağılımı, istihdam ve işsizlik ile küreselleşme başlıkları altında ele alınabilir.

1.3.1.1. Büyüme ve Gelir Dağılımı

Yoksulluk kavramı, iktisadi büyüme ve gelir paylaşımı dengesizliği ile fazlasıyla bağlantılıdır. Ekonomik büyüme kavramının yoksulluk oranını azaltmaya etkisi, öncelikle Çin ve

Güney Kore ülkeleri örnek gösterilebilir olmakla beraber, çoğu uygulamalı incelemelerin neticesinde kanıtlanır duruma gelmiştir. Fakat, yoksul kişilerin büyümenin ortaya çıkardığı avantajlardan eşit şekilde veya gereğince faydalanamadığı hallerde, büyümenin gelir paylaşımına katkısı akıllarda soru işareti bırakır. Farklı ülkelerin uygulamaları, gelir paylaşımındaki adaletsizliklerin azaldığı, reel ücretlerin artış gösterdiği, ücretlerdeki dengesiz dağılımın ve işsizliğin azalmaya başladığı bir büyüme evresinin, yoksulluğu azaltmak için başarılı olabileceğini gösterir (Şenses, 2006: 149-151).

Gelir dağılımı yapısı paylaşım ilişkilerinin en net göstergelerindedir. Başka bir söylemle, gelir paylaşımı bir milli ekonomi içerisindeki üretilmiş mal ve hizmet toplamlarının, belli topluluklar içerisindeki paylaşımını göstermektedir. Bir ülkede, yoksulluk sosyal bir problem şeklinde meydana gelirse, o ülkenin gelir paylaşımında muhakkak büyük oranda bozukluklar vardır. Çok fakir ülkeler (mesela Afrika ülkeleri) genel bir yoksulluğa sahip olduğu için, yoksulluğun sebebi gelir dağılımı bozukluğu kuralının dışında sayılabilir. Yoksul ülkeler, zaten en küçük gereksinimlerini giderebilecek üretim şekline uzaktır. Gelişmekte olan ülkelere, temel tüketim ve ara malları üretebilmekte ve en küçük gereksinimlerini sosyal olarak giderebilmektedir. Ancak bu ülkelerdeki sermaye birikim modellerinin, gelir paylaşımı adaletsizliğini azaltmaktan uzak olduğunu görebilmekteyiz. Üstelik bu durumdakilerin, adaletsiz paylaşım durumunu bir ihtiyaç şeklinde gördüğünü söyleyebilmek daha doğru olur (Dansuk, 1997: 15).

Ekonomik büyümenin gerçekleşmemesi ya da küçük düzeylerde meydana gelmesi bireylerin ve hane halklarının hayatlarının uzun bir sürecinde ya da tamamında fakir yaşamalarına sebep olur. Bu vaziyet yalnızca kendi dönemlerini değil, ayrıca sonraki nesillere de etki etmektedir. Bu nedenle, ekonomik büyümenin boyutu kronik yoksulluğa etki eden önemli bir madde olarak göz önünde bulundurulmalıdır (Temiz, 2008: 75).

İktisadi büyüme ile kronik yoksulluk arasındaki bağlantı değerlendirildiğinde; kronik yoksulluğu barındıran her kesimin aynı kriterlere sahip olmadığı, her kesimin kendine özgü ayrımlarının olduğunu söyleyebiliriz. Bu sebeple, kronik yoksulların büyük çoğunluğu değişik çalışma ortamlarında iş olanaklarını ve üretkenliği bulundurmakla beraber, gerçekte büyük çoğunluğu güvenli olmayan istihdam, kötü sağlık imkânları, yetersiz ve kötü gıda alımı gibi ayrı ayrı yönlerden olumsuz şartlarda yer almaktadır. Bir takım kronik yoksul ise ihtiyar olmak ya da engelli olmak nedenleriyle herhangi bir istihdam içerisinde yer alamamaktadır. Bu nedenle, içinde buldukları yoksulluktan sıyrılabilmeleri nerdeyse imkânsız hale gelmektedir (Bird ve Pratt, 2004: 5).

Ekonomik büyümenin alt gelir tabakalarına etki etmesi kesin olmasa da, ekonominin küçülmesinin dezavantaj olarak etki etmesi daha büyük olasılıktır. Ekonomik krizler öncelikle gelirden daha az pay alan nitelikli olmayan işçilerin işlerinden olmalarına ve küçük işletmelerin ya da esnafın kepenk kapatmasına neden olur. Ekonomik kriz zamanlarında gelir dağılımı ve

yoksulluk ölçülerinde görülen aşırı uçurumlar da bu etkiyi gözler önüne sermektedir (Aras, 2012: 73). Elbette, ekonomik açıdan ulaşılabilecek başarılarda büyümenin katkısı görmezden gelinemez bir gerçektir. Fakat zaman içerisinde yakalanacak bu başarıların yalnızca büyümenin özelliklerine dayalı olduğu da söylenemez. Büyüme, salt nicel faktörlerden oluşan bir anlama sahip olmakla beraber diğer niteliksel faktörlerden de uzak kalmamaktadır. Niteliksel faktörleri de içererek günümüze değin gelen, ekonomik başarıların temeli olarak gösterilen Ekonomik Büyüme Modelleri bu yönden uygun birer örnek olabilir (Erol, 2006: 68).

Ekonomik büyümenin yoksulluğu azaltma lehine etkisinin üzerine çok başka fikirler olmasına rağmen, literatür içerisinde büyümenin yoksulluğun payını düşürdüğü hususunda genel bir görüşün olduğu görülebilir. Dolayısıyla bütünüyle bakarsak, yoksulluğun oranlarındaki en fazla azalmanın görüldüğü sürecin, aynı anda istikrarlı bir şekilde büyümenin de görüldüğü dönemlerin olması dikkati çekmektedir. Mesela 1981 yılında Çin'deki yoksulluğun payı % 50'lerde iken, yaklaşık olarak senelik %9.9' luk büyüme payı katkısıyla günümüzde tek haneli oranlara düşmüştür. Aynı şekilde, 1993 yılında Vietnam'daki yoksulluğun payı senelik % 6'lık bir büyüme katkısıyla, % 58'den tek haneli rakamlara gerilemiştir. Büyümenin hızlı gerçekleşmesi durumunda bunun sadece ailelerin maddi kazançlarını çoğaltmakla kalmayacağı, ayrıyeten, eğitimin, sağlığın ve altyapı imkânlarının da iyileşme göstererek, yoksulluğun düşürülmesine dolaylı yoldan etki edeceği ve "insani yoksulluk" değerlerini pozitif olarak değiştirebileceğini söylemek mümkündür (Gündoğan, 2008: 49).

Dünya Bankası iktisatçılarından François Bourguignon büyüme, yoksulluk ve eşitsizlik kavramlarındaki bağlantıyı "Yoksulluk-Büyüme-Eşitsizlik (PGI) Üçgeni" şeklinde tanımlamaktadır. Bourguignon, "PGI Üçgeni"ni şu şekilde özetler: Yoksulluk geliri arttırarak (büyüme) ya da daha iyi bir gelir paylaşımı ile düşürülebilir. Yoksulluk miktarında %1'lik bir azalma, belli bir büyüme oranı veya adil olmayan dağılımdaki belli bir düşüşle sağlanılabilir. Yani, gelirdeki bir artışın eşitsizlikteki bir düşüşe engel olması gerekmez. Asıl anlatılmak istenen kısaca: "Yoksulluğu düşürmek için sadece büyüme odaklı düşünmek yerine, ekonomistler eşitsizlik ve büyüme konularının ikisinin de aynı anda üzerinde durabilirler" (Bourguignon, 2004: 4).

Gelir paylaşımındaki eşitsizlikler ve yoksulluk günümüzde yüz yüze gelinen en kritik sorunların başını çekmektedir. Amsterdam Antlaşması ve 2000 senesinde yapılan Lizbon Avrupa Konseyi'nde de ön plana çıkarılan gelir dağılımı problemi dünyada 1980'lerle başlayan değişme süreciyle beraber, yalnızca bir ekonomik problemmiş gibi düşünülmekten çıkıp, siyasal ve toplumsal içerikli bir problem olarak da ele alınmaya başlanmıştır. Dolayısıyla, "gelir yoksulluğu", "sosyal imkânlar yoksulluğu" ile "insani yoksulluk" gibi farklı tanımlar gün yüzüne çıkmıştır (Meyer ve Sullivan, 2009: 31). En çok da gelir yoksulluğu, genel olarak tüm ülkelerde hissedilen iktisadi bir problemdir. Gelişmekte olan ülkelerde ve özellikle de azgelişmiş ülkelerde daha kritik düzeylere varmış vaziyettedir (Aktan, 2001).

Ekonomik büyümenin hızının yanı sıra, sağlanan büyümeden doğan kazançların eşit paylaşımının da yoksulluğun azaltılmasında etkisinin büyük önemi olduğu yadsınamaz. Büyümenin sağlanmadığı ya da az gerçekleştiği dönemlerde, gelir dağılımı uygulamaları yoluyla yoksulluğun düşürülebileceğini öne sürmek, ne kadar zor da olsa, gelir paylaşımında pozitif farklılıklara neden olan büyümenin, gelir dağılımında farklılık yapmayan büyümeden daha çok yoksulluk oranını düşürdüğü ileri sürülebilir (Gündoğan, 2008: 49).

1.3.1.2. İstihdam ve İşsizlik

Büyüme esnekliğinin istihdamın birden küçük olduğu yerlerde istihdamdaki büyüme ekonomik büyümenin gerisinde kalmıştır. Tarım alanındaki istihdam esnekliklerinin birden büyük ve diğer ülkelere göre fazla olduğu ekonomilerde ekonomik büyümenin tarım alanında daha fazla istihdam meydana getirdiği ortaya koyulmuştur. Fakat yoksulluğun tarımsal tabanlarının güçlü olduğu bu ülkelerde bu oranların yoksulluğu azaltmada yeterli olup olamayacağı sorusu bazı şartların meydana gelmesine bağlıdır. Büyümenin yoksulluk üzerine gösterdiği etki konusunda gelişmekte olan ülkeler ve geçiş ekonomilerinden öğrenilenler de işaret ediyor ki, istihdam yoluyla büyümenin yoksulluğu azaltabilmesi için büyümenin esneklik şartını sağlayan yoksulluk oranı yüksek alanlarda olması gerekmektedir. Ek olarak bu alanlardaki yoksulların eğitim, kabiliyet, içinde bulunulan sektör, istihdama aktif katılım vb. bağlamında istihdamdan faydalanabilecek durumda olması yani iktisadi bütünleşme şartının meydana gelmesi gereklidir (Messkoub, 2008: 10).

Tablo 1: Büyüme-İstihdam-Yoksulluk İlişkisi

ÜLKE	BÜYÜME	GELİR DAĞILIMI	İSTİHDAM	YOKSULLUK
Bangladeş	İlmlı	Artan eşitsizlik	Oldukça hızlı büyüme	Düşüyor
Hindistan	Yüksek	Artan eşitsizlik	Yavaş artıyor	Düşüyor
Nepal	Yavaş	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
Kamboçya	Yüksek fakat dar kapsamda	Durağan	Az sayıda sektörde hızlı, genelde yavaş	Kırsal yoksulluk atıyor, kentsel yoksulluk düşüyor
Çin	Yüksek	Hızla artan eşitsizlik	Yavaşça büyüyor	Düşük oranda azalıyor
Endonezya (Kriz Öncesi)	Yüksek	Sabit ve düşük	Yavaşça büyüyor	Hızla düşüyor
Endonezya (Kriz Sonrası)	Düşük	Sabit (ya da eşitsizlik büyüyor)	Yavaşça büyüyor; bazı sektörlerde azalıyor	Başlangıçta artış, sonra düşüş, sonuçta başlangıç seviyesi üzerinde
Mongolya	Yavaş ve derin düşüşün kısmen düzelmesi	Artış	Sanayide düşüş, emeğin tarım sektörüne göçü	Sovyet çağından itibaren ani artış
Vietnam	Hızlı	İlmlı yükseliş	Sanayi ve hizmetlerde yavaş büyüme	Düşüş
Etiyopya	Yavaş	Kırsal eşitsizlik azalıyor, kentsel eşitsizlik artıyor	Sanayide yavaş büyüme, tarımda negatif büyüme	Genelde değişmedi, kentte arttı, kırdan düştü
Uganda	2000'e kadar ilmlı, 2000'den beri yavaş	2000'e kadar sabit sonra artış	Sanayide yavaş büyüme, tarımda artış	2000'e kadar düşüş sonra artış
Ermenistan	1993'e kadar ani düşüş, sonrasında iyileşme	Başlangıçta ani bir artış, sonrasında yavaş yükseliş	Sanayi ve hizmetlerde düşüş, tarımda artış	Sovyet çağından itibaren ani artış
Kırgızistan (düzelme dönemi)	Yavaş	Artmıyor	Sanayi ve hizmetlerde düşüş, tarımda artış	Düşüş
Bolivya	Yavaş	1997'den itibaren düşüş, 1999'dan itibaren artış	1997'ye kadar hızlı, sonra yavaş büyüme	1999'dan itibaren düşüş sonra yükseliş

Kaynak: Khan, 2007: 6.

Tablo 1'de görüldüğü gibi ekonominin bir dalındaki büyümenin otomatikman yoksulların faydasına etki etmeyeceği, bunun meydana gelmesinin büyümenin çizgisine (istihdam ya da verimlilik yoğun olup olmamasına), yoksulların sektördeki yerine ve sektörler arası geçişliliğin büyüklüğüne bağlı olduğu bilinmektedir. İstihdam odaklı büyümenin yoksulluğu azaltabilmesi için daha verimli bir sektörde meydana gelmesi gerekir. Fakat bu sırada daha az verimli sektörler yoksulluğu azaltmayı sürdürmek için verimlilik yoğun büyümeye gerek duyabilir (Hull, 2009: 69).

1.3.1.3. Küreselleşme

Küreselleşme, gerçekte zengini daha da zengin yapmakla beraber, gelirin dağılımı konusunda zenginlerin yararına işlediğinden, zenginlikle yoksulluk arasındaki makasın iyice açıldığı, zenginlerin daha çok kazandığı, yoksulların daha da fakirleştiği bir dünyayı oluşturmaktadır. Bu durum ayrıca yoksulluğun hızla arttığı ve yoksulların sayıca arttığı bir dünyadır. Hiç de göz ardı

edilemeyecek boyutta, bir tarafta başka yerlerde son derece yüksek ve git gide de artan bir zenginlik varken diğer tarafta yaygın ve şiddetli bir yoksulluk azalmaksızın varlığını devam ettirmektedir (Pogge, 2002: 5). Dünyadaki en zengin 42 bireyin mal varlığı, dünya nüfusunun %50'sine tekabül eden 3,6 milyar kişiyle eşit durumdadır; en zengin 10 ülkenin geliri ise en fakir 10 ülke gelirin tam 77 katı şeklindedir (İNSAMER, 2018, https://insamer.com/tr/kuresel-adaletsizlik-dunya-yoksulluk-ve-esitsizlik-raporu-2018_1682.html).

Küreselleşme olgusuyla beraber ticaret ve yatırımın önü açıldığı için, bu şartları lehine kullanan yani, uluslararası engelleri aşabilme olanağına sahip kesim yararına gelir paylaşımı olumlu etkilenir. Sermayedarlar, kalifiye emekçiler ve sahip olduğu kaynakları talebin yoğun olduğu bölgelerde arz etme olanağına sahip olan kesim küreselleşmeden avantaj sağlayarak refah seviyelerini arttırmaktadırlar (Aktan ve Vural, 2002: 27). Bu nedenle, yetersiz sermaye sahipleri, kalifiye olmayan işçiler ve kaynaklarını avantajlı biçimde sunamayanlar küreselleşme olgusundan aleyhte etkilenmektedirler (Rakıcı, 2008: 60).

Morawetz' in (1977: 12) Dünya Bankası için yaptığı bir incelemede 1950 ile 1970 yılları arasında az gelişmiş ülkelerin gelir paylaşımı ve büyüme arasındaki bağlantıyı araştırmış ve büyümenin hızıyla gelir paylaşımında zamanla görülebilen ilişki arasında net bir bağlantının olmadığını söylemiştir. 20. asrın son çeyreğindeki yeni küresel dalganın en kritik tarafı, emekle elde edilen kazancın üzerindeki sorunları yanında barındırmasıdır (Yeldan, 2002: 4). Dolayısıyla küreselleşme sürecinde gelir paylaşımını temel anlamda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha da olumsuz etki doğurmuştur. Küreselleşmenin payı yükseldikçe az gelişmiş ve gelişmekte olan şekilde adlandırılan ülkelerin yoksul oranı da artmakta, zengin ve yoksul aralarındaki aralık daha fazla açılmaktadır (Milanovic, 2005: 21).

Ülkeler arasındaki eşitsizlikler yoksulluğun da adil paylaşılmamasına neden olmaktadır. Örneğin, 1990'lı yılları baz alırsak, Güney Asya'nın % 43'ü ve Afrika kıtası nüfusunun %39'u günde 1 doların aşağısında bir kazançla hayatlarını devam ettirmekte, tüm gelişmekte olan ülkelerin nüfusunun ise % 32'si belirlenmiş olan 1 dolarlık yoksulluk çizgisinde hayatlarını devam ettirmeye çalıştıkları düşünülmektedir. Dünyada yoksulların büyük bir kesiminin Asya Pasifik bölgesinde hayatlarını sürdürdükleri söylenebilmektedir (Aktan, 1997: 98). Afrika'nın ise azalan insan sayısı ile yoksulluğun ve eşitsizliğin üzücü yanlarının en hissedilir olduğu kıta olarak anılması inkâr edilemez bir gerçektir (Yates, 2004: 42).

1.3.2. Demografik ve Sosyal Nedenler

Demografik ve sosyal nedenler; yetersiz eğitim düzeyi, sağlık koşulları yetersizliği, yaş ve cinsiyet başlıkları altında ele alınabilir.

1.3.2.1. Yetersiz Eğitim Düzeyi

İnsanı eğitim yoluyla değiştirmeden, toplumsal ve iş hayatına yönelik davranışları öğretmeden, hiçbir toplumsal, ekonomik ve siyasal gelişmeye, özetle sağlıklı kalkınmaya ulaşmak olası değildir. M. Friedman'ın da üzerinde durduğu gibi eğitim sadece eğitim alan kişide değil, etkisi eğitim alan bireyin çevresinden başlayıp tüm toplumda hissedilir. Bunların yanı sıra siyaset olarak demokrasiyi seçmiş ülkelerde eğitim alan kişilerde yaratıcı ve eleştirel düşünme gelişmiştir. Bu da öğrencilerin ilgilerini ve kabiliyetlerini değerlendirerek, öğrencilere perspektif bir dünya görüşü ile hoşgörülü bir bakış sağlar. Özetle; ülkeler, sadece kaliteli bir eğitim sistemi yoluyla, kalkınabilmenin gereği kadar sayıda ve kalitede birey gücü yetiştirirler. Böylelikle bu eğitim kalitesindeki kişilerce ülkenin kaynakları daha etkin ve planlı bir şekilde kullanılır; ülke refah kazanır, bireyler daha da huzurlu olur (Acaroğlu, 2005: 44-45).

Eğitim alanındaki eşitsizlikler, emeğin dağılımını belirleyen faktörler açısından baktığımızda, gelir paylaşımındaki adaletsizliklerin meydana çıkmasına neden olan faktörlerin ilk sırasında gelmektedir. Son dönem şartlarında fazla gelir sağlayan bir mesleği edinebilmek için gerekli özellikler kaliteli eğitim görülerek sağlanmaktadır. Bu sebeple, eğitimin aslında bir kamu çalışması olarak görülüp ücretsiz duruma getirilmesi, düşük kazançlı bireylere ise eğitimleri için gereken kadar burs imkanları sağlanması gibi eğitimde fırsatların dağılımını eşitlemeyi sağlamaya dönük önlemler emeğin getirileri arasındaki adaletsizliği azaltmakta büyük görev alır (Pehlivan, 2009: 31). Tüm bu şartlar altında eğitime kayıtsız kalmak kişinin hayatı için büyük kayıplara yol açacaktır.

Eğitim sanıldığı gibi aksine sadece ekonomi alanında değil aynı zamanda siyasi, kültürel ve sosyal alandaki kazanımlarıyla da ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden gelişmiş ülkelerde eğitim, iktisadi büyüme stratejisinin önemli bir elemanıdır. Eğitimi yüksek kalitede sağlamak ise hükümetlerin ilk hedefi haline gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde 1960'lı yıllardan itibaren kalkınma stratejilerinde eğitim ve mesleğe hazırlamaya öncelik tanınmıştır. Milli gelirden eğitim harcamaları için tahsis edilen kaynakları arttırılarak insan kaynakları yönetimi ve yeni teknolojiyi sağlama üst düzeye çıkarılmıştır. Günümüzde GSYH içinde eğitim harcamaları payına bakıldığında gelişmiş ülkelerin en az olanı % 6 iken, gelişmekte olan ülkelerde en fazla % 4 değerindedir. Bu durum gelişmekte olan ülkelere gerek beşeri sermaye kalitesini arttırmada gerekse iktisadi büyüme ve kalkınma hedefine ulaşmada en büyük engeldir. Zira iktisadi büyümeye katkı sağlaması için beşeri sermayenin en etkin şekilde kullanılması gerekmektedir (Zhumabekova, 2016: 13).

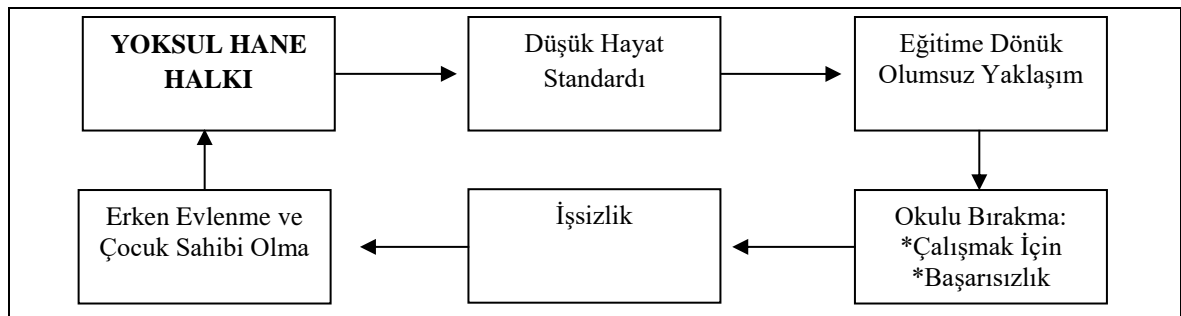
Dünyada uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve teknoloji geliştirme becerisi, günümüzde küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme durumuyla birlikte rekabet gücünün önemli unsurları haline gelmiştir. Rekabet avantajı sağlayan kaynakların günümüz şartlarıyla hızla farklılık

gösterdiği bu süreçte, bilgi ve iletişim teknolojileri uygulama biçimlerinde köklü farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Ekonomik gelişmede bilgi ağırlıklı ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi öncelik kazanmış, özellikle istihdamı oluşturan kitlenin eğitim düzeyi ve gerekli becerilere sahip olması önem kazanmıştır (DPT, 2007: 62). Bu da eğitimin önemini ve gerekliliğini ön plana çıkarmaktadır.

Eğitim, beşeri sermayenin esas kaynağı ve kişinin gelirini hayatı boyunca olumlu yönde ve direkt olarak etkileyebilen, işsizliğin riskini düşüren en önemli unsur şeklinde kabul görmektedir. Buna dayanarak eğitimin düzeyi arttıkça, emeğin piyasasında işsizlik tehlikesinin düşmesi de eğitimin önemli bir kazancı şeklinde gözler önüne serilmektedir. Makro iktisat boyutunda eğitimi incelediğimizde ise ekonominin değişken koşullarına uyum sağlayan biçimde işgücünü sağladığını görürüz. Buna ilaveten, teknolojik gelişmelerin üretimin sürecine uygulanmasını kolaylaştırarak ekonominin performansının yükselmesini sağlamaktadır. İşgücünün çalışma hayatındaki verimliliğinin artması büyümeye ve dolayısıyla kalkınabilmenin hızına, rekabetin gücünün artmasına ve uzun vadede işgücünün genişleyebilmesine yol açar (Çalışkan vd., 2013: 32).

Ülkelerin gelişmişlik seviyelerini yükseltebilmek için, yüksek vasıflı insan gücü yetiştirmeye ihtiyaçları vardır. Çünkü ülkeler, yüksek vasıflı insan güçlerinin çokluğu oranında kalkınabilir olmakta ve eğitime yaptıkları harcamaların toplam harcamaları içerisindeki oranı kadar gelişebilmektedirler. Bu açıdan eğitimin, kazandırdıkları ile masrafları arasındaki farkın doğru ölçülmesi gereklidir. Aradaki farkın olumlu olması verimliliğe katkı sağlarken, olumsuz olması ise verimliliği azaltmaktadır (Taban ve Kar, 2004: 281).

Şekil 1: Yoksulluğu Meydana Getiren Kısır Döngü

Kaynak: Üstün, 2007: 16.

Şekil 1'e baktığımızda yoksul ailedeki düşük yaşam kalitesi beraberinde eğitime ilişkin olumsuz şartları getirirken, bu ailede bulunan okul çağındaki çocukların çalışmak için veya başarısızlık sebepleriyle okuldan ayrılmalarına yol açar. Bu durum ise işsizliğe sebep olur ve eğitimsiz düşünce yapısıyla erken evlenme ve çocuk sahibi olmaya iter. Tüm bu süreçler içerisinde, yoksul ailede yetişen bir çocuk da bu döngüyü devam ettirerek, yeni bir yoksul aile kurar.

Fakat şunu da eklemek gerekir ki yoksulluk-eğitim çerçevesinde yalnızca eğitime yönelik toplumsal politikaların başarı sağlayamayacağı gerçeği vardır. Eğitimin dışındaki alanları dikkate almayan bir politikayla, eğitime bağlı ve eğitimle meydana gelen toplumsal adaletsizlikleri ortadan kaldırmakta başarıya varamayacaktır. Dolayısıyla ev şartları, işgücü şartları ve eğitim uygulaması ile tümüyle beraber göz önünde bulundurulmalıdır. İlaveten yaygın ve uzun süreli hale gelen eğitimin masraf ve getirileri de sorgulanması gereken konulardan birisidir (Kalaycıoğlu ve Çelik, 2010: 193).

Özetleyecek olursak küreselleşme döneminde eğitim, daha önceki dönemlerle kıyaslandığında daha çok önem oluşturmaktadır. Fakat dünyanın genelindeki kazançların ve ekonomik refahtaki eşitsizlikler ile ölçülebilen adaletsizliğin, eğitimi de etkilediğini ve bu eşitsizliğin de git gide daha çok büyüdüğünü söyleyebiliriz. Buradan çıkarımla gelişmekte olan ülkelerin, bilhassa da ilköğretim ve ortaöğretimin nitelik olarak geliştirilmesiyle, gelişmiş ülkelerle arasındaki farklılığı kapatabilmenin olasılığı ön görülebilmektedir. Zira gelişmekte olan ülkelerde ilköğretim ve ortaöğretimde geçen her fazladan senenin, kişilerin gelir imkanlarını % 10'dan daha çok arttırdığı düşünülmektedir (Suarez-Orozco ve Qin-Hilliard, 2006: 11). Çoğunlukla eğitimdeki adaletsizliklerin, yoksulluğun en kritik etkenlerinden tekini meydana getirdiği ve eğitimdeki fırsatların adaletsizliği ile gelir adaletsizliği arasında da kuvvetli bir bağ olduğu açıkça görülmektedir. Buradan yola çıkarak yoksulların eğitim düzeyinin yükseltilmesi gerekliliği bilinen bir gerçek olsa da, bu durum tamamen eğitim politikalarını belirleyenlerin kontrolünde değildir. Çünkü eğitimin birçok faktörden etkilendiği görülmektedir (Iqbal, 2006: 36).

1.3.2.2. Sağlık Koşulları Yetersizliği

Sağlığın, liberal düşüncelerin toplumsal haklarla zıtlığının, en fazla görülebilen durumlardan biri olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda saklaması olası olmayan ölçütlere ulaştığını görebiliriz. Sosyal dayanışma ve sosyal güvenlik kurumlarının etkisini bitiren ve kişinin sağlığını görünmeyen eller yoluna koyar mantığıyla umursamayıp kendi kaderine bırakan uygulamaların neticeleri, dünyadaki en zengin ülke şeklinde tanınan ABD'de bile büyük sorunlara yol açmıştır.

ABD'de bencilliğin inanılmaz boyutunu gene Reagan sayesinde görebiliyoruz. Reagan başkan olur olmaz 'sokağa atmamalım da besleyelim mi?' diyerek tüm darülaceze ve tımarhane türü bakımevlerini boşaltmış. Gerekçesi ise, içindekilerin tembel birer asalak olması imiş. Sonuç, San Francisco'dan New York'a tüm büyük kentlerde belli başlı caddelerin kaldırılmalarında yaşayan 'evsizler' (Pultar, 1992'den aktaran: Erdoğan, 2009: 31).

İngiltere'de uygulanan Thatcherist uygulamalarının iflasında da ilk sırada görülen alan sağlık olmuştur (Erdoğan, 2009: 31).

Koruyucu sağlık çalışmalarındaki sorunlar sadece kamunun direk sağlıkla ilgili alanlardan çekilmesiyle meydana gelmez. Ayrıca, sağlıkla direk ilgili olmayan diğer bazı alanlardan kamunun çekilmesiyle de koruyucu sağlık hizmetleri açısından zarar verici neticeler meydana geldiği görülür. Mesela, zelleştirmenin başını çeken ülkelerden İngiltere'de suyun özelleştirilmesiyle beraber bedellerin yükselmesi dolayısıyla suyun faturasını ödeme konusunda zorluk çeken çoğu kullanıcının su olmadan hayatlarını devam ettirmek zorunda olması bunu çok net gözler önüne sermektedir. nl *The Guardian* gazetesinde yer alan bir habere göre, bahsedilenlere bakmak bunu bize daha iyi anlatacaktır:

Birmingham'daki bir yüksek blokta oturan kiracıların 1/37' sinin su aboneliklerinin kesilmesi üzerine doğan durumu bir kapıcı 'tam leş gibi bir vaziyet' doğdu cümleleriyle betimlemekte. Tuvaletlerinde sifon kullanma olanağından yoksun kalan kiracılar, ihtiyaçlarını merdiven boşluklarına görmektedir veya lazımlıklarını pencerelerden dışarıya boşaltmaktalar (Gregory, 1992'den aktaran: Erdoğdu, 2009: 33-34).

Kronik yoksulluğa iten sebeplerden birisi de zrl olma durumudur. Özürlü insanlar yoksul olmaya ve durumun içinde daimi kalmaya fazlasıyla eğilimlidir. Çalışmalardan elde edilen veriler zrl bireylerin diğer kişilere nazaran yoksulluk tuzağına düşme ihtimallerinin oldukça fazla olduğunu gözler önüne sermektedir. Dünya Bankası'nın bulunduğu tahminlere bakılırsa, günde 1 ABD dolarından az kazanç sağlayan ve temel hayati ihtiyaçlarını bile gideremeyen kronik yoksulların yaklaşık olarak 1/5'ni zrller meydana getirmektedir (UNICEF, 2007: 5). Mesela, 1990'lı senelerin başlarında Uganda'nın Şehir kesimlerinde engelli hane halkı reislerinin diğer hane halkı reislerine nazaran fakirlik seviyelerinin % 38 oranında daha fazla olduğu görülmüştür. Sri Lanka toplumunun % 8'ini zrller meydana getirirken, bunlardan yaklaşık olarak %90 oranı işsiz ve ailelerine muhtaçtır (CPRC, 2006: 29).

1.3.2.3. Yaş ve Cinsiyet

Yoksulluk, yalnızca kazanç ve fiziki kaynakların yetersiz olması ile değil, ayrıca sosyal dışlanma, güçsüz olma durumu ve kaynak paylaşımındaki farklılıklardan da meydana gelmektedir (Farrel ve Aherne, 2003: 1).

Yoksulluk sorunu kadınlar açısından daha fazla boyutlu etkisi olan bir kavramdır. Çünkü erkekler, kadınlara kıyasla daha çok işgücü alanına sahiptirler. Buna ek olarak, erkekler günün her saatinde çalışabilme olanağına sahiptirler. Halbuki kadınlar, her mekanda ve her saat diliminde çalışamazlar. Bu nedenle, kadınların yoksulluğu, onları problemler yumağı Şekline getiren bir hale sürükleyecektir. Bu sebeptendir ki, kadınlar pozitif ayrımcılığa ihtiyaç duyarlar (ren, vd., 2012: 318).

Birleşmiş Milletlerin (UNDP) Binyıl Kalkınma Hedefleri 2013 yılı raporunda eğitim ile ilgili olarak; ilköğretim seviyesindeki cinsiyet eşitliğinin hedeflenen ile uyduğu ama eğitimin her seviyesinde birçok ülkeden sadece bir iki ülkede cinsiyet eşitliğinin sağlanabildiği belirtilmiştir (UNDP, 2013: 18).

Çocuk yoksulluğu ise Birleşmiş Milletlerin üzerinde durduğu ve azaltılmasını amaçladığı bir konudur. Çocuk ölümleri, söz konusu yoksulluğun en önemli sonuçlarından biridir. Ailelerin çocukların fiziksel ve duygusal gelişimlerini sağlayamaması, çocuk yoksulluğunun en belirgin sebebidir. Bu şekilde aileden başlayan yoksulluk çocuklarda devam etmekte ve geleceğe aktarılmaktadır (Durgun, 2011: 145-146).

Yoksulluk çocuklar üzerinde en kritik sonuçlarını göstermekle beraber çocukların hastalık, hatta ölümlülük oranlarında ciddi durumlara sebep olmaktadır. Yoksul ailelerin çocukları gereğince gıda alımını gerçekleştiremedikleri için vücut ölçülerinde bile bozukluklar gözlemlenebilmektedir. Yoksulluk, bebek ölüm hızını dört kata kadar yükselten bir etkiye sahiptir (Smith, 2001: 1137-1138).

UNICEF, çocuk yoksulluğunun göstergesi olarak birçok etmeni ele almaktadır. Bunlar; bebek ve çocuk ölüm oranları, beş yaşından küçük, olması gerekenden az kiloda ya da kısa boylu çocuk oranı, hijyenik içme suyuna erişen nüfus oranı, gerekli temizlik ve sağlık bakımı, aşılarını tam olan çocuk oranı ve son olarak okul hayatına başlayan çocuk oranını kabul etmektedir. Ayrıca onlara göre, “yoksulluğun tek bir göstergesi yoktur ve bu yüzden nicel terimlerle ifadesi her zaman kolay değildir. Tek başına gelir seviyesi hesaba alınarak yapılan bir yoksulluk tanımı, yoksulluğun mesela ayrımcılık, sosyal dışlanma ve saygınlığın yitirilmesi gibi taraflarını önemsemez” (UNICEF, 2005: 16).

Çocukların sonraki zamanlarında fakir olabilme tehlikesi, eğitim seviyesi yüksekliğiyle ters orantılıdır. Fakat, yüksek yoksulluk içerisinde hayatlarını sürdüren çocukların eğitimle birlikte yoksulluğun kısır döngüsünden çıkmaları o kadar da kolay değildir. Yüksek yoksulluk içindeki çocuklar okula gönderilseler dahi, okul gelişiminde başarılı olmamaktadırlar. Çocukların başarıları ailelerinin sundukları olanaklara göre değişim göstermektedir. Aileler çocuklarına sağlıklı bir yaşam, yaşamı sorunsuz idame ettirebilmek için gerekli ev şartları gibi maddi olanaklar sunarken; onların beyinsel ilerlemesini oluşturacak sevgi dolu problemsiz bir yuva da sunmaları gerekir. Fakat yoksul hane halkları fiziksel koşulları sağlayamamakla birlikte sunulan kültürel ortamı da sağlayamazlar. Gelir seviyesi düşük hane halklarının, çoğunlukla eğitim düzeyi de düşüktür ve bunla bağlantılı olarak ailenin sunduğu ortam da bu şekildedir. Ek olarak işsizlik, kalabalık aile yaşantısından ve bunların getirdiği sorunlar daha stresli bir aile oluşturarak çocuğa olumsuz anlamda etki etmektedir (Mayer, 2003: 115).

1.3.3. Siyasal Nedenler

Ekonomi içindeki etkinliği olarak zayıf kalan kamu kurumları ülkelerin ekonomileri açısından bir kara delik oluşturmaktadır. Çoğu ülkede bu kurumlar topluma daha az getiri sağlayan işlevleri üstlenmekte, işgücü piyasalarını dengesizleştirmekte, ülkenin toplam verimliliğini ve uluslar arası rekabeti düşürmekte ve haksız kazançlara sebep olmaktadır. Kamu kurumları siyasi düzeni bozan rüşvetin merkezini meydana getirmektedir. Çoğu yoksul ülkede kamu sektörü kurumları olması gerektiği gibi olmamakta veya hiç çalışmamaktadırlar. Okul, hastane ya da polis departmanları gibi birçok yerin hizmet talebi yüksek olmasına karşın gerekli çalışanı ve donanımı olmamaktadır. Öbür kurumlar ise bir takım düzenlemelerle tahrip olmuşlardır. Vergi ve gümrük birimleri, tarımsal destekleme kuruluşları gibi yerlerin ise doğru bir incelemeyle yolsuzluklarla yürütüldüğünü görebilmek mümkündür. Kurumların tekrardan olması gerektiği gibi olabilmesi için uzun soluklu bir gayret ve fazlasıyla meşakkatli siyasi ve teknik işlerin yapılması gerekmektedir. Ayrıca kurumların inşası siyasal aksamalara ve iktisadi dalgalanmalara sebep olabilir. Herhangi bir bakanı değişikliği ya da ani bir bütçe kısıntısı bir kamu kurumunun örgütsel düzeninin reformunu ya da genel olarak iyileştirilmesine dönük gayretleri senelerce aksatabilir (Uzun, 2003: 168-169).

Yoksullukla mücadelede başarıyı yakalayabilmek için kurumsallığı sağlayarak küresel bir işbirliğinin oluşturulması çok büyük öneme sahiptir. Zira bir tek alınan yardımlar ve borçlarla önemli bir sonuca varılamadığı görülmektedir. Artık uluslar arası yatırımlar, ticaret, göç, finansal akımlarla kalmayıp kültürel ve siyasi alanlarda da elbirliği imkanları oluşturularak bunlar için kurumsal zemin oluşturulması gereklidir. Bu alanların hepsinde başarıyı yakalayabilmek için en büyük mesuliyet gelişmiş ülkelere ve onların kontrolündeki çok uluslu kuruluşlara düşmektedir. Bu ülkeler ya da kuruluşlar gelişmekte olan ülkelerin kaynaklarının doğru değerlendirilmesi açısından gerek teknik yönden yardım gerekse teori paylaşımından kaçınmamalıdır. İlaveten verilen yardım ve borçların amacına uygun değerlendirilmesi kapsamında daha etkin hareket edilmelidir. Borç ve yardımları yolsuzluklara destek olarak gören ülke ya da hükümetlere farklı yardım ve kaynakların yolu kesilmelidir. Zira bu süreç içerisinde elde edilen kaynaklar doğru kullanılmadığı gerekçesiyle toplam borç yükünü ve faiz yükünü çoğaltmakta ve bu durum yoksulluğun daha fazla içinden çıkılmaz bir hal almasına sebep olmaktadır. Uluslararası yardımlar ve borçlar, bunları doğru bir şekilde geliştirmek için kullanan ülkelere aktarılmalıdır (Uzun, 2003: 169-170).

1.4. Yoksulluğun Ölçülmesi

Yoksul insanları tespit edebilmek, yoksulluğa karşı mücadele için en öncelikli konudur. Yoksul kesim ortaya çıkarılamazsa, yoksulluk konusunda kime ne şekilde yardımda bulunulacağı doğru bir şekilde ortaya konulamaz. Yoksulluğun ölçülmesi; yoksulluğa engel olmak için faaliyete konulan uygulamaların ortaya çıkardığı sonuçlar, topluluk ve bireylerin yaşam standartlarının

belirlenmesi ve yoksullukla mücadele yöntemlerinin kaliteli şekilde belirlenmesi açısından ilk atılması gereken adımdır denilebilir (Doğan, 2014: 13).

Yoksulluk çizgisine bakarak, yoksul kesimi belirlemek ve bu kesimin kendi arasındaki eşitsizlik seviyesini görebilmek için birtakım ölçüler belirlenmiştir. Bu ölçütlerle bazı ülkelerin yoksulluk seviyelerini kıyaslayabilmek ve tek bir ülke içerisindeki yoksulluğun zamanla değişimini görebilmek olasıdır. Hatta kimi ülkelerde bu ölçütlerle belirlenen yoksulluk çizgisi, kamu aracılığıyla gerçekleştirilecek transfer harcamaları için bir belirleyici olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla; yoksulluk çizgisinin altında geliri olanlar, kamunun sağladığı transfer harcamalarından faydalanmaya da hak kazanırlar. Böylelikle yoksulluk çizgisinin belirlenmesinin mali yönü önem arz etmektedir. Çünkü bu çizgi ne kadar yüksek belirlenirse, kamu transfer harcamalarının artışı da finanse edebilmek için o kadar yüksek bir kaynağa gereksinim doğacaktır (Aktan: 2002, 56-57).

1.4.1. Alınması Gerekli Asgari Kalori Miktarı Yaklaşımı

Bir kişinin fiziksel olarak varlığını problemsiz bir biçimde sürdürebilmesi için günlük olarak alınması gerekli asgari seviyede bir kalori oranı vardır. Eğer birey bu minimum alınması gereken oranı alamıyorsa yoksulluk sınırının altında hayat sürdürdüğü düşünülür. Bu kıstas bir hane halkı için düşünüldüğünde, bütün hane halkının toplam alabildiği kalori oranı, minimum alması gerekli olan kalori oranının altında ise hane halkı yoksul kabul edilir (Kale, 2007: 12).

Besin-enerji alımları ile toplam harcama maliyetleri arasındaki alaka; zevklerin ve seçimlerin, hareket seviyelerinin, görelî fiyatların ayrı olup, devlet elinden üretilmiş mallar sebebiyle farklılık göstermesidir. Mesela, fiyatların kırsal ve kentsel merkezlerdeki ayrı ulaşım giderlerinden doğan sebeplerle değişiklikler gösterdiği durumlarda farklı yoksulluk sınırlarının da hesaplamalara dâhil edilmesi gerekebilir. Kentsel merkezlerde kimi malların gıdaya nazaran daha az bir etiketi olabilir veya gıda dışı kimi malların ulaşımı daha basit olabilir. Bu şartlarda, kentlerde besin-enerji alımları belli başlı bir tüketim seviyesi baz olarak alındığı zaman daha az çıkabilir ama bu, şehirlerde hayatını sürdüren ailenin ilgili tüketim seviyesi göz önüne alındığında daha yoksul oldukları anlamını taşımaz. Diğer taraftan, kentsel merkezlerdeki kimi meslekleri yerine getirirken kırsal alanlardakine nispeten beden ağırlığını korumak için daha düşük kaloriye gereksinim hissedilebilir. Bu sebeple, belli bir tüketim seviyesi göz önüne alındığı zaman kent merkezlerinde hayatını sürdüren işçilerin besin alımları daha az olsa bile, bu kriterler yoksulluk göstergesi şeklinde görülmez (Bolayır, 2007: 46).

4 ferdi olan bir hane halkının doğru biçimde beslenebilmesi için yapması gerekli asgari aylık gıda harcaması *Açlık Sınırı* şeklinde belirtilmektedir. Bu sonucun her bir aile bireyinin tüketim giderlerine dağıtılmasıyla ulaşılan veri ise bize *Yoksulluk Sınırını* göstermektedir (DİSK-AR:

Asgari Ücret Yoksulluk Sınırı Karşısında, 2010, <https://disk.org.tr/2010/10/disk-ar-asgari-ucret-yoksulluk-siniri-karsisinda-yuzde-5-eridi/>).

Bu yaklaşımın bir başka zayıf yönü de, sadece alınması gerekli olan kalorinin miktarını belirlemesi ve bu kalori miktarının hangi besinlerle elde edileceğinin belli olmamasıdır. Kişiler yeterli kalori miktarını sadece tek bir besin veya besin grubunu tüketerek de elde edebilirler. Bu durum da dengeli beslenme sorunlarını önümüze sermektedir. Eğer yeterli minimum kalori miktarının üzerinde durulduğu kadar, gereği kadar beslenmenin yanında dengeli beslenme de hesaba katılırsa, daha doğru bir sonuca ulaşılabacaktır (Kale, 2007: 13).

Bu yaklaşımın en kritik sorunu ise, tüm herkes için aynı kalori hesaplamalarının geçerli sayılmasıdır. Oysaki aynı aile içinde dahi bireyden bireye gerekli kalori miktarı değişebilmektedir. Ek olarak yaş, cinsiyet ve meslek kriterleri de, gerekli olan kalori miktarını direkt olarak değiştirmektedir. Buna çözüm olarak, değişken yaş ve cinsiyet gruplarındaki kalori ihtiyacının ülkesel çapta ağırlıklı ortalaması hesaplanarak birey başına düşen kalori ihtiyacı saptanır. Burada üzerinde durulması gerekenler, farklı yaş ve cinsiyet gruplarındaki nüfus oranıdır. Kişinin düzenli gıda alımının günlük masrafı hesaplanır. İlave bunlara asgari gıda harici masraflar da dahil edilir. Gıda dışındakilerin bileşenleri eklenmesi yoksulların tüketim kalıplarına dayanır (Kaya, 2007: 62).

1.4.2. Temel Gereksinimler Yaklaşımı

Bu yaklaşım birey başına hesaplama ve OECD hesaplamaları çerçevesinde uygulanabilir. Bu sebeptir ki yoksulluk çerçevesini çizmede alınması gereken asgari kalori yaklaşımından daha doğru sonuçlar ortaya koyar. Alınması gereken minimum kalori yaklaşımında gıda ihtiyacına dayalı yoksulluk çerçevesinde tüm herkes için gereken birey başına ortalama kalori gereksiniminin altındaki aileleri yoksul olarak tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımda, gıda sepetinin ne kadar tuttuğu hesap edilir. Hane halkının toplam harcamaları gerçek aile büyüklüğüne bölünür ve gıda sepetinin etiketi bu çıkan bedelden büyük ise aile çok fakir kategorisine girer. Bu yaklaşımın hatası, tüm herkes için aynı kalori değerlerini kabul etmesidir. Oysaki aynı hane halkı içerisinde bile bireyden bireye kalori değerlerinin farklılık gösterebileceğinin üzerinde daha önce de durmuştuk (Aras, 2012: 46).

Ailelerin giderilmeyen temel ihtiyaçları var ise, bu aileler fakir olarak adlandırılmaktadır. Giderilemeyen temel ihtiyaçlar ise şu şekilde sayılabilmektedir (Bolayır, 2007: 47).

- Kalite düzeyi düşük olan bir evde hayatını sürdürmek,
- Hane halkı sayısının normalden daha fazla olması (her odaya düşen kişi adedinin 3'ten çok olması).

- Evde temiz içme suyuna sahip olamamak ve müsait bir kanalizasyon sisteminin eksikliği.
- Hane halkı fertlerinden okul döneminde çocuk varlığı ve çocuğun okula gitme fırsatının olmaması.
- Aile ebeveynlerinin eğitim seviyelerinin düşük olması.

1.4.3. Ortalama Gelirin Yarıısı Yaklaşımı

Ortalama gelirin yarıısı yaklaşımına bakılırsa, toplum içindeki gelir düzeyi ortalama şeklinde hesaplanır ve bu ortalama seviyenin yarıısı, yoksulluk sınırı adıyla tanımlanır. Bu yaklaşıma göre, gelir seviyesi yukarıda olan toplulukların yoksulluk sınırının da yukarıda olması olasılığı yüksektir. Ortalama gelirin tutarı değerlendirildiğinde de eğer kişilerin gelirleri ortalama gelir düzeyine yaklaşmışsa bu durumda da yoksulluğun görülme olasılığı çok düşmektedir (Erol, 2006: 15).

Bu yaklaşımda eğer gelirin dağılımı adaletli bir durumda değil ise, toplumsal ortalama gelirin altında bulunan birey adedi çok olacaktır ve yoksulluğun da boyutu yüksek olacaktır. Gelirin adaletli biçimde dağılmasında ise, ortalama gelire yakın bir dağılım olacağı için ve çok fazla sapma olmayacağı için yoksulluğun daha az olması olasıdır (Kale, 2007: 13).

1.4.4. Harcamaların Besin Gruplarına Ayrıştırılması

Harcamaların besin gruplarına göre ayrıştırılmasında hane halkı bireylerinin yaş, cinsiyet ve meslek gibi özellikleri göz önüne alınarak harcadıkları kalori miktarında, bu kıstaslara göre değişiklikler yapılmış şekilde bir model oluşturulmakta ve alınması gerekli olan miktar ile alınan miktar kıyaslanarak yoksulluğun ölçüsü ortaya koyulmaktadır (Kale, 2007: 14).

Burada, yoksulluk çizgisinin ailelerin harcama seviyelerine göre belirlendiği bir model söz konusudur. Günlük olarak aldıkları kalori ve gıda miktarlarıyla sınırın altında besin tüketen aileler fakir olarak nitelendirilmektedir. Bu model yaş, cinsiyet ve mesleklere bakarak alınması gereken besin miktarlarını ayrı ayrı incelediği için çok detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir. Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu'nun (UNICEF) ortaya koyduğu ölçüte bakarsak; ailelerin giderilmeyen temel ihtiyaçları varsa, bu aileler yoksul olarak adlandırılmaktadır. Giderilmeyen temel ihtiyaçlar ise; kalitesiz bir barınakta hayatını sürdürmek, ailenin kalabalık olması, hanede temiz içme suyuna sahip olmamak, olması gerektiği gibi bir kanalizasyon sisteminin olmaması, ailede okul dönemindeki bir çocuğun okula gönderilememesi ve aile reisinin eğitim seviyesinin düşük olması gibi durumlardır (Paul, 1989: 131).

1.4.5. İnsani Gelişmişlik Endeksi

Kişilerin sağlıklı bir hayat, eğitim ve kazanç olanaklarına sahip olup olmadığının ölçülmesi yoluyla oluşturulan İnsani Gelişme Endeksi, küresel olarak uluslar arası ayrımları gözler önüne sererken, ulusal seviyede de bölgeler arası ayrımları meydana koymaktadır. 1960 ile 70'li senelerin milli kalkınma programlarının gelir paylaşımı ve insani gelişmişlik yönünden ortaya koyduğu başarısızlıklardan yola çıkarak sürdürülebilir İnsani Gelişme, İnsan Hakları ve İnsan Güvenliği sınırlarında açıklanan yeni İnsani Gelişme Paradigması temeliyle UNDP, insanı merkez alan kalkınmanın ana sınırlarını belirlemektedir. Bu değerler dizisi çerçevesinde, insan hakları, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Sosyal ve Kültürel Haklar Anlaşması ve Gelişme Hakkı ve Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar Anlaşması gibi üç adet belgenin yer aldığı ve siyasi bağımsızlıkların yanında insanların bağımsız, güvenilir ve sağlıklı bir hayat devam ettirebilmesi ve bunu korumasını temel insani problem olarak açıklayan ve onurlu bir hayat devam ettirme hakkının uygulamaya koyulması için yaşamın temel ihtiyaçları olan iş, beslenme, barınma, sağlık, eğitim ve kültürün tüm nüfusa eşit şekilde ve gerektiği kadar sağlanmasının güvence altına alınması dâhilinde incelenmekte ve bu insani gelişmenin ilk şartı kabul edilmektedir (DPT, 2001: 123).

Sürdürülebilir İnsani Gelişme; sağlıklı ve uzun bir yaşam, bilgi edinebilmek ve elverişli hayat şartları için ihtiyaç duyulan kaynaklara erişebilmek gibi üç ana maddeyi kıstas alan, ekonomik büyümeyi gerçekleştirmenin yanında, bu durumda oluşan koşulların dengeli dağıtılması, çevreye zarar vermektense onu iyileştirmesi, insanların diğerlerinden farklı olması yerine onların güçlenmeleri yönünden değerlendirilmektedir. Öbür taraftan, bu kriterlerin yanında kişinin açlığı, hastalığı, zulüm gibi ölümcül sorunlara yönelik güvenlik önlemleri ve hayat şeklinin evde, işte ve toplum içerisinde ani ve üzücü kesintilerle karşılaşmasına engel olacak güvenlik tedbirleri olmak üzere iki şekilde üzerinde durulmaktadır. Bu temel kıstaslar çemberinden yola çıkarak hazırlanan Dünya İnsani Gelişme Raporu, İnsani Gelişme Endeksi (İGE), Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi (CGE), Cinsiyet Yetkinlik Ölçümü (CYÖ) ve İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE), gelişmenin ölçümü konusunda yardımcı olmaktadır. Bu endeksler; mali, toplumsal, kültürel, siyasi, çevresel, enerji kullanımı, suçluluk oranı, besin güvenliği ve beslenme, eğitim ve siyasi katılımlarda cinsiyet farklılığı gibi kıstasları da temel alan başka kriterlerle beraber 20'den fazla konuda ülkelerin erişebildikleri gelişmişlik seviyesini ve uluslar arası kıyaslamaları sağlayabilmektedir (DPT, 2001: 123).

1.4.6. Kafa Sayısı Endeksi

Kafa Sayısı Endeksi, en çok tercih edilen ölçüttür. Endeks Po ile ifade edilmekte olup temel olarak; yoksul olarak kabul edilen kesimin toplam nüfus içerisindeki oranını ölçmektedir (Sen, 1976: 219).

En basit şekliyle formüle edilirse (Foster ve Sen, 1997: 168):

$$H=Q/N$$

Q= Yoksulluk sınırı altındaki toplam nüfus

N=Toplam nüfus

Bazı keskin eleştirilere karşın kafa sayısı endeksinin neden bu derece çok tercih edildiği merak edilen bir konu olabilir. Bunun asıl cevabı, yoksulluğun ölçütü gibi geniş çaplı kamu ilgisini çeken bir meselede, farklı ölçüm yöntemlerinin kavranılmasının zor olmasına karşın bu endeksin basit ve açık olmasıdır. Bu konuda ortaya atılan eleştirilerden birisi ise, yoksulluk sınırında göz ardı edilen bir konu olarak düşünülen, çoğunluğunun ölçüt olarak sadece kazanç göstergelerini hesaba katmasıdır. Bu durum bazıları için olumluysen bazıları için olumsuz sonuç doğurur. Refah ölçümünün yalnızca gelire sınırlandırılmasının yanlışlığı ve okuma yazma düzeyi, bebek ölümleri, yaşam beklentisi gibi gelir dışındaki toplumsal kıstasların da hesap edilmesinin daha doğru olacağı ileri sürülmektedir (Ravallion, 1996: 1329-1330).

Kafa Sayım Oranının en büyük avantajı; yukarıda da bahsedildiği gibi aritmetik açıdan basit olmasıdır. Bu indeksin sağladığı kolaylıklar şu şekildedir (Beken, 2006: 71):

- Kurulması basit bir denklemdir.
- Anlaşılmasının kolaydır.

Uygulamaya konulan ya da ilerde uygulanacak politika koşulları altında Kafa Sayım Oranı incelendiğinde (Beken, 2006: 74):

- Çok yoksul bir hane halkına yapılan transfer, yoksulluk bütünüyle azaltılmışsa bile Kafa Sayım endeksini etkilemeyebilir.
- Kafa Sayım Endeksini azaltmanın en kolay yöntemi, yoksulluk sınırının hemen altındaki kesimin yararlarını amaçlamaktır; çünkü bu bireyler sınırın ötesine geçmesi en kolay olan bireylerdir.

1.4.7. Yoksulluk Açığı Oranı

Kafa Sayısı Endeksi'ne nazaran daha az popüler olan başka bir endeks de Yoksulluk Açığı Endeksi'dir. Bu endeks yoksulluk çizgisinin altındaki kesimin boyutunu toplar ve bunu yoksulluk çizgisinin bir oranı olarak gösterir (Haughton ve Khandker, 2009: 70).

Mutlak yoksulluğun ikinci derece ölçütü olan yoksulluk açığı oranı, yoksulların yoksulluk çizgisinin ne kadar aşağısında kazanç sağlamakta olduklarını ortaya koyarak her bir yoksul bireyin

gelirini, yoksulluk çizgisi üstüne taşıyacak olan destekleme tutarını hesaplayarak yoksulluğun boyutu ile ilgili fikir verir. Yoksulluğun boyutunu görebilmek için, yoksulların gelirlerinin yoksulluk sınırına mesafesinin ortalamasına, yoksulluk sınırına oranı olarak bakılır. (World Development Report, 1990: 28). Gelir açığı (income gap or poverty gap), yoksulluk çizgisinin altında olan tüm yoksulların bütünüünün gelir açığı toplamıdır (Takayama, 1979: 747).

Yoksulluk açığını ölçen formül şu şekildedir (Erol, 2006: 20):

FSG: Fakirlik sınırındaki gelir,

OGE: Ortalama gelirdeki eksiklik,

FOG: Fakirlerin ortalama gelirini, temsil etmektedir. Buna göre endeks şu şekildedir;

$$OGE = FSG - FOG$$

Toplam gelir eksikliği miktarı için $TGE=Y(YSG-YOG)$ formülünü yazabiliriz. Burada (Blackwood and Lynch, 1994: 569),

TGE = Toplam gelir eksikliği miktarını,

Y = Yoksul kişi adedini,

YSG = Yoksulluk sınırı gelir düzeyini,

YOG = Ortalama yoksul gelirini ifade eder.

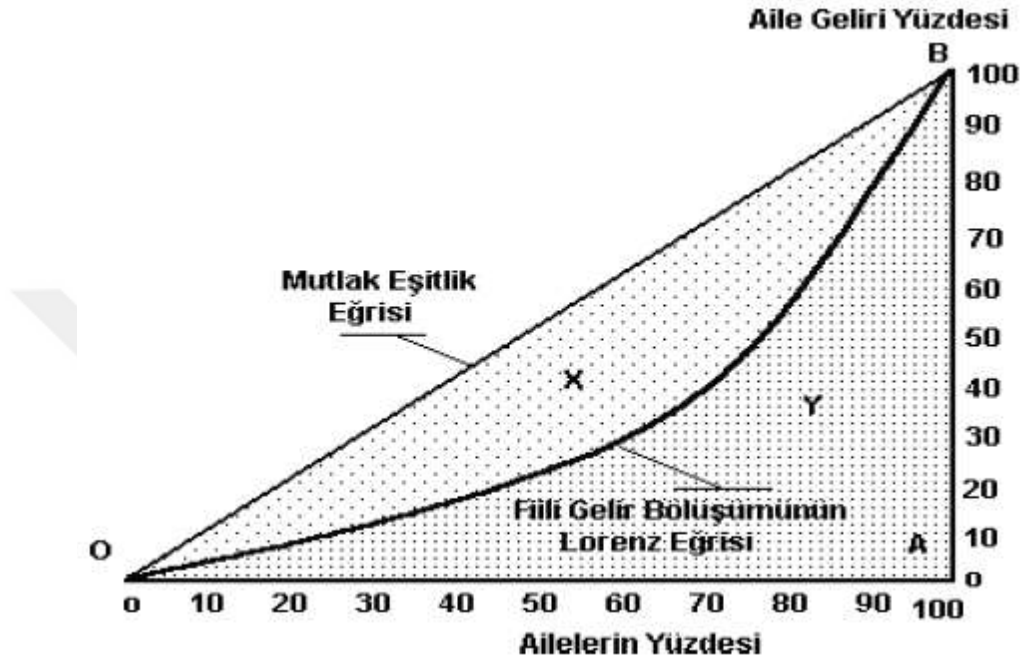
Yoksulluk açığı oranının en büyük avantajı yoksulluğun şiddetini hesaplayabilir olmasıdır (Blackwood and Lynch, 1994: 569). Bunun yanında, bu endeks tam anlamıyla gerçeği hesaplayabilen bir yoksulluk endeksi olarak düşünülmemektedir. Yoksul kesimin kendi içindeki gelir aktarımına dönük gerekli duyarlılığı taşımamaktadır. Dolayısıyla, transferler yapılırsa bile yoksulluk çizgisini aşan görülememektedir. Oysaki yoksulluk çizgisine yakın olan kimi yoksul hane halkları veya kişiler zaman geçtikçe hayat standartlarını iyileştirerek yoksulluktan uzaklaşabilirler. Bu şartlarda, fakir insanları yoksulluk çizgisinden uzaklaştıran ortalama uzaklık fazla olacağı için gelir açığı oranı da artacaktır. Buna karşın, gelir açığı oranı fazlalaşırken kafa sayısı oranı azalacağı için yoksulluk açığı düşecek ve yoksulluk konusunda iyileşme meydana gelecektir. Bunun yanında, yoksulluk çizgisinin altında kalan kişilerin oranını veya sayısını hesaba katmaz, sadece toplam açık üzerinde durur ve bu durumun da nasıl, kaç kişi arasında dağıldığını dikkate almaz (Sen, 1979: 290).

1.4.8. Gini Katsayısı

Bireysel gelir paylaşımını ölçmede en çok tercih edilen ölçümlerden teki olan Gini katsayısı, gelir dağılımı dengesizliğini tek bir değerle açıklar. Gini katsayısı '0' ile '1' arasında farklılık

gösteren bir katsayıya sahiptir. Bir toplulukta gelir adil şekilde dağılmışsa (herkes eşit gelire sahipse) bu katsayısı '0' değerinde olmakta, topluluktaki gelirler sadece bir şahısta toplanmışsa katsayı '1'e eşit olmaktadır. Gini katsayısının değeri gelir seviyesinin büyüklüğüne göre değil, ayrı gelir seviyeleri arasındaki bireylerin adedine göre değişir (DPT, 2001: 7).

Şekil 2: Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı

Kaynak: Aktan, 2002: 19

Şekil 2'de de görüleceği üzere, gini Katsayısının hesaplanmasında Lorenz eğrisi de kullanılabilir. Gini katsayısı, OB doğrusu ile Lorenz eğrisi arasında kalan alanın (X) OAB üçgeni içinde kalan alana (X+Y) oranlanması [$G=X/(X+Y)$] ile bulunabilir. Gelir dağılımı tam eşit ise X alanı sıfır olacağı için, $X/Y = 0$ oranı da sıfır olacağından mutlak eşitlik doğrusu (45°'lik) şeklinde geçerli olacaktır. Geliri bir tek şahıs alırsa Gini katsayısı değeri 1 olmakta ve en adil olmayan dağılım meydana gelmektedir (Aktan, 2002: 19-20).

Gelir dağılımındaki dengesizliği ölçebilmek amacıyla kullanılan Lorenz Eğrisi'nin oluşturduğu yatay düzlemde "birikimli fert yüzdesi", dikey düzlemde ise kişilerin sahip olduğu "birikimli gelir yüzdesi" bulunmaktadır. Nüfusun yüzde oranının gelirden yüzde kaç oranında alabildiğini görmemize yarayan bu eğride eğer tüm topluluk gelirden adil bir biçimde pay sahibi olmuşsa Lorenz Eğrisi ile mutlak eşitlik doğrusu üst üste gelmektedir. Bu eğrinin aşağı doğru çukurlaşmaya yönelmesi ise adil olmayan bir gelir dağılımının başladığını gözler önüne sermektedir. Çukur daha da derine doğru indikçe gelir paylaşımı eşitsizliği de artmaktadır (Ceren, 2013: 20).

Gini oranı, Lorenz eğrisiyle bağlantılı olup Lorenz ile köşegen arasında kalan alanın, köşegenin altında kalan toplam alana oranına eşittir. Gini oranının artmasıyla eşitsizliğin çoğaldığını, azalmasıyla ise eşitsizliğin düştüğünü görebiliriz (DPT, 2001:7).

Gelir grupları içerisindeki gelir transferleri Gini Katsayısında etkili olmaktadır. Nesnel bir istatistikî ölçüm olmasına karşın üst ve alt gelir seviyesindeki oransızlıkları göz önünde bulundurmaz. Bu sebeple yoğunluğun alt gelir gruplarında çok olduğu gelişmekte olan ülkeler ile yoğunluğun orta kesimlerde daha çok olduğu gelişmiş ülkelerin Gini Katsayılarının kıyaslanması durumunda çıkan sonuç daha dikkatli gözden geçirilebilir (Aktan ve Vural, 2002: 16).

1.4.9. Sen Endeksi

Sen (1976) endeksi, toplumdaki herhangi bir tabaka içerisinde bulunan yoksul fertlerin yoksulluklarının boyutunun ve toplumdaki kişiler arasındaki yoksulluk paylaşımının etkilerini birleştirmeyi amaçlar (Haughton ve Khandker, 2009: 74).

Sen endeksi, kafa sayısı oranı (H), yoksulluk açığı (I) ve yoksullar arasındaki gelir paylaşımının (G) birleşiminden meydana gelmektedir. Bu endeksin en büyük katkısı “yoksul bir ailenin geliri azaldığında endeksin artması gerekir” ve “yoksul bir aileden daha yüksek gelirli yoksul bir aileye gelir transferi olduğunda yoksulluk endeksinin de artması gerekir” koşullarını gerçekleştirebilmesidir. (Sen, 1976: 223).

Bu zamana kadarki en fazla üzerinde durulan yoksulluk oranları ve Kafa Sayım Oranı gibi yoksulluk ölçütleri, belirlenmiş yoksulluk sınırının altına düşen kesimin oranını basitçe tahmin eden yoksulluk ölçütleri olarak tercih edilmektedir. Fakat tek ölçü birimi olarak tanınan Sen’in yoksulluk endeksi; gelir açığı ya da yoksulluğun boyutu ve yoksullar arasındaki Gini katsayısı gibi iki ek kıstası da birleştirilerek öbür alışlagelmiş yoksulluk ölçülerine getirilen eleştirileri kapsayacak biçimde bir formül sunmuştur. Bunun yanında, yoksulluk oranları yoksul insanlar arasındaki ekonomik umutsuzluğun seviyesini göz önünde bulundurmadığından kimlerince yoksulluk tahminlerinde yeterli olmadığı düşünülür (Jesuit ve Smeeding, 2002: 5).

Kafa sayım oranı (HC), gelir açığı oranı (IG) ve Gini katsayısı harmanlanarak oluşturulan,

$$\text{Sen Endeksi: SI} = \text{HC} \times \text{IG} \times (1 + \text{GI})$$

şeklinde ifade edilir.

Birçok ölçütü bir arada bulunduran haliyle Sen Endeksi, en yoksul bireylerin gelirini, yoksulluk sınırına daha yakın olan bireylerin gelirine oranla daha ağır bir biçimde hesap

etmektedir. Bu formülü ifade etmenin çok farklı yöntemleri vardır ve birçok farklılığı bu temel indeks ortaya koymuştur. Sen ölçüsü, eğer gelir sıfır olarak hesaplanırsa (fiziksel bir olanaksızlık) ya da veriler az gelirli hane halklarını yoksul olarak kabul ediyorsa, yoksulluğun boyutu ve yoğunluğu açılarından gerçek bir ölçü kabul edilmeyecektir (Jesuit ve Smeeding, 2002: 6-7).

Bu endeks, uluslararası yoksulluk karşılaştırmaları için çok faydalı bir ölçüdür; zira az gelirli tabakanın dağılımı, yoksulluğun derinliği ve yoğunluğunu tek bir değerde toplar. Diğer bilindik ölçüler ise, az gelirli oranını ve ya az gelirli ile ortalama gelirli arasındaki farklılığı kapatma konusunda başarısız olmakta ve bu yoksulluk kriterlerinden birini ya da diğerini sağlarken yoksulluk seviyesi ülkeden ülkeye değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle, ülkelerarası yoksulluk seviyesini karşılaştırmada eksik kalmış bir tablo meydana gelmektedir. Ülkeler arası net vergilerin ve düşük gelir tabakalarına gerçekleştirilecek transferlerin sonuçlarını incelemede bu ölçü çok kritiktir ve yoksulluğun her kriteri için başka bir değerle sonuçlanır (Förster, 1994: 23).

Sen'in bu konuda kazandırdığı en büyük kazanç, fakirliğin de bir boyutu olduğunu gözler önüne sermesidir. Yoksulluk sınırı altında kaç bireyin olduğunu ve bunların toplam nüfusun ne kadarını oluşturduğunu ölçmeye dönük göstergeler, yoksulluk düzeyinin altındaki gelir seviyeleri eşit veya aralarındaki ayrımın göz ardı edilebilir olduğu fikrine dayanmaktadır. Sen, bu ayrımın da önemli olduğuna dikkat çekmekte bir kişinin yoksulluk çizgisinin biraz altında olması ile açlıktan ölme sınırında olması arasındaki ayrımın da hesap edilmesi gerektiği üzerinde durmakta ve yoksulluk çizgisi altında olan kişilerin gelirlerinin yoksulluk çizgisine mesafesinin de hesap edilmesini tavsiye etmektedir (Akyüz, 2002: 32).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TRANSFER HARCAMALARI VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ

2.1. Kavram Olarak Transfer Harcamaları

Transfer harcaması, ilk kez 20. yüzyılın ortalarına doğru kavram olarak hayatımıza girmiştir. Bu kavramı bize kazandıran ünlü iktisatçı A.C.Pigou, transfer giderlerini “devlet güvenliğinin yeniden kazanılmasına ilişkin harcamalardır” şeklinde tanımlamıştır (Pigou, 1947: 19).

Devletin herhangi bir karşılık beklemeden toplumsal, mali veya ekonomik sebeplerle yaptığı giderlere transfer harcamaları adı verilmektedir. Bu giderler, hiçbir mal veya hizmet karşılığı olmadan gerçekleştirilen giderleri oluşturur (Öztürk, 2016: 116).

Transfer harcamaları, kamu harcamalarının birçok sınıflandırmasından biri olan ekonomik (bilimsel) sınıflandırmasına dahil olan harcamalardır. Ekonomik sınıflandırma ise, kamu harcamalarının mali ve toplumsal hayatta oluşturduğu etkiler ve bunların da meydana getirdiği sonuçlar göz önüne alınarak yapılan sınıflandırma çeşididir (Susam 2016: 182). Esasen kamu harcamaları, reel harcamalar ve transfer harcamaları olmak üzere iki ana sınıfa ayrılmaktadır. Reel harcamalar-transfer harcamaları ayrımının meydana getirdiği faydalar şu şekilde sıralanabilir (Erdem vd., 2016: 71);

- Kamu giderlerinin etkilerini daha kolay gözlemlemeye yarar,
- Kaynakların dağılışı ve kullanım konusuna açıklık getirir,
- Kamu giderlerinin ekonomik yaşamı farklılaştırmak ve yönlendirmek yönünden nasıl kullanılabileceğini ortaya koyar,
- Gelir paylaşımını düzenlemek ve adil duruma getirmek nedeniyle harcamaların kullanılabilmesini ortaya koyar,
- Merkezi idare bütçesi ile öbür kamu kuruluşlarının bütçeleri etkileşimini gösterir.

Reel harcamalar- transfer harcamaları sınıflandırması ilk kez Pigou ve Dalton gibi İngiliz iktisatçılarınca tanımlanmıştır. Pigou’ nun bu ayrıma yaptığı açıklamaya göre; devletin bazı mal ve hizmet üretimini garantilemek sebebiyle yaptığı giderlerin yanında, emekli aylığı, sigorta ödemeleri vb. kendi halkına yaptığı bazı harcamalar üzerinde de durulmuştur (Pigou, 1928: 19). Bu açıklamaya bakıldığında reel harcamalar; devletin karşılık olarak mal ve hizmet sağladığı giderleri içerirken, transfer giderleri milli gelire direk bir katkı sağlamaksızın satın alma gücünün bireyler ve

topluluklar tarafından el değiştirmesiyle sağlanan, karşılık olarak mal ve hizmet sağlanılamayan giderleri içermektedir (Heald ve McLeod, 2002: 2). Transfer giderlerini reel giderlerden ayıran esas fark bu giderlerin yalnızca transferi alan şahsın harcamasıyla bağlantılı olarak toplam talepteki oluşturduğu etkidir. Transfer giderleri neticesinde oluşan net etkiyi alıcı olan kişilerin tüketim kararları oluşturmaktadır. Bu nedenle tüketicinin egemenliği söz konusudur (Akbulut, 2013: 35).

2.2. Transfer Harcamalarının Sınıflandırılması

Transfer harcamalarını; dolaylı- dolaysız transferler, gelir- sermaye transferleri, verimli-verimsiz transferler ve karşılıklı- karşılıksız transferler şeklinde sınıflandırabiliriz.

2.2.1. Dolaylı Transferler- Dolaysız Transferler

Bu tarz harcamalar; kimi bireylerin veya toplulukların satın alma güçlerini fazlalaştırmak düşüncesi ile gerçekleştirilmektedir. Kişilerin satın alma gücü konusundaki etkisi ise, ya direkt ya da endirekt biçimde görülebilmektedir. Dolaysız transfer harcamaları, nakit şeklinde gelire direkt olarak etki eden transfer harcamalarıyken; dolaylı transfer harcamaları, gelirler üzerinde olumlu yönde bir etki oluşturan transfer harcamalarıdır. Bu iki farklı tanımdaki ana madde; satın alma gücünün doğrudan ya da dolaylı bir biçimde şekillenmesidir. Sosyal bir amaca dönük şekilde sağlanan az gelirlilere, içi olmayanlara, yoksul talebelere yardım maksatlı ödemeler, dolaysız transferler içinde yer alırken, tüketiciler lehine mal ve hizmet fiyatlarını indirmeyi ya da üretici kazançlarını arttırmayı amaç edinen iktisadi temelli mali yardımlar dolaylı transfer şeklinde ifade edilmektedir (Brochier ve Tabatoni, 1978: 9).

Dolaysız transfer harcamalarına örnek vermek gerekirse, kamu borçlarının faizleri, savaşlarda gazi olanlara sağlanan maaş imkanı, emekli maaşları, sosyal amaçlı yardımlar, sosyal sigorta yardımları gibi yardımları sayabiliriz. Bu türdeki harcamalar özellik olarak, yardımlardan faydalanan kişilerin gelirlerini direkt şekilde arttırmalarıdır. Dolaylı transfer harcamalarının içinde belli başlı olarak, iktisadi amaçlı mali yardımlar, sübvansiyonlar bulunur. Bu transfer harcamasının en belirgin yönü tüketen kesimin veya üreten kesimin gelirlerinde artışa sebep olmasıdır. Esasen devletin destekleme satışı yoluyla tüketimdeki ürünlerin fiyatlarını düşürmesi, tüketici kesimin gelirlerinin dolaylı bir yolla reel biçimde artışını sağlar. Üretici kısmındakilerinin ise ürünlerin fiyatlarının, devletin yaptığı destekleme alımı yoluyla yüksek kalması durumunda, üretici kesimin gelirleri, ortaya çıkardıkları üretimle ve yapabildikleri satışla ilgili olacak şekilde artışa geçecektir (Türk, 1999: 53).

2.2.2. Gelir - Sermaye Transferleri

Gelir amaçlı transferler, gelirin farklı yoksul kişiler arasında dolaşarak, birinden bir başkasına geçmesi biçiminde tanımlanabilir. Bu türdeki transfere örnek verilecek olursa emekli maaşlarını söyleyebiliriz (Nadaroğlu, 1998: 154). Gelir transferleri diğer birçok transfer çeşidi gibi sosyal amaç taşımaktadır. Sosyal amaç taşıyan transfer giderlerinin ise esas görevi gelir paylaşımını yeniden oluşturmaktır. Bu sebeple devlet, yoksul ya da ihtiyacı olan insanlara vergi aracılığıyla elde ettiği kaynakların bazılarını transfer etmektedir. Buna ilaveten, yoksul kesim transfer harcamaları aracılığıyla yalnızca doğrudan mali yardım kazanmamakta, ayrıca zengin kesimden elde edilen vergilerle alınan kamu mallarını da tüketebilmektedirler (Begg vd.,1997: 264).

Sermaye transferlerini açıklayacak olursak, bu transfer türleri hem dolaysız hem de dolaylı türlerde karşımıza çıkarlar. Örneğin, savaş tazminat ödemeleri dolaysız sermaye transfer türü şeklinde açılabilirken, konut yapılışına devletin sağladığı primler ve çeşitli kuruluşların yatırımı konusunda teşviklendirmek amacıyla sağlanan primler dolaylı sermaye transfer türü şeklinde açıklanabilir (Erginay, 1979: 181).

2.2.3. Verimli - Verimsiz Transferler

Verimlilik şartlarına göre transfer harcama türlerinin hangisinin verimli hangisinin verimsiz olduğu yönünde net bir kanıya varılamamakla beraber, iktisadi amaçla yapılan transferlerin giderlerinin verimli olabileceği söylenebilmektedir. Verimli transfer harcamaları, üretimde etkili olması sebebiyle hâsıla konusunda da etkili olmaktadır. Buna nazaran sosyal amaçlı transfer giderlerinin ise verimsiz transfer türü olduğu öne sürülmektedir. Zira sosyal transfer giderlerinin üretim üzerinde direkt bir katkısının olmadığı ifade edilmektedir. Fakat bu türdeki giderler sonuç olarak milli ekonomide talebi olumlu yönde etkileyici olduklarından ötürü, uzun vadede milli geliri olumlu etkiledikleri de söylenebilmektedir (Özen, 2002: 6).

Bu transfer sınıflandırmasında, hangi harcamanın verimli transfer hangi harcamanın verimsiz olabileceğini kestirmek ve net biçimde ayrıma tabi tutmak doğru değildir. Kısa dönemde verimliymiş gibi görünen bir harcama, uzun yahut orta vadede verimsiz bir hale gelebilir. Verimsiz özelliklere sahip olduğu düşünülen bir gider, farklı üretim alanlarının öncekine nazaran verimli çalışmasına neden olabilir. Uzay alanında gerçekleştirilen çalışmalar buna örnektir (Özbilen 2010: 162).

2.2.4. Karşılıklı Transferler- Karşılıksız Transferler

Karşılıklı yapılan transfer harcamaları, birtakım amaçlara dayanarak arazi, bina vb. bir kişiden başka bir kişiye aktarımı durumunda gerçekleşmektedir. Karşılıksız transfer harcamaları

ise, şahıslara, kurumlara ve yabancı ülkelere yapılan transferler biçiminde olmaktadır. Şahıslara sağlanan transfer harcamaları sosyal güvenlik kurumlarının gerçekleştirdiği ödemeler ile ve gerekli hayat standartlarına uyamayanlara gerçekleştirilen transfer harcamaları biçiminde olmaktadır. Söz konusu giderler milli gelirden bir farklılık oluşturmayıp, satın alma gücünün şahıslar ve topluluklar arasında değiş tokuş yapılması sebep olur. Bu transfer harcamaları çoğunlukla gelir dağılımının eşit dağılması lehine sonuç doğurur. Devletin ekonomik ve sosyal düşüncelerle karşılıksız şekilde işletmelere sunduğu satın alma gücü ise işletmelere sağlanan transfer giderlerini ifade eder. Bu türdeki transfer harcamalarıyla, bazı malların üretim olarak artmasına teşvik, tarım üreticisine destek, ihracatı iyileştirmek ve geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamak gibi düşünceleri hayata geçirmek amaç edinilmektedir. Siyasal ilişkiler konusunda iyileştirmeler sağlanması düşüncesiyle de dış ülkelere transfer harcamaları gerçekleştirilmektedir (Mutluer vd., 2013: 115).

2.3. Transfer Harcama Türleri

Devlet, transfer harcamalarını çok çeşitli şekillerde yapabilmektedir. Transfer harcamalarını; sosyal transferler, iktisadi (ekonomik) transferler, mali transferler, borç faiz ödemeleri ve sermaye teşkilli transfer harcamaları (kamulaştırma giderleri) türleri şeklinde ele alabiliriz.

2.3.1. Sosyal Transferler

Sosyal amaçlı transfer harcamaları, çoğunlukla ülkede adil gelir paylaşımını oluşturabilmek sebebiyle, devletin ihtiyaç sahibi olanlara, karşılık beklemeksizin gerçekleştirdiği harcamalardır. Bu türdeki giderler ile devlet öncelikle sosyal amaç düşüncesinde ve dolayısıyla da toplumda sosyal eşitliği oluşturmayı amaçlamaktadır. Daha uzun dönemde ise devlet, bu transfer uygulamasıyla birlikte toplam talebin fazlaştırılması ile milli ekonomide taze bir kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır (Özen, 2002: 9-10).

Devlet harcamaları yoksulluğun aza indirgenebilir olmasına yönelik bir yaklaşımdır. Mevcut harcamaların ana faktörü transfer yoluyla devlet kapsamında ihtiyaç sahibi kişilere ulaştırılmasıdır. Doğrudan müdahale yaklaşımı olan kamu harcamalarında, yoksul insanlara piyasa dışında mali müdahalelerde bulunarak yoksullukla mücadele politikaları izlemektedir. Kamu harcamalarında asıl hedef fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi ve yoksul insanlara gelir dağılımlarının eşitlenebilir oranda seyredilmesini sağlamaktır. Hane ve kişilerin eğitim ve sağlık harcamaları dâhilinde yaşam koşullarının iyileştirilebilir olması amaçlanmaktadır. Ülkelerde farklılık gözetilen sosyal güvenlik kurum yapıları ile emekli, dul, yetim ve ihtiyarlık maaşı gibi kamu harcamaları ile kişilerin direkt olarak ekonomik destekleri sağlanabilmektedir (Önder, 2004: 21).

Bir başka tanımla sosyal transfer harcamaları, bireyleri ve hane halklarını birtakım sorunlardan korumak ve bu sorunların meydana gelmesi halinde ihtiyaçlarını gidermek

düşüncesiyle gerçekleştirilen giderlerdir. Bu harcamalar çoğunlukla bireylere yoğunlaşarak onların sosyal statülerinin daha iyi olmasını hedeflemektedir. Gıda kuponu vermek, emekli aylığı uygulaması, dul ve yetim aylığı uygulaması, öğrenciye burs vermek, özürlü kişilere sağlanan ödemeler, aile yardımı uygulaması, işsizlik ödemeleri ve konut yardımları gibi bir takım uygulamalar bu harcama türü içerisindedir (Akbulut, 2013: 36).

2.3.2. İktisadi (Ekonomik) Transferler

İktisadi amaçlı transferler harcamalarının bir diğer adı sübvansiyonlardır. Bu harcama türü, ekonomik ve sosyal politikanın bir uygulama aracı olan, büyük oranda faydalanılan negatif vergilerdir. Başka bir deyişle de kamunun kaynaklarıyla finansmanı sağlanan birtakım yardım çeşidi şeklinde de ifade edilebilir (Nadaroğlu, 1998: 127-128).

Sübvansiyonları da kendi içerisinde işletme sübvansiyonları ve sermaye-yatırım sübvansiyonları şeklinde iki sınıfa ayırabiliriz. İşletme sübvansiyonları, kamu ve kamuya bağlı kurumlar tarafından, ekonominin bazı sektörlerdeki işletmelere, sanayiye, ticarete ve tarıma teşvik amacıyla, daha gelişmiş bir hale gelmelerini sağlamak nedeniyle karşılıksız olarak sağlanan yardımlardır. Sermaye-Yatırım (Donanım) sübvansiyonları, özel veya devlet kuruluşlarının faal unsurlarına dönük harcamalarına dahil olma biçiminde görülen, bu sebeple finansman yüklerini azaltmak hedefini bulunduran sübvansiyonlardır. Ülkelere göre farklı olmakla beraber sermaye sübvansiyonları ya tamamen bedelsiz veya faiz karşılığıyla verilirler, buna karşın yatırım sübvansiyonlarında herhangi bir bedel yoktur (Kalaycı, 2016: 7).

Sermaye sübvansiyonları, ekonominin bazı sektörlerindeki işletmelerin olması gerektiği gibi bir finansal yapıyı barındırması amacıyla verilir. Yatırım sübvansiyonlarının ise asıl amacı yatırımların belli başlı finansman sorunlarıyla alakalı olmayan özel sebeplerle verilmesidir. Büyük yatırım projeleri ve araştırma uygulamalarının finansmanını sağlamak için yapılan sübvansiyonlar bu gruba dahildir (Duran, 1985: 99).

KİT'lerin aracılığıyla girişimci vasfıyla ekonomiye dahil olan devlet, bu sayede kazandığı ekonomiye müdahil olabilme fırsatına karşın bir karşılık ödeme durumundadır. Bu karşılığın ise en göze batan kısmı, KİT'lere bütçeden transfer yapılması yoluyla bütçede oluşan yüküdür (Ayyıldız, 2005: 115). KİT'lere sağlanan transferlerin bütçede yük oluşturması, o senelerde üzerine alınan sermaye paylarının veya görev zararı uygulamaları neticesinde ödemesi zorunlu miktarların ödenmesi gereken zamanda ya tam veya hiç ödenmemesinden doğmakta, dolayısıyla ödenmeyen bu miktarlar katlanarak artmaktadır. Görev zararı uygulamasının tüm bu olumsuz sonuç ve özelliklerine karşın, toplumsal yarar oluşturmak üzere gelirin adil paylaşılmasına katkıda bulunmak, birtakım sektörlerle destek olmak, üretim ve yatırımı teşviklendirmek gibi hedefleri yerine getirmek üzere sisteme dahil edildiği göz ardı edilmemelidir (Ayyıldız, 2005: 116).

2.3.3. Mali Transferler

Gelişmemiş bölgelerin kalkındırılması, ihracat ve yatırım konularında teşvik edilmesi için kuruluş veya şahıslara verilen desteklere mali transfer adı verilmektedir. Mali transfer adı altındaki harcamalar, toplam arzı artırmak yönünde önemli görev üstlenmektedirler (Öztürk, 2016: 117).

Mali amaçlı transferleri maddeler halinde açıklayacak olursak (Çapan, 2006: 28-29):

- a) Yükseköğretim kuruluşlarının cari hizmet masraflarına sağlanacak devlet katkısı,
- b) Bağımsız bütçeli idarelere sağlanacak harcamalar,
- c) Özel idarelere sağlanacak yardım ve harcamalar,
- d) Belediye kurumlarına sağlanacak yardım ve harcamalar,
- e) Karma kuruluşlara katılma paylarına yönelik harcamalar,
- f) Enternasyonal kuruluşlara sağlanacak harcamalar,
- g) İkras ve avanslara dönük harcamalar,
- h) Sayılmayan farklı mali transferlere dönük harcamalar,
- i) Devlet harcamalarıyla oluşturulmuş özel konumlu kuruluşlara genel bütçe ve Türkiye Kalkınma Bankası aracılığıyla sağlanacak ikraz uygulamaları,
- j) Seçim masrafları kanunlarına göre gerçekleştirilecek, tüm seçimlerde yararlanılacak ofis ve araç gereç masraflarıyla görev alanlara verilecek ücret, yevmiye ve harcırahlar ve seçim ile alakalı tüm masraflar,
- k) Ülke içinde, hazine mülkiyetine dâhil olan ve Kültür Bakanlığı'nın kullanma yetkisi bulunmamakla beraber ilgi alanına giren eski Türk kültür mirası yapılarının ihtiyaç olduğunda tüm bakım, tadilat, yenileme ve donatım gibi işleri Kültür Bakanlığı'nın belirleyeceği şekil ve kurullarla yapılma giderleri,
- l) Kamu gelirleri ve giderlerinde aktiflik ve verimlilik oluşturan projeleri hayata geçirmek amacıyla kamu gelirleri, bütçesi ve muhasebe uygulaması konularında gerçekleştirilecek çalışmalarda iş imkanı sağlanacak personelin hizmet içi eğitimi ile alakalı tüm masraflarla, KDV ve vergi dairelerinin otomatik uygulaması için Federal Almanya İktisadi İşbirliği Vakfı ile beraber uygulanan teknik ortaklığı kaynağına gerçekleştirilecek harcamalar ile ihtiyaç olan durumlarda anlaşmalar uyarınca enternasyonal kuruluşlara uygulamaya dahil olma payı olarak gerçekleştirilecek harcamalar,
- m) Karayolları Genel Müdürlükleri'nin ve Devlet Su İşleri'nin personel masrafları ile ihbar ve kıdem tazminatı giderleri.

2.3.4. Borç Faiz Ödemeleri

Sosyal ve mali amaçlı transfer harcamaları gibi olmadığı halde, bütçede transfer harcamaları içerisinde bulunan farklı bir gider de borç faizleri ödemeleridir. Faiz ödeme kaleminin ekonomik açıdan katkıları çok fazla karışık bir meseledir. Mal ve hizmet talebi yönünden devlete borç veren

ekonomik birimler yönüyle konu farklılaşabilir. Tüketimin bir müddet ertelenmesi şeklinde devlete borç olarak verilen fonlar faiziyle birlikte tekrar ödendiği zaman tüketimin de tekrar artması beklenir. Fakat alacaklı kişilerin tasarruf eğilimi fazla olan kişilerden olması durumunda, tüketim olarak değil de parasal sermaye şeklinde tekrar tasarrufa eğilimin olması da olasıdır. Transfer giderlerinin en büyük katkısı gelir dağılımı yönünden meydana gelir. Sosyal transferlerin çoğunlukla düşük gelirli topluluklara gerçekleştirildiği düşünülürse, bu durum gelir dağılımını daha adil şekle taşıyabilir. Öbür taraftan, faiz ödemelerinin yüksek gelirli kişilere gerçekleştirildiği düşünülürse özellikle de reel faizlerin fazla olması durumunda gelir dağılımını daha da adaletsiz hale getirmesi olasıdır (Pınar, 2014: 53-54).

Devlet borcu faiz harcamalarını, transfer harcamaları içerisine dahil edilmesi konusunda tartışmalar olsa da, bunun gerekçeleri şu şekilde açıklanmaktadır: Devlet giderlerin bütünüyle doğrudan verim sağlamayan harcamalara dönük gerçekleşmediği; savunma, iç güvenlik ve adalet gibi direkt olarak verim sağlamayan hizmetler yönünde de gerçekleştiğidir. Bu nedenle, devletin katma değer oluşturmadığı bu hizmetlerin meydana getirilmesinde kullanılan finansman için ödenebilecek faiz giderlerinin de faktör giderleri değil, transfer harcaması içerisinde sayılacağı ortaya konulmaktadır. Bir başka açıdan bakarsak devlet, borç faizlerini ödemek amacıyla yeniden bir katma değer oluşturmaktansa devletin piyasaya para, senet, tahvil çıkarması veya çeşitli vergi uygulamalarına veya refinansman uygulamasına gidebilmesi de olasıdır. Bu sebeple devlet borçları faiz giderlerinin de transfer harcamaları içerisine dahil edilmesinin uygunluğu ifade edilmiştir (Şahin, 1998: 379).

2.3.5. Sermaye Teşkilli Transfer Harcamaları (Kamulaştırma Giderleri)

Transfer harcaması olarak kabul edilen diğer bir tür ise sermaye teşkilli transfer harcamalarıdır ve bu harcama karşılıksız değildir. Bu şekildeki transfer harcamalarının karşılığında devlet bir takım sermaye malları ile şahıs ve kurumlardan topluma yönelik hizmet sorumluluğu (zorunlu hizmet sonucunda verilen burslar, başa başın altında tahvil ihracı koşulları sağlamak gibi) kazanır. Bu sermaye malları, hisse senedi, tahvil şeklinde mali sermaye olabileceği gibi bina, arazi şeklinde gerçek sermaye de olabilmektedir. Arazi satın alımı için gerçekleştirilen kamu giderlerinin bütünü sermaye teşkili için transfer harcaması içeriğindedir. Bina ve yapılar gibi sermaye mallarında üretildikleri yıl önem teşkil eder. Varsayalım ki devlet inşa edildiği sene yapılan bir binayı satın alıyorsa bu gider yatırım harcaması dâhilindedir. Ancak bu bina daha önceki senelerde yapılmış bitmiş ise gerçekleştirilen harcama sermaye teşkilli transfer harcaması niteliğindedir (Doğruyol, 2012: 113-114).

Devlet, arazi, bina, makine vb gibi malları özel kesimden kiralaya alabilmektedir. Böyle kiralama şekillerinde çoğunlukla ödemenin bir bölümü amortisman giderlerine karşılık gerçekleşmektedir. Amortisman giderlerine karşılık durumu, bahsettiğimiz malların ekonomik ve

fiziki bakımdan eskimesine, yıpranmasına elverişli olmaları ve bu şekildeki sorunlarla yüz yüze gelmesi zorunluluğudur. Yeni üretilmiş bir malın kira giderinin içindeki amortisman oranı, satın alınırken ödenmesi gereken masrafın bir bölümü şeklinde düşünülmekte ve bu sebeple söz konusu mallar için harcanan kira bedelinin amortisman giderleri reel harcama şeklinde görülmektedir. Fakat, eskiyen bir malın kiralanması sırasında bu şekilde bir amortisman giderinin gerçek mal ve hizmet alımlarına dahil edilmesi, önceki senelerde üretilmiş ve üretildiği senede milli gelir hesaplarına dahil edilmiş bir kalemin tekrardan hesap edilmesi özelliğini göstermektedir. Bu sebeple söz konusu mallar için harcanan kira ödemesindeki amortisman giderinin, sermaye teşkili için transfer harcamasına dahil edilmesi daha uygundur (Özen, 2002: 12-13).

2.4. Transfer Harcamaları ile Yoksulluk İlişkisi

Yoksulluğun birçok nedeni ve çeşidinin olabilmesi yanında sürekli değişkenlik gösteren bir problem olması, bu probleme çözüm ararken izlenen yolların da fazlasıyla değişken olmasını, zamana ve ülkelerin sosyal ve iktisadi şartlarına göre değişmesini gerekli kılmaktadır. Yoksulluğa çözüm ararken ilk olarak karar verilecek unsur, bu çözüm yollarına hangi yoksulluk türüyle ve kimlerin yoksulluğuyla başvurulması gerektiği meselesidir. Bu düşünceyle, yoksullukla mücadele uygulamalarının sınırları çizilirken mücadele edilen yoksulluğun çeşidini ve yoksulların profillerini bilmek gereklidir (Gündoğan, 2008: 48).

Yoksulluğa çözüm bulma yoluna kimin vasıtasıyla gidileceği de önemli bir başka konudur. 1970'li yıllar ekonomisinde piyasanın tekrar ortaya çıkmasıyla beraber, yoksullukla mücadelede piyasa koşullarının etkili olacağı uygulamalar ortaya çıkarılmaya başlanılmıştır. Temel yaklaşıma bakarak, yoksullukla mücadele kamunun görevi değildir, bunları kamunun yerine bu düşüncelerle oluşturulmuş sivil toplum kuruluşları üstlenmelidir. Fakat sivil toplum kuruluşlarının hareket edeceği ortam, kişiyi tüm yönüyle saran, bireylerin tüm yönüyle hareket edeceği ortam değil, yalnızca üretim ve tüketim hareketleriyle kısıtlı bir ortamdı. Bu şekildeki piyasa koşullarında yoksulluğa çözüm bulmaksa sadece yoksulluğun ve yoksullukla mücadelenin piyasa koşullarına göre yapılandırılmasıyla olabilirdi. Kapitalist düzenin “bir problemi diğer bir problemle aşarak büyüme” fikri bu mücadelede de kendini belli etmeye başladı (Demirci, 2003: 19) . Yoksulluğu ortadan kaldırma fikrinde sivil toplum kuruluşlarının katkısı ne kadar göz ardı edilemezse de, bu problemi bitirmedeki asıl etkenin “sosyal devlet”in olduğunu da bilmek şarttır. Ne olursa olsun, devlet bu görevini bütünüyle sivil toplum kuruluşlarına vererek bu sorumluluktan kurtulamaz (Gündoğan, 2008: 48).

2.4.1. Gelir Dağılımı Dengesizliğini Azaltmak

Ortalama bir gelir seviyesi, ekonomik büyüme ve gelir paylaşımı adaletsizliği yoksulluğu önemli boyutta etkilemektedir. Bilhassa az gelişmiş ülkelerde, bu konuların birbiriyle bağlantısı

daha açık görülmektedir (Türk, 2014: 19). Bir ülkenin gelir paylaşımı ne boyutta dengesizse o ülkenin yoksulluğunun oranı da o boyutta artacaktır. Gelir paylaşımındaki çarpıklığa çözüm bulmadıkça yoksullukla mücadeleden de bir sonuç elde edilemez (Bağdadioğlu, 2003: 90).

Sosyal devletin temel dayanağı olarak belirtilen sosyal adaletin de kendi içinde dayandığı adil gelir paylaşımı, sosyal eşitsizliklere son veren, toplum tarafından benimsenebilir bir gelir dağılımını tanımlamaktadır. Bu dağılımı sosyal devlet kamu gelirleri ve kamu harcamaları aracılığıyla hayata geçirmektedir. Artan oranlı vergiler ve transfer harcamaları aracılığıyla devlet, zenginden fakire doğru gelirin yeniden dağılımını oluşturur. Bu yolla yoksul düşen bireyleri, bakıma muhtaç kişileri korumayı amaç edinmektedir (Şimşek, 2012: 22).

Transfer harcamaları, gelir paylaşımına direkt olarak etki eden harcama türüdür. Belirli bir mal ya da hizmet karşılığı olmadan sağlanan transfer giderleri, gelir paylaşımındaki dengesizlikle mücadelede aktif rol alan harcamaların en önemlilerinden biridir (Tekpınar, 2013: 91). Transfer harcamalarından olan sosyal amaçlı transfer harcamalarının esas görevi gelir paylaşımındaki adaleti sağlamaktır. Bu düşünceyle devlet, yoksul ya da ihtiyaç sahibi olan kişilere, aldığı vergiler sayesinde elde ettiği kaynakların bir bölümünü transfer etmektedir. Buna ilaveten yoksul bireyler transfer ödemeleri yoluyla bir tek doğrudan nakdi yardım kazanmamakta, ayrıca zengin bireylerden sağlanan vergilerle finanse edilen kamu mallarını da kullanabilmektedirler (Özen, 2002: 126).

Bir ülkede birey başına düşen GSYİH' sıyla, yoksulluktaki oranlar arasında direk bir etkileşim vardır. Hızla artan iktisadi büyümeyle beraber artan GSYİH, hane halkı kazançlarını yükselterek yoksulluğun izlerini yok etmektedir. Dolaylı yaklaşıma bakılırsa büyümenin hızla oluşu bireylerin yalnızca nakit kazançlarını çoğaltmakla kalmamakta, ayrıca uzun vadede eğitim, sağlık ve altyapı imkânlarının da iyileşmesine yol açarak, yoksullukla mücadeleye dolaylı biçimde büyük katkı sağlamaktadır (Arpacıoğlu, 2012: 87). Fakat bunun tam tersi olan bir fikir de, büyümenin olumlu sonuçlarından herkesin faydalanacağı düşüncesinin kendiliğinden oluşmadığı fark edildiğinden yoksullukla mücadele çalışmaları çok önemlidir (Burki, 2000: 4).

Gelir dağılımı ile büyüme arasındaki bağlantı bir anlamda ülkelerin gelişmelerinin planı ile sosyal ve iktisadi çerçeveleriyle yakından alakalıdır. Küresel ekonomide yoksulluğu ve adaletsizliği azaltma sebebiyle özel olarak büyümenin getirilerini, büyümeden gereği kadar faydalanamayan gruplara da paylaştıracak bir planı takip etmek gereklidir (Kim, 1997: 1919).

2.4.2. Yoksullar Lehine İktisadi Büyüme

“Yoksul yanlısı büyüme”, ekonomik büyümenin toplumdaki daha yoksul kesim için refah düzeylerinde artmayı ifade ettiği kavramdır. Gelişmekte olan ülkelerde en ağır basan mesele yoksulluk olduğu için, buna çözüm olarak da ekonomik büyümeye odaklanılması önem

kazanmaktadır. Fakat gözlem yapıldığı zaman ekonomik büyümenin başarılabilirdiği bazı ülkelerde yoksullukta tahmin edilen azalmanın gerçekleşmemesiyle beraber gelir dağılımında dengesizlikler de meydana gelmiştir. İşte tam bu noktada yoksullar lehine büyüme kavramı öne sürülmüştür. Bu yaklaşımın nasıl olması gerektiği yönünde tam bir ortak nokta bulunamamıştır. Bu kavramın yakın tarihe değin geçerli sayılan görüşü, sağlanan iktisadi büyümenin gelir dağılımına negatif bir yansımalarının olmamasına rağmen, gelirin yeniden dağılımını amaçlayan yaklaşımların büyüme oranlarına negatif şekilde yansıdığı şeklindedir. Söz konusu büyümenin destekleyici olup olmadığına dair bir değerlendirme için, gelir dağılımının büyüme sırasında nasıl değiştiğine ve bunun yoksul kesimin refahını nasıl etkilediğine dair bilgi gerekir. Yoksul yanlısı büyüme çalışmaları, daha az refah grubundaki kesimi, gelir ya da tüketim için yoksulluk sınırının altına düşenler olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşıma göre, eğer yoksulların refahı, yoksul gelirleriyle zengin gelirleri arasındaki boşluğa bağlıysa; o zaman yoksul yanlısı büyüme yoksullar için yoksul olmayandan daha hızlı bir gelir artışı içerecektir (Pattillo vd., 2005: 34).

Son zamanlarda Martin Ravallion ve Nanak Kakwani'nin yoksullar lehine iktisadi büyüme ile ilgili yaptıkları ayrı iki tanımlamadan kaynaklı bazı tartışmalar yaşanmaktadır. Ravallion, yoksullar lehine iktisadi büyümeyi, GSYİH'da yoksulluğun oranını düşürücü bir artış şeklinde adlandırmaktadır (Ravallion, 2004: 2). Bu şekilde bir tanım fazlasıyla geniş bir çerçeveyi içermektedir. Kakwani ise, fakir tabakanın, zengin tabakaya kıyasla oransal bakımdan gelir paylaşımını adil hale getiren büyümenin yoksullar lehine büyüme olarak adlandırılacağını ortaya atmaktadır (Kakwani ve Pernia, 2000: 3).

Yoksul yanlısı bir büyüme, istihdam oluşturan, eşitsizlikleri kaldıran ve yoksulların gelirlerinin artmasını sağlayan bir şekilde oluşturulabilir. Yoksul lehine sürdürülebilir bir büyümenin oluşturulabilmesi için gerekli şartlar şunlardır (Aktan ve Vural, 2002: 2):

- Piyasa koşullarında dengesizliklere sebep olan devlet müdahaleleri (çok fazla değer kazanmış döviz kuru politikası, ithalatta ve ihracatta kotalar, kredilerin sübvansiyonları ve kamu iktisadi teşebbüslerinin çok şeyi üstlenmesi) daha aza indirilmeli veya bitirilmelidir;
- Özel sektöre de yönelme konusunda daha iyi şartlar sağlanmalıdır;
- Kayıt dışı istihdamla ilgili ve bilhassa da kadınlara farklı imkânlar ile ek kazanç imkanları oluşturan uygulamalar (mikro kredi v.b.) hayata geçirilmelidir;
- Ekonomik olaylara hareket katan, toplumsal hizmetlerden faydalanmayı fazlaştıran ve iş imkânı oluşturma olasılığı fazla olan altyapı yatırımları artırılmalıdır;

Son çalışmalar, yoksulluğun azaltılmasında büyümenin üç belirleyicisine işaret etmektedir: tarım ve kırsal sektörlerde büyümenin oluşumu, özellikle alt yapıdaki kapasite olmak üzere üretkenliğin artırılması ve yardımların yönetilmesi. Yoksullar lehine iktisadi büyüme noktasında en

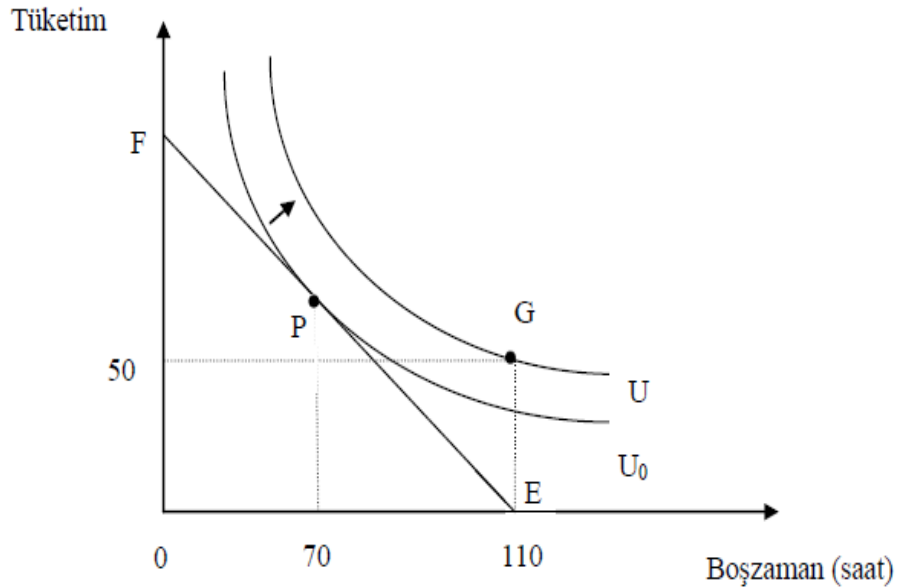
çok payı tarım almaktadır. Çünkü tarım alanındaki gelişme diğer alanlara göre yoksul kesimi artı yönde daha fazla etkilemektedir. Bu yüzden ulusal iktisat politikalarının tarıma daha çok ağırlık vermesi gerektiği öne sürülebilir (Pattillo vd., 2005: 37).

2.4.3. İstihdamın Artırılması

Gelişmiş ülkelerde de gelişmekte olan ülkelerde de yoksulluk, istihdamdaki gelişmelere göre şekil alırken, istihdam dünyasından kaynaklanan sebepler de yoksulluğun esas nedenlerini meydana getirmektedir (Şenses, 2006:164).

İşsiz durumdaki yoksul insanlara yardım amaçlı sağlanan transfer harcamaları, işgücüne dâhil olmayı kolaylaştırmaktadır (Samson, 2009: 45). İş arama süreci çoğunlukla masraflı ve risk yüklü olduğu için ve yoksul kişilerin daha iyi iş olanaklarına ulaşabilmek amacıyla göç edebilme imkânına sahip olamaması durumu yüzünden, kişiler daha başarılı olabilecekleri işlere yönelemez, ulaşabildikleri herhangi bir iş dalında çalışmayı kabul ederler. Birtakım incelemeler, sosyal transfer harcamalarından yararlanan ailelerdeki fertlerin daha yoğunlaşmış bir biçimde iş arayabildiklerini ve bulma konusunda daha başarı gösterdiklerini ortaya koymuştur (Samson vd., 2004). Farklı diğer incelemeler ise bu olumlu sonucu, transfer harcamalarının ortadaki riskleri azaltıp, likidite kısıtını artırarak göç etme ve iş arama konularında cesarete getirdiği gerçeğini ortaya koymuştur (Burns vd., 2005: 103).

Şekil 3: Transfer Harcamalarının Çalışma Kararlarına Etkisi

Kaynak: Borjas, 2004: 48

Şekil 3'te istihdama dâhil olmayan kişilere aylık olarak bir miktar ücret sağlandığı düşünülmüştür. Söz konusu kişiler istihdama dâhil olduğunda transfer harcamalardan yararlanma

hakları sona ermektedir. Herhangi bir transfer uygulamasının mevcut olmadığı şartlarda bütçe kısıtı FE şekilde doğrudur. Bu kişi P noktasında denge noktasındadır. Bu P noktasında kişi 40 saat çalışıp 70 saat kadar boş zamanı vardır. Daha kolay hesap edebilmek açısından kişinin emek kazancı haricinde bir kazancı olmadığı düşünülmektedir. Transfer harcaması gerçekleştirildiğinde kişinin imkânlarının alanı farklılaşmaktadır. Yani kişinin hiç iş hayatında olmadan belli bir miktar kazançla sahip olabileceği G noktası da imkânlar alanına dâhil olmuştur. G noktası daha fazla fayda seviyesinde olduğu için başlangıç noktası olan P noktasına tercih edilmesi olasıdır. Dolayısıyla transfer harcamaları kişinin çalışma azmini azaltmaktadır. Bu şartlar ise düşük kazançlı kişilerin iş etiği sebebiyle değil de bu kişilerin kendilerine hak tanınan transfer ödemesi olanağı ile işgücü piyasasında kazanabileceklerinden daha fazla ekonomik imkânlara sahip olabilmelerinden kaynaklanmaktadır (Borjas, 2004: 48-49).

2.4.4. Beşeri Sermayenin Güçlendirilmesi

Beşeri sermayenin ekonomik hayata etkisinin ilk kez incelenmesi 1960 senesinde S. Becker' in sunduğu bir tebliğ aracılığıyla gerçekleşmiş, devamında da Shultz, 1962 senesinde günümüzdeki beşeri sermaye tanımının tam olarak anlaşılmasını sağlayan eserini ortaya koymuştur. Shultz (1962: 17) bahsedilen çalışmada, az gelişmiş ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmalarının en önemli sorunlarının fiziki sermayenin zayıflığından ziyade insan gücünün kalitesizliği ve zayıflığı olduğunu vurgulamıştır (Altay ve Pazarlıoğlu, 2007: 98-99). Emeğin kalitesizliği ve yeterli olmaması meseleleri, gelişme yolundaki ülkeleri mecburi olarak beşeri sermaye yatırımlarına yöneltmektedir. Söz konusu beşeri sermaye alanına giren konular; öncelikle eğitim sektörü olarak, sağlık da gelişme yolundaki adımda, beşeri sermayede etkili bir bölümünü meydana getirmektedir. Bu nedenle beşeri sermaye konuları çok çeşitli olmasına karşın esasen, eğitim ve sağlık konuları başı çekmektedir (Yumuşak ve Bilen, 2000: 84).

Üretim faktörlerinden biri olan emeğin geliri, ortaya koyulan emeğin kalitesindeki farklılıktan dolayı farklı boyutlarda oluşur. Emeğin kalitesindeki farklılıklar doğuştan var olan zihinsel ve fiziksel kabiliyetler olabilir (Weiss, 1983: 420). Harcanan emeğin kalitesi tabii ki sadece doğuştan var olan özelliklerle değil sonradan öğrenim, yetiştirme ve deneyim ile kazanılan özelliklerle de artabilir. Gelirin getirisi emeğin kalitesiyle orantılıdır. Çünkü niteliksiz işgücü sonucu elde edilen üretime katkı ile kaliteli işgücünün üretime katkısı arasındaki fark bunu açıkça gösterir. Kaliteli işgücünün üretime katkısı diğerine nazaran daha fazladır. İnsan kaynakları yöneticileri işletmelerde, çalışanları kabiliyet ve deneyimlerinden dolayı, işletmenin kârına yaptıkları katkıya göre farklı sınıflara ayırır. Kabiliyet ve deneyimlerin oluşumunda en büyük faktör olan öğrenime yapılan yatırımın getirisi olarak, yüksek maaş almak da gayet olağandır. Bu açıdan baktığımızda beşeri sermaye, eğitim ve öğrenim sürecinde oluşan kullanılabilir değerli bilgi birikimini ifade eden bir kavramdır (Acaroğlu, 2005: 3).

Bir ülkenin ekonomisinin güvenliğini oluşturmak, o ülke devletinin önemli politikalarından biridir. Bu politikayı hayata geçirmek için devlet ilk olarak ülkedeki üretim, bilim ve teknik konularını belli bir seviyeye çekmesi gerek ki, ülke halkının hayat standardı ve seviyesi kötüye gitmesin. Bu şartlarda beşeri sermaye, ülkedeki büyüme, gelişme, bilim ve teknik açıdan iyileşmeyi oluşturan kritik bir unsurdur. Ülke halkının nitelikli beşeri sermayeyi bulundurması, birey başına kazancın artmasına ve sürdürülebilir yaşam koşullarının üst düzey olmasına yol açmaktadır. Nitelikli beşeri sermaye üretimdeki potansiyel dışında toplumsal ve kültürel yönlerden de halkın ilerlemesine olumlu katkıda bulunur. Ülkenin yüksek eğitim almış bireyleri siyasette faal olabilir, gerek maddi gerekse manevi gereksinimlerini daha üst düzeyde gidererek ülkedeki büyüme ve gelişmeyi üst boyuta taşıyabilir (Zhumabekova, 2016: 19).

Bazı faaliyetler etkisini hemen gösterirken, bazılarının ise etkisi gelecekteki refah üzerinedir. Bireylerin kazanç getiren yeteneklerinin hepsi, doğuştan veya eğitim hayatına devam etmeyenler için çalışma hayatında veya okul yaşamlarını tamamladıkları daha ileri yaşlarda elde edilmez. Bu kabiliyetlerin birçoğu yatırım özelliğini taşıyan faaliyetler aracılığıyla zamanla geliştirilir. Beşeri sermaye yatırımlarını beş temel kategoriye ayıran Schultz bu konu ile ilgili makalesinde bunları şöyle maddelendirmiştir (Türker, 2000: 23):

- Sağlık hizmetleri, insanların hayatta kalma süresi, kuvvet ve hastalıklara dayanıklılık, hayatıyet ve canlılığına etki eden giderler,
- Firmalarca sağlanan geleneksel usulde (çıraklık gibi) iş başında eğitime,
- İlk, orta ve yüksek öğrenim seviyesinde düzenlenmiş resmi öğretim,
- Bilhassa tarım konusunda bilgi öğretme konularını da bulunduran çalışma programları,
- Birey ve ailelerin değişen iş imkânlarından faydalanabilmek için yaptıkları göçler

Üretimde beşeri sermayenin pozitif sonuçlarının meydana gelmesi, geri kalmış ve az gelişmiş ülkeler yönünden bu konu üzerine yatırım yapılmasını veya mevcut beşeri sermayenin verimli hale getirilmesinin ne kadar önemli olduğunu göstermiştir (Özyakışır, 2011: 49). Bu açıdan bakarak beşeri sermayenin faydalarını arttıran etkiler; fiziki olan ve fiziki olmayan faktörler olarak iki grupta toplanabilir. Bunların fiziksel etkileri; işgücü piyasasının olanakları, ücretin seviyesi ve beşeri sermayeyle fiziki sermayenin arasında bulunan tamamlayıcı özellikler şeklindedir. Fiziksel olmayan etkenlerden; çalışan kişinin sahip olduğu işe bağlılığına etki eden sosyal sermaye ve ahlak değerleri ile toplumsal değerler halinde bahsedilebilmektedir (Karagül, 2003: 80).

Beşeri sermayenin avantajları kadar dezavantajları da vardır. Bunlar ise; işgücü ortamlarında görülebilen her bir değişimin beşeri sermayeden kaynaklandığı yanılgısıdır. Mesela aynı okul seviyesindeki iki bireye ücretleri ayrı biçimde veriliyorsa bu durumun sebebi diğer unsurlar yönünden şahısların farklılığıdır (Autor ve Acemoğlu, 2011: 3).

Kamu harcamalarının eğitim ve sağlık gibi iki alana yönelmesi ilk bakışta çok doğru gibi gelse de, bu konu üzerinde iki nokta önemlidir. Birincisi, kamu harcamaları içinde bu alanlardaki harcamaların oranındaki artışın, asıl ihtiyaç duyulan hizmetlere ulaşımı sağlamamasıdır. Bu tarz harcamaların arttığı bir süreçte bu harcamalar neticesinde varılan noktada yoksulların ulaşımının sınırlı olduğu veya hiç olmadığı bir alana kanalize edilmiş olabilir. Mesela eğitim kanalındaki harcamalar temel eğitim yerine yüksek öğretime aktarılmış olabilir. En çok da gelişmemiş ülkelerde, bu tür bir harcama yoksulların eğitim imkânlarında bir iyileşmenin oluşmamasına veya dikkate alınamayacak seviyede az bir gelişmeyi meydana getirmektedir. İkincisi ise, harcamalardaki artmanın sunulan hizmetlerin kalitesiyle ilgili bir standart oluşturulmamasıdır. Bu yüzden, harcamalarda amaçlanan noktaya varılmasında kalitenin de dikkate alınması gerekir (Rao, 1992: 260).

2.4.4.1. Eğitimin Kalitesinin Artırılması

Günümüzün koşullarında geliri sağlayan en etkili kaynak bilgi birikimidir. Bu kaynağa sahip olmak ise eğitim yoluyla olmaktadır. Eğitim seviyesinin düşük olması demek, iş imkânını daha çok fiziki gücün oluşturması demektir. Bu kategorideki kişilerin kazandıkları gelir daha düşüktür ve bu durum da işsizliğin çoğalmasına sebep olmaktadır. Bu yüzden yoksulluğun önemli sebeplerinden ilk sırada eğitim seviyesinin düşüklüğü gelebilmektedir (DPT, VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000). Eğitimin meydana çıkardığı sonuçlar etkisini hayat boyu göstermekte ve eğitimin sonucunda sahip olunan bilgi ve yetenekler kaçınılmaz bir biçimde topluma yansımaktadır. Diğer bir deyişle, eğitimin pozitif sonuçları yayılmaktadır. Bu sonuç, bilgi birikiminin diğer hiçbir üretim faktöründe olmayan kullandıkça çoğalması yönünden sağlanmaktadır. Bilginin bu özelliği, dolaylı olarak da eğitimi, çok önemli bir yatırım durumuna getirmekle kalmayıp, eğitime çok kritik bir toplumsal özellik de kazandırmaktadır (Erdoğan, 2009: 327).

Eğitim, kişileri sosyo-ekonomik yönüyle değerlendiren ve kişilerin toplum içerisindeki seviyelerini belirleyen bir olgudur. Eğitim, çoğu kişinin hayatları boyunca kazanacağı geliri belirlemenin yanında, kişilerin hayat kalitelerini de artırmaktadır. Gelir seviyesinin artması kişinin eğitimi ile bağlantılıdır. Dünyanın birçok ülkesinde eğitim seviyesi yükseldikçe, nitelikli biçimde çalışma imkânları da artmakta ve eğitimsiz topluluğa kıyasla daha üretken durumda olan eğitilmiş kesimin gelirden aldıkları oran da artış göstermektedir (Öztürk, 2005: 35).

Eğitim için yapılan harcamaları (yatırımları) mali veriler göstermektedir. Bu verilerden eğitimin harcamaları GSMH' daki oranı ve birey başına düşen eğitimin harcamaları; literatürde en sık kullanılan en önemli mali göstergelerdir. Eğitim harcamalarının GSMH' daki payını, farklı ülkeler için karşılaştırma söz konusu olacaksa, karşılaştırma yapılan ülkelerin gelişmişlik ve GSMH düzeyi yaklaşık olarak birbirleriyle aynı düzeyde olmalıdır. Bu şartın benzerliklerin

sağlanmadığı durumda, eğitim harcamalarının GSMH' daki payı karşılaştırma için sağlıklı sonuçlar veremeyecektir (İlkay, 2013: 11-12).

2.4.4.2. Sağlık Hizmetlerine Verilen Önemin Artırılması

Bir topluluğun ekonomik olarak gelişmişliği ve beşeri sermayenin unsurları birbiriyle ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. Bu unsurların içerisinde eğitim ve sağlık düzeyi ilk sıraları almaktadır. Ayrı ayrı ele aldığımızda ise sağlığa olan yatırımların gelişmişlik içerisindeki aldığı rol, eğitimin yatırımlarına göre daha farklıdır. Eğitimdeki yatırımlar beşeri sermaye düzeyini farklı bir seviyeye yükseltirken, sağlıktaki yatırımlar kişide yaratıcılık adına daha fazla etkiye bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerine yönelik yapılan yatırımlar beşeri sermayenin oluşmasında sonraki nesiller açısından önem taşımaktadır. Toplumun sağlık durumunun, diğer unsurların uygulamadaki etkinliği ve ayrıca bu etkinliğin daha uzun döneme taşınması konularında stratejik öneme sahip olduğu bilinmelidir. Eğitilmiş ve kalifiye işgücünün sağlık sorunları nedeniyle iktisadi çalışmalardan geri kalması, verimliliği düşürecektir. Çalışma hayatında en çok iş günü kaybı sağlık sorunları nedeniyle oluşmaktadır. Daha kaliteli sağlık imkanı sunulan bir yerdeki insanların daha uzun yaşadıkları göz önünde bulundurulursa, ortalama ömrün uzun olması diğer önemli yatırımların uygulanması açısından da ortam oluşturacaktır (Yumuşak ve Yıldırım, 2009: 61).

Schumpeter teorisine göre, sağlık şartlarındaki farklılıklar iktisadi kalkınma üzerinde üretim verimliliği artışı olarak çok etkilidir. Sağlık; daha enerjik, sağlam, özverili işgücünü beraberinde getirerek, teknolojik şartlar ve fiziki sermaye sabit kabul edildiğinde bile çıktı düzeyinde artışa yol açacaktır. Bu teoriye göre, sağlık koşullarındaki iyileşme iki farklı koldan kalkınmaya etki edecektir. İlki, sağlık koşullarındaki iyileşme ekonominin verimlilik düzeyinde artışa yol açarak teknolojik yatırım finansmanı için gerekli olan daha yüksek gelir düzeyine ulaşılmasını sağlayacaktır. Bu durum da yeni buluşları yanında getireceği için, yaşanan teknolojik yükselme ülkeyi daha yüksek bir konuma getirecektir. Öte yandan, verimlilik yükselişi teknolojik yatırım finansmanını artırarak iktisadi büyüme oranını yukarı doğru çıkaracaktır (Howitt, 2005: 14-21).

Sağlık alanındaki hizmetlerin ilerlemesiyle ekonomik gelişmeyi de paralel olarak iyi yönde etkileyeceği düşüncesinin yanında bunun tam zıddı olarak hiçbir katkı sağlamayacağı görüşleri de vardır. Örneğin; Kelly 1997 yılında yaptığı çalışmada 1970-89 yılları arasında 73 ülkenin kamu giderlerinin iktisadi büyüme üzerinde katkısını inceleyerek, sağlık giderlerinin iktisadi büyümeye önemli bir etkisinin olmadığını kanısına varmıştır. Webber ise 2002 yılında yaptığı çalışmada, geliştirilmiş neo-klasik büyüme (augmented growth model) yaklaşımını kabullendiği, sağlık alanında birey başı kalori uygulamasını baz aldığı ve 46 ülkeyi içeren araştırmasında, sağlığın iktisadi büyümeye etkisinin olmadığını ileri sürmüştür (Berkman, 2008: 20).

2.4.5. Kadınların ve Çocukların Yoksulluğunun Azaltılması

Kadınlar ve çocuklar yönünden eğitime, gıdaya ve sağlık hizmetlerine gereği kadar ulaşamamak ağır sonuçlar meydana getirmektedir. Çoğu bölgede, hiç eğitim alamamış kız çocukları ile erkek çocukları sayıları arasındaki farkın çokluğu, kadınların ve kızların içinde bulunduğu cinsiyet ayrımcılığının göstergesidir. Çocukların yoksulluk içinde hayatlarını sürdürmelerine neden olan çok etkili bir faktör de toplum içindeki cinsiyet ayrımcılığının olduğu kabul edilmiş bir gerçekliktir. Elde edilen kaynaklara nasıl ulaşıldığı, bu kaynaklara biçilen değerler ve kaynakların paylaşımı, hem ailede hem de toplumun içindeki kadın ile erkek arasındaki güç ayrımı yoluyla belirlenmektedir (Agarwal, 2005: 24).

Yoksulluğun birçok boyutunun olması dolayısıyla, çocuklarda yoksullukla mücadele konusunda çok boyutlu ve koordine bir bakış açısına ihtiyacın olduğunu söyleyebiliriz. Bu mücadeleyi de şu başlıklar şeklinde açıklayabiliriz (UNİCEF, 2005: 15):

- **Çocukların Yoksulluğunu Tanımlamak ve Ölçmek:** Çocukların yoksulluğunun yalnızca hane halkı kazancı yönünden kavramasının yanlış olduğunun bilinmesi gerekir. Yoksulluğa önlem amaçlı atılabilecek adımlarda çocukların, yoksulluğu ne şekilde yaşadıklarını ayrıntılı ele alabilmek gereklidir.
- **Yoksullukla Mücadelede Çocukları Korumaya Öncelik Tanınması:** Yoksullukla mücadelede çocuk haklarının uygulanmasına, yoksulluğun esas nedenlerini azaltmaya ve çocuklar ile onların ailesinin korunmalarına özellikle önem verilmelidir.
- **Sosyal Hizmetler ile Eğitim Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması ve Bunlardan Herkesin Faydalanmasının Sağlanması:** Çocukların esas sağlık ve eğitim imkânlarına ulaşımını daha iyi sağlayan ülkeler, iktisadi kriz zamanlarında dahi sosyal hizmetlere göre daha büyük oran ayırırlar.
- **Hedeflerin Belirlenmesi ve Tarafların Harekete Geçirilmesi:** Tüm taraflar, çocukların yaşadığı fakirliği kapsamlı şekilde ele alan kalkınma hedeflerini uygulamak amacıyla hareket etmelidir. Günümüzde dünyamız 'Binyıl Kalkınma Hedefleri' ile 'Çocuklar için uygun bir dünya' amaçlarının gerisindedir.
- **Hane Halkının Desteklenmesi:** Hane halkları çocuklar için en önemli koruma alanını meydana getirir. Çocuklar hanelerinden ne kadar uzakta olurlarsa, hayattaki sorunlarla yüzleşme oranları da o kadar artacaktır.
- **Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Önüne Geçilmesi:** Kadınların yaşadığı iktisadi güvensizlik problemlerini hedefleyen gerek istihdam dünyası politikaları gerekse ekonomik politikalar çocuk yoksulluğuyla mücadeleye katkı sağlayacaktır.
- **Yerel Çözümlerin ve Topluluk Katılımının Özendirilmesi:** Yoksullukla mücadelede başarılı olan gelişmekte olan ülkeler bunun yanında topluluk katılımını da giderek daha

çok ön plana çıkarmaktadır. Çocuklar, yoksullukla mücadelenin yöntemleriyle ilgili tartışmalara dahil olmaya yönlendirilmelidir.

Kadın yoksulluğu ile ilgili olması gereken stratejik hedefleri şu şekilde sayabiliriz (Sapançalı, 2005: 90-93);

- Toplum içerisinde zayıf kesim olarak görülen kadınlara dönük ihtiyaçların giderilmesi,
- Kadınları istihdama dâhil edecek politikaların üzerinde yoğunlaşılması,
- Bilgi ekonomisine ayak uydurabilmek için gerekli eğitim ortamlarının oluşturulması,
- Kadın – erkek çalışanlarının ücretleri arasındaki farkın kapatılması,
- Kadınların iş dünyası ile özel hayatları arasındaki uyumu destekleyecek politikaların oluşturulması,
- Çocukların bakımı gibi hizmetlerin sağlanması,
- Kısa süreli ve esnek işgücü imkânlarının cazip hale getirilmesi,
- Kayıt dışı istihdam, istihdam piyasasındaki eşitsizlikler ve işgücü piyasasındaki ayrımcılıklarla mücadele edilmesi.

2.4.6. Kırsal ve Kentsel Kalkınma Projeleri

Kırsal yoksulluk-kentsel yoksulluk şeklindeki sınıflandırma; yoksulluğun görüldüğü mekâna, ortama, coğrafi bölgelere göre yapılmaktadır. Kırsal yoksulluk, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde tarım alanında görülen gizli işsizlik durumunun açık işsizlik haline gelmesi şeklinde açıklanabilir (Şengür ve Taban, 2012). Kırsal yoksulluk, çoğunlukla tarımla uğraşan ya da küçük çaplı kuruluşlarda çalışan kesimi kapsarken; kentsel yoksulluk, kimi zaman kırsal yoksulluktan da etkilenen ama esas olarak yeterli olmayan kazanç, harcama, eğitim seviyesi, iletişim vb. şeklinde meydana gelen yoksulluktur (Odabaşı, 2010: 16).

Tarım alanındaki büyüme yoksulluğu azaltır diyebilmek mümkündür. Bunu söyleyebilmeye iten nedenleri de maddeler halinde sıralayabiliriz (Lipton, 2005: 64-65):

- Çok büyük orandaki kişi hiçbir yeteneği olmasa bile tarım alanında yer alabilir. Tarım sektöründe meydana gelecek olan büyümede, bu işçilere de ihtiyaç doğacağından yeni iş alanları oluşturarak işsizlik oranının düşmesine katkı sağlar. Bu nedenle artan talep vasıtası ile de tarım sektöründe çalışan işçilerin yevmiyelerinin artışı sağlayacaktır. Büyüyen tarım işletmeleri çoğunlukla teknoloji kullanımına yönelip insan gücünü daha aza çekme çabasıdaysalar da çoğu halde olduğu gibi kaynakların yetersiz olduğu koşullarda insan gücü teknikleri hala kullanılabilir.
- Tarımda gerekli olan ana faktör topraktır. Bu da diğer varlıkların tarım için çok da etkili olmadığını düşünürsek çoğu köylünün sahip olduğu üretim elemanlarından. Çoğu

ülkenin bazı yerlerinde toprak sahibi olmayan köylünün oranı fazlasıyla çok olsa da toprağı olanlar için tarımı kullanmak oldukça mantıklıdır.

- Tarım sektöründe büyüme sağlandıkça ürün miktarında artış görülür, bu da fiyatlarının düşmesi yönünde bir eğilim gösterir (özellikle de tarımsal yiyecek fiyatlarında bunu görmemiz mümkündür). Bu durum da zengin fakir herkesin ucuza gıda ve tarım ürünlerine ulaşmasını sağlayacaktır.

Üretimin dolaysız sağlanabilir olması için yoksullukla mücadelenin de dolaysız olması amaçlanarak üretim faktörlerinin geliştirilmesi hedefiyle müdahale edilebilir olunabilmesi en doğru uygulama olarak düşünülmektedir. Kırsal kesimlerde yoksulluk oranının fazla olması sebebiyle toprak reformu oluşumu gün yüzüne çıkmaktadır. Bu reformdaki hedef ise toprak aidiyetine yeniliksel yaklaşımlar ile müdahale edilebilir olunması ve üretim kaynaklarına yönelik detaylı bir yenilikçi süreci kapsamasıdır. Kırsal kesimlerin yenilikler ile iyileştirilebilirliği neticesinde kentsel kesimlerin yeni pazar ağına dâhil olması kazandırılarak her iki bölgesel yoksulluk oranlarının istihdam ile daha aza indirgenmesi sağlanmaktadır. Sanayi ve tarımsal pazar alanları ile her iki şartta istihdam ve ekonomik olarak yeni bir ortam oluşabilecektir (Önder, 2004: 22).

Kentsel yoksullukla mücadelede, yapılan incelemelere göre üç temel kriterin uygulamaya konması gerekmektedir. Bu üç uygulamadan ilki; liberal politikalardan beslenen, toplum içerisinde hızla artış gösteren eşitsizlikleri mümkün olduğunca azaltabilmek ve bunun neticesinde ülke kaynaklarını halka adil bir biçimde paylaşılmasını sağlamaktır. Diğer uygulama, yoksullara dağıtılan yardımların objektif kriterlere göre verilmesini sağlayabilmek, sonucusu ise ülkemizde kırsal kesimden kentlere gerçekleşen göçlerin sebeplerine çözüm getirecek uzun vadeli ekonomik ve siyasi uygulamaları hayata geçirebilmektir (Üsküdar, 2008).

2.4.7. Negatif Gelir Vergisi Uygulaması

Sosyal refah düşüncesini savunan iktisatçılara göre, devlet maliye politikası araçlarını kullanarak yoksullukla mücadele konusunda başarılı olabilir. Bu iktisatçıların vergi politikası önerileri ise; negatif gelir vergisinin ve artan oranlı vergi tarifesinin uygulanması, servet gelirlerine daha önem verilmesi, asgari ücret ve altının vergi kapsamına alınmaması, gelir vergisi uygulamasında ücretliler için özel indirimin hayata geçirilmesi şeklindedir (Aktan, 2002).

Vergi uygulamalarında, en alt sınır düzeyinin üzerinde geliri olanlardan vergi alınmakta, sınırın altındakilerden vergi alınmamaktadır. Fakat negatif gelir vergisi ile asgarinin altında geliri bulunan kişilerden yalnızca vergi almama durumu değil, bir de bu kişilere hükümetin ödeme yapması söz konusudur. Bu ödeme yoksullara direk yapılan nakdi yardım (insan onurunu kıran)

olmaktan çok, gelir vergisi içinde bütünleşmiş, ilerideki tarifenin negatif alanda devamı olarak işlemektedir (Öncel, 1982: 5).

Stigler 1946'da, yoksulluğu azaltmak için uygulanan o günlerin asgari ücret uygulamasının verimliliği azalttığını ve ekonomide sapmalara neden olduğunu gözler önüne sermiştir. Stigler, asgari ücret uygulamasındansa düşük gelirli bireylere belli bir gelir düzeyinin altında ödeme yapılmasını önermiştir. Bu önerdiği düşünce, negatif gelir vergisi uygulamasıdır. Negatif Gelir Vergisi, karışık ve çok fazla miktarda özel programın yer aldığı günümüz refah uygulamalarının yerini alacak mali bir araç şeklinde görülebilmektedir (Kale, 2007: 19).

Negatif gelir vergisi, kişisel gelir dağılımındaki farklılıkların azaltılması hedefine yöneliktir. Fakat bu uygulama, yoksulluk sınırının belirlenmesinde uygulanacak ölçütler ve finansman kaynağının nereden karşılanacağı noktasında önemli sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. Uygulamanın gelişmiş ülkelerde uygulanmasının ana faktörü de bu nedendir (Uysal, 1997: 95-96).

2.4.8. Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele

Dünya Bankası, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle 1945 senesinde Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası (IBRD) ismiyle var olmuştur, 1947 senesinde ise Birleşmiş Milletlerin bağımsız uzman kuruluşlarından teki haline gelmiştir. Güncel bilgilere bakılarak dünya devletlerinin 188'inin bu kuruluşa üye olduğunu görmekteyiz.

Gelişmekte olan ülkelerin yoksullukla mücadelesi konusunda uluslar arası temel birimi Dünya Bankası'dır. Dünya Bankası yoksullukla mücadele konularını, IMF ise genel olarak makro ekonomik konuları üstlendiği için bu iki kuruluşun arasında bir görev paylaşımı söz konusudur (Stiglitz, 2000: 15). Dünya Bankası'nın görevi, ülkelerin bazı alanlarda yenilik yapmalarına veya bazı projeleri hayata geçirmelerine (mesela okullar ve sağlık merkezleri açma, su ve elektrik imkânı, hastalıktan korunma ve çevreyi koruma) yardımcı olmak üzere teknik ve ekonomik anlamda yardım ederek, uzun vadeli ekonomik kalkınmaya ve yoksullukla mücadeleye destek olmaktır. Dünya Bankası'nın yardımları çoğunlukla uzun dönemlidir ve ekonomik yardımlar hem üye devletlerin yardımlarıyla, hem de tahviller basımı ile gerçekleşir (IMF Fact Sheet, 2009, <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/imfwbt.pdf>).

Dünya Bankası'nın Anasözleşme'sinin 1.maddesine baktığımızda, Banka'nın kuruluş amacına yer verildiğini görebiliriz. O dönem şartlarına göre kuruluş amacı özetle (Eğilmez, 1997: 65):

- Dünya bankasına üye devletlerin yeniden inşasına ve iyileşmesine destek için yatırımları desteklemek, savaş nedeniyle zarar görmüş ekonomileri tekrar toparlamak, üretim

hammaddelerinin dönüşümünü oluşturmak ve az gelişmiş ülkelerdeki kaynakların ve üretim yollarının iyileşmesine destek sağlamak;

- Yabancı yatırımlara garanti vermek veya kredilere destek olmak, özel sermayenin ihtiyacı karşılamadığı zamanlarda kendi öz kaynaklarından elde ettiği kazançları uygun şartlar ile az gelişmiş ülkelere sunmak;
- Uluslararası ticaretin uzun vadeli bir programla iyileşmesine destek olmak, üretken kaynakların iyileşmesini sağlayacak yabancı yatırımlara destek olmak, dolayısıyla üretkenlik verimine, çalışma şartlarının geliştirilmesine ve hayat standartlarının kalitesine katkıda bulunmak;
- Banka aracılığıyla elde edilenler ile diğer uluslararası krediler arası uyumu sağlamak, büyüklüğü fark etmeksizin ilk olarak en faydalı ve ivedi projelere öncelik vermek;
- Uluslararası yatırımların, yapılan ülkeye ekonomi şartları bakımından etkisini önemseyerek yardımcı olmak ve savaşların verdiği zararlardan problemsiz şekilde kurtulmaya destek olmaktır.

Söz konusu Anasözleşme’ de bahsedilen kuruluş amaçları, II. Dünya Savaşı’ndan sonra Avrupa’nın savaşın zararlarından arınması isteğini net bir biçimde gözler önüne sermektedir. Fakat günümüzde şartlar daha başkadır. Bu başkalaşmayı Banka kendi belgelerinde de ortaya koymaktadır: günümüzde, savaştan sonra Avrupa’ya yardım etmek isteyen durumundan daha farklı bir hal almıştır. Tüm faaliyetlerini yoksullukla mücadeleye bağlayacak biçimde şekillendirmemektedir. Önceden mühendis ve mali uzmanların oluşturduğu belirli sayılarda personeli var iken günümüzde, %40’ı ülke temsilcilik görevi yapan ekonomistler, kamu politikası analistleri, sektör uzmanları ve sosyologların meydana getirdiği farklı alanlardan oluşan farklı özelliklere sahip personelleri mevcuttur (Kaya, 2002: 7). Dünya Bankası, Bretton Woods’dan sonra kurulan bir kuruluş olmaktan, modern küresel dünyanın en sağlam kuruluşlarından teki olacak biçimde bir dönüşüme girmiştir (Griffin, 2006: 571).

1980 senelerinde gelişmekte olan ülkelere Dünya Bankası ve IMF yoluyla benimsetilmeye çalışılan neo-liberal yapısal uyum programlarının beklenen neticelere varılmadığı; çoğu ülkede devletin toplumsal refah giderlerinin düşürülmesi ve 1990’lı senelerde görülen finansal krizlerin milyonlarca kişiyi fakirliğe ittiği görülebilmektedir. Bu şartlar, neo-liberal ekonomik politikalara bir tepki doğurmasına neden olmuş; iktisadi büyümenin yoksullukla mücadele için yetmediği, sürdürülebilir iktisadi büyüme için yoksulluk ve adaletsizliğin önüne geçilmesinin önemli olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır (Kanbur ve Vines, 2000).

1990 ve 2000’li yılların WDR (Dünya Kalkınma Raporu)’na baktığımızda temel olarak, ülkelerin makro ekonomi, yapısal ve sosyal program ve uygulamalarını belli dönemler içerisinde

büyümeye yönlendirip, yoksullukla mücadele edebilecek biçime getirme amacı göze batmaktadır. Uygulamada bu politikalar (Craig ve Porter, 2003: 53),

- Büyümeye teşvik edecek fırsatların değerlendirilmesi,
- Yolsuzlukla mücadele ve kamu hesap verilebilirliği gibi bir dizi politika ortamını oluşturabilmek için doğru yönetimi teşvik etmek,
- Özellikle sağlık ve eğitim sektörleri olmak üzere insan sermayesine yapılan yatırımlarla güvenliği artırmak.

Dünya Kalkınma Raporu analizlerine göre, hükümetlerin faaliyet göstereceği alanlar (World Development Report, 2019: 9):

- İnsan sermayesine, özellikle de çocukların erken eğitimine yatırım yaparak, temel becerilere ek olarak üst düzey bilişsel ve sosyo-davranışsal beceriler geliştirmek.
- Sosyal sigortayı geliştirmek. Bazı gelişmekte olan ekonomilerdeki işgücü piyasası koşullarına göre oluşturulan reformlarla gerçekleştirilen sosyal sigorta şartları bu amaca ulaşmakta yardımcı olacaktır.
- İnsan sermayesi gelişiminin kamu finansmanı için mali alan oluşturulması. Büyük şehirlerdeki emlak vergileri, şeker veya tütün vergileri ve karbon vergileri, hükümetin gelirini artırmanın yollarından biridir. Bir diğeri ise birçok firmanın karını artırmak için kullandığı vergiden kaçınma yollarını ortadan kaldırmaktır. Hükümetler vergi politikalarını optimize edebilir ve vergi oranındaki artışlara başvurmadan geliri artırmak için vergi idaresini iyileştirebilirler.

2.5. Dünya’da Yoksulluğun Durumu

Yoksulluğun çok farklı çeşitleri olduğu gibi, bu her çeşidinin de önüne geçilebilmesi son günlerde insanların yüz yüze olduğu en kritik mesele olmaya devam ediyor. Yoğun bir yoksulluk içerisinde yaşamını sürdüren kişilerin adedi 1990 yılı ile 2015 yılı arasındaki süreçte 1,9 milyardan 836 milyona inmiş olmakla, yarısından fazlası yoksulluktan çıkmış olmasına rağmen, hala çok fazla kişi temel insanlık ihtiyaçlarını giderme savaşıyla karşı karşıyadır (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

Güncel verilere göre, dünya çapında 800 milyondan fazla kişi, bir günde 1,25 ABD dolarından daha düşük bir kazançla hayatını devam ettirmeye çalışmakta; bunların büyük çoğunluğunun gerekli besin, temiz içme suyu ve sağlık koşullarına ulaşımı söz konusu değil. Çin ve Hindistan gibi bazı ülkelerin hızlı iktisadi büyümesi, halkın milyonlarcasını fakirlikten çıkarmıştır, fakat bu gelişme tüm ülkeler için geçerli değildir (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

Tablo 2: Dünya Ülkelerinin Yoksulluk Durumu

Ülkeler	Yoksul İnsan Sayısı	Ülke İçindeki Yoksul Oranı	Dünya'ya Göre Yoksul Oranı
Güney Sudan	11.575.284	%84	%2.0
Madagaskar	20.455.828	%77	%3.5
Gine	9.807.715	%76	%1.7
Burundi	8.787.723	%73	%1.5
Orta Afrika Cumhuriyeti	3.797.303	%73	%0.6
Kongo Cumhuriyeti	59.363.836	%71	%10.1
Malavi	13.587.851	%70	%2.3
Mozambik	16.589.692	%57	%2.8
Gine Bissau	1.076.599	%56	%0.2
Lesotho	1.170.379	%53	%0.2
Zambia	9.203.263	%52	%1.6
Somali	5.599.945	%49	%1.0
Nijerya	91.512.626	%46	%15.6
Benin	5.583.150	%46	%1.0
Togo	3.467.453	%45	%0.6
Kongo	2.098.489	%42	%0.4
Svaziland	544.106	%41	%0.1
Ruanda	5.197.029	%40	%0.9
Kuzey Kore	9.826.771	%38	%1.7
Çad	5.760.538	%38	%1.0
Nijer	8.268.926	%37	%1.4
Burkina Faso	7.490.721	%37	%1.3
Mali	7.291.728	%37	%1.2
Sierra Leone	2.603.880	%37	%0.4
Eritre	2.264.573	%37	%0.4
Liberya	1.993.215	%36	%0.3
Afganistan	11.697.543	%33	%2.0
Yemen	9.657.009	%31	%1.6
Birleşik Tanzanya Cumhuriyeti	17.694.688	%30	%3.0
Papua Yeni Gine	2.477.885	%30	%0.4
Etiyopya	26.778.453	%25	%4.6
Güney Afrika	13.706.217	%24	%2.3
Doğu Timor	305.945	%24	%0.1
Haiti	2.547.586	%23	%0.4
Solomon Adaları	149.645	%23	%0
Sudan	9.585.475	%21	%1.6
Angola	4.987.185	%20.4	%0.9
Fildişi Sahili	4.805.492	%20	%0.8
Venezuela	6.453.059	%19	%1.1
Namibya	489.979	%19	%0.1
Suriname	110.263	%19	%0
Kenya	8.447.009	%17	%1.4
Honduras	1.432.599	%16	%0.2
Libya	1.139.383	%15	%0.2
Bangladeş	13.488.558	%8	%2.3
Myanmar	4.823.669	%8	%0.8
Nepal	2.475.230	%7	%0.4
Özbekistan	2.291.238	%7	%0.4
Guatemala	1.300.257	%7	%0.2
Filipinler	5.433.082	%5	%0.9
Endonezya	12.190.421	%4	%2.1
Hindistan	47.005.601	%3	%8.0

Kaynak: World Poverty Clock, 2019, <https://worldpoverty.io/index.html>

Tablo 2, ülkelerin kendi içerisinde bulunan yoksul yüzdesine göre sıralanmıştır. Tablodan da görüleceği üzere yoksul nüfus sayısı en fazla olan ülke Nijerya'dır. Yoksul nüfusun ülke nüfusuna oranlandığı durumda, en büyük orana sahip olan ülke Güney Sudan iken, Dünya nüfusuna oranlandığında en büyük orana sahip olan ülke ise yine Nijerya'dır.

Gelir eşitsizliğinin günümüzde hala artış gösterdiği; en zengin %10 oranındaki kesimin, toplam dünyadaki gelirin %40 oranına sahip olduğu kanıtlanmış bir gerçektir. En yoksul %10 oranındaki kesim ise, dünyadaki gelirin sadece %2 ile %7 oranı arasında bir paya sahip. Nüfusun artışını da göz önüne aldığımız zaman, gelişmekte olan ülkelerde eşitsizlik %11'lik miktarda büyüme gerçekleştirmiştir. Git gide büyümeye devam eden bu eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için, en düşük gelirli %10 oranındaki kesime güç veren, cinsiyete, ırka ve etnik kökenlerine bakılmadan tüm herkesin ekonomik katılımına destek olan doğru politikaların kabul edilmesi gereklidir. Gelir eşitsizliği, küresel olarak bulunacak çözümleri gerektiren küresel bir meseledir. Bu çözümler ise; mali piyasaların ve kurumların iyileştirilmesi ve bunların takibi, kalkınma yardımları ve direkt yabancı yatırımları en fazla ihtiyacı olan kesimlere aktarmayı kapsar. Kişilerin tereddütsüzce göç edebilmesini ve hareket imkanını oluşturmak da, artan eşitsizliğin önüne geçilmesinde önemlidir (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

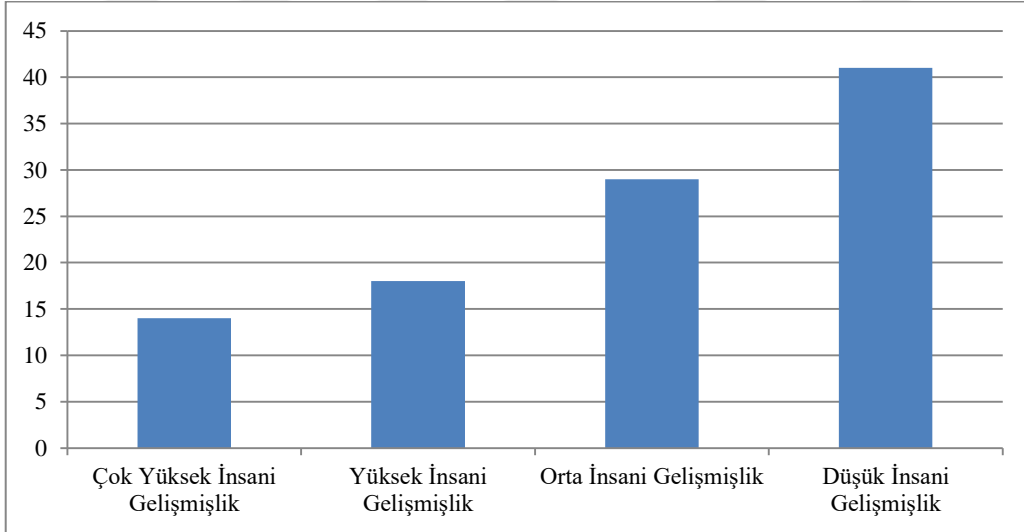
Gelir eşitsizliklerin önüne geçebilmek adına hanelere yıllık ya da aylık geliriyle ve kişi sayısı ile bağlantılı şekilde gerçekleştirilen bir para aktarımı olan (Kabasakal, 1995: 184) negatif gelir vergisi, şuan tam manasıyla hayatımızda olan bir uygulama olmayıp, ABD'de belli bölgelerde gerçekleştirilen kimi uygulamaların neticesinde de başarılı olamayan bir uygulama şeklinde görülmektedir (Seymen, 2004: 30). Negatif gelir vergisi, 1960 senelerinde Friedman aracılığıyla ortaya atılmış, 1974 senesinde OECD kendi üyelerine önermiş, ABD ve İngiltere'de belli bölgeler seçilmiş; zaman içinde Kanada, Almanya, Japonya ve Fransa'da da uygulanmış; fakat metodolojik hatalar ve örgütsel tutuculuktan kaynaklı yaygınlaşmamıştır (Kabasakal, 1995: 184).

Amartya Sen hayatta kalma uzunluğu ve yaşam kalitesinin artırılması açısından farklı bir zıtlık tespit etmiştir. Tayvan ve Güney Kore örnekleri hayatta kalma uzunluğu ve kalitesiyle paralel olarak iktisadi büyümede de başarıyı yakalamışlardır. Fakat buna karşın Sri Lanka, reform öncesi Çin ve Hindistan'ın Kerala eyaleti örnekleri hayatta kalma uzunluğu ve kalitesinde yüksek başarı göstermiş olmalarına rağmen iktisadi büyümeye ulaşamamış ekonomilerdir. Sen'in çalışmaları da bu zıtlıklar üzerinedir. İncelemelerin sonucuna göre, Tayvan ve Güney Kore içinde bulunduğu büyümeyi, sağlık ve eğitim konuları açısından bir araç olarak kullanmış ve iki konuda da gelişme sağlamayı ön planda tutmuşlardır. Öte yandan Sri Lanka, reform öncesi Çin ve Hindistan'ın Kerala eyaleti başarılı sağlık koruma hizmetleri sonucunda temel sağlık göstergelerini yükseltmişlerdir. İktisadi büyüme odaklı uygulamalarda ise güçlü istihdamı sağlama çalışmaları ile büyüme sürecinin geniş tabana yayılışı sağlanmaya çalışılırken öbür yandan da artan refah eğitim, sağlık ve

sosyal güvenlik konularındaki toplumsal hizmetlerin genişletilmesi yönünde kullanılmaktadır (Sen, 2004: 66-67).

2000 senesinden bu güne, herkesin en az bir ilköğretim okuyabilmesi konusunda önemli gelişmeler görülmüştür. Kalkınmakta olan bölgelerin toplamda okullaşma payı 2015 senesinde %95 oranlarındayken dünya genelinde ise hiç okula gitmeyen çocukların payı yarı yarıya düşmüştür. Ek olarak, okuryazarlık oranlarında da önemli artışlar görülmekte ve okula giden kız çocukları adedi en büyük oranlara yükselmiştir. Bütün bunlar çok büyük başarılarıdır. Gelişmekte olan kimi ülkelerde ise, şiddetli fakirlik, silahlı çatışmalar ile farklı acil krizler sebebiyle, gelişme gösterebilmek fazlaca zorlaşmıştır. Batı ve Kuzey Afrika'da silahlı çatışmalar görülmesi, okul hayatına devam eden çocuk adedinde düşüşe neden olmuştur. Bu endişe verici bir durumdur. Okullaşma oranı yönünden, Sahraaltı Afrika 1990 yılında %52 oranından 2012 senesinde %78 oranına yükselerek, bütün gelişmekte olan ülkeler içinde en fazla gelişmeyi göstermiş olmakla beraber, halen önemli eşitsizlikler görülebilmektedir. En fakir hanelerin çocuklarının okul hayatını terk etme ihtimali, en zengin olan ailelerin çocuklarına nazaran 4 kat daha fazladır. Kırsal ve kentsel bölgeler arası adaletsizlikler de fazla olmayı sürdürmektedir (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

Grafik 1: Öğretmen Başına Düşen İlköğretim Okulu Öğrenci Sayısı, 2012-2017

Kaynak: UNDP, 2018: <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

Grafik 1'de de çok net görebileceğimiz üzere, her bir öğretmen başına düşen öğrenci sayısı artışıyla insani gelişmişlik düzeyi ters orantılıdır.

Dünya Bankası yayınladığı Dünya Kalkınma Raporları faaliyetleri dışında, yoksullukla mücadele amaçlı yoksul ülkelerde faaliyette olan politikalara da destek olmaktadır. Bu ülkelere sağlanan desteklerden bazıları şunlardır (Karluk, t.y.: 18-19):

- Afganistan'da kamunun yönetiminin iyileştirilmesi, eğitimde ve alt yapıda bayındırlık konusunda 368 milyon dolar tutarında yardımlar,
- Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde uygulanan Çok Sektörlü Rehabilitasyon ve İmar Programı ile tarımsal üretimde artış ile gıda güvenliğinde iyileştirme, kritik alt yapının ve gerekli sosyal hizmetlerin tekrardan uyarlanması ve kalkınma programlarını sisteme oturtmak ve faaliyete geçirmek üzere hükümet kapasitesinin artırılması için 454 milyon dolar tutarında destek,
- Kamboçya, Çad, Cibuti, Etiyopya, Mozambik, Sierra Leone ve Büyük Göller Bölgesindeki ülkelerdeki eski savaşçıların görevi bitenlerin ayrılması ve tekrardan bütünlenilmesi ile Azerbaycan, Liberya, Ruanda ve Sierra Leone'de kendi topraklarından ayrılmak zorunda kalan halkın tekrar eskiye döndürülmesine destek olmak;
- Azerbaycan, Bosna, Hırvatistan ve Etiyopya'da mayınlardan arınılması için fon sağlamada Banka kurallarına uyularak mayın eylem programlarına destek olmak.
- Afganistan'da, Afgan ve diğer risk gruplarının yer aldığı tekrardan imar programı, bir topluluk güçlendirme stratejisi ve öncelik tanınan alanlarda destek programı;
- Somali'de Uluslararası Kızıl Haç Federasyonu'nun uygulamaya koyduğu sağlık alanında iyileştirme;
- Bosna'da savaşın psiko-sosyal hasarlarına dönük Travnik akıl hastalıkları programı desteğinde güncellemeler;
- Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki kırsal iletişimin iyileştirilmesi.

Dünya genelinde nüfusun yarısından çoğu günümüzde kentlerde hayatını sürdürüyor. 2050 senesine değin bu oran dünyadaki nüfusun 2/3'lük kısmına (6,5 milyar kişi) ulaşacaktır. Kent alanlarımızın inşası ve yönetim şeklimizi büyük oranda iyileştiremezsek, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştiremeyiz. Gelişmekte olan ülkelerde kent alanlarının hızla büyümesi ve kırdan şehirlere taşınmanın fazlalığı, mega-şehirlerin miktarında fazlaca artmaya neden olmuştur. 1990 senesinde nüfusu 10 milyon ya da daha çok olan mega-şehir adedi 10 iken 2014 senesinde ise artık toplamda 453 milyon kişiyi bulunduran 28 tane mega-şehir bulunmaktadır. Yoğun yoksulluk çoğunlukla kentlerde daha çok oluyor ve ulusal ve yerel yönetimler, kentlerde artış gösteren nüfusu barındırabilmek amacıyla gayret gösteriyor. Kent alanlarını daha güvenilir ve sürdürülebilir hale getirmek, güvenilir ve ulaşılabilir konut sağlamak, gecekondü dönüşümünü hayata geçirmek demektir. Bunun yanında, toplu taşımacılığın önemi üzerinde durmak, kamusal yeşil bölgeler oluşturmak, kentsel planlamayı ve yönetimini gerek katılımcı gerekse kapsayıcı biçimde geliştirmeyi de gerektirir (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

Araştırmaların sonucunda elde ettiğimiz verilere göre, tarımsal alanda kucuk aile işletmelerine destek verilmesi, kırsal kesimde yoksullukla mücadelede ve istihdam oluşturulmasında kritik yer edineceği şeklinde dir. Bilhassa Hindistan, Afrika ve Çin’de olmak üzere Asya’da 1970’den sonra gorulen ilerlemeler; kucuk tarım işletmelerine destek olunması ile üretimdeki artışın oluşabileceğini, farklı iş ortamları oluşturularak işsizliğin düşürülebileceğini ve yoksulluğun kırdada şehirde büyük miktarda düşürülebileceğini ortaya koymaktadır (zturk, 2008: 629).

Bugün en son istatistiki verilere baktığımızda, Dünyadaki genel eğilim, birçok ülke insani gelişme kategorileri arasında ilerleme gösterirken, insani gelişme yönünde iyileştirmeleri de devam etmektedir. İnsani Gelişme İndeksi’ nin hesaplamaya aldığı 189 ülkeden 59’ u bugün çok yüksek insani gelişme grubunda ve sadece 38 ülke düşük insani gelişme grubundadır. Oysa bundan sadece sekiz yıl önce 2010 yılında, çok yüksek insani gelişme grubundaki ülke sayısı 46 ve düşük insani gelişme grubundaki sayısı ise 49’du (UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>).

2018 araştırmaları sonuçlarına baktığımız zaman; Norveç, İsviçre, Avustralya, İrlanda ve Almanya 189 lke içerisinde insani gelişme endeksi sıralamasında liderlik ederken, Nijer, Orta Afrika Cumhuriyeti, Güney Sudan, ad ve Burundi insani gelişme indeksinde sağlık, eğitim ve gelir gibi ulusal başarıların ölçümünde en düşük puanlara sahip ülkelerdir (UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>).

Düşük insani gelişme grubunda olan 38 ülkenin ulusal verileri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 3: İnsani Gelişme Endeksi Göstergeleri

Dünya'daki Sıralaması	Ülkeler	İnsani Gelişme Endeksi	Beklenen Ömür Süresi	Beklenen Okul Yılı	Ortalama Okul Yılı	Gayri Safi Milli Gelir (Kişi Başı) (Dolar)
151	Kamerun	0.556	58.6	12.2	6.3	3,315
152	Solomon Adaları	0.546	71.0	10.2	5.5	1,872
153	Papua Yeni Gine	0.544	65.7	10.0	4.6	3,403
154	Tanzanya	0.538	66.3	8.9	5.8	2,655
155	Suriye Arap Cumhuriyeti	0.536	71.0	8.8	5.1	2,337
156	Zimbabve	0.535	61.7	10.3	8.1	1,683
157	Nijerya	0.532	53.9	10.0	6.2	5,231
158	Ruanda	0.524	67.5	11.2	4.1	1,811
159	Lesotho	0.520	54.6	10.6	6.3	3,255
160	Moritanya	0.520	63.4	8.6	4.5	3,592
161	Madagaskar	0.519	66.3	10.6	6.1	1,358
162	Uganda	0.516	60.2	11.6	6.1	1,658
163	Benin	0.515	61.2	12.6	3.6	2,061
164	Senegal	0.505	67.5	9.7	3.0	2,384
165	Komorlar	0.503	63.9	11.2	4.8	1,399
166	Togo	0.503	60.5	12.4	4.8	1,453
167	Sudan	0.502	64.7	7.4	3.7	4,119
168	Afganistan	0.498	64.0	10.4	3.8	1,824
169	Haiti	0.498	63.6	9.3	5.3	1,665
170	Fildişi Sahili	0.492	54.1	9.0	5.2	3,481
171	Malavi	0.477	63.7	10.8	4.5	1,064
172	Cibuti	0.476	62.6	6.2	4.1	3,392
173	Etiyopya	0.463	65.9	8.5	2.7	1,719
174	Gambiya	0.460	61.4	9.2	3.5	1,516
175	Gine	0.459	60.6	9.1	2.6	2,067
176	Kongo	0.457	60.0	9.8	6.8	796
177	Gine-Bissau	0.455	57.8	10.5	3.0	1,552
178	Yemen	0.452	65.2	9.0	3.0	1,239
179	Eritre	0.440	65.5	5.4	4.0	1,750
180	Mozambik	0.437	58.9	9.7	3.5	1,093
181	Liberya	0.435	63.0	10.0	4.7	667
182	Mali	0.427	58.5	7.7	2.3	1,953
183	Burkina Faso	0.423	60.8	8.5	1.5	1,650
184	Sierra Leone	0.419	52.2	9.8	3.5	1,240
185	Burundi	0.417	57.9	11.7	3.0	702
186	Çad	0.404	53.2	8.0	2.3	1,750
187	Güney Sudan	0.388	57.3	4.9	4.8	963
188	Orta Afrika Cumhuriyeti	0.367	52.9	7.2	4.3	663
189	Nijer	0.354	60.4	5.4	2.0	906

Kaynak: UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

Tablo 3'ten de çok rahat anlayabileceğimiz gibi insani gelişme endeksi düştükçe beklenen yaşam süresi, eğitim süresi ve gayri safi milli gelirden büyük oranlarda düşüş görülebilmektedir.

Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi göstergeleri; ülkelerin sıralamasında 64. sırada olup, İnsani Gelişme Endeksi değeri 0.791, beklenen ömür süresi 76.0, beklenen okul yılı 15.2, ortalama okul yılı 8.0, gayri safi milli geliri (kişi başı dolar) 24,804 değerlerindedir (UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>). Bu verilerle Türkiye yüksek insani gelişme grubuna dâhil olduğu için, yukarıdaki düşük insani gelişme grubu tablosunda yer almamaktadır.

UNDP' nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine rağmen, %80 oranında Güney Asya ve Sahraaltı Afrika gibi yerlerde yaşayan, yoğun bir şekilde yoksulluğa maruz kalanların bulunduğu bölgelerde gelişme sınırlı olmuştur. İklimsel değişiklikler, çatışmalar ve gıda konusundaki güvensizliklerin oluşturduğu yeni olumsuzluklar, kişileri yoksulluktan çıkarabilmemiz için çok daha fazla çalışmaların gerekliliğini ortaya koyuyor (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

Düşük insani gelişme grubunda olan ülkelerin, insani gelişme endeksi tarafından hesaplanmış eşitsizlik verileri aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 4: İnsani Gelişme Endeksi Eşitsizlikleri

Ülkeler	HDI Tarafından Hesaplanan Eşitsizlik			İnsani Eşitsizliğin Katsayısı	Yaşam Beklentileri İçinde Eşitsizlik	Eğitimde Eşitsizlik	Gelirde Eşitsizlik	Gini Katsayısı ile Gelirde Eşitsizlik
	2017 (Değer)	2017 Yüzde	2017 HDI sıralamasından farkı	2017	2017 (Değer)	2017 (Değer)	2017 (Değer)	2010-2017
Solomon Adaları	--	--	--	--	0.660	--	--	37.1
Papua Yeni Gine	--	--	--	--	0.525	0.381	--	41.9
Tanzanya (Birleşik Cumhuriyeti)	0.404	24.8	4	24.8	0.535	0.322	0.384	37.8
Suriye Arap Cumhuriyeti	--	--	--	--	0.682	--	--	--
Zimbabve	--	--	--	--	0.471	0.464	--	43.2
Nijerya	0.347	34.7	-6	34.6	0.326	0.299	0.429	43.0
Ruanda	0.367	30.0	0	29.8	0.557	0.318	0.278	50.4
Lesotho	0.359	31.0	-1	30.5	0.380	0.392	0.310	54.2
Moritanya	0.348	33.0	-3	32.7	0.450	0.230	0.408	32.6
Madagaskar	0.385	25.9	5	25.6	0.561	0.324	0.313	42.6
Uganda	0.370	28.3	5	28.2	0.417	0.378	0.321	41.0
Benin	0.326	36.6	-6	36.3	0.412	0.265	0.319	47.8
Senegal	0.340	32.6	-1	31.7	0.576	0.197	0.347	40.3
Komorlar	0.275	45.3	-18	44.2	0.480	0.248	0.175	45.3
Togo	0.344	31.7	1	31.5	0.433	0.309	0.303	43.1
Sudan	0.328	34.7	-1	34.5	0.496	0.189	0.376	35.4
Afganistan	0.350	29.6	7	28.2	0.485	0.227	0.391	--
Haiti	0.304	39.0	-7	38.4	0.479	0.267	0.219	41.1
Fildişi Sahili	0.311	36.9	-1	36.3	0.345	0.223	0.389	41.5
Malavi	0.332	30.4	5	30.4	0.468	0.323	0.242	45.5

Tablo 4: (Devamı)

Ülkeler	HDI Tarafından Hesaplanan Eşitsizlik			İnsani Eşitsizliğin Katsayısı	Yaşam Beklentileri İçinde Eşitsizlik	Eğitimde Eşitsizlik	Gelirde Eşitsizlik	Gini Katsayısı ile Gelirde Eşitsizlik
	0.306	35.8	-1					
Cibuti	0.306	35.8	-1	35.2	0.454	0.164	0.385	44.1
Etiyopya	0.331	28.4	6	27.3	0.530	0.185	0.372	39.1
Gambiya	0.289	37.2	-4	36.4	0.456	0.189	0.281	35.9
Gine	0.306	33.4	2	32.2	0.430	0.175	0.379	33.7
Kongo	0.319	30.3	6	30.2	0.394	0.365	0.225	42.1
Gine-Bissau	0.276	39.4	-5	39.4	0.358	0.228	0.257	50.7
Yemen	0.308	31.9	6	30.9	0.522	0.188	0.297	36.7
Eritre	--	--	--	--	0.551	--	--	--
Mozambik	0.294	32.7	2	32.6	0.385	0.255	0.259	54.0
Liberya	0.298	31.6	4	31.0	0.480	0.248	0.221	33.2
Mali	0.282	34.0	1	32.8	0.374	0.158	0.380	33.0
Burkina Faso	0.288	32.1	3	31.8	0.427	0.174	0.321	35.3
Sierra Leone	0.266	36.5	-1	35.4	0.298	0.206	0.307	34.0
Burundi	0.278	33.3	3	32.8	0.361	0.256	0.233	38.6
Çad	0.249	38.3	-1	37.9	0.294	0.170	0.310	43.3
Güney Sudan	0.247	36.3	-1	36.3	0.361	0.180	0.232	46.3
Orta Afrika Cumhuriyeti	0.212	42.1	-1	41.8	0.295	0.223	0.145	56.2
Nijer	0.250	29.3	3	28.8	0.405	0.139	0.278	34.3

Kaynak: UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

Tablo 4 ile anlatılmak istenen, insani gelişme endeksi eşitsizlikleri ile yaşam beklentileri eşitsizliği, eğitim eşitsizliği ve gelir eşitsizliği gibi faktörler doğru orantılıdır.

Türkiye'nin İnsani Gelişme Endeksi eşitsizlikleri göstergeleri; HDI tarafından hesaplanan eşitsizlik değeri 0.669, yüzdesi 15.4, insani eşitsizliğinin katsayısı 15.3, yaşam beklentileri içerisinde eşitsizlik değeri 9.6, eğitimde eşitsizlik değeri 0.595, gelirden eşitsizlik değeri 0.644, gini katsayısı ile gelirden eşitsizlik değeri 41.9 şeklindedir (UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>). Bu verilerle Türkiye yüksek insani gelişme grubuna dâhil olduğu için, yukarıdaki düşük insani gelişme grubu tablosunda yer almamaktadır.

Son 20 seneye baktığımızda hızlı ekonomik büyüme ve tarım konusundaki verimlilik artışı, gerektiği ölçüde beslenemeyen kişilerin sayısında yarıdan fazla düşüş göstermiştir. Önceleri yokluk ve sefalet yaşayan gelişmekte olan ülkelerin birçoğu, artık en güvencesiz kesimin gıda gereksinimlerini giderebiliyor. Orta ve Doğu Asya, Latin Amerika ve Karayipler' de, yoğun bir şekilde yaşanan açlığın bitirilmesinde önemli gelişmeler göstermiştir. Tüm bunlar, ilk Binyıl Kalkınma Hedefleri tarafınca koyulan amaçların yerine getirilmesinde büyük başarılarıdır. Maalesef ki, yoğun açlık ve gereği kadar beslenememe çoğu ülkede kalkınmanın önündeki önemli engeller şeklinde duruyor. 2014 senesinden itibaren, çoğunlukla çevrenin dengesinin bozukluğu, kuraklık ve biyolojik çeşitliliklerin kaybindan doğan sonuç olarak, 795 milyon kişinin daimi şekilde gereği kadar beslenemediği düşünülüyor. 5 yaş altı 90 milyondan fazla çocuk ise olması gereken beden ağırlığının kritik boyutta aşağısındadır. Diğer taraftan, Afrika'daki her 4 kişiden teki aç durumdadır (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-2-zero-hunger.html>).

2008 senesinde yaşanan ekonomik kriz ve küresel durgunluğun önemli sonuçlarına karşın, yoğun yoksulluk içindeki çalışan sayısı son 25 senede kritik boyutta düşmüştür. Gelişmekte olan ülkelerde ortadaki kesim, toplam çalışanların %34'lük oranını oluştururken, bu oran 1991 senesi ile 2015 senesi arasındaki süreçte yaklaşık olarak 3 katıydı. Fakat küresel ekonomi iyileşmeye devam ettiğinde bile büyüme hızının yavaş olduğunu, gelir paylaşımındaki adaletsizliklerin artışı, çalışma olanaklarının artan iş arayanlarla paralel yükselmediğini görebiliyoruz. Uluslararası Çalışma Örgütü açıklamalarına göre, 2015 senesinde 204 milyondan fazla kişi işsiz durumdaydı (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-2-zero-hunger.html>).

İktisadi büyüme ve kalkınmayı sağlamak amacıyla altyapı yatırımları ve yenilik, çok kritik boyuttaki tetikleyici konulardır. Dünya nüfusunun yarısından çoğu kentlerde hayatını sürdürdüğünden, toplu taşıma konusu ve yenilenebilir enerji kaynakları günümüzde öncekinden daha fazla anlam ifade eder. Ayrıca, yeni sanayiler ve bilgi ve iletişim teknoloji alanlarının gelişmesi de önemlidir. Teknolojik gelişme, farklı iş olanakları oluşturmak ile enerjinin

verimliliğini artırmak şeklinde mali ve toplumsal problemlere kökten çareler sunmanın yoludur. Sürdürülebilir sanayileşmeye destek olunması ve bilimsel araştırmalar ve yeniliklere dönük yatırım olanakları, sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olan önemli yollardandır. Dünya genelinde internete ulaşamayan 4 milyardan fazla kişi vardır; aynı zaman bu kişilerin %90 oranı gelişmekte olan ülkelerdedir. Bilgiye adil olarak ulaşabilmeyi oluşturmanın yanında yenilikçilik ve girişimciliği destekleme yönünden, dijital olarak adaletsizliği kaldırmak büyük önem taşıyor (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-2-zero-hunger.html>).

Düşük insani gelişme grubunda olan ülkelerin, cinsiyetler arası eşitsizlik endeksi aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 5: Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi

Ülkeler	Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi 2017 (Değer)	Anne Ölüm Oranı Her 100,000 Doğumda (2015)	Erken Annelik Oranı 15-19 Yaş Aralığında Her 1,000 Kadının (2015-2020)	Parlamentoda Sandalye Payı 2017 (%)	En Az Ortaöğretime Sahip Nüfus (25 Yaş ve Üzeri)		İşgücüne Katılım Oranı (15 Yaş ve Üzeri)	
					Kadın (2010-2017)	Erkek (2010-2017)	Kadın 2017	Erkek 2017
Solomon Adaları	--	114	46.4	2.0	--	--	62.5	80.3
Papua Yeni Gine	0.741	215	52.7	0.0	9.5	15.0	69.0	70.8
Tanzanya	0.537	398	115.1	37.2	11.9	16.9	79.5	87.4
Suriye Arap Cumhuriyeti	0.547	68	38.6	13.2	37.1	42.6	11.9	70.2
Zimbabve	0.534	443	104.1	36.2	55.9	66.3	78.5	89.1
Nijerya	--	814	107.3	5.8	--	--	50.4	59.8
Ruanda	0.381	290	25.7	55.7	12.6	17.0	86.0	86.3
Lesotho	0.544	487	89.5	22.7	31.8	24.2	59.3	74.4
Moritanya	0.617	602	79.2	25.2	12.2	24.5	31.0	67.7
Madagaskar	--	353	109.6	19.6	--	--	83.6	89.4
Uganda	0.523	343	106.5	34.3	26.7	32.4	66.6	74.9
Benin	0.611	405	86.1	7.2	18.2	32.7	68.7	73.1
Senegal	0.515	315	72.7	41.8	11.1	20.1	45.5	69.9
Komorlar	--	335	65.4	6.1	--	--	36.0	50.2
Togo	0.567	368	89.1	17.6	26.3	52.5	75.8	79.4
Sudan	0.564	311	64.0	31.0	14.7	19.3	23.6	69.9
Afganistan	0.653	396	64.5	27.4	11.4	36.9	19.5	86.7
Haiti	0.601	359	37.5	2.7	26.9	39.9	63.8	72.6
Fildişi Sahili	0.663	645	132.7	9.2	17.8	34.1	48.1	66.2
Malavi	0.619	634	140.2	16.7	16.7	25.4	72.3	81.9
Cibuti	--	229	18.8	10.8	--	--	49.5	68.5
Etiyopya	0.502	353	62.5	37.3	11.2	21.4	77.2	87.8
Gambiya	0.623	706	79.2	10.3	29.0	42.3	51.2	67.7
Gine	--	679	135.3	21.9	--	--	63.0	65.4
Kongo	0.652	693	124.2	8.2	36.7	65.8	71.4	73.5
Gine-Bissau	--	549	84.5	13.7	--	--	65.6	78.1
Yemen	0.834	385	60.4	0.5	18.7	34.8	6.0	69.6
Eritre	--	501	51.6	22.0	--	--	75.4	87.4
Mozambik	0.552	489	135.2	39.6	11.6	27.3	82.5	74.6
Liberya	0.656	725	127.5	9.9	18.5	39.6	53.9	57.4
Mali	0.678	587	169.1	8.8	7.3	16.4	60.8	82.5
Burkina Faso	0.610	371	104.3	11.0	6.0	11.7	58.2	75.2
Sierra Leone	0.645	1,360	112.8	12.4	19.2	32.3	57.1	58.7
Burundi	0.471	712	26.8	37.8	7.5	10.5	80.2	77.5
Çad	0.708	856	161.1	12.8	1.7	10.0	64.8	77.6
Güney Sudan	--	789	62.0	26.6	--	--	70.8	73.9
Orta Afrika Cumhuriyeti	0.673	882	103.8	8.6	13.2	30.8	63.3	80.0
Nijer	0.649	553	192.0	17.0	4.3	8.9	67.5	90.7

Kaynak: UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>

Tablo 5'e göre ülke içerisindeki yoksullukla kadın erkek arası eşitsizlik de doğru orantılıdır. Bu ülkelerdeki kadın grubunun yoksulluğa dahil olması; ücretli istihdam, eğitim ve mülkiyet edinilme eşitsizliği sebepleriyle, erkeklere nazaran daha büyük ihtimale sahiptir.

Türkiye'nin cinsiyet eşitsizliği göstergeleri; cinsiyet eşitsizliği endeksi değeri 0.317, anne ölüm oranı 16, erken annelik oranı 25.8, parlamentoda sandalye payı 14.6, en az ortaöğretime sahip nüfus oranı (25 yaş ve üzeri) kadınlarda 44.9, erkeklerde 66.0, işgücüne katılım oranı (15 yaş ve üzeri) kadınlarda 32.4, erkeklerde 71.9 şeklindedir (UNDP, 2018, <http://hdr.undp.org/en/2018-update>). Bu verilerle Türkiye yüksek insani gelişme grubuna dâhil olduğu için, yukarıdaki düşük insani gelişme grubu tablosunda yer almamaktadır.

Tüm Dünya ülkelerine genel olarak baktığımızda çocuk ölüm rakamlarının azalması, anne sağlığı iyileştirmeleri, HIV/AIDS, sıtma ve farklı türlerdeki hastalıklarla savaşmada önemli gelişmeler gerçekleşmiş durumdadır. 1990 senesinden bu güne, engel olunabilecek çocuk ölüm sayılarında dünya çapında %50'den fazla azalma görülmüştür. Anne ölümleri ise dünya çapında %45 oranında düşmüştür. 2000 ile 2013yılları arasındaki süreçte HIV/AIDS hastalıklarının yayılma payı %30 oranında azalarak ve 6,2 milyondan fazla insan sıtma hastalığından kurtarılmıştır. Bu yüksek oranlara rağmen, her sene 6 milyonu aşkın çocuk, beşinci yaşlarına basmadan hayatını kaybediyor. Her gün 16 bin çocuk ise, kızamık ve verem gibi engel olunabilir hastalıklardan dolayı hayatını kaybediyor. Her gün yüzlerce kadın, hamilelikle ya da doğumla alakalı sorunlar sebebiyle hayatını kaybediyor. Kırsal yerlerde, doğumların sadece %56'sı kadarına vasıflı profesyonel kişiler hizmet sağlıyor. AIDS son günlerde bile hala ağır HIV virüsü kısılacında kıvranan Sahraaltı Afrika'da ergen yaştaki gençlerin ilk sıradaki ölüm sebebidir (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

Tablo 6: Kadınlar, İş Dünyası ve Hukuk Endeksi, 2009 - 2018

Ülke	2009	2018
OECD Yüksek Gelir	90.0	93.5
Avrupa ve Orta Asya	80.1	84.7
Latin Amerika ve Karayipler	75.4	79.1
Dünya Ortalaması	70.1	74.7
Doğu Asya ve Pasifik	64.8	70.7
Sahra-altı Afrika	64.0	69.6
Güney Asya	50.0	58.4
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	44.5	47.4

Kaynak: The World Bank, 2019, <http://www.worldbank.org/>

Tablo 6’da kadınların iş dünyasına dâhil olmasının topluluklara göre yıllar içerisindeki değişimi gösterilmektedir. Bu tabloda Dünya ortalamasının altında kalan ülkeler, yoksul diye adlandırdığımız ülkelerle örtüşmektedir.

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik tüm ayrımların yok edilmesi sadece temel insan hakları açısından değil, ayrıca sürdürülebilir kalkınmayı hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmek için de çok büyük önem taşır. Kadın ve kız çocuklarının desteklenmesinin milli gelirde meydana getireceği katkısı ile ekonomik büyümeyi ve her konuda gelişmeyi hızlandırdığı gerçeği çok kez kanıtlanmıştır. Son günlere bakınca 15 sene öncesine nazaran daha fazla sayıda kız çocuğu okulla tanıyor, bölgelerin birçoğunda ilköğretim döneminde cinsiyet eşitsizliği kaldırılmış vaziyettedir. Kadınlar, günümüzde, tarım haricinde ücretle çalışmanın %41’ini meydana getiriyor; bu yüzde 1990 senesinde %35 civarındaydı. Belli bölgelerde işgücü alanında hala önemli boyutta ayrımlar vardır, kadınlar hala işgücüne adil şekilde ulaşmaya uzaklar. Kadına yönelik şiddetin ve istismarın, ücretsiz bakımın ve ev işleri yükünün adil olmayan dağılımı ve kamuda görev alma konusunda eşitsizlik hala önemli bir sorun oluşturduğunu görebiliyoruz. Kadınlara ve kız çocuklarına dönük negatif ayrımcılık sorununun tüm alanlarda ortadan tamamen kaldırılması amacının hayata geçirilebilmesi için, kadınların mülk ve arazi arsa gibi ekonomik konular hakkında eşit şartlara sahip olmasını oluşturmak kritik önem taşıyan bir amaçtır. Ayrıca, cinsel sağlık ve üreme gibi önemli konularda doğru bilgi ve hizmete herkesin ulaşması imkanı da kritik değer taşıyor. Son zamanlarda devlet görevlerindeki kadınların sayısı hep olduğundan daha fazla fakat kadın liderlerin desteklenmesi, sosyal cinsiyet ayrımını kaldırmak konusunda daha ileriye gidilmesini sağlayacak uygulamalar ve mevzuatın güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-2-zero-hunger.html>).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2030 senesine değin açlığın ve gereği kadar beslenememenin her çeşidini ortadan kaldırmayı, öncelikle çocukların olması koşuluyla bütün insanlığın sene boyunca gereği kadar besine ulaşabilmesini hedeflemektedir. Bu hedefler, küçük çiftçilere desteklemeler yapılması ile araziye, teknolojiye ve piyasalara eşit biçimde ulaşabilmelerine destek olan sürdürülebilir tarım politikalarının teşvik edilmesini içeriyor. Ek olarak, tarım alanında verimliliğin artışı için altyapıya ve teknoloji yatırımları yapılması yönünde milletlerarası işbirliği gerekiyor. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri içerisinde bulunan farklı hedeflerle beraber, 2030 senesine kadar açlık ortadan kaldırılmaya çalışılacaktır (UNDP, 2019, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE YOKSULLUKLA MÜCADELE KAPSAMINDA TRANSFER HARCAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

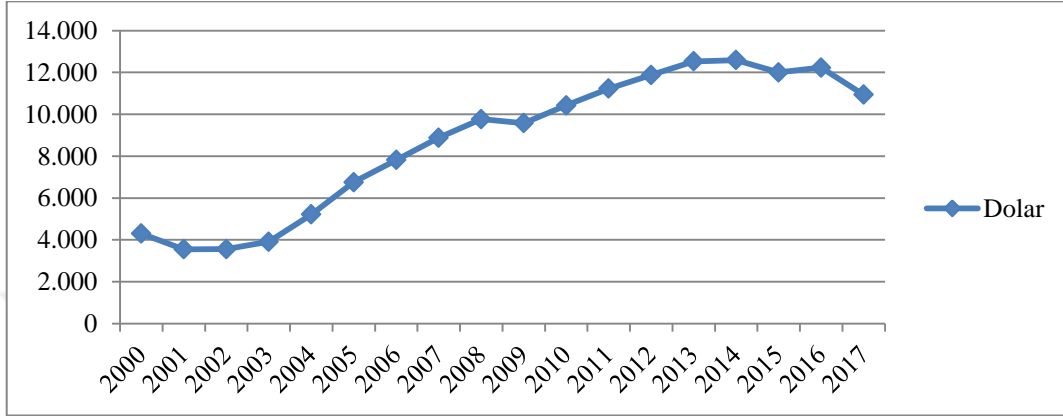
3.1. Türkiye'de Yoksulluk

Türkiye, son altı ayı değerlendirdiğimizde piyasaların yükselmesi ve gelişmekte olan ülkelerden sermaye akışlarının azalması küresel ticaretin seyrinin yavaşlaması ve ticarete konu olan tüm mal ve ürünlerin fiyatlarının değişkenliği gibi olumsuz şartlar ile yüz yüze gelmiştir. Türkiye'de, bu şartlarla beraber yığılmış makroekonomik denge bozuklukları, politika zihniyetindeki yetersizlik ve karşı karşıya kalınan uluslararası gerginlikler, Türk lirasında değer kaybına ve sermaye çıkışlarına yol açmıştır. Piyasalardaki değişkenlik ağustos ayından bu güne azalmış ve Türk lirasının yeniden değer kazanmaya başlamasıyla beraber dış dengelerdeki olumsuzluk hafiflemiştir. Fakat Türkiye'nin dış finans durumu hala kırılgan haldedir ve piyasadaki risk düşünceleri yüksek seviyededir. Piyasa değişkenliği; ayrıca yüksek enflasyon, azalan talep ve arz yönlü önemli değişimler yolu ile reel sektörü de etkisine almıştır. Arz tarafındaki değişimler, kur riskleri de içinde yer almak üzere artan şirket borçları ile beraber şirketlerin ekonomik durumu ve nakit ile alakalı endişeleri çoğalmıştır. Bu durumun da etkileri sektörlerin arasında farklılık sergilemektedir; ticaretle ilgili olmayan sektörler daha çok etkilenirken, ihracatta etkili olan imalat sektörleri bu yöndeki duruşunu korumaktadır. Şirketlerdeki artan finans yönlü kaygı düzeyi bankacılık sektörünün de kırılganlığının daha fazla artmasına neden olmuştur. Likidite yönetimi, para politikası konusunda sıkışma ile şirket borçlarına dönük kırılganlıkların gözden geçirilmesi de dahil olmak üzere daha önce alınan politika tedbirleri daha sert bir kırılmanın önüne geçilmesine yardım etmiştir (The World Bank, 2019, <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/publication/turkey-economic-monitor-steadying-the-ship>).

İç ve dış kırılganlıkların ele alınmasıyla, ekonomik manzaranın normalin çok üstünde bir düzeyde belirsizlikle yüz yüze olduğunu görebiliriz. Büyümenin hızı 2019 senesinde düşerek yüzde 1,6 oranı haliyle son on senenin en düşük düzeyine ineceği, daha sonra ise orta vadede aşamalı bir biçimde toparlayabileceği düşünülmektedir. 2019 senesinde özel sektörün iç talebinin sert bir biçimde azalması, fakat kamu tüketimi ile dış talebin bu durumu biraz dengelemesi tahmin edilmektedir. Düşünülen ekonomik yavaşlama, hane halklarına dönük bazı sorunlar meydana getirmektedir ve bunların en kritik düzeyde önemli olanı da enflasyonun hane halkları üzerinde satın alma gücünü azaltmasıdır. Yeni Ekonomik Program, Türkiye'nin ekonomideki sıkıntıları ile

baş edebilmek için güçlü bir temel sunmaktadır fakat konjonktür karşıtı mali politikayla ilgili YEP içeriğinde tahmin edilenden daha fazla bir role ihtiyaç hissedilecektir (The World Bank, 2019, <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/publication/turkey-economic-monitor-steadying-the-ship>).

Grafik 2: Kişi Başına Düşen GSMH, Atlas Yöntemi

Kaynak: The World Bank, 2018, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

Grafik 2'ye göre, Türkiye'de 2003-2008 yılları arası kişi başına düşen GSMH' da düzenli bir artış olurken, 2009 yılında bir düşüş yaşanıp sonra tekrar 2013 yılına kadar düzenli bir artış görülmüştür. 2013 yılından günümüze kadar bu grafik zigzaglar çizerek ilerlemektedir.

Açlık ve yoksulluk sınırıyla ilgili araştırmada, DİSK-AR beslenme kalıbı dikkate alınmıştır. Bu kalıp, DİSK-AR aracılığıyla Sağlık Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik bölümünün meydana getirdiği "Türkiye'ye özgü beslenme kalıbı" nın, değişik verilerle değerlendirilip yenilenmesiyle bulunur. Bulunan bu beslenme kalıbı, TÜİK' in ayda bir açıkladığı madde fiyatlarıyla değerlendirilip her bir bireyin gereksinimlerine göre gerçekleştirilmesi gerekli gıda harcamalarının bedeli tespit edilmektedir. Daha sonra bu bedel ise Avrupa Birliği için faal bir bireyin bir günlük alması gereken kalori miktarı ile düzenlenmektedir. Ölçümde ele alınan kalori miktarları şu şekildedir (DİSK-AR: Asgari Ücret Yoksulluk Sınırı Karşısında, 2010, <https://disk.org.tr/2010/10/disk-ar-asgari-ucet-yoksulluk-siniri-karsisinda-yuzde-5-eridi/>):

- 4-6 yaşlarındaki kız çocukları için 1600 kalori
- 15-18 yaş aralığı erkek çocukları için 2818 kalori
- Yetişmiş çağıdaki erkekler 2698 kalori
- Yetişmiş çağıdaki kadınlar 2150 kalori.

Tablo 7: Yoksulluğun Sınırları Yöntemleriyle Kişi Başı Yoksulluk Oranları, 2006-2015

Kişi Başı Yoksulluk Oranı										
Yöntemler	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Türkiye										
Besin yoksulluğu (açlık)	0,74	0,48	0,54	0,48	--	--	--	--	--	--
Yoksulluk (besin+besin harici)	17,81	17,79	17,11	18,08	--	--	--	--	--	--
Fert günlük 1\$'ın aşığı	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Fert günlük 2.15\$'ın aşığı	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06	0,06	0,03	0,06
Fert günlük 4.3\$'ın aşığı	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27	2,06	1,62	1,58
Gider esaslı görel yoksulluk	14,50	14,70	15,06	15,12	--	--	--	--	--	--
Kent										
Besin yoksulluğu (açlık)	0,04	0,07	0,25	0,06	--	--	--	--	--	--
Yoksulluk (besin+besin harici)	9,31	10,36	9,38	8,86	--	--	--	--	--	--
Fert günlük 1\$'ın aşığı	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Fert günlük 2.15 \$'ın aşığı	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02	0,02	0,02	--	--
Fert günlük 4.3 \$'ın aşığı	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60	0,64	--	--
Gider esaslı görel yoksulluk	6,97	8,38	8,01	6,59	--	--	--	--	--	--
Kır										
Besin yoksulluğu (açlık)	1,91	1,41	1,18	1,42	--	--	--	--	--	--
Yoksulluk (besin+besin harici)	31,98	34,80	34,62	38,69	--	--	--	--	--	--
Fert günlük 1\$'ın aşığı	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--
Fert günlük 2.15 \$'ın aşığı	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42	0,14	0,13	--	--
Fert günlük 4.3 \$'ın aşığı	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88	5,13	--	--
Gider esaslı görel yoksulluk	27,06	29,16	31,00	34,20	--	--	--	--	--	--

Kaynak: TÜİK, 2016, <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Tablo 7'ye göz atıldığı zaman, Türkiye'de 2006 yılından 2015 yılına kadar geçen süreçte yoksullukta genel bir azalma olduğu görülebilmektedir.

Genel olarak tüm az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hemen hemen durum aynı olmakla birlikte Türkiye ekonomisini ele alırsak; 2000 sonrasında son yıllara gelene kadar hızlı ve istikrarlı bir büyüme meydana gelmiş olmakla beraber istihdamın artırılması ve yoksulluğun azaltılmasında büyük başarılar ulaşılabildiği söylenemez. Özellikle de kırsal kesimdeki tarım dışı işsizlik ve yoksulluk oranlarının kentlere göre daha yüksek olması ekonomik büyüme-istihdam yoksulluk ilişkisinin kırsal tabanlı yoksulluğu indirgemedi yeterince başarılı olmadığını gözlenmektedir. Dolayısıyla buna da sebep olarak; emek piyasasının iyi işlememesi, istihdamın düşük olduğu büyüme elastikiyeti, yoksulların emek sektörüne uyum problemi olabilir. Yeni iş imkânları ve yoksulların bu işlere ulaşımını kolaylaştıran ve olası kılan uygulamaları teşvik ederek büyüme-istihdam ikilisini güçlendiren bir istihdam politikası problemlerin çözümü için gerekli olanlardır.

Ek olarak sadece yoksullara gelir getirici imkanları geliştiren değil, benimsenmesi gereken gelirlerini artırmayı amaçlayan bir yoksullukla mücadele politikasıdır. Çünkü yoksulların büyük bir bölümünü çalışan yoksullar oluşturmaktadır. Bu bağlamda başarı şansını artıracak olanlar; makroekonomik istikrarın sağlanması, yoksul yanlısı kısa dönem istihdam politikaları ve yoksulların emek piyasasına katılım yeteneğini artırmaya yönelik politikaların uygulanması yoksullukla mücadelede gerekli olanlardır (Cömertler, 2011: 15).

Türkiye kritik boyutta yapısal istihdam ve işsizlik problemleri içerisinde. Genel olarak farklı ülkelerle kıyaslandığında işsizliğin payı fazla, kadınların istihdamdaki yeri ilk sırada olmak üzere genel istihdamın payı olması gerekenden azdır. İstihdamın niteliği yönünden gerçekleştirilen kıyaslamalar Türkiye’deki istihdam probleminin değişmeyen yapısını göstermektedir. Tarımdaki istihdam toplam istihdamın hala ¼’ünden yüksektir ve tarım alanında çok fazla verimsiz olma durumu mevcuttur. Dolayısıyla ücretli işgücü az, aile içerisindeki ücretsiz işçilik hala daha fazla ve tarımın dışındaki işsizliğin verileri tedirgin edicidir. İstihdam ortamının yapısal problemleri içerisinde en kritik olanların ilk sırasında ise tartışmasız genç işgücüyle alakalı problemler gelir. Aslında genç işgücü birçok farklı ülkede de istihdam ortamının en büyük problemlerini başını çekmektedir. Mesela ILO verilerine göre dünyadaki tüm ülkelerin genel işgücü oranı % 60,5 ve işsizliğin payı % 6,4 iken bu oranlar genç nüfus grubunda sırasıyla % 44,4 ve % 13 civarındadır. Gerek Dünya ortalamalarına bakıldığında gerek Türkiye’de gençlerin işsizliğinin genel işsizliğe göre 2 katı kadar olduğunu görürüz. Fakat Türkiye’de çok fazla genç nüfus barındırıldığından (2011 senesi TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi verilerine göre ülkemizde ortalama yaş 28,9’dur) ve Türkiye başka ülkelere kıyasla değişik istihdam problemleriyle karşı karşıya olduğundan gençlerin işsizliğini ve genç işgücü problemlerini daha fazla kritik boyutta hissetmektedir (Yüksekol, 2012: 36).

Tablo 8: Nüfusun İşgücü Durumu

Seneler	15 Yaş ve Üstündeki Nüfus	İşgücü	Çalışan Nüfus	İşsiz Sayısı	İşgücünün Dışındaki Nüfus	İşgücüne Dahil Olma Payı	İşsizliğin Payı	Tarım Harici İşsizliğin Payı	İstihdamın Payı
2005	48.356	21.691	19.633	2.058	26.665	44,9	9,5	12,0	40,6
2006	49.275	21.913	19.933	1.980	27.362	44,5	9,0	11,1	40,5
2007	50.177	22.253	20.209	2.044	27.925	44,3	9,2	11,2	40,3
2008	50.982	22.899	20.604	2.295	28.083	44,9	10,0	12,3	40,4
2009	51.833	23.710	20.615	3.095	28.124	45,7	13,1	16,0	39,8
2010	52.904	24.594	21.858	2.737	28.310	46,5	11,1	13,7	41,3
2011	53.985	25.594	23.266	2.328	28.391	47,4	9,1	11,3	43,1
2012	54.961	26.141	23.937	2.204	28.820	47,6	8,4	10,3	43,6
2013	55.982	27.046	24.601	2.445	28.936	48,3	9,0	10,9	43,9
2014	56.986	28.786	25.933	2.853	28.200	50,5	9,9	12,0	45,5
2015	57.854	29.678	26.621	3.057	28.176	51,3	10,3	12,4	46,0
2016	58.720	30.535	27.205	3.330	28.185	52,0	10,9	13,0	46,3
2017 (Kasım)	60.223	31.790	28.515	3.275	28.433	52,8	10,3	12,2	47,3
Aralık	60.295	31.579	28.288	3.291	28.716	52,1	10,4	12,3	46,9
Yıllık	59.894	31.643	28.189	3.454	28.251	52,8	10,9	13,0	47,1
2018 (Ocak)	60.360	31.438	28.029	3.409	28.922	52,1	10,8	12,7	46,4
Şubat	60.415	31.520	28.166	3.354	28.895	52,2	10,6	12,5	46,6
Mart	60.464	31.709	28.499	3.210	28.755	52,4	10,1	11,9	47,1
Nisan	60.519	32.095	29.009	3.086	28.424	53,0	9,6	11,4	47,9
Mayıs	60.571	32.274	29.138	3.136	28.297	53,3	9,7	11,6	48,1
Haziran	60.626	32.629	29.314	3.315	27.997	53,8	10,2	12,1	48,4
Temmuz	60.679	32.796	29.265	3.531	27.883	54,0	10,8	12,9	48,2
Ağustos	60.733	32.989	29.318	3.670	27.745	54,3	11,1	13,2	48,3
Eylül	60.788	32.813	29.063	3.749	27.975	54,0	11,4	13,5	47,8
Ekim	60.841	32.658	28.870	3.788	28.183	53,7	11,6	13,6	47,5
Kasım	60.869	32.295	28.314	3.981	28.601	53,0	12,3	14,3	46,5

Kaynak: TÜİK, 2019, <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Tablo 8’de görüldüğü üzere, Türkiye’de 2005 yılından 2018 yılının Kasım ayına kadar geçen süreçte istihdam oranını artmış olmasına rağmen işgücünde daha büyük bir artış olduğu için işsizlikteki artış da kaçınılmazdır.

Ülke geneli 15 yaş ve yukarısı yaşların işsizlik sayısı Aralık 2018’de Aralık 2017’ye göre 1 milyon 11 bin birey daha artış göstererek 4 milyon 302 bin bireye ulaşmıştır. İşsizliğin oranı 3,1 kadar artarak %13,5 oranı düzeyine kadar varmıştır. Yine Aralık 2018’de; tarım dışı işsizliğin oranı 3,3 kadar artarak %15,6 oranına varması yönünde tahmini yapıldı. Genç nüfusun (15-24 yaş aralığı) işsizliğinin oranı 5,3 kadar artarak %24,5’e varırken, 15-64 yaş aralığında bu oran 3,1 kadar artarak %13,7 oranına ulaştı (TÜİK, 2019, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30681>).

İş hayatındakilerin sayısı Aralık 2018’de, 2017 Aralık ayına göre 633 bin birey azalış göstererek 27 milyon 655 bin birey, istihdam oranı ise 1,5 kadar azalarak %45,4 oranına düştü. Yine Aralık 2018’de, tarım alanında istihdam edenler 375 bin kişi, tarım dışı alanlarda istihdam edenlerin sayısı 258 bin birey kadar azalış gösterdi. Çalışanların %17,3 oranı tarım, %19,8 oranı sanayi, %5,8 oranı inşaat, %57 oranı ise hizmet alanında şeklinde dağıldı. 2017 senesi Aralık ayı ile kıyaslandığında tarım alanının çalışanlar içerisindeki oranı 1 puan, inşaat alanının oranı 1,5 puan azalış gösterirken, sanayi alanının oranı 0,3 puan, hizmet alanının oranı 2 puan artış gösterdi (TUİK, 2019, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30681>).

Ülkedeki işgücü kapasitesi Aralık 2018’de 2017 senesinin Aralık ayına göre 378 bin birey artış göstererek 31 milyon 957 bin birey, işgücüne dahil olma oranında ise farklılık olmayarak %52,4 oranında kaldı. Her iki yılın da Aralık ayları karşılaştırmalarına göre; erkeklerin istihdam oranında farklılık olmayarak %71,7 oranında kalıp, kadınların istihdam oranı ise 0,1 oranında artarak %33,6 oranına varmıştır (TUİK, 2019, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30681>).

Tablo 9: Eşdeğer Aile Kullanılabilir Kişi Başı Gelirine Göre Gini Katsayısı ve P80-P20 Oranı

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Gini katsayısı	0,406	0,405	0,415	0,402	0,404	0,402	0,400	0,391	0,397	0,404	0,405
P80-P20 oranı	8,1	8,1	8,5	7,9	8,0	8,0	7,7	7,4	7,6	7,7	7,5

Kaynak: TUİK, 2018, <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Tablo 9’a baktığımızda; gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer alıyor olup, 1e yaklaştıkça eşitsizliğin arttığı anlamını taşıdığı için Türkiye’de gelir dağılımının ölçeğin üst gelir kesiminde artması sebebiyle orta sınıf kesimin kaybolduğunu gözlemleyebilirken, bu kesimdeki kişileri de ölçeğin alt kısmına indirdiğini söyleyebiliriz (Ayvalı, 2017).

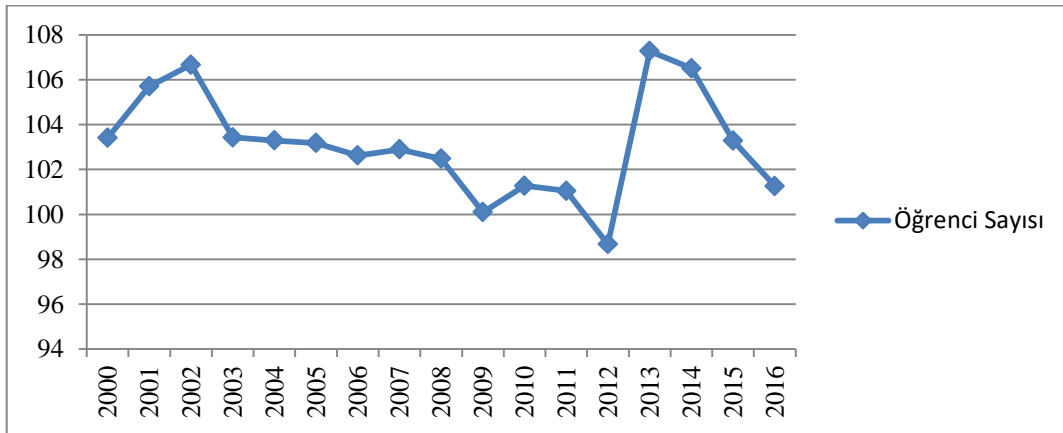
Türkiye çok yakın tarih içerisinde Avrupa’nın toplumsal gündeminde ilk sıralarda yer alan kent yoksulluğu problemini gündemine almak, anlamlı ve geçerli bir program üzerinde anlaşarak siyasi uygulamalarla hayata geçirmek zorunluluğunda olacaktır. Bu programların donanımlı bir araştırma programlarıyla takip edilmesi ülke içerisindeki başarı oranını bir hayli artırabilir (Güvenç, 2000: 93).

Kentsel yoksullukla mücadelede yerel yönetimlerin çok büyük bir payı vardır. Çünkü yerel yönetimler, kamu kuruluşları sıralamasında, ülkenin halkına en yakın olmaları sebebiyle insanların ihtiyaçlarına, taleplerine ve şikâyetlerine yakinen müdahale etme imkânına sahiptir. Ama sadece bu yönlerinden dolayı kentsel yoksulluğun sorunlarına çözüm bulmada bir tek onlara sorumluluk yüklemek gerçeğe uymayan bir uygulama olmanın ötesine geçemez. Kanunlarla ülke yoksullarına dönük sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler kapsamında belediye ve il özel idarelerine sorumluluk

yüklenilmiş olmasına karşın, 1982 Anayasası bu görevleri sadece belediyeler ya da il özel idarelerinin üstlenmesinin yanlış olduğu gerçeğini gözler önüne serer. İlâveten, bireylerin ve topluluğun refahını, huzurunu ve mutluluğunu oluşturabilmek, bireyin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle örtüşmeyecek şekilde kısıtlayan siyasi, ekonomik ve toplumsal engellerin kaldırılmasına ve kişinin maddî ve manevî bütünlüğünün iyileşmesi için gereken koşulları oluşturulmaya çalışılmasına, devletin görevlerini belirlerken değinilmiştir. Özetle sosyal devlet, genel olarak toplumsal meselelerin özele indirildiğinde ise fakirliğin giderilmesinde en baştaki sorumluluk sahibi olarak görülür (Öz ve Yıldırım, 2009: 460).

Türkiye’de kırsal kesim problemlerinden bahsetmek gerekir ise çok küçük yaştaki çocukların iş dünyasına atılmaları Türkiye’deki çocukların alinyazısı gibidir. Çocukların cinsiyetlerine uygun şekilde, ebeveynlerine onların işlerinde yardım etme zorunluluğuna tabi tutulurlar. Hane içerisindeki iş paylaşımında, yetişkin insanlar arasında kadınların sorumluluğundaki ağır yükler, çocuklar arasında da kız çocuklarına yüklenmiş durumdadır. Eğitim olanaklarının yetersizliği ile ekonomik zorluklar, bunların başında da işsizlik ve yoksulluk olmak üzere, özellikle de kız çocuklarının erken yaşta, ağır şartların altında çalışmalarına zorlanması söz konusudur. İlkokul dönemindeki kız çocuklarından 60 yaşlarındaki ninelelere kadar, tüm yaş grubundaki kadınları gerek yazları yakıcı sıcakta gerekse kışların çok soğuk havalarda hemen her koşulda çalışırken görmek mümkündür. Günümüzde bu konuda nüfus yapısında yaşanan değişimlerle etkili olarak büyük değişimler görülmektedir. Fakat bu değişimler nitelik açısından değil nicelik açılarından (Arslan, 2010: 411).

Grafik 3: Okula Kayıtlılık, İlköğretim

Kaynak: The World Bank, 2017, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

Grafik 3’te Türkiye’de yaşı kaç olursa olsun ilköğretim okullarına kayıtlı talebelerin, resmi şekilde bildirildiği eğitim düzeyine karşılık gelen yaş grubu nüfusu gösterilmektedir. 2012 yılında 98,674 öğrenci okula kayıtlı iken bir yılda hızlı bir artış yaşanıp 2013 yılında 107,272 öğrenci

sayısına ulaşılmıştır. Fakat bu artış çok uzun sürmeyerek 2013 yılından günümüze kadarki süreçte okula kayıtlılıkta sürekli bir düşüş yaşanmaktadır.

En önemli kalkınma göstergelerinden teki çocuk ölümlülüğüdür. Bebeklik ve doğumdan ilk beş yıl içindeki ölümlerin oranı, çocukların sağlıklarını etkileyen, sosyal, ekonomik ve çevre şartlarıyla ilgili bilgi verebilmektedir. Türkiye’de uzunca bir dönem bebeklerin ve çocukların ölüm oranlarının çok fazla olduğu bir süreç yaşanmıştır. 1940’lı yıllarda her 1000 doğumdan 274 adet bebeğin hayatını kaybettiği ve 1980 yıllarına değin bebeklerin ölümlülük seviyesi 1000 doğumdan 100’ün üstünde bebek ölümleri şeklinde görülmektedir. Çocuk ölüm oranlarının yüksek seviyelerde olduğu o tarihlerde Türkiye’nin iktisadi kalkınmışlık seviyesiyle orantılı bir şekilde olmayan çocuk ölümlülüğü vardı. Bu dönem literatürde bir tür “Türk Bilmecesi” (Turkish Puzzle) adıyla geçmektedir. Son dönemlerde bebeklerin ölümlülük oranları çok düşmüştür. “Türk Bilmecesi”nin nispeten çözülebildiği, ülkenin genelinde büyük bir ilerlemenin kat edildiği görülebilmektedir. Fakat nüfusun alt gruplarına baktığımızda bu iyiye giden görünüme daha temkinli yaklaşılması gerektiği görülebilmektedir (Eryurt ve Koç, 2009: 113-114).

Türkiye’de kadınların çalışma hayatında yeterince yer alamamasının altında yatan sebepler araştırıldığında; kadın olması dolayısıyla aile içerisinde üstlendiği görevler, uygulanan baskılar, eğitim seviyelerinin düşük, yeteneklerinin başka yönlere yoğunlaşmış olması gibi nedenlerin ön plana çıktığı gözlenmektedir. Tüm bunlara ek olarak kadınların girişimcilik konusunda aşağıda yer alan bazı güçlüklerle de karşı karşıya kaldığı görülmektedir (ABİGEM, 2007):

- Örnek alınabilecek kadın girişimcilerin sayıca çok az oluşu,
- Finansman sağlamada erkek girişimcilere nazaran daha büyük güçlüklerle karşılaşılması,
- Geleneksel miras uygulamalarının sonucunda gerek işletme gerek yönetim pozisyonlarının erkeklere bırakılması.

Türkiye’de cinsiyet eşitsizliği ilköğretimde sona ermiş olsa da, cinsiyet ayrımı hala üzerinde konuşulması gereken önemli konulardan biridir. 2012-2013 eğitim öğretim senesinde, ortaöğretimde okula giden kız talebe sayısı 2.352.209 iken erkek öğrenci sayısı 2.643.144 olarak hesaplanmış ve 2002-2003 eğitim öğretim döneminde ortaöğretim için 145 olan cinsiyet oranı, 2012-2013 eğitim öğretim yılı için 112 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2014, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16055>).

Okuryazarlık oranlarına göz gezdirdiğimizde ise; 2015 yılında okuryazar olmayan toplam nüfusun payı 5,4 iken bu pay kadınlarda %9, erkeklerde 1,8’dir. Siyasal yaşamda da kadın erkek arasındaki eşitsizlik kendini göstermektedir. Öyle ki, 2016 yılı itibariyle meclisteki milletvekili sayısı içinde kadın oranı yalnızca %14,7’dir. (TÜİK, 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643>).

Tablo 10: Kadının Çalışması Hakkında Görüşler

	Kadın	Erkek
Kadının asıl görevi çocuk bakmak ve ev işleri	64,7	60,7
Gelenek ve göreneklere ters	14,1	12,0
İş ortamları kadınlar için güvenli değil	9,5	16,5
Çalışan kadınların çocukları mağdur olur	7,8	7,0
Ücretli bir işte çalışmak kadını yıpratır	2,5	2,0
Diğer	1,4	1,8
Toplam	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK Aile Yapısı Araştırması, 2006

Tablo 10’da görebileceğimiz gibi kadının çalışması hakkındaki düşüncelere ilişkin TÜİK’ in en son 2006 yılında gerçekleştirdiği Aile Yapısı Araştırmasında, “*kadının asıl görevi çocuklara bakmak ve ev işleridir*” düşüncesi yüksek oranda kabul edilmektedir. Bu durum ise kadınların iş gücüne katılmama nedeni olarak büyük oranda ev işleri ile meşgul olmalarının sebep olarak gösterilmesinin en büyük göstergesidir (Yılmaz, 2014: 104). İşgücüne katılım oranlarında ise cinsiyetler arasındaki fark dikkat çekicidir. TÜİK’ in Hane Halkı İş Gücü Anketi verilerine bakılırsa, 2015 senesinde erkeklerde işgücüne katılım oranı 71,6 iken kadınlarda istihdama dahil olma oranı 31,5 ile çok düşük seviyede hesaplanmıştır (TÜİK, 2017, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643>).

Yoksulluk olgusu içerisinde Türkiye’de uygulamada olan asgari ücretle ilgili bazı düzenlemeler gerekmektedir. Öncelikle çalışan bireyle birlikte, kişinin ailesinin de ücret hesaplamalarında dikkate alınması şarttır. İlaveten, ülkedeki yaşam standartları yönüyle farklı kesimlerin varlığı da bu hesaplamalarda göz önünde bulundurulmalıdır. Eskiden bu yana, daima tartışma konusu olan asgari ücrete uygulanan vergi yüküne dönük bazı düzenlemeler gerekmektedir. Asgari ücretle çalışan birey, ödediği dolaysız mali yüklerle ek, harcamaları sebebiyle dolaylı vergilere de maruz kalmaktadır. Dolayısıyla vergi yükünün birey üzerinde daha hissedilir olmasına sebep olmaktadır. Oysaki vergi adaletinin oluşturulmasında önemli bir ilke olan en az geçim indirimi içerisinde gelirin marjinal faydasının en fazla olduğu kesim vergi dışı tutulmalıdır. Asgari ücret işveren açısından da fazlaca maliyeti yüksektir. Bu şartlar, kayıtdışı istihdam oranlarının artmasını en çok tetikleyen sebeplerdendir. İşverenin maliyetleri problemlerine de değinilmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, bu sorunlar kolayca altından kalkılabilecek sorunlar değildir. Fakat asgari ücrete dönük bu problemler sosyal devletin zaman içerisinde de olsa halletmesi gereken başlıca sorunlardır (Rakıcı ve Vural, 2011: 67).

Doğrudan yoksullukla mücadele yaklaşımlarının verimliliği ve yoksulluğun azaltılmasındaki sonucun başarısı için 3 ana şartın oluşturulması gereklidir. Bu şartlardan birincisi, yoksullukla mücadelenin genel kamuoyunca birincil amaç şeklinde görülmesi ve bu amaçla uygulamaya konulacak somut uygulama ve politikaların toplum içerisinde genel kabul görmesidir. Diğer koşul,

bu uygulama ve politikaların amaçladığı fakir kesimin doğru tespit edilmesidir. Sağlanacak üçüncü şart, politikanın şeffaf olması ve her aşamada çabuk karar alabilecek bürokratik kişilerin bulunmasıdır. Yoksulluğa başarılı bir programla yaklaşılabilmesi amacıyla dolaylı ve dolaysız mücadelenin birlikte sürdürülmesi gerektiği hususunda yaygın bir düşünce birlikteliği vardır. Fakat Türkiye yönünden bakıldığında tek başına yönelinen doğrudan yaklaşım ile hiç üzerinde durulmayan dolaylı yaklaşım arasındaki ayırım, yoksul kesimlerin bitmesinin tersine hızla artmalarına sebep olmaktadır (Şenses, 2002).

Tablo 11: “Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirleri”ne Göre Hesaplanan Yoksul Sayıları, Yoksulluğun Oranı ve Yoksulluk Açığı, 2008-2017

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
%40-%40										
Yoksulluk sınırı (TL)	2.531	2.818	2.972	3.255	3.611	4.008	4.443	4.997	5.693	6.355
Yoksul sayısı (bin kişi)	7.021	7.485	7.355	7.288	7.344	6.788	6.572	6.652	6.482	5.865
Yoksulluk oranı (%)	10,1	10,6	10,3	10,1	10,0	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4
Yoksulluk açığı	23,7	25,6	24,0	25,4	23,7	22,6	22,3	22,3	20,8	20,0
%50-%50										
Yoksulluk sınırı (TL)	3.164	3.522	3.714	4.069	4.515	5.007	5.554	6.246	7.116	7.944
Yoksul sayısı (bin kişi)	11.580	12.097	12.025	11.670	11.998	11.137	11.332	11.219	11.026	10.622
Yoksulluk oranı (%)	16,7	17,1	16,9	16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5
Yoksulluk açığı	25,6	28,0	26,6	26,3	26,9	26,0	24,4	25,3	24,3	22,6
%60-%60										
Yoksulluk sınırı (TL)	3.797	4.227	4.457	4.883	5.418	6.012	6.665	7.495	8.539	9.532
Yoksul sayısı (bin kişi)	16.714	17.123	16.963	16.569	16.741	16.706	16.501	16.706	16.328	15.864
Yoksul oranı (%)	24,1	24,3	23,8	22,9	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1
Yoksulluk açığı	27,9	29,6	28,7	29,2	29,2	26,7	27,2	26,8	26,5	25,8
%70-%70										
Yoksulluk sınırı (TL)	4.430	4.931	5.200	5.697	6.320	7.016	7.775	8.744	9.963	11.121
Yoksul sayısı (bin kişi)	21.358	21.938	21.816	21.730	22.252	21.979	22.223	22.546	22.096	22.171
Yoksul oranı (%)	30,9	31,1	30,6	30,0	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1
Yoksulluk açığı	31,3	32,4	31,9	31,0	31,2	29,0	29,3	28,4	28,5	27,2

Kaynak: TÜİK, 2018, <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Tablo 11’e bakıldığında, eşdeğer kişi başı hesaplanan medyan gelirin (fert başına eşdeğer medyan gelirin) belli bir oranı (%40, %50, %60 ya da %70) kullanılarak hesaplanan yoksulluk sınırlarına göre, Türkiye’deki yoksulluk oranları verilmiştir. Fert başına eşdeğer medyan gelirin %50’sine bakılarak hesaplanan yoksulluğun sınırına göre nüfusun %13,5’luk kısmı yoksulluk riski içerisinde.

Üretim yöntemi hesaplamalarına göre dört döneme birlikte bakılmasıyla bulunan verilerde yıllık GSYH, 2018 senesinde 2017 senesine göre %2,6 oranında artış göstermiştir. Bu yöntemle göre cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, 2018 senesinde 2017 senesine göre %19,1 oranında artış göstererek 3 trilyon 700 milyar 989 milyon TL olduğu görülmektedir. GSYH’ yı meydana

getiren konulara bakıldığında; 2018 senesinde tarım alanının katma değeri %1,3 oranında, sanayi alanı %1,1 oranında artış gösterip, inşaat alanının ise %1,9 oranında azaldığını görmekteyiz. Ticaret, ulaşım, barınma ve gıda hizmeti konularının bütününden meydana gelen hizmet alanının katma değeri ise %5,6 oranında artış gösterdi (TUİK, 2019, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30886>).

2018 senesinde birey başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla cari fiyatlarla 45 463 TL, ABD doları türünden ise 9 632 Dolar şeklinde olmuştur (TUİK, 2019, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30886>).

GSYH dördüncü çeyrek ilk tahmini; 2018 senesi dördüncü çeyreğinde 2017 senesinin dördüncü çeyreğine göre %3 oranında azalış gösterdi. Üretim yöntemine göre GSYH tahmini, 2018 senesinin dördüncü çeyreğinde cari fiyatlarla %13,4 oranında artış göstererek 1 trilyon 10 milyar 114 milyon TL olarak hesaplanmıştır. GSYH' yı meydana getiren konulara bakıldığında; 2018 senesi dördüncü çeyreğinde 2017 senesi dördüncü çeyreğine göre; tarım alanının toplam katma değeri %0,5 oranında, sanayi alanı %6,4 oranında ve inşaat alanı ise %8,7 oranında azalış göstermiştir. Ticaret, ulaşım, barınma ve gıda hizmeti konularının bütününden meydana gelen hizmet alanının katma değeri %0,3 oranında azalış gösterdi. Takvim özelliğinden arındırılarak hesaplanan 2018 senesi dördüncü çeyreğinde 2017 senesinin dördüncü çeyreğine göre %3,2 oranında azalış gösterdi. Hem mevsim hem takvim özelliklerinden arındırılmış GSYH 2017 senesi dördüncü çeyreğine göre %2,4 oranında azalış gösterdi (TUİK, 2019, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30886>).

3.2. Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Politikaları

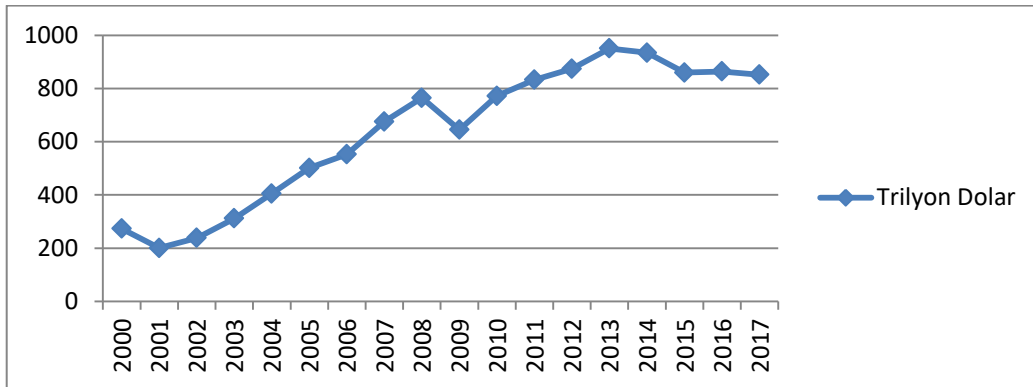
Anayasa maddesinde II. kısım *Temel Haklar ve Ödevler* kısmında görüldüğü üzere, T.C. vatandaşı olan herkesin kişisel hak ve özgürlükleri güvence altına alınmıştır. Bu kapsamda sosyal adaleti sağlayıcı tüm önlemlerin alınması, gelişmenin dengeli ve uyum içinde devam ettirilmesi ve insani gelişme olanaklarının sağlanması, devletin temel görevlerinden biridir (Bolayır, 2007: 70).

Türkiye’deki kırsal kesimin geri kalmışlık probleminin çözülmesinde, tarım sektöründeki çözümlüğün önlenmesi, tarım üretimi üzerinde durulması, üretici birliklerinin kurulması ve destek verilmesi, tarım destekleme uygulamalarının kırsal gelişime ve direk kırsal bölgede yerleşik üreticilere yarar oluşturacak biçimde planlanıp ve uygulanmasının denetimi, alt yapıdaki eksik yönlerin kapatılması, sağlık ve eğitim imkânlarının sağlanması gibi önlemler öncelik oluşturmaktadır (Cennet, 2010: 75) .

Gerek kırsal gerek kentsel alandaki yoksulluğu azaltmak yönünde bazı önerilerde bulunulabilir (Sındır, 2005: 6):

- Tarımdaki çalışan faal nüfus oranının toplam nüfusa olan oranı Avrupa ve gelişmiş ülkelerin seviyesine çekme gayretinden vazgeçip, ülkemizin iktisadi ve demografik şartları göz önünde bulundurulmalıdır. Tarım alanlarının geniş olması ile nüfus yoğunluğunun oransal olarak düşük olması dolayısıyla ülkemizdeki kırsal nüfusun da fazla oluşu normal görülmelidir.
- Tarım sektörü dışında istihdama ortam hazırlamadan çeşitli zorlamalarla tarımdaki nüfusun kente göçünün zorlanılmasının önemli boyutta bir toplumsal patlayış meydana getirmesi kaçınılmaz olmuştur.
- Köyden kente göçmek mecburiyetinde olan ya da baskılarla mecbur bırakılmış topluluğa dönük bir takım alanda meslek edindirebilme uygulamaları hayata geçirilmelidir.
- Tarımsal endüstri, tarıma dayalı nüfusun fazla olduğu alanlarda faaliyete geçirilmelidir.
- Tarım alanında birlik olma modelleri daha yaygın hale getirilmelidir.
- Tarım alanında çalışanların sosyal güvenlik haklarından taviz verilmemelidir.
- Tarım alanında önemli bir problem şeklinde görülen, bilhassa da mevsimsel, kadın ve çocuk tarımsal işçilerin çalışma şartları ile yasal hakları iyi duruma getirilmelidir.
- İş dünyasının en toplu olmayan ve birlik olmayan kesimi olan tarım işçilerinin bilhassa sendika olarak birlik olmalarına ve yasal hakların iyi duruma getirilmesine çalışılması gerekmektedir.

Grafik 4: GSYİH (Cari USD)

Kaynak: TÜİK, 2018, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

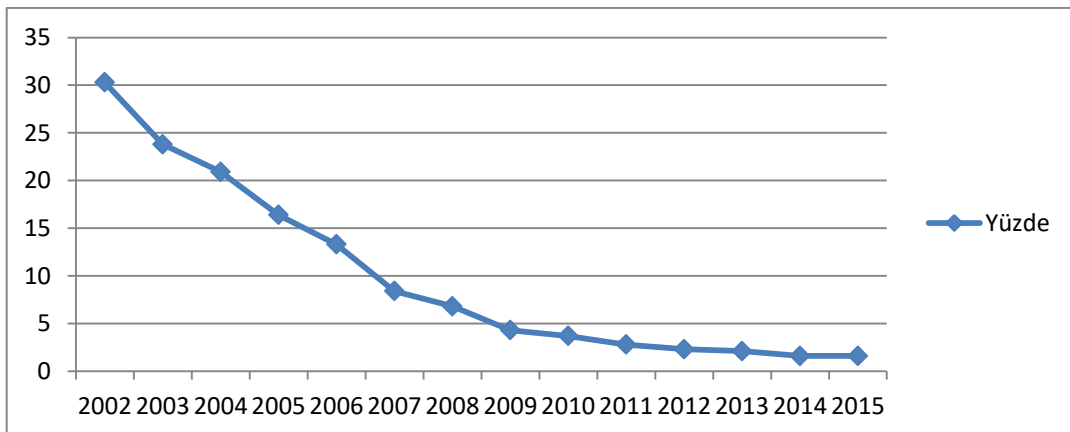
Grafik 4'te Türkiye'deki GSYİH verileri cari ABD doları türünden verilmiştir. 2008 senesine kadar düzenli biçimde bir artış görülürken, 2009 yılında ani bir düşüş yaşanarak GSYİH 644. 64 trilyon dolara gerilemiş ve 2013 yılına kadar tekrar artış göstermiştir. Son yıllarda ise birbirine yakın bir bantta seyir göstererek, 2017 yılında 851,549 trilyon dolar olmuştur.

Türkiye, planlı kalkınma dönemine geçişin ardından hızlı bir büyüme sürecinde ilerlemektedir. 1970 senelerinde kişi başı kazanç 1000 Dolar seviyesinden son zamanlarda 3000

Dolar seviyesine varmıştır. Fakat burada asıl kritik olan gelir düzeyindeki bu artışın topluluklarca ne kadar hissedildiğidir. İşte ekonomik gelişme ile ekonomik kalkınma arasındaki farklılık da burada ortaya çıkmaktadır, gelişmenin yanı sıra eğer tüm topluluğa etkili olan bir refah dağılımı varsa ekonomik kalkınmadan bahsedilebilecektir. Bu yüzden gelir paylaşımı Türkiye’de her dönem önem arz eden sosyo-iktisadi konuların teki olarak günümüze gelmektedir. 1960’tan beri hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında gelirin adil olmayan paylaşımı üzerinde durulmakta ve iyileştirilmesine dönük adımlar atılması öneriliyor. Bilhassa da son 10 senedir yüksek fiyat artışlarının yaşandığı ülke ekonomisi kazancın paylaşımında, gelirin kişiler veya aileler arasında paylaşımı daha çok ön plana çıkmaktadır (Cennet, 2010: 14).

Gelir dağılımı ile ilgili ülkemizin ilk çalışması DPT tarafınca 1963 senesinde yapılmıştır. Çoğunlukla fert başı gelir paylaşımındaki iyileşmenin takibi için farklı kurumlar tarafından incelemeler gerçekleştirilmiştir. Bu incelemelerin çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından gerçekleştirilmesi, ayrıca incelemelerde çeşitli yöntemler kullanılması verilerin de çeşitlilik göstermesine sebep olmaktadır. Hane halkı gelirini belirleyebilmek amaçlı gelir paylaşımı verilerine dayanarak Türkiye’de bireysel gelir paylaşımını ele alan araştırmalardan bir başkası ise, 1968 senesinde Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü’nün yaptığı çalışmadır. Bunun ardından 1973 senesinde DPT, 1986 yılında TÜSİAD, 1987, 1994, 2002, 2003, 2004 ile 2005 seneleri için DİE aracılığıyla fert başı gelir paylaşımı incelemeleri gerçekleştirilmiştir. Fakat bu incelemeler, kapsamı olarak da yöntemi olarak da değişiklikler bulundurmaktadırlar. 1963 senesinde gerçekleştirilen araştırma gelir vergisi beyanlarına dayanmaktadır. Bu araştırmalarda DİE aracılığıyla gerçekleştirilen Hane Halkı Gelir ve Tüketim Harcamaları anketleri uygulamaya koyulmuştur (Kaya, 2007: 93).

Grafik 5: Ulusal Yoksulluk Sınırında Kalan Yoksul İnsan Oranı

Kaynak: TÜİK, 2016, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

Grafik 5’te ulusal yoksulluk çizgisinin altında kalan nüfusun toplam nüfusa yüzdesi gösterilmektedir. 2002 yılından 2016 yılına kadar düzenli bir düşüş seyri görülmektedir.

Kamu gelirleri açısından yoksulluğu azaltmaya dönük hayata geçirilecek olan doğrudan politika yaklaşımı vergi sisteminde değişikliklere de yer vermelidir. Bu politikalar devlet kanalıyla gerçekleştirileceği için yoksul kimseler yararına düzenlemeler içerebilir. Basit bir biçimde orta ve düşük gelire sahip halkın temel tüketim mal ve hizmetleri üzerinden alınan vergiler daha asgariye çekilebilir. Buna nazaran yüksek gelirli kişilerin vergilendirilmesi konusunda teftiş ve kontrollerin daha yoğun ve sonuç getirecek biçimde yapılması gerekir (Şengür, 2011: 57).

Gelir paylaşımında eşitsizliğin yükselmesi, yalnızca iktisadi değil ayrıca siyasi ve sosyo-kültürel problemlere de sebep olmaktadır, bu yüzden ki Türkiye'deki gelir paylaşımının daha eşit düzeye taşınması fazlasıyla kritik ve öncelik arz eden bir gündemdir. Bu meseleye geniş bir yelpazeden bakmalı, bu nedenle oluşturulmuş bir plan hayata geçirilmelidir. Bu planın esas maddesi, milli hâsılayı artırmak ve bunun daha eşit paylaşımını oluşturmak olmalı. Bu kıstaslarla yola çıkıldığında, ilk önce yatırım, daha sonra iş ortamı ve de üretimin artışı oluşturulması gerekliliği meydandadır. Buradan yola çıkılarak (Bolayır, 2007: 27):

- Yatırımın iyileştirilmesi amacıyla; crowding-out (dışlama) aza indirgenmeli, reel faizlerin gelişmiş ülkelerin seviyesine getirilmelidir,
- İş imkânının artması amacıyla, insan gücünün kalitesi iyi duruma getirilmeli ve meslek eğitimlerinin daha çok üzerinde durulmalıdır.
- Üretimin artması ise yeni yatırımlar ile kaliteli emeğin bir neticesi şeklinde meydana gelecektir.

Yoksulluğa çözüm bulmada gelir eşitsizliğinin ortadan kaldırılması ana etmen olmakla beraber; önem verilmesi gereken bazı konular da bulunmaktadır. Bunlar (Demircan, 2007: 260);

- Minimum seviyede hayat standartlarının oluşturulabilmesi için eğitim düzeyinin artırılması ve insan kaynaklarında gelişme sağlanması düşüncesiyle gereken politikaların düzenlenmesinin oluşturulması.
- Küçük ve orta büyüklükteki girişimciler gelişme sağlanması amacıyla gereken destek ile düzenlemeler oluşturulması.
- Elbirliğiyle bölge düzeyinde ilerleme oluşturulması.
- Cinsiyetler arası toplumsal farklılıkların ortadan kaldırılması.
- Çocukların işçiliğiyle savaşıması.
- Toplumsal güvenlik gerekliliklerinin oluşturulması.
- Güvenli çalışabilme koşullarının sağlanması şeklinde sıralanabilir.

Bu maddelerin uygulanabilmesi de yoksullukla mücadelede önemli bir etmendir. Bu maddelerin yanında işsizlik, gelir yetersizliği, uygunsuz koşullarda yerleşik olmak, yetersiz beslenme ve sağlık, eğitim ve refah yönündeki zayıflıklar gibi hallerde de yoksulluk ile savaşıma konusunda üzerinde durulması gereken maddelerdir. Devletler yoksulluğu artırıcı bu maddeler

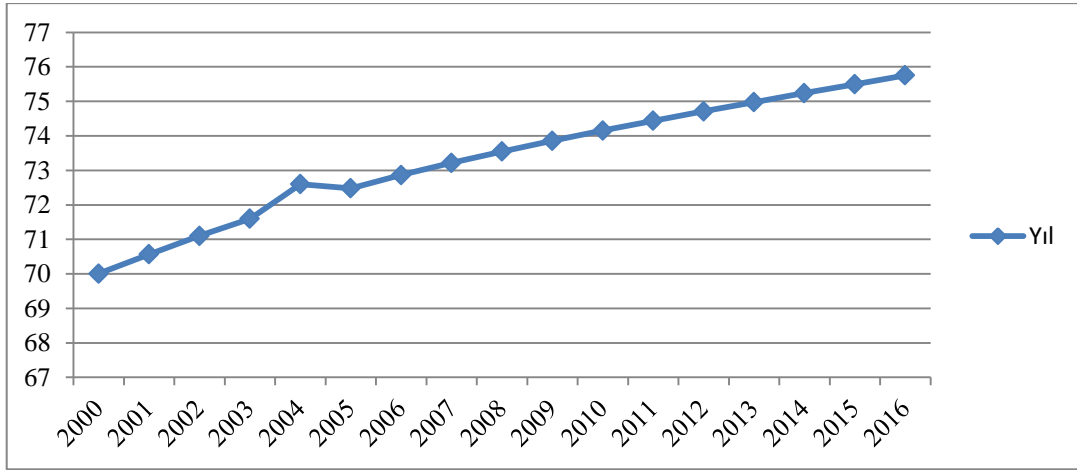
karşısında ilk olarak eğitim ve istihdama dayalı olmak üzere farklı yoksulluğu yenme politikalarına başvurumaktadırlar (Şimşek, 2012: 67).

Yoksulluk, yalnızca ekonomik yönden değil, toplumsal ve siyasal yönlerden de etkili olan bir durum olduğu için ilerde de gerek ülkede gerekse uluslar arası platformlarda önemli bir yer tutacağı bilinen sorunların başında gelmektedir. Yoksulluğun azaltılmasıyla birlikte toplumun yoksul olmayan kısmı için de önemli dışsallıklar oluşturur. Mesela, yoksulluğun azalmasıyla doğru orantılı olarak suç oranlarının da azalması, mülkiyet hakları konusunda daha güvenilir bir toplum yapısının oluşmasına; kadınların eğitim ve istihdam imkânlarının fazlalaştırılmasıyla ise, çocukların eğitim düzeyine ve küçük yaşta evlenmelerin son bulmasına büyük katkılarda bulunur. Ayrıca toplumda cinsiyetler arası ayrıştırmaların da azalmasında etkili olabilir. Bunlardan da ziyade, daha eşit bir toplum, varlığın daha geniş bir alana yayılmasını sağlayarak fırsat eşitliğine imkân açabilir. Böyle bir gelişme, toplumsal alanda “yabancılaşma” olarak adlandırabileceğimiz, bazı kesimlerin sosyal ve ekonomik anlamda dışlanma durumunu engelleyerek sosyal yaşama etkili bir şekilde katılımı arttırabilmektedir (Kızılgöl, 2008: 80).

Kamu harcamaları politikası önerilerine göre (Aktan, 2002: 553-554);

- Sağlığın, eğitimin ve sosyal güvenliğin kamu tarafından ücretsiz sağlanması,
- Bölgeler arası gelir farklılıklarının aza indirgenmesi amacıyla devlet bu bölgeler üzerinde kamu yatırım harcamaları uygulamalı,
- Tam istihdam oluşturulmaya dönük kamu giderleri fazlalaştırılmalı,
- Tarımla uğraşanlara sübvansiyon sağlanmalı; tarım destek alımı yapılmalı,
- Esnaf ile sanat icra edenlere dönük teşvik programları uygulanmalı,
- İşsizlik sigortası verilmeli,
- Yoksullara dolaysız nakit yardımlar sağlanmalı,
- İşsiz insanlara dönük eğitimler ve kabiliyet edinim kursları verilmeli,
- Toprağın reformuyla fakir insanlara arsa ve araziler verilmeli.

Grafik 6: Doğumda Beklenen Yaşam Süresi

Kaynak: The World Bank, 2017, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

Grafik 6’da bahsedilen doğumda beklenen yaşam süresi; yeni doğmuş bir bebeğin, doğum esnasında gerçekleşebilecek olan ölüm riskinden sıyrılabilip, hayata geldiği andan itibaren de yaşadığı yıl sayısını gösteren bir veridir. Türkiye’de doğumda beklenen yaşam süresi her yıl düzenli bir artış göstermektedir.

Eğitimle tüm insanlara fırsatta eşitlik sağlanabilmesi yönündeki hedeflerin hayata geçirilebilmesi amacıyla her bir öğrencinin koşullarının ayrı ayrı göz önünde bulundurulması, sunulan eğitim hizmetlerinin yelpazesinin genişletilmesi ve bu yolla olumsuz koşul oluşturan etkenlerin etkilerini yok edilebilmesi gereklidir. Bunu sağlamak amacıyla da okul öncesinden başlayıp yaygın eğitimin imkanları da içinde olmak koşuluyla bütün aşamaları içeren geniş bir perspektifte uygulamaları eşanlı düşünebilmek, oluşturabilmek ve uygulamaya geçirmek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, etkin ve eşit eğitimi sağlayabilmenin yöntemi kapsayıcı bir eğitim politikası meydana getirmekle olası olabilecektir. “Türkiye’de Toplumsal Eşitsizlik 2009” çalışmasına göre, “Hayatta yükselmenin koşulları nelerdir” sorusuna % 95 “Çalışkan olmak”, % 89 “Doğru kişileri tanımak”, %86 “Ebeveynlerin eğitilmiş olması” ve % 83 “Bireyin hırslı olması” cevapları verilmiştir. Eğitimin bir imkan sunduğu ve bütüncül eğitim stratejileriyle eğitim harici alanlarda da gözetilen eğitim uygulamalarının sosyal adaletin oluşturulmasına katkısının olacağı görülmektedir. 1966 senesinde gerçekleştirilen eğitimdeki fırsat eşitliğinin çalışmasından beri eşitlikçi eğitimin toplumsal yapı ve toplumsal hareketlilik konusunda pozitif katkıları görüldüğünden (Coleman vd., 1979: 300) sosyal adalete katkı sunacağı tartışılmaz bir gerçektir (Kalaycıoğlu ve Çelik, 2010: 192).

Eğitim öğretim dönemindeki çocukların tamamının okul imkânlarından faydalanabilmeleri için gerekli dokümanlar, öğretmen sayısı vb. maddeler iyileştirilmelidir. Kırsal kesimde gerektiği kadar öğretmen bulunmalı, teşvik edici uygulamalar üzerinde durulmalıdır. Ayrıca ikili eğitim-

öğretim üzerinde durulurken, çok programlı okulların artırılmasına yönelmelidir. Devlet imkanları harici de okulların artırılması yönünde şartlar sağlanmalı, eğitim-öğretim idaresinin geliştirilmesine önem verilmelidir. İlaveten okul hayatının kalitesi, okuma yazma oranı fazlaştırılmalı, dokümanların kalitesi iyileştirilmeli ve öğretim sürecinin erken terk edilmesinin önüne geçilmelidir. Meslek okullarının gerekli olan kaliteli elemanı çıkaracak şekilde geliştirilmesi ve buralardan mezun olan öğrencilerin iş olanaklarını oluşturacak şartların hayata geçirilmesi üzerinde durulmalıdır. Orta öğrenimden sonrasının kalitesi artırılarak, öğrencilere yetenekleri ve eğilimleri yönünde tercihlerde bulunabileceği şartları sağlayan koşullar hayata geçirilmelidir. Okul hayatındaki ikili eğitimde kız ve erkek öğrencilerin hiçbir ayrıma yol açmayacak biçimde eğitim verilmelidir. Maddi durumu eğitim almalarına müsaade etmeyen ailelerin çocuklarına gerekli mali yardımlar sağlanarak, burslar verilmeli ve eğitime teşvik edilmelidir (Kan, 2011: 50).

Son yüzyılda, bir başka deyişle bilgi çağında rekabette en önemli güç, gelişen yeni bilgilere ulaşmaktır. Bunu sağlayabilmek ise yeni ve sürekli araştırmalar sonucunda gerçekleşebilecektir. İlk ve orta öğretimin temel hedefi yüksek öğretime hazır durumda bireyler yetiştirmektir. Yüksek öğretimin kurumlarından olan üniversiteler eğitim ve araştırma gibi iki önemli görevi gerçekleştirirler. Bir ülke, o ülkedeki vatandaşlarına ne kadar çok üniversite eğitimi imkânı sağlayabilirse, yani yüksek öğrenim gören kişi miktarı ne kadar artabiliyorsa, o ülkede o oranda araştırma sayısı çoğalacak, buna bağlı olarak da o oranda yeni bilgiler ortaya çıkacaktır. Rekabette yakalanacak başarının göstergesi işte bu eğitim anlayışıdır. Son dönemlerde gelişmiş ve hızla gelişmekte olan ülkelerde 12 yıllık zorunlu eğitim uygulamasının arkasında yatan düşünce de şöyledir: Lise bitirilene kadar mümkün olduğunca öğrenci kaybetmemek, toplumun büyük çoğunluğunu en az lise mezunu yapmak ve lise mezunlarından da mümkün olabilecek en büyük çoğunluğa üniversite eğitimi kazandırarak, 21. yüzyıldaki en önemli sermaye olan yeni bilgilerin meydana gelmesine katkıda bulunmalarını, yani üreten bireyler olarak yetişmeleri imkânını oluşturmaktır. Türkiye önceleri ilköğretim ve ortaöğretimdeki okullaşma oranlarını arttırmakla uğraşırken, artık günümüzde dünyadaki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gibi yükseköğretimdeki okullaşma oranlarını yukarılara çekmeye çabalamaktadırlar (Acaroğlu, 2005, 46).

Ülkemizde sağlık konusundaki amaç ve hedeflere göz atacak olursak; insanların yaşam niteliği ve hayatta kalma süresinin artmasıyla iktisadi, toplumsal ve kültürel konularda daha bilgili, faal ve sağlıklı bir biçimde olmaları temel hedeftir. Bu amaçla birlikte sonuç odaklı stratejilerle destek olunan, erişilir, kaliteli, maliyetin etkinliği ve sürdürülebilir bir sağlık imkanı sunulması hedeflenmelidir. Tüm bunlara ulaşmak için ilk olarak korumaya yönelik sağlık çalışmalarının geliştirilmesi; ilk adım sağlık çalışmalarının aktifleştirilmesi; altyapının ve sağlık çalışanları ihtiyaçlarının kapatılması ile ülkedeki genel dağılımların dengesinin sağlanması; sağlık çalışmalarının eşitlik ve adalet ilkeleriyle hastaların ayrıcalıklarına duyarlı, ulaşılabilir, aktif ve

nitelikli bir hale getirilmesi; ilaçların kullanımında akıllı mekanizmalar oluşturmak amaçlanmaktadır (Onuncu Kalkınma Planı, 2015: 99).

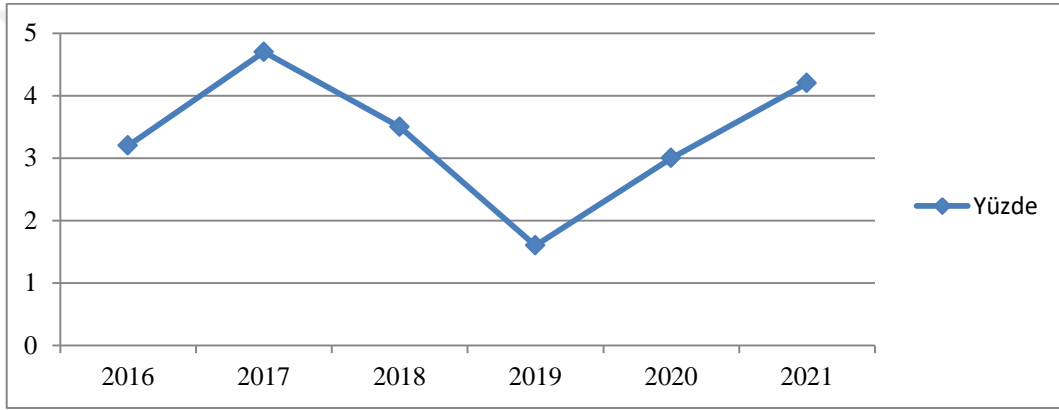
Kurul kararlarıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu tarafınca 31.01.2005 gününde “Sağlık Destek Yardımları Programı Uygulama Esaslarına” yönelik bir genelge sunularak hayata geçirilebilecek olan sağlık destek uygulamalarının büyük bölümü belirlenmiş olmaktadır (Yazıcı, 2017: 53).

Ülkenin en kritik sorunlarından birinin işsizlik olması sebebiyle, iş-kur istihdam politikası maddelerini aşağıdaki şekilde sıralamıştır (Cennet, 2010: 89-94):

1. İşsizlik ve yoksullukla savaşta, olması gereken yerel ekonomik potansiyelin devreye sokulması ile iyileştirilmesi önemli konudur. İstihdamın planlamaları, bölgesel ve sektörel mali ve toplumsal politikaların sınırları içinde yapılması gerekmektedir.
2. Üretimin alanlarına dönük teşvikler ile krediler uygulamalarında “istihdam temelli” düşünce yolu izlenilmelidir. İstihdama teşvikte bölgesel ve sektörel istihdam ayrıcalıkları bütün alanlarda öncelik olmalı, gelişmemiş bölgelerde istihdama destek olunmalıdır.
3. İşsizlik sigortasının faydalanabilme şartları, ödeme süreleri ile tutarları üzerinde durulmalıdır. İşsizlik Sigortası Fonu’ nundan kuruluş şartları dışında yararlanılmaması gerekli. Bu konularda toplumsal kesimin ortak düşünceleri devlet tarafınca belirlenen biçimde olması gerekmektedir.
4. Tarım alanı, tarıma dayanan endüstri alanıyla bağlantılı hale getirilmeli, bu sektörü küresel pazarlarda rekabetini yükseltecek yapısal düzenlemeye giderek tarım alanındaki emeğin “yerinde” çalıştırılması oluşturulmalıdır.
5. Ülkenin en değerli sermayesi olan emek gücünün etkili ve yoğun kullanılması için İŞKUR tarafından alınan iş ve meslek danışmanlığı imkanları daha da iyileştirilmeli ve yaygın hale getirilmelidir.
6. Kadınların iş ortamında yer almalarının önündeki en büyük sorunlardan teki olan iş ve aile hayatının uyumlu hale getirilmesi düşüncesinde kadının üzerindeki çocuklara, yaşlılara ve hastalara bakım görevleri gönüllülükle yapılan hizmetin yanı sıra kamu kaynaklarıyla oluşturulacak imkanlar yöntemiyle düşürülmeli, bunlar için her iki tarafla da işbirliği sağlanmalıdır.
7. Eğitim dönemindeki çocukların tarımda, sokakta, sanayide çalışmak zorunda olmaları problemi önemini korumaktadır. Bu problemin ana sebebi olan işsizliği ve yoksulluğu giderici, hane halkını destekleyici uygulamalar yürürlüğe girmelidir.
8. Eğitim-istihdam bağlantısı kurulmalı, işgücü piyasasının gerekliliklerine göre biçimlenmiş, piyasaya yönelik bir eğitim esas alınmalı. Meslek ve teknik yönlü eğitim uygulamalarımızın iş hayatıyla ilintili olduğu bir uygulama oluşturularak istihdam dünyasının istediği miktar ve kalitede çalışan eğitilmeli, eğitimdeki fırsatların eşitliği oluşturulmalı ve mecburi eğitim 12 yılda kalmalıdır.

9. Meslek ve teknik yönüyle eğitim uygulamasının yaygın hale getirilmesine ve niteliğinin iyileştirilmesine dönük teşviklendirici uygulamalar oluşturulmalıdır. Dolayısıyla meslek liseleri ve yüksekokullarından mezun olmuş kişilere iş imkânı sağlayan işletmelere çeşitli teşvikler sağlanmalıdır.
10. Genel lise, meslek lisesi ve üniversite öğrencilerine iş dünyasıyla alakalı bilgi sunmak ve istihdam dünyasını anlatmak, gençleri işgücü dünyasına hazır hale getirmek, mezun olabilecek düzeye gelenlere çalışacakları iş ortamları ile alakalı bilgiler vermek ve rehberlik edip, stajlar ve mezuniyet sonrasında işgücü imkânları hakkında bilgi vermeye dönük program sağlanmalıdır. Genç işsizliğe çözüm bulmak amaçlı staj programları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

Grafik 7: Küresel Ekonomik Beklentiler- Tahminler

Kaynak: The World Bank, 2019, <https://data.worldbank.org/country/turkey?locale=tr>

Grafik 7’de bahsedilen Küresel Ekonomik Beklentiler; dünya ekonomisiyle alakalı eğilimler ve bu işlemlerin gelişmekte olan ülkelerdeki etkilerini gösterir. Finans piyasalarını da içeren temel makroekonomik verilerle alakalı ülkelere has üçer senelik tahminler yapılır. Grafiğe baktığımızda ise Türkiye 2019 yılında sert bir düşüş yaşıyor olsa da 2021 yılına kadar düzenli bir artış yüzdesi gösterecektir.

Kamu idaresinde etkili kamu kuruluşları, getirilen yeni uygulamalarla daha iyiye götürülmek istenmektedir. Kamu yönetimi işleyişindeki farklılıklar, bir ülkenin idare biçimi ile sosyo-ekonomi ve siyasi kavramların içerisinde karşılıklı etkileşimden doğmaktadır. Kamu idaresi işleyişinden bir takım memnuniyetsizlikler söz konusudur. Bu memnuniyetsizlikler, kamu kuruluşlarının ağır işleyişlerini, görev dağılımlarının doğru biçimde yapılmamasını, gereksiz bürokratik işlemleri, yapılan işlerde birlik ve uyum olmamasını ve bunun üzerindeki olumsuz sonuçlarıyla birlikte insanların sorunlarını çözmekte yetersiz olunması, sorumlulukların gerektirdiklerinin yerine getirilmemesi biçiminde sıralanmaktadır. İlaveten, idaredaki görev, yetki ve sorumluluk dengesini doğru biçimde sağlayamamak, ortaya konulan işlerin verimliliğini bitirmektedir. Tüm bu

eleştirilere son vermek için kısa ve uzun vadeli çözümler ortaya atılmaktadır. Bunun sonucunda ise bütçe açığı gibi ekonomik sorunların çözüme kavuşturulması; bütçe reformu gerçekleştirilmesi, insan kaynaklarının ve iç kontrollerin tekrar gözden geçirilmesi; program hedeflerine göre kaynak planlanması ve kamu yönetiminin tekrar yapılandırılması gerekli hale gelmiştir (Kan, 2011: 51).

Yoksulluk sorunu tüm dünyayı ilgilendiren en büyük sorunlardan biriyken, uluslararası kurumlar şuan tam bir çözüm yolu üretememiş olmakla birlikte, bu sorundan kurtulmak için çalışmalar sürdürülmektedir. Dünya Bankası merkez binasının giriş kısmında yazan, “*Hayalimiz yoksulluğun olmadığı bir dünyadır*” yazısı, kurumun bu mesele üzerine önem verdiğini açıkça göstermektedir (Bolayır, 2007: 69).

Araştırmalar sonucu varılan kaniya göre; yoksulluğu azaltma uygulamaları gerekli düzeyde olmadığı zaman, yoksulluğun tekrardan ortaya çıktığını görmekteyiz. Yoksulluk ve yoksullaşmak tıpkı bir kısır döngü gibidir. Bu konu şu şekilde anlatılabilir: Yoksul hanelerin kazancı kısıtlı, dolayısıyla da satın alabilme gücü düşüktür. Hayat şartları kaliteli değildir. Çocuklarını, çalışıp para kazanarak aile bütçesine getirileri için veya başarısızlık sebepleriyle okula göndermeyi kesmek zorunda kalırlar. Okulu erken bırakmalar; işsizlik, küçük yaşta evlenme ve fazla çocuk sahibi olmaya neden olmakta ve ardından yoksulluk bir kısır döngü halini almakta ve bu durum çözümü güçleştirmektedir (Üstün, 2007: 15-16).

3.3. Türkiye’de 2000 Yılı Sonrası Transfer Harcamaları

Konusu mali yardımlar olan dolaysız yaklaşım ile büyümeyi içeren dolaylı yaklaşım arasındaki en önemli fark; ilki daha çok harcama meydana getirirken, ikincisinin daha çok kazanç getirmesidir. Doğrudan yaklaşım sahip olunan ulusal gelirin daha adil şekilde paylaşılmasını öne sürerken, dolaylı yaklaşım paylaşımına yönelik bir etkiden ziyade, milli gelirin büyütülmesiyle fert başı düşen miktarların artması hedefini öne sürer. Türkiye’de 1960 senelerinden sonra uygulamaya başlanan Beş Yıllık Kalkınma Planları’na hâkim olup ve bölüşümün sıkıntılarını dikkate almayan bu yaklaşımın izlerine, 2001 yılındaki kriz sonrası uygulanan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı’nda rastlanılmaktadır (Önder ve Şenses, 2006: 2).

Dolaylı yaklaşımın hayata geçirildiği ülkeler, refah uygulamalarının işleyişi sorumluluğu kamu yoluyla piyasa koşullarına devredilip piyasaya böylelikle teşvik sağlanmaktadır. Bu yaklaşımın ana hedefi, piyasaların işleyen duruma gelmesi amacıyla gerekli uygulamaların yapılması ve halkın piyasaların aradıkları özelliklere taşınmasıdır (Güneş, 2010: 29).

Fakirlik sorununun dolaylı yaklaşıma göre müdahale edilmesine dair gerçekleşen tartışmaların ilk sırasında, bu düşüncenin büyüme esnasında paylaşım ve yeniden dağılım etkisini hesaba katmadığı fikri gelmektedir. Bu fikir, büyümenin bütün insanlar tarafınca eşit miktarda

hissedilmediğini ileri sürer. Büyüme, sadece gelirin göstergelerinin aynı türden yükselişini değil, ayrıca yeniden paylaşım işleyişini ve bu süreç içinden kazançlı olanlar olduğu gibi kayba uğrayanların da olduğu bir sosyal yeniden yapılanma işleyişini barındırmaktadır. Bu sebeple büyümenin yapısı ve belli yerel özelliklere dayalı biçimde oluşan bu süreçten fakir gruptakilerin nasıl ve ne boyutta etkilenebileceğini öncesinden bilebilmek zor olmaktadır. Fakirlikle mücadele açısından dolaylı yaklaşım görüşüne göre, artan milli gelir neticesinde her grubun refahlarının arttırılması hedeflenmektedir (Önder ve Şenses, 2006: 2).

Dolaylı yaklaşımların yoksullukla mücadelede son anlara kadar uygulanan biçimiyle problemlere çözüm olamadığı geç olsa da görülmüş ve böylelikle dünyanın en çabuk gelişen ekonomisi içinde yer edinen Türkiye’de, yoksulluğu azaltma mücadelesinde büyümenin yanı sıra direk müdahale yaklaşımlarının da uygulamada kullanılması, bir gereklilik olduğu fikri meydana çıkmıştır. (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72-73). Doğrudan müdahaleye göre, yoksulluğu azaltma mücadelesinde devletin daha müdahaleci bir görev edinmesi söz konusudur. Diğer bir söyleyişle, devlet piyasanın işleyişi ve kazanılan kazançların kişiler ve kurumlar arasındaki dağılımını doğrudan piyasa işleyişine bırakmaması gerekir. Müdahaleci devlet görüşünü savunanlar, bilhassa yeniden paylaşım uygulamaları ile devletin piyasada meydana gelen yoksulluk ve gelir paylaşımında eşitsizlik problemlerine müdahale etmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Aktan, 2002).

Dolaylı mücadele yaklaşımında görülen temel zorluklardan biri, çözümü bulması hedeflenen problemin boyutu karşısında kaynakların kıt kalması neticesinde bu kaynakların az sayıda yoksul kişiye erişebilmesi, gerçekleştirilecek yardımlarla birlikte yoksul insanların nasıl sahiplendirileceği, kaynağın kıtlığı karşısında, yoksullara en büyük miktarda ulaştırılabilmesi için yoksul insanların ve yoksulluğun tablosunun gerçekçi belirlenmesi, yani etkin bir uygulamanın gerçekleştirilebilmesi ile alakalıdır (Arpacıoğlu, 2012: 90).

Ülkemize genel olarak baktığımız zaman, istenilen seviyede olmasa da, doğrudan yoksullukla mücadele yaklaşımıyla ilgili büyük gelişmeleri görebiliriz. Sağlık Bakanlığı, MEB, KYGM, SHÇEK, VGM, SYDGM, belediyeler ve özel kuruluşlar yoksulluğu azaltmak amacıyla doğrudan yaklaşım uygulamaları içinde sayılabilecek önemli kurumlardandır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011: 72-73).

Türkiye’de transfer harcamalarını üç başlık altında ele alabiliriz. Bunlar; “cari transferler”, “sermaye transferleri” ve “faiz giderleri” şeklindedir. Bu üç transfer harcaması her biri kendi içinde belli harcamalar barındırmaktadır.

Tablo 12: Türkiye’de Transfer Harcamaları Tutarı (Milyon TL)

TRANSFER HARCAMALARI	“Faiz Giderleri”	“Cari Transferler”	“Sermaye Transferleri”	Toplam
“2018 Yılı Gerç.”	73.961	323.099	16.746	413.806
“2019 Bütçe”	117.317	391.337	10.046	518.700
“2019 Bütçe/2018 Yılı Gerçekleşmesi”	58,6	21,1	-40,0	

Kaynak: BÜMKO, 2019, <https://www.bumko.gov.tr/TR,8621/ocak.html>

Yukarıdaki tabloya baktığımızda transfer harcamaları içerisinde faiz giderlerinin de önemli bir yer edindiğini görebilmekteyiz. Eğer cari harcamaları, cari gelirler karşılayamıyorsa cari açık meydana gelmektedir. Gelirleri artırmanın bir yolu yoksa ya da giderler kısılamıyorsa, meydana gelen bu açıklığı borç ile kapatmak kaçınılmazdır (Buchanan, 1986: 150). 1970 ve 1980’lerde ilk kez borçlanma kamu ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kullanılmıştır. Zamanla borç yükümlülüklerinin yerine getirilmemesiyle borç yükü ve faiz giderleri daha da artmıştır (Buchanan, 1999: 38). Ülkemiz uzun bir süre bu borçlar ve faizleri problemiyle karşı karşıya kalacak gibi görünmektedir. 2009-2018 yılları arasına baktığımız zaman, transfer harcamaları içerisinde çok büyük yer kaplayan faiz harcamaları yerini giderek cari transferlere bırakmaktadır. İşsizlikteki artış, ekonomik dalgalanmalar, emeklilik şartları, bölgesel sübvansiyonlar ve seçimler gibi değişken durumların cari transferlerdeki artmaya neden olduğu görülmektedir (Kalaycı, 2016: 23). 2018 yılı ile 2019 yılı transfer harcamalarını kıyasladığımız zaman; faiz giderleri ve cari transferlerin tutarlarında ciddi bir artış görülebilirken, sermaye transferlerinde büyük bir azalma dikkati çekmektedir.

Genel olarak 2018 yılıyla birlikte kamu harcamaları yönünde kapsamlı bir tasarruf dönemine başlanılmıştır (BÜMKO, 2018 <https://www.bumko.gov.tr/TR,8114/2018-butcesine-genel-bakis.html>).

Tablo 13: Türkiye’de Transfer Harcamalarının Bütçe Harcamaları ve GSYH İçindeki Oranı (%)

TRANSFER HARCAMALARI	“GSYH Payı (%)”		“Bütçe İçindeki Paylar (%)”	
	“2018 Yılı Gerç.”	“2019 Bütçe”	“2018 Yılı Gerç.”	“2019 Bütçe”
“Faiz Giderleri”	2,0	2,6	8,9	12,2
“Cari Transferler”	8,6	8,8	38,9	40,7
“Sermaye Transferleri”	0,4	0,2	2,0	1,0
Toplam	11	11,6	49,8	53,9

Kaynak: BÜMKO, 2019, <https://www.bumko.gov.tr/TR,8621/ocak.html>

Tablo 13'e baktığımızda transfer harcamaları içerisindeki en büyük payı cari transferler almaktadır. Bu, geçmişteki tüm dönemler için geçerli bir durumdur. Cari transferleri faiz giderleri tutarları izlemektedirken, en küçük oranı sermaye transferleri oluşturmaktadır. Yukarıdaki tablodan da görebileceğimiz üzere, diğer iki kalem artış gösterirken, en küçük paya sahip olan sermaye transferleri oranı daha da düşüş göstermektedir.

3.3.1. İşsizlik Sigortası

İşsizlik sigortası, bireyin kendinin çalışmaya isteği ve kabiliyeti olmasına karşın, gelirinin sosyo-ekonomik sebeplerle gayri ihtiyari sona ermiş olması ve geçinme ve hayatta kalma gereksinimlerini karşılamak düşüncesiyle sosyal güvenlik sistemleri içerisinde oluşturulmuştur (Ersel, 1999: 50). İşsizlik sigortasının gerekli şartlarını yerine getirenler 2002 Şubat ayından bu yana bu kaynaktan faydalanabilmektedirler. İşsizlik sigortasının kaynağı işçi, işveren ve devletçe karşılanarak bireylerin ve bakmakla sorumlu olduğu kişilerin maruz kaldığı maddi ve manevi zararı en aza indirmeyi hedeflemektedir (Korukçuoğlu, 2012: 50).

Tablo 14: İşsizlik Sigortası Ödemeleri

Aylar	2016		2017		2018	
	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)
1.ay	375.188	243.845.820	507.357	402.568.821	438.701	369.172.445
2.ay	389.392	256.736.612	496.318	398.875.291	435.774	368.964.877
3.ay	403.993	268.370.216	490.318	387.770.334	436.211	365.359.125
4.ay	398.206	266.812.650	448.826	350.198.618	420.304	352.539.598
5.ay	398.902	272.723.282	422.817	332.160.983	412.158	352.790.015
6.ay	412.792	284.745.260	409.926	325.649.381	416.663	366.148.097
7.ay	443.170	313.162.142	421.441	344.359.380	430.925	378.850.399
8.ay	467.943	348.228.340	413.324	340.491.235	426.507	388.322.113
9.ay	459.088	349.234.068	402.000	323.232.625	457.173	409.109.122
10.ay	459.351	349.799.226	383.201	310.482.658	476.097	440.913.950
11.ay	465.105	357.312.131	383.757	318.350.987	523.852	488.903.247
12.ay	481.573	371.680.912	408.890	335.105.888	577.054	543.062.702
Toplam		3.682.650.659		4.169.246.201		4.824.135.689

Kaynak: İşsizlik Sigortası Ödemeleri, 2019, <http://www.alomaliye.com/2019/01/14/aralik-2018-issizlik-sigortasi/>

Tablo 14'ü değerlendirdiğimizde, 2002 yılının Mart ayından 31.12.2018 gününe kadar 10.834.171 şahıs işsizlik sigortası için başvurmuş ve 6.659.171 şahsın ödenek alması uygun bulunmuştur. Bu durumda alması uygun bulunan bireylere toplam 23.304.354.728.-TL ödemesi gerçekleştirilmiştir. Bu ödemeler aralık ayında, bir önceki dönemden bu ödemeyi almaya devam eden kişilerle beraber 577.054 işçi için ödeme tutarı 543.062.702.-TL haline gelmiştir (İşsizlik Sigortası, 2019, <http://www.alomaliye.com/2019/01/14/aralik-2018-issizlik-sigortasi/>).

İşsizlik sigortası işsizlere verdiği bu destekle; kişisel olarak tüketimi düzene sokmakta iken, sosyal olarak talep durgunluğu sürecinde satınalma gücünde artışa neden olarak piyasada otomatikman bir mali canlanma oluşturmaktadır (Hamermesh, 1992). Bir diğer katkısı istihdamı düzenlemek olan işsizlik sigortası; işsiz kalan kişinin kendisine yeni bir iş bulabilmesi için gerekli olan maddi desteği sağlaması durumu iken, işveren açısından ise işsizlik durumlarında üretimin talebinde meydana gelecek şok durumlarını hafifletmektir (Tuna, 1995: 11-12).

3.3.1.1 Kısa Çalışma

Sektörel veya bölgesel olarak, kriz ve zorlayıcı nedenlerle işyerlerindeki haftasal olarak çalışma süresi içinde, geçici şekilde, büyük ölçüde azalmanın oluşması veya işyerinde işlerin bütünüyle veya bir kısmı geçici şekilde durması durumlarında çalışılmayan süre zarfında çalışan kişilere üç ay geçmemek şartıyla kısa çalışma ödeneği sağlanmaktadır (Çetinkaya, 2014: 422).

Tablo 15: Kısa Çalışma Ödemeleri

Aylar	2016		2017		2018	
	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)
1.ay	3	349	125	143.405	6	13.273
2.ay	4	5.891	31	29.291	1	1.692
3.ay	82	135.135	54	106.333	0	0
4.ay	80	21.387	51	121.312	17	60.587
5.ay	3	5.873	2	3.386	20	47.197
6.ay	74	178.784	25	54.872	1	667
7.ay	7	14.660	28	64.857	32	89.033
8.ay	91	149.161	21	45.943	0	0
9.ay	83	109.720	15	24.941	143	330.876
10.ay	121	112.918	38	56.459	4	11.759
11.ay	342	506.413	95	75.078	43	116.158
12.ay	82	36.298	21	34.084	1.663	907.492*
Toplam		1.276.589		759.961		1.578.735

* Ödemeler bir sonraki ayın 5'inde gerçekleşir.

Kaynak: İŞKUR, 2018

Tablo 15'e göre, 2005 senesinin eylül ayından 31.12.2018 gününe değin 229.930 şahıs kısa çalışma ödeneğini almak için koşullara uymuştur. Dolayısıyla alan bireylere toplamda 213.861.455.-TL tutarında ödeme gerçekleştirilmiştir. Aralık ayına baktığımızda bir önceki dönemden ödeme alanların devam etmesiyle beraber 1.633 işçi için kısa çalışma miktarı 907.492.-TL tutarındadır (İŞKUR, 2018:2).

Kısa Çalışma Ödeneği ile; birtakım sebeplerle işyerlerinde uygulanan ücretsiz izinlere, işçinin işinden çıkarılma kaygısıyla itirazda bulunamadığı durumların verdiği zararlar giderilir. Bu

şekilde işçi, alması gerekenin altında da olsa maddi destekten faydalanır. Uygulamada bazı sıkıntılar olsa da güvenceli çalışma esnekliği olarak olumlu bir uygulamadır (Zeytinoğlu, 2012: 170-171).

3.3.1.2. Yarım Çalışma

İşçiye, haftasal olarak mesai saatinin yarısı kadar imkân tanınan ücretsiz izin boyunca Doğum ve Evlat Edinme Sonrası Yarım Çalışma Ödeneği verilmektedir. Doğum ve Evlat Edinme Sonrası Yarım Çalışma Ödeneği, iş yapılan aya dönük aylık prim ve hizmet belgesinin alakalı olduğu aydan sonraki ikinci ay içerisinde fondan aylık şeklinde verilir (Ulusoy, 2017: 749-752).

Tablo 16: Yarım Çalışma Ödemeleri

Aylar	2016		2017		2018	
	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)
1.ay	-	-	1.860	1.258.293	2.034	1.515.434
2.ay	-	-	2.186	1.440.770	2.024	1.485.948
3.ay	-	-	2.339	1.681.775	2.071	1.683.632
4.ay	8	4.195	2.352	1.681.740	2.105	1.663.042
5.ay	39	26.806	2.218	1.564.698	2.070	1.675.285
6.ay	124	81.235	2.162	1.613.623	1.907	1.604.798
7.ay	325	215.209	2.119	1.506.465	1.861	1.556.604
8.ay	471	320.526	1.869	1.370.047	1.771	1.497.645
9.ay	549	361.443	1.699	1.227.678	1.688	1.406.933
10.ay	642	437.502	1.642	1.158.513	1.694	1.365.172
11.ay	866	562.922	1.676	1.214.731	1.753	1.425.119
12.ay	1.398	937.060	1.823	1.303.905	1.868	1.498.874
Toplam		2.946.896		17.052.239		18.378.485

Rakamlara kişiler adına ödenen sosyal güvenlik primleri ve damga vergisi ile işlem giderleri dahil değildir.

Kaynak: İŞKUR, 2018

Tablo 16'ya göre, 2016 senesinin nisan ayından 31.12.2018 gününe değin 18.826 şahıs yarım çalışma ödeneği almak için koşullara uygun bulunmuştur. Dolayısıyla uygun bulunan bireylere toplam 38.377.619.-TL ödeme gerçekleştirilmiştir. 2018 yılının aralık ayına baktığımızda önceki dönemden ödeme alanların devam etmesiyle beraber 1.868 işçiye 1.498.874 .-TL tutarında yarım çalışma ödemesi gerçekleştirilmiştir (İŞKUR, 2018: 3).

Yarım Çalışma Ödeneği ile; işçinin çalışmadığı süreç içerisinde işverenin ücret ödeme sorumluluğu bulunmamakla birlikte, tam süreli çalışmayan işçinin ücret kaybı da Yarım Çalışma Ödeneği ile giderilmektedir. Bu yolla işçiye hem çocuklarını yetiştirebilmesi ve büyütebilmesi yönünde daha fazla zaman tanınmakta hem de ücret desteği sağlanarak maddi kaybı giderilmektedir (Aydın ve Demirkaya, 2017: 92).

3.3.1.3. Ücret Garanti Fonu

İşveren kişi veya kurumun, konkordato ilan etmesi, iflası ya da iflasının ertelenme durumu, işverenin adına aciz vesikası çıkarılması sebepleriyle işveren ödemelerini gerçekleştirme konusunda zorlandığı durumlarda, bu iş yerindeki işçilerin iş sözleşmesinden doğan ve ödeme yapılmayan üç aylık ücret borçları, Ücret Garanti Fonu tarafından karşılanmaktadır (Deynekli, 2009: 44-45).

Tablo 17: Ücret Garanti Fonu Ödemeleri

Aylar	2016		2017		2018	
	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)	Başvuran Sayısı	Ödeme Tutarı (TL)
1.ay	239	738.417	673	3.054.091	334	1.647.455
2.ay	555	1.941.909	674	3.047.734	376	2.212.380
3.ay	463	1.748.793	625	2.272.058	566	2.978.549
4.ay	395	1.291.602	617	2.155.067	346	1.845.624
5.ay	434	1.323.479	368	1.587.890	707	3.621.002
6.ay	447	1.605.686	410	1.662.173	1.160	4.609.996
7.ay	347	1.251.011	324	1.146.480	804	4.089.100
8.ay	382	1.307.201	240	751.345	789	3.415.476
9.ay	287	812.528	628	2.039.477	712	3.069.830
10.ay	239	665.042	315	1.036.190	3.379	13.993.417
11.ay	420	1.379.703	642	5.748.476	4.696	15.562.227
12.ay	383	1.597.336	293	1.347.124	6.996	23.981.893
Toplam		15.662.707		25.848.107		81.026.950

Bu rakamların içerisinde işlem giderleri bulunmamaktadır.

Kaynak: İŞKUR, 2018

Tablo 17'ye göre, 2005 senesinin şubat ayından 31.12.2018 gününe değin 90.422 şahıs Ücret Garanti Fonu almak için koşulları uygun bulunmuştur. Dolayısıyla uygun bulunan bireylere toplam 247.875.659.-TL tutarında ödeme gerçekleştirilmiştir. 2018 yılının aralık ayına baktığımızda Ücret Garanti Fonundan 6.996 işçiye toplamda 23.981.893.-TL tutarında ödeme gerçekleştirilmiştir (İŞKUR, 2018: 4).

Ücret Garanti Fonu Ödemeleri ile; ekonomik kırılganlığı fazla olan Türkiye'de işçilerin korunması büyük ölçüde sağlanmaktadır. Bu yolla, zor koşullarda kalan işçilerin yüz yüze geldikleri sorunların giderilmesi açısından olumlu gelişmeler yaşanmaktadır (Görücü, 2009: 101).

3.3.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

Sosyal yardım, kişinin kendinin müdahale edemeyeceği durumlardan kaynaklı yoksul doğmuş olan ya da daha sonra fakirliğe düşen ve dolayısıyla mutlak ya da nispeten yardımlara

ihtiyacı olan insanlara, insanlığın onuruna yakışır seviyeyi yakalamak için birçok kez devletin bütçesinden ya da bu niyetle oluşturulmuş özel fonlardan tek taraflı olarak yapılan karşılıksız (ya da bireyin şartlarının iyileştirilmesi durumunda daha sonra geri ödeme koşuluna bağlı kalınarak gerçekleştirilen) maddi yardımlardır (Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele (t.y.) <http://www.koprudergisi.com/index.asp?Bolum=EskiSayilar&Goster=Yazi&YaziNo=642>).

Diğer bir ifadeyle sosyal yardımlaşma ve dayanışma, bir topluluğu oluşturan aile fertlerinin, toplumun bütünlüğünü koruyabilmek ve geleceğini sağlayabilmek amacıyla ihtiyacı olanlara yönelik yapabildikleri maddi ve manevi yardımlar ile çevreden gelecek tehlikeli durumlara karşın toplumu oluşturmakta olan birimlerin tek amaç doğrultusunda birleşerek mücadele edebilmeleri anlamını taşımaktadır (Yazılıtaş, 2002: 164).

Tablo 18: Türkiye’deki Sosyal Yardımlar (2016)

“Toplam Sosyal Yardım Giderleri”	32.000.000 (Bin TL)
“Sosyal Yardımların GSYİH İçindeki Oranı”	% 1,45
“Sosyal Yardımlardan Yararlanan Aile Sayısı”	3.154.069
“Düzenli Yardımlardan Yararlanan Aile Sayısı”	2.342.946
“Geçici (Sürelili) Yardımlardan Yararlanan Aile Sayısı”	2.046.888
“SYDTF Kaynakları ile Yapılan Yardımlara Aktarılan Tutarlar”	5.018.086.885
“2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşına Hak Kazananların Sayısı”	1.292.355
“2022 Yaşlılık ve Engelli Maaşına Aktarılan Toplam Tutar”	4.763.796.699 TL
“GSS Priminin Devletçe Ödendiği İnsan Sayısı”	6.683.106
“GSS Prim Desteginin (SGK’ ya Ödenen) Tutarı”	7.002.820.942 TL
“Fert Başı Günlük Harcaması, Cari SGP’ ne (SGP) Göre 2,15 Doların Aşağısında Kalan Kişi Oranı (2015)”	% 0,06
“Fert Başı Günlük Harcaması Cari SGP’ ne Göre 4,30 Doların Aşağısında Kalan Kişi Oranı (2015)”	% 1,58
“Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı Sayısı”	1.000
“SYVD Personel Sayısı”	9.058
“SYVD Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi Sayısı”	3.839

Kaynak: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016: 48.

Tablo 18’e göre sosyal yardımlar için toplamda 32 milyar TL harcama yapılmış olup, bu harcamaların GSYİH içindeki payı her yıl biraz daha artış göstermektedir.

3.3.2.1. Ailelere Yapılan Yardımlar

- **Gıda Yardımları:** Yoksul hane halklarının gıda, giyim gibi hayati gereksinimlerin giderilmesi düşüncesiyle yılda bir alınan Fon Kurulu Kararı ile Ramazan ayı ve Kurban Bayramı’nın öncesi SYDV’ lere (merkez nüfusu olmayan büyükşehir vakıfları haricinde) birer dönemsel pay şeklinde kaynakların dağıtılmasıyla yapılan yardım programıdır (Kan, 2011: 83).

Tablo 19: Yıllara Göre Gıda Yardımları Dağılımı

Yıllar	Aktarılan Kaynak (Milyon TL)
2003-2012	1.397,32
2013	163,25
2014	185,86
2015	199,79
2016	199,77

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

2003 yılından bu yana uygulanan gıda yardımları, her yıl düzenli olarak devam etmektedir. Yapılan yardımların miktarı başvurularla orantılı olarak değişmektedir.

- **Yakacak Yardımları:** 2003 senesinden bu yana, Türkiye Kömür İşletmeleri aracılığıyla elde edilen kömür, SYD Vakıflarınca tespit edilen yoksul hane halklarına en az 500 kg olacak şekilde ve koşullara uyarak torbalanıp hanelere dağıtım şeklinde ücretsiz biçimde dağıtılmaktadır (İlman, 2014: 95).

Tablo 20: Yıllara Göre Yakacak Yardımları Dağılımı

Yıllar	Hane	Kömür (Ton)
2003	1.096.488	649.818
2004	1.610.170	1.052.379
2005	1.831.234	1.329.676
2006	1.797.083	1.363.288
2007	1.894.555	1.434.163
2008	2.347.728	1.852.278
2009	2.256.265	1.910.778
2010	2.237.423	1.957.495
2011	2.060.213	1.921.771
2012	2.103.324	1.992.546
2013	2.106.015	2.142.316
2014	2.149.272	2.232.700
2015	2.139.667	2.608.671
2016	2.082.309	2.514.448

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

- **Barınma Yardımları:** Barınılamayacak boyutta eskimiş, bakımsız kalmış ve sağlıklı olmayan yerlerde hayatını sürdüren yoksul halka yaşadıkları yerlerin tadilatı- bakımı ile ev eşyaları sağlanması için mal veya nakit şeklinde sağlanan yardımlardır (Akpınar vd., 2012: 25).

Tablo 21: Yıllara Göre Barınma Yardımları Dağılımı

Yıllar	Aktarılan Kaynak (Milyon TL)
2006-2012	187,48
2013	51,68
2014	85,5
2015	72,35
2016	38,06

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Yapılan barınma yardımları içerisinde ev eşyaları, evin kirası vb. giderler de dâhildir. Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemi tarafından sağlanan verilere bakarak 2016 senesinde bütün barınma yardımları içerisinde 21.897 aile için 72,76 milyon yardım gerçekleştirilmiştir (Özdemir, 2018: 62).

- **Sosyal Konut Projesi:** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) beraberliğinde yapılan “Sosyal Konut Projesi”nde herhangi bir sosyal güvencesi olmayan yoksul ve ihtiyaç sahibi konumunda olan halka dönük karşılıklı olacak şekilde sosyal konut yapımı amaçlanmıştır (Türk, 2014: 125).

Tablo 22: Şehirlere Göre Teslimi Yapılan Konut Sayısı-2016

Proje Adı	Projedeki Sayısı
“Çanakkale Geyikli”	24
“Erzurum Aşkale”	126
“Karabük Merkez “	66
“Manisa Turgutlu”	282
“Niğde Altunhisar”	155
“Tekirdağ Merkez”	408
Toplam	1.061

Kaynak: ASPB, 2016: 50

Tablo 22’ye göre 2016 yılında toplamda 1.061 sosyal konut yapılarak teslim edilmiştir.

- **Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yardım:** Periyodik olarak nakit şeklinde sağlanan sosyal yardım programı kapsamında ihtiyaç sahibi eşi hayatını kaybetmiş kadınlara koşulları değişmediği sürece aylık olarak 275 TL tutarında olacak şekilde 2 aylık dönemlerle 550 TL tutarında düzenli olarak yardım sağlanmaktadır (Bal, 2018: 17).

Tablo 23: Eşi Vefat Eden Kadınlara Yapılan Yardımlar

Yıllar	Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	Başvuran Sayısı
2012	371,5	239.376
2013	752,8	281.141
2014	814,7	276.680
2015	820,5	295.697
2016	810	289.987

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

2016 yılı içerisinde toplamda 289.987 eşi vefat etmiş kadına 810 milyon TL'lik maddi yardım gerçekleştirilmiştir.

- **Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımlar:** Vatan borcunu ödemekte olan askerlerin, herhangi bir sosyal güvenliğine sahip olmayan ve yoksul hane halklarının askerlik borcu boyunca zor durumda kalmamaları amacıyla aylık olarak 275 TL tutarında olacak şekilde 2 aylık ödemeye 550 TL tutarında düzenli nakit sağlanmaktadır (Aydın, 2016: 83).

Tablo 24: Muhtaç Asker Ailelerine Yapılan Yardımların Yıllar

Yıllar	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	77,56	222	164	127
Aile Sayısı	50.583	62.693	101.517	74.562

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Tablo 24'e göre, 74.562 muhtaç asker ailesine toplamda 127 milyon TL maddi yardım sağlanmıştır.

- **Doğum Yardımı:** Bu yardımın 15 Mayıs 2015 gününden itibaren uygulanmasına başlanılmıştır. Türk halkına, canlı olarak doğmuş olan ilk çocuğa 300 TL, ikinci çocuğa 400 TL, üçüncü ve daha sonraki çocuklara ise 600 TL miktarında doğum yardımı gerçekleştirilmektedir (Aydın ve Demirkaya, 2017: 95).

Tablo 25: Doğum Yardımları

Yıllar	2015	2016
Aktarılan Kaynak Milyon TL	241.638.435	512.441.184
Başvuran Sayısı	658.663	1.175.124

Kaynak: ASPB, 2016: 52

Bu yardımın Mayıs 2015 tarihinden itibaren başlamasıyla 2015-2016 seneleri kıyaslanırsa bu yardımdan yararlanan birey adedinde ortalama olarak % 50 oranında fark görülmektedir. (ASPB, 2016: 52).

- **Muhtaç Asker Çocuğu Yardımları:** İhtiyaç sahibi olan ve babası asker olup 18 yaşından büyük olmayan çocuklara sağlanan nakit yardımlardır. Aylık olarak ödenen 100 TL tutarıdır (ASPB, 2018, 52).

Tablo 26: Muhtaç Asker Çocuğu Yardımları

Yıllar	2015	2016
Aktarılan Kaynak (TL)	2.349.300	4.036.700
Başvuran Sayısı	3.803	6.313

Kaynak: ASPB, 2016: 52

Tablo 26'dan gördüğümüz üzere, bir önceki yıla göre yaklaşık iki katı artmış olan muhtaç asker çocuğu yardımları, 2016 yılında toplam 4.036.700 TL olmuştur.

- **Öksüz ve Yetim Yardımı:** Anne ya da babası hayatını kaybetmiş 18 yaşından büyük olmayan çocukların ihtiyaç sahibi olanlarına gerçekleştirilen nakit ödemeleridir. 2 ayda bir olarak yatırılan tutar 100 TL'dir (Özdemir, 2018: 62).

Tablo 27: Öksüz ve Yetim Yardımı

Yıllar	2015	2016
Aktarılan Kaynak (TL)	22.837.100	53.184.900
Başvuran Sayısı	35.401	52.836

Kaynak: ASPB, 2016: 53

Tablo 27'ye göz attığımız zaman, bir önceki yıla nazaran iki katından daha büyük bir artışla 2016 yılında öksüz ve yetimlere 53.184.900 TL tutarında büyük yardımlar sağlanmıştır.

Ailelere yapılan tüm bu yardımların finanse edilmesi gerekliliği iki temel sebebe dayanmaktadır. Bunlardan birincisi; aile ve çocuk yoksulluğunu önlemeye dönük gelirin yeniden dağılımı çalışmalarıyla bu yardım politikaları, hem yaşamsal zorluklarla yüz yüze gelen hanelere asgari bir yaşam düzeyi sağlaması hem de ailenin bütünlüğünün korunmasının hedef alınması kaynaklıdır. İkinci neden ise; kadınların hem çalışabilmesi hem de evlat sahibi olabilmesi imkanını doğurarak demografik bir düzenleyici unsur olarak düşünülmesidir (Prud'homme, 2004: 8).

Aile yardımlarını iki kategoriye de ayırabiliriz. İlki, direkt olarak aileyi hedef alan ve aile ile alakalı belirli açık amaçlara ulaşılacak için tasarlanmış uygulamalar iken; ikincisi, direkt olarak aile hedef alınmamakla beraber, meydana getirdiği sonuçlar itibariyle dolaylı biçimde ailelerin üzerinde etki oluşturan uygulamalar olarak varlık göstermektedir (Songül ve Kaya, 2010: 13).

3.3.2.2. Eğitim Yardımları

Bu yardım, SYDTF yardım programları kapsamında önemli bir yer edinmektedir. SYDTF içerisinde yardım faaliyetlerine sağlanan kaynaklara bakıldığında 2002 senesinde eğitim desteklerinin oranı %23 idi, 2016 senesinde aşağı yukarı %29 oranına yükselmiştir (Yazıcı, 2017: 49-50).

- **Eğitim Materyali Yardımı:** İhtiyaç sahibi ailelerin kitap haricindeki kırtasiye malzemeleri, forma, ayakkabı vb. zorunlu okul ihtiyaçlarının giderilmesine dönük gerçekleştirilen yardımlardır (Altun, 2011: 161).

Tablo 28: Eğitim Materyali Yardımları

Yıllar	2003-2012	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	800,88	65,52	17,37	15,34	16,67

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Yıllara dönük baktığımızda 2012-2013 eğitim öğretim senesi ikinci dönemi yani Şubat 2013 tarihinde 65.523.136,58-TL tutarında kaynak yardımı yapılmıştır. Vakıfların dönemsel paylarından sene içinde sağladıkları eğitim araç gereçleri yardımlarına göz atıldığında 2016 senesinde toplam 55.631 ailede yer alan 86.633 talebe için 16,67 milyon TL tutarında kaynak yardımı yapılmıştır (ASPB, 2016: 53).

- **Şartlı Eğitim Yardımı:** Öğrencilere sağlanan yardımların geleceğe dönük olması yönünden hareketle öğrencileri hedef alan yardım faaliyetleri, fakirliğin etkilerinin nesilden nesle geçmesini engellemeyi hedeflemektedir. Bu hedefe varabilmek amacıyla öğrencilerin temel eğitim koşullarından faydalanabilmesini arttırmak şeklinde beşeri sermaye iyileştirilmesi yapılabilir. Bu koşullar Dünyada, ülkemizle birlikte 20'den fazla ülkede faaliyette olan Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) Programları aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. ŞNT, yoksulluk çizgisi altındaki hane halklarının çocuklarını düzenli bir şekilde eğitim alabilmelerini amaçlayan nakit şeklinde yapılan bir sosyal yardım faaliyetidir (Ortakaya, 2010: 35).

Bu yardım faaliyetiyle alakalı tutarlar aşağıda verilmektedir (SYGM, 2018, <https://sosyal-yardimlar.aile.gov.tr/egitim-yardimlari>):

- İlköğretimde okuyan (1-8'inci sınıflar arası) erkek talebeye aylık 35 TL, kız talebeye aylık 40 TL,
- Ortaöğretimde okuyan (8-12'inci sınıflar arası) erkek talebeye aylık 50TL, kız talebeye aylık 60 TL.

Tablo 29: 2016 Yılı Şartlı Eğitim Yardımları Okul Kademelerine ve Cinsiyete Göre Fayda Sahibi/Hane Sayısı Dağılımı

		Hane Sayısı	Fayda Sahibi Sayısı
“İlkokul Şartlı Eğitim Yardımı”	Erkek Öğrenci	400.958	469.547
	Kız Öğrenci	381.527	453.310
“Ortaokul Şartlı Eğitim Yardımı”	Erkek Öğrenci	386.673	463.340
	Kız Öğrenci	369.278	449.982
“Lise Şartlı Eğitim Yardımı”	Erkek Öğrenci	216.005	244.783
	Kız Öğrenci	210.652	246.407
Toplam		1.004.736	2.132.741

Kaynak: ASPB, 2016: 53

Toplam aile sayısı ve toplam yararlananların sayıları birbirini kapsamayan sayıları göstermektedir. Yararlananların sayısının alt kalemlerinin toplamla uyuşmamasının sebebi, eğitim-öğretim sürecinin bitiminde son sınıflarda olan talebelerin, bir sonraki dönemde bir üst sınıfta yer alamayacağı için diğer alt satırların toplamalarında hesaba katılmamalarıdır (ASPB, 2016: 53).

Tablo 30: Şartlı Eğitim Yardımları

Yıllar	2003-2012	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	2.514,97	512,81	570,75	664,13	605,77

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

2016 yılında bir önceki yıla göre aktarılan kaynakta düşüş yaşanmış olsa bile her yıl belli bir tutarın üzerinde fon, şartlı eğitim yardımları için mutlaka ayrılmaktadır.

- **Öğle Yemeği Yardımı:** 1997 senesiyle başlayan 8 senelik temel eğitimin taşınmalı eğitim faaliyeti içerisinde, okulların yer aldığı merkezlere ulaşımı sağlanan ihtiyaç sahibi talebelere öğle yemeği yardımını bulunduran bu faaliyet, 2003–2004 öğretim senesinden bu yana kaynağı Fondan sağlanmak şartıyla il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Dodurka, 2014: 9).

Tablo 31: Öğle Yemeği Yardımlarının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	2003-2012	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	1.529,34	250	430	460	460

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Tablo 31’den de görüleceği gibi, düzenli olarak her yıl belli bir fon öğle yemeği yardımları için ayrılmaktadır. 2016 yılında da bir önceki yıl gibi 460 milyon TL harcama yapılmıştır.

- **Ücretsiz Kitap Dağıtımı:** 2003–2004 eğitim öğretim senesinden bu yana kaynağı Fondan elde edilmek koşuluyla MEB aracılığıyla ilköğretim talebelerinin kitapları karşılıksız sağlanmaktadır. Bu uygulamaya sağlanan kaynak Milli Eğitim Bakanlığına direkt verilmektedir (Avcı, 2014: 8).

Tablo 32: Ücretsiz Ders Kitabı Yardımının Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	2003-2012	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	1.967,65	275	125	240	240

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Her yıl düzenli olarak 240 milyon TL ücretsiz ders kitapları için harcama yapılmaktadır.

- **Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı:** Taşınabilir uygulamaya dahil olamayan ilköğretim ve ortaöğretim talebelerinin ulaşmaları, barınmaları gibi gerekliliklerine dönük SYD Vakıfları tarafından sağlanan yardımlardır (Yazıcı, 2017: 49).

2016 senesinde taşınabilir eğitime dahil olamayan talebelerin barınmaları ve gıda masrafları için 340.151 TL tutarında kaynak sağlanılmıştır. Bunun yanında bu uygulama dahilinde Vakıfların dönemsel paylarından sene içinde gerçekleştirdikleri yardımlara göz atıldığında 2016 senesinde toplamda 2.083 aile için 1.144.765-TL tutarında kaynak harcanmıştır (ASPB, 2016: 55).

- **Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması:** Bu faaliyet ile özel eğitime ihtiyaç hisseden engelli talebelerin okullarına karşılıksız şekilde gidebilmelerine yardım edilmektedir. 2004-2005 eğitim ve öğretim senesinde bu yardım, yalnızca zihinsel engelli ile otistik engelli öğrencileri içeren durumda sağlanmaktayken, 2005-2006 eğitim ve öğretim senesinde bu yardıma tüm engel türleri de dâhil sayılmıştır (Işık Erol, 2014: 160).

Tablo 33: Engelli Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınmasına Aktarılan Kaynağın Yıllara Dağılımı

Yıllar	2005-2012	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	292,9	85	95	155	155

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Her yıl düzenli olarak engelli öğrencilerin okullarına ulaşmaları için 155 milyon TL harcama yapılmaktadır.

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisindeki hanelerin eğitim çağındaki çocuklarına dönük yardımlardır. Yardım faaliyetleri içerisinde en geniş paya bu yardım türü sahiptir (Gündoğan, 2008: 53). Gerçekleştirilen çalışmalara göre; çocukluk ile yoksulluğun birbiriyle güçlü bağlantısı olmakla birlikte, ailedeki çocukların sayısı ile yoksulluğun yoğunluğu arasında da doğrusal bir bağ vardır. Yukarıda bahsi geçen yardımların, çocukları yoksulluğun en kritik zararlarından koruma yönünde etkili olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Fakat bu türdeki yardımların her anlamda yoksulluk üzerine etkili olabileceği anlamı taşımamaktadır. Söz konusu etkinin meydana gelmesi için, eğitim yardımlarının yanında temel ihtiyaçların da (temiz içme suyu, barınma, sağlıklı yaşam, ulaşım) giderilebilmesi yönünde ciddi adımların atılması gereklidir (Barrientos and Dejong, 2006: 544).

3.3.2.3. Sağlıktaki Yardımlar

- **Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik):** Halkın en ihtiyaç sahibi kısmında bulunan hane halklarına 0-6 yaş grubundaki çocuklarının rutin olarak sağlık kontrollerini yaptırmaları koşuluyla düzenli şekilde yardım sağlanmaktadır. Ayrıca, hamile kadınların doğumlarını hastanede yapmaları ve rutin olarak doktor kontrolünde olmaları koşuluyla hamilelik destekleri sağlanmaktadır (Genç, 2010: 487).

Tablo 34: 2016 Yılı Şartlı Sağlık Yardımları

	Hane Sayısı	Yararlanan Sayısı
“Erkek Çocuk”	494.811	608.411
“Kız Çocuk”	464.661	580.874
“Gebelik”	120.141	119.303
“Lohusalık”	42.687	42.765
“Doğum”	66.894	67.133

Kaynak: ASPB, 2016: 56

2016 yılı içerisinde toplamda 1.189.194 farklı ihtiyaç durumlarındaki aileye ve toplamda 1.418.486 kişiye şartlı sağlık yardımı sağlanmıştır.

Tablo 35: Şartlı Sağlık Yardımı-Çocuk

Yıllar	2003-2012	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	938,23	229,23	269,56	343,85	400,38

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Tablo 35'e göre yine bir önceki yıla kıyasla artış gösteren çocuklar için şartlı sağlık yardımı 2016 yılı içerisinde 400,38 milyon TL olmuştur.

Tablo 36: Şartlı Sağlık Yardımı-Kadın

Yıllar	2003-2012	2013	2014	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	7,68	14,77	15,55	19,23	21,62

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Tıpkı çocuklarda olduğu gibi kadınlar için sağlanan şartlı sağlık yardımlarında da bir önceki yıla göre artış yaşanmış olmakla birlikte 21,62 milyon TL tutarında gerçekleşmiştir.

- **GSS Gelir Tespiti ve Prim Desteği:** Vakıflara başvuran bireylerin sistem aracılığıyla merkezi veri tabanlarında görünen mal varlığı kayıtları ile gelirlerinin durumu araştırılabilmektedir. Ayrıca aileler yerinde gidilip görülerek sosyo-ekonomik hallerinin değerlendirmesi gerçekleştirilebilmektedir (Başlevent, 2015: 40).

Tablo 37: GSS Gelir Tespiti ve Prim Desteği

Gelir Kodu	Kişi Başı Aylık Gelir Durumu	Gelir Aylığı (TL) 2016 Ocak-Aralık
G0	"Brüt Asgari Ücretin 1/3 ünün Altında İse"	"0-549,00"
G1	"Brüt Asgari Ücretin 1/3ü İle Asgari Ücret Arasında İse"	"549,00-1.647,00"
G2	"Brüt Asgari Ücret İle Asgari Ücretin İki Katı Arasında İse"	"1.647,00-3.294,00"
G3	"Brüt Asgari Ücretin İki Katından Fazla İse"	"3.294,00 ve üzeri"

Kaynak: ASPB, 2016: 57

Mütevelli heyetleri tarafından verilen kararlar Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sistemleri aracılığıyla Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığına (SGK) aktarılmaktadır. Bildirim, tescil, tebligat ve prim alacağı işlemleri SGK yoluyla gerçekleştirilmektedir. Zorunlu GSS politikasının geçerli olmaya başladığı Ocak 2012 gününden Aralık 2016 gününe değin toplamda 24.820.523 halkın gelir testi sonuçları SGK'ya verilmiştir (ASPB, 2016: 57).

Tablo 38: 2016 Yılında Karar Verilen ve SGK'ya İletilen GSS Gelir Tespiti Sonuçları

	Aile Sayısı	Aile Dağılımı	Kişi Sayısı	Kişi Dağılımı
G0	656.252	68,49 %	2.310.421	72,35 %
G1	277.877	29,00 %	818.624	25,63 %
G2	21.123	2,20 %	56.810	1,78 %
G3	2.973	0,31 %	7.719	0,24 %
TOPLAM	945.331	100,00 %	3.165,406	100,00 %

Kaynak: ASPB, 2016: 57

Gelir testleriyle birlikte aile veya kişiler tespit edilen aylık gelir şartlarına göre sınıflandırılmalarına tabi tutulmaktadır. Burada G0 en düşük gelir düzeyini gösteriyorken, G3 en yüksek gelir düzeyini göstermektedir. Tablo 38'den de görebileceğimiz üzere en yüksek oranda hane ve kişi sayısı olan grup, en düşük gelir düzeyini temsil eden gruptur.

Sağlık yardımları, yoksul kesimin 0-6 yaş aralığındaki çocuklarını odak noktası yapmıştır. Nesillerin daha sağlıklı devam edip çoğalması amacıyla ailelerin, çocuklarını düzenli aralıklarla sağlık ocaklarında kontrollerini yaptırmaları koşuluyla maddi yardımlar yapılmaktadır (Özdemir ve Kutlu, 2010: 373). Şartlı Sağlık Yardımı adı ile hayata geçirilmiş olan uygulama, hem yerelde hem de merkezde sağlanan sağlık işlemlerinin çok daha hızlı ve güvenli bir biçimde gerçekleşmesini mümkün kılmaktadır (Esenyel ve Torun, 2010: 529).

3.3.2.4. Özel Amaçlı Yardımlar

- **Aşevleri:** Aşevleri, işsizlik durumunun ve fakirliğin gizlenemeyecek boyutta yaşanan alanlarda, ihtiyar, engelli, kimsesiz, hasta ve evinde yemek yapamayacak halde olan halka günlük olarak sıcak yemek sağlanması hedefiyle yardım etmektedir (Akpınar vd., 2012: 25).

Tablo 39: Aşevlerine Aktarılan Kaynağın Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	Kişi Sayısı
2003-2012	74,81	-
2013	12,86	23.650
2014	11,47	34.911
2015	12,25	30.391
2016	14,21	23.509

Kaynak: AÇSHB, 2019, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/>

Aşevi faaliyeti içerisinde 2016 senesinde 54 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına Fondan 14.212.281 TL tutarında kaynak harcaması yapılmıştır (ASPB, 2016: 60).

- **Afet (Acil Durum) Yardımları:** Sosyal yaşamı olumsuz anlamda etkileyen deprem, sel, yangın gibi doğal afetler sebebiyle zor durumda kalan halkın yiyecek, giysi, barınma gibi yaşamsal gereksinimlerin giderilmesi düşüncesiyle Vakıflara dönemsel pay aktarılması koşuluyla yapılan yardımlardır (Yazıcı, 2017: 49).

Bu faaliyet içerisinde 2016 senesinde Fondan 11.848.642 TL tutarında kaynak harcaması yapılmıştır (ASPB, 2016: 60).

- **Terör Zararı Yardımı:** Terör faaliyetlerinden zarar gören yoksul ve ihtiyaç sahibi bireylerin acil yiyecek, giysi, yol, eğitim, barınma vb gereksinimleri dahilinde sağlanan desteklerdir (SYGM, 2018, <https://sosyal.yardimlar.aile.gov.tr/ozel-amacli-yardimlar>).

Tablo 40: Terör Zararı Kapsamında Yapılan Yardımlar

Yıllar	2015	2016
Aktarılan Kaynak (Milyon TL)	8,5	161,5

Kaynak: ASPB, 2016: 60.

Bu faaliyet içerisinde 2016 senesinde Fondan 161.576.180 TL tutarında kaynak harcaması yapılmıştır (ASPB, 2016: 60).

Bayramların öncesinde gerçekleşen yardımlar, aşevleri, doğal afetler ve terör mağdurlarına sağlanan yardımları içerisinde barındıran özel amaçlı yardımlar, diğer yardım türlerine kıyasla daha az kaynak aktarılan yardım türüdür. Fakat bu giderler, değişen şartlara göre farklılık göstermektedir. Herhangi bir doğal afetin meydana gelmesiyle bu yardımların miktarı ve boyutu da değişecektir (Hünler, 2005: 14). Gerçekleşen beklenmedik durumlarda, normal yaşam düzeyinde hayatına devam edemeyecek olan kesim için çok önemli bir yardım türüdür.

3.3.2.5. Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı

Sosyal Uyum faaliyeti, Avrupa Birliği'nce finansı sağlanılıyor olmakla birlikte BM Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılay'ı ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı aralarında gerçekleştirilen elbirliği ile uygulamaya koyulan bir yardım faaliyetidir. Geçici olarak sağlanan barınılacak yerler haricinde yaşayan ve ihtiyacı olan, ailede sosyal güvenliğin bulunmaması ve demografik kurallardan en az tekini sağlaması koşullarıyla 99 ile başlayan kimlik numaralarına sahip olan Suriyeli kişiler ve farklı bütün yabancılar yararlanabilmektedir (WFP Türkiye, 2016, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/52813>).

Tablo 41: Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı Programı

Yıl	2016
Aktarılan Kaynak (TL)	391.300
Kişi Sayısı	589

Kaynak: ASPB, 2016: 60.

Toplamda 589 yabancı insana 391.300 TL tutarında sosyal uyum amaçlı yardım sağlanmıştır.

Bu program tüm ülkeyi kapsamakla birlikte, ailelerin temel gereksinimlerini gidermede yararlanabilecekleri çok amaçlı bu nakdi yardımla geniş kitlelere ulaşmayı hedef edinmektedir. Sosyal Uyum Yardımı Programı, Türk halkının ve hükümetinin misafirperverliğini ve cömertliğini gösterebilmek temeliyle kurulmuştur. Program, toplumsal açıdan bütünlüğü sağlayabilmeyi amaç edinmenin yanı sıra; sığınmacıların gerçekleştirecekleri harcamalarla da ekonomimize katkıda bulunmaları sayesinde yerel halkın da pozitif yönde etkilenmesini amaç edinmektedir (WFP Türkiye, 2016, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/52813>).

3.3.2.6. Yaşlı ve Engelli Yardımları

Yaşlı halkla alakalı olarak gerçekleştirilen ihtiyaç sahibi olma kriterlerinin göz önünde bulundurulmasında, aile yaklaşımından vazgeçilmiş olup, artık yaşlının yararına olarak kendisinin ve eşinin kazancı göz önünde bulundurulmaya başlanmıştır. Bundan yola çıkarak, yaşlı birey kimle birlikte ikamet ederse etsin aylığında kesinti olmayacak yalnızca kendinin ve eşinin kazancından yola çıkarak ihtiyaçlık durum tespiti yapılacaktır. Sağlanan aylıklar her sene tek seferde aylık olarak verilmektedir (DPT, 2007: 38).

Gruplandırmalara göre aylıklar, 2016 Ocak-Aralık tarihi aylık ödemeler ile 2016 senesinde Aktarılan Kaynak miktarları ve faydalanan kişi adedi aşağıda tabloda verilmektedir (ASPB, 2016: 61).

Tablo 42: 2022 Sayılı Kanun Kapsamındaki Aylıklar

Aylık Türü	Aylık Tutar	Kişi Sayısı	Aktarılan Kaynak
“Yaşlı (65 üstü) Aylığı”	228,35	620.019	1.579.660.587,40
“Engelli (%70 ve üzeri) Aylığı”	514,38	284.951	1.577.380.545,78
“Engelli (%40-%69) Aylığı”	342,92	338.814	1.277.759.722,65
“Engelli Yakını Aylığı (18 Yaş Altı)”	342,92	91.478	327.264.887,48
“Silikozis (%15-34)”	740,98	189	1.730.955,83
“Silikozis (%35-54)”	846,83		
“Silikozis (%55 ve üzeri)”	943,61		
TOPLAM		1.335.451	4.763.796.699,14

Kaynak: ASPB, 2016: 61

Yukarıdaki tablodan da görebileceğimiz üzere, engelliler ve yakınlarının aylıkları, yaşlı aylıkları vb. şekildeki ödemelerle bir yılda toplamda 1.335.451 kişiye 4.763.796.699,14 tutarında ödeme gerçekleştirilmiştir.

- **Evde Bakım Yardımı:** 2016 Temmuz-Aralık ayı arasında evde bakım yardımının ayda bir verilecek miktarı 932,59 TL tutarında olup 2016 senesinde harcanan toplam kaynak miktarı ve faydalanan kişi adedi aşağıda tablo halinde verilmektedir (Özdemir, 2018: 64).

Tablo 43: 2016 Yılı Evde Bakım Yardımı

Kaynak ve Fayda Sahibi Sayısı			
Aylık Türü	Aylık Yardım Tutarı	Kişi Sayısı	Aktarılan Kaynak
“Engellilerin Evde Bakımına Destek İçin Verilen Sosyal Yardımlar”	932,59	481.141	5.198.212.010

Kaynak: ASPB, 2016: 61.

Engelli insanların evde bakımlarına destek olmak amacıyla, bakan kişi veya kişilere aylık 932,59 TL verilerek toplamda 481.141 kişiye ödeme yapılarak, kimsenin mağdur durumda olmamasına çalışılmıştır.

Evde engelli ve yaşlı bakımını yapanların daha çok kadınlardan oluşması dolayısıyla, bu yardımların, geleneksel olarak kadınların görevi olarak görülen bakım sorumluluklarının pekişmesine ve sosyal yardımların daha kadın yoğunluklu hale gelmesine neden olmuştur. Bu yardım türü uygulanmaya geçilmeden önce, evde hiçbir karşılık olmadan yapılan bakım hizmetinde, bu yardımla birlikte kadınların devletten aylık almaya başlaması emeklerini görünür hale getirip istatistiklere yansıtırsa da, bu ödemeler gerçekleştirilen bakımın karşılığı olarak ücretlendirilme şeklinde değil, muhtaçlık durumuna bağlı sosyal yardım şeklinde sağlanmaktadır. Evde bakım hizmeti yapan kişiler sosyal sigortaya da dahil değildir. Diğer taraftan bu hizmeti yapan bireyler engelli bakımı ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıkları gibi, engellinin yakını olmaktan doğan bazı dezavantajlı durumlara da sahiptir. Buradan yola çıkarak, öncesinde hiçbir korumaya sahip olmayan engelliler ve engelli yakınları; bu yardımla birlikte koruma çemberine alınarak, bakım hizmetlerini profesyonel biçimde yapanların da yer alacağı, engelli yakınlarının formal istihdam imkanlarına erişeceği, devletin gündüz bakım yapan kurumları ile desteklenilmiş bir sistemle daha gelişmiş koruma olanaklarına sahip olabileceklerdir (Ulutaş, 2017: 40-41).

3.3.3. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesindeki Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün gerçekleştirmeyi amaçladığı konuları aşağıdaki maddeler halinde sayabiliriz

(Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2016, <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/hakkimizda/hedeflerimiz>):

- Çocukların korunmaya muhtaç ve bakıma ihtiyaç duyan duruma gelişini önleyici ve çocuğun ilk olarak ailesinin yanında olmasını sağlayan sosyal politikalar oluşturmak.
- Çocukların yuva sıcaklığına en yakın şartlarda bakılabilmeleri için;
 - Evlat edindirme hizmeti,
 - Koruyucu Aile Hizmeti,
 - Çocuk Evleri Hizmetlerinden yararlandırılmaları gerekmektedir.
- Ailesi olmayıp ortada kalan ya da çalıştırılmak zorunda bırakılan çocukları bu ortamlardan kurtararak, iyileştirme uygulamalarıyla topluma tekrardan kazandırmak.
- Çocuklara dost şehirler, alanlar ve kurumlar meydana getirmek.
- Çocukların çalıştırılmasına son vermeye dönük olarak bütün sektörlerle faal bir ortaklık oluşturmak.
- Projeler meydana getirerek, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne ek fonlar oluşturmak, ülkede ve yurt dışında olanakları bu yönde verimli kullanabilmek.
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün bu çalışmalarına gönüllü olarak dahil olma konusunda toplumun duyarlılığını artırmayı sağlamak.
- Çocukların okul hayatları, spor faaliyetleri, kültür etkinlikleri, sanatsal başarıları geliştirmek amacıyla çalışmalar hayata geçirmek.
- Çocukların istihdam edebilmelerine yardımcı olabilmek amacıyla, okul hayatlarının başarısını olumlu yönde etkileyecek yenilikler yapmak.
- Ülkeyi çocuklara sağlanan hizmet konusunda tüm dünyada örnek teşkil edecek duruma getirebilmek.

3.3.3.1. Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüpleri Hizmetleri

Çocukları koruyan ve önleyen hizmetlere verilen önemle birlikte anne babası çalışan 0-6 yaş grubu çocukların bakımlarını sağlamak, bu çocuklara olması gerekli olan tüm değer ve alışkanlıkları edinebilmesini sağlamak düşüncesiyle Kreş ve Gündüz Bakımevi hizmetleri sunulmaktadır (Topçuoğlu, 2013: 286).

2016 senesinde bakanlık adına faaliyetlerde bulunan toplamda 2048 adet özel kreş ve gündüz bakımevi ile çocuk kulübünde bakımı yapılan çocukların toplam adedi 79.876'dır. Koruyan ve önleyen bir hizmet şekli olarak geliştirilen "Ücretsiz Bakım Hizmeti" ile yoksul durumda olan hanelerin çocuklarına % 3 oranında kontenjan ayrılmış olup özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinden karşılıksız faydalanmaları oluşturulmaktadır. Bu hizmetten yararlanabilecekler şu şekilde sayılabilir (Şentürk, 2016: 114):

- Yoksul hanelerin çocukları,
- Yoksul olup, anne ve babası hayatta olmayıp, herhangi bir yakınınca bakımı sağlanan çocuklar,
- Yoksul olan, anne ve babasından sadece biri ile yaşayan çocuklar,
- Bakanlığa ait Kadın Konukevlerinde kalan kadınların çocukları,
- Hapishanelerde yer alan kadınların çocukları.
- Bakanlığa ait kuruluşlarda korumaya ihtiyacı olan çocuklar,
- Maddi durumları önemsenmeksizin şehit ve malûl gazilerin çocukları,
- Yoksul engelli aileye sahip çocuklar.

Bunların yanında “Ücretsiz Bakım Hizmeti” ile maddi imkânsızlıklar içinde bulunan hanelerin çocuklara koruma imkânı sağlanmadan, aileleriyle birlikte yaşamaları ve gündüzlü kreş imkânlarından faydalanmaları sağlanmaktadır (ASPB, 2016: 73).

Tablo 44: Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinden Ücretsiz Bakım Hizmetinden Yararlanan Çocuk Sayıları

“Ekonomik Gücü Yeterli Olmayan Ailelerin Çocuk Sayısı”	476
“Ekonomik Gücü Yeterli Olmayıp Anne ve Babası Ölü Olup Bir Yakını Tarafından Bakılan Çocuk Sayısı”	38
“Ekonomik Gücü Yeterli Olmayan Tek Ebeveyni İle Yaşayan Çocuk Sayısı”	964
“Kadın Konuk Evlerinde Bulunan Kadınların Çocuk Sayısı”	80
“Cezaevlerinde Annesi İle Kalan Çocuk Sayısı”	57
“Çocuk Yuvaları, Çocuk Evleri, Çocuk Evleri Sitesinde Korunma ve Bakım Altında Olan Çocuk Sayısı”	334
“Şehit ve Malûl Gazi Çocuk Sayısı”	133
“Ekonomik Gücü Yeterli Olmayan Engelli Ebeveyni Olan Çocuk Sayısı”	64
Toplam	2.146

Kaynak: ASPB, 2016: 73

Toplamda 2.146 ihtiyaç sahibi çocuğa, kreş, bakımevi ve çocuk kulüpleri gibi ortamlarda ücretsiz bakım hizmeti sunulmaktadır. Ücretsiz Bakım hizmetinin yaygın duruma gelebilmesi hedefiyle, hanelerin bilgilendirilme çalışmaları, yoksul hanelerinin çocuklarının özel kreş ve gündüz bakımevlerinden karşılıksız faydalanabilmelerine dönük çalışmalar devam etmektedir (ASPB, 2016: 73).

3.3.3.2. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri (SED)

SED, sosyal ve ekonomik yönlerinden yetersizlik içerisindeki birey ve hanelerin çocuklarının, aileleri veya yakınlarının yanlarında bakımlarının yapılması düşüncesiyle hayata geçirilmiştir (Kılıç, 2019: 14-15).

- **Sürelî Ekonomik Destek:** İhtiyaç sahibi bireylere, yüz yüze geldikleri zorluklar konusunda yardımcı olabilmek düşüncesiyle Kurumun bütçesinin sağladığı olanaklar dâhilinde yapılacak 1 senelik ve daha uzun vadeli hizmetleri içermektedir. Haneler düzenli şekilde en az 6 aylık zaman süreçlerinde takip edilmekte ve yardıma muhtaç durumları ortadan kalktığı zaman içerisinde 2 senelik süreçler şeklinde yardım almaları sürecektir.
- **Geçici Ekonomik Destek:** Sosyal ve ekonomik bir probleme çare bulabilmek düşüncesiyle, senede bir, en fazla iki kez olmaya mahsus olmak şartıyla gerçekleştirilen hizmetleri ifade etmektedir.

Tablo 45: 2016 Yılı SED Miktarları

Eğitim Durumları	Katsayı	Tutar
“Okul öncesi çocuk”	50 %	442, 98
“İlköğretime devam eden çocuk”	75 %	664, 47
“Orta Öğretime devam eden çocuk”	80 %	708, 77
“Orta Öğretim seviyesinde olup okula devam etmeyen çocuk için”	50 %	442, 98
“Yüksek Öğretime devam eden çocuk”	90 %	797, 36
“Yetişkinler için”	40 %	354, 38

Kaynak: ASPB, 2016: 75

Çocuklar için sağlanan sosyal hizmetler, çocukların öğrenim durumlarına bakılarak şekillenmektedir. Sürelî sosyal yardıma gerek olduğu kararlaştırılan çocuklara sağlanan yardımlar 2016 senesinin Haziran–Aralık ayları içerisinde aşağıdaki tabloda gösterilen miktarlara göre sağlanmıştır (ASPB, 2016: 74).

Tablo 46: Yıllara Göre Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Uygulaması Kapsamında SED Verilen Çocukların Sayısı ve Kullanılan Ödenek Miktarı

		2014	2015	2016
“Korunmaya muhtaç durumda olup korunma kararı alınmadan aile yanında desteklenen çocuk sayısı”	Kız	37.216	47.461	56.980
	Erkek	35.948	45.795	54.900
	Toplam	73.164	93.256	111.880
“Destek verilen korunma kararlı çocuk sayısı (kurulardan aileye döndürülen)”	Kız	1.570	1.380	944
	Erkek	2.561	2.094	1.378
	Toplam	4.131	3.474	2.331
“Diğer (geçici yrd., evlenme yrd.)”		3.080	4.831	23.204
Genel toplam		80.375	101.561	137.415
Kullanılan ödenek miktarı (TL)		342.370.725	476.561.757	623.714.806

Kaynak: ASPB, 2016: 75

Bu kurumun ilk sıraya koyduğu hedefindeki korumaya muhtaç çocukların, korumaya alınmasına temel oluşturacak sebebin maddî imkânsızlıklar olması durumunda, bu bireylere ve

hanelerine kurum şeklindeki bakım yerine, maddi yardımlar ve farklı destekleyici sosyal yardım çalışmalarıyla destek oluşturulmakta ve hanenin dağılmadan birlikte hayatlarını sürdürmelerine çalışılmaktadır. 2016 senesinde SED sağlanan kişilere verilen aylık destek tutarı ortalama olarak 653,40 TL'dir. 2016 senesi içerisinde geçici ve süreli hizmetlerden 137.415 birey faydalanmıştır (ASPB, 2016: 75).

Tablo 47: 2016 Yılı İçerisinde Yönetmelik Maddesine Göre Sosyal Yardım Grupları ve Kişi Sayıları

Gruplar	2016 Yılı
“Korunma kararı olan”	2.331
“Korunma kararından vazgeçirilen”	111.880
“Yetiştirme yurdundan ayrılan”	843
“60-64 yaş arası yaşlılar”	27
“Olağanüstü felaket, hastalık, kaza”	321
“Evlenme yardımı”	40
“Geçici yardım”	21.973
Toplam	137.415
2005 yılından itibaren ailesi yanına döndürülen çocuk sayısı	11.227

Kaynak: ASPB, 2016: 77

Çeşitli sosyal gruplar içerisinde bulunan çocuklara, ihtiyaç türlerine göre yardımlar sağlanmış olup, çocukların ailelerinin yanlarına döndürülmesi temel hedef olmuştur.

Tablo 48: SED Hizmetinden Yararlanan Çocukların Eğitim Gruplarına Göre Sayısı

Destek grubu	2016 Yılı
“Okul öncesi çocuk”	26.079
“İlköğretime devam eden çocuk”	69.876
“Orta Öğretime devam eden çocuk”	17.294
“Orta Öğretim seviyesinde olup okula devam etmeyen”	1.267
“Yüksek öğretime devam eden çocuk”	110
“Yetişkin”	776
“Evlenme yardımı”	40
“Geçici yardım alan”	21.973
Toplam	137.415

Kaynak: ASPB, 2016: 78

Tablo 48'den çıkaracağımız sonuca göre en çok ihtiyaç sahibi olan çocuklar ilköğretim çağındaki çocuklar olmuştur.

Bakıma ihtiyacı olan çocukları, hane içerisindeki olası ihmaller ve istismarlardan koruma amaçlı yahut aileye sahip olmayan çocukları buldukları mağduriyetlerden kurtarmak amaçlı bakım, bu yardım türüyle mümkündür. Çocuklara sağlanan bu yardımlarla ayrıca, anneleri en çok eve bağlayan yaşlardaki çocuklara bakım ile birlikte çocuk ve annenin tüm gün beraberliği

gerekmeksizin anne özgür bırakılarak çalışabilmesine ortam sağlanır. Böylece geçimini sağlamakta güçlük çeken ailelere bir kolaylık sağlanmış olur. Geleneksel olarak kalıplaşmış düşünce yapısıyla, kendisi zaten bakıma muhtaç olan büyükannelerin torunlara bakması beklentileri de bu yolla azaltılmış olmaktadır (Topçuoğlu, 2013: 287-291).

3.3.4. KOSGEB Destekleri

- **Girişimcilik Destek Programı:** Son birkaç yıldır KOSGEB (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) tarafınca girişimcilik destekleri sağlanmaktadır. Özellikle de kadınların iş dünyasına dahil olmalarında esnaf kredileri çok büyük öneme sahiptir. Daha önceden açılmış olup faaliyet gösteren veya yeni açılacak bir iş yeri için alınacak malzemelere, devlet hızlıca kredi desteğini sunmaktadır. Girişimcilik alanındaki yardımlardan faydalanmak isteyenlerin; bağlı bulunduğu ildeki KOSGEB il müdürlüğüne ulaşip, her ay açılmakta olan “girişimcilik kursu” adlı sertifikalı kursa katılarak bu sertifikayı almaları gerekmektedir. Burada alınan bilgilerle birlikte girişimcilerin kendi iş planını hazırlayarak hibe veya kredi imkanları için başvuru yapmaları bundan sonraki süreci içermektedir. KOSGEB danışmanları gerekli olan tüm bilgileri sağlayıp yardımcı olmaktadır (Mutlu, 2014: 3).

Tablo 49: Yeni Girişimci Desteği

Destek Unsuru		Üst Limit (TL)	“Destek Oranı (%) (1.ve2. Bölge)”	“Destek Oranı (3.,4.,5. Ve 6. Bölge)”
“İşletme Kuruluş Desteği”	“Geri Ödemesiz”	2.000	60	70
“Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği”		18.000		
“İşletme Giderleri Desteği”		30.000		
“Geri Ödemesiz Destekler Toplamı”		50.000	Kadın Girişimci, Gazi, Birinci Derecede Şehit Yakını veya Engelli Girişimciye %80 uygulanır.	Kadın Girişimci, Gazi, Birinci Derecede Şehit Yakını veya Engelli Girişimciye %90 uygulanır.
“Sabit Yatırım Desteği”	“Geri Ödemeli”	100.000		

Kaynak: Girişimcilik Destek Programı, 2018, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1231/girisimcilik-destek-programi>.

İşletme kuruluş desteği için geri ödemesiz şekilde 2.000TL tutarında yardımda bulunulur. “Kuruluş Dönemi Makine, Ofis Donanım, Teçhizat ve Yazılım Desteği” adı altında, işletmenin kuruluşuyla birlikte 24 ay içerisinde satın alınan ya da alınacak olan makine, yazılım, teçhizat ve ofis donanımları masrafları için karşılıksız şekilde üst limitli hali 18.000TL olacak şekilde ödeme yapılır. İşletme Giderleri Desteği adı altında, 24 ay içerisinde meydana gelen işyeri kirası ve çalışanın net ücretlerine dönük şekilde, aylık en az 5000 TL olacak şekilde ve toplamda karşılıksız şekilde 30.000 TL yardım sağlanır. Sabit Yatırım Desteği adı altında, 24 ay içerisinde satın alınan

ya da alınacak olan makine, yazılım ve teçhizat giderleri için teminat karşılığı ile geri ödemeli şekilde 100.000 TL yardımda bulunmaktadır (Namal vd., 2018: 100).

Belediyeler, Yüksek Öğretim Kurumları, Özel İdareler, Meslek Kuruluşları ve İnkübatörler’ce tek başlarına ya da ortaklaşa kurulacak bir İşletici Kuruluş aracılığıyla, KOBİ’lere işletme geliştirme konusunda koçluk, destek ağlarına erişim, finans kaynaklarına erişim olanağı, gerekli şartlarda iş yeri için mekân, ortak ofis araç gereçleri ve ofis hizmetleri sağlamak düşüncesiyle kurulumu yapılacak bir İŞGEM’ in, kuruluş ve işletme masraflarına destek olunmaktadır (Altuntaş, 2016: 26).

Tablo 50: İŞGEM Destekleri

Destek Unsuru		Üst Limit (TL)	“Destek Oranı (%) (1. Ve 2. Bölge)”	“Destek Oranı (%) (3., 4., 5. Ve 6. Bölge)”
“İŞGEM Kuruluş Desteği”		650.000		
“Bina Tadilatı”	Geri Ödemesiz	500.000		
“Mobilya Donanım”		100.00		
“Personel Gideri”		50.000		
“İŞGEM İşletme Desteği”		200.000	60	70
“Personel Gideri”	Geri Ödemeli	100.000		
“Eğitim Danışmanlık”		50.000		
“Küçük Tadilat”		20.000		
“İŞGEM tanıtım/organizasyon giderleri, işbirliği ağlarına erişim giderleri”		30.000		

Kaynak: Girişimcilik Destek Programı, 2018, <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/1231/girisimcilik-destek-programi>.

Girişimcilik kültürünü yaygınlaştırarak, başarı sağlayacak yeni işletme alanlarının kurulmasına teşvik etmek düşüncesiyle 81 şehirde çeşitli kurumlarla ve kuruluşlarla gerçekleştirilen ortaklık protokolleri dahilinde 5.982 adet Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi gerçekleştirilmiş ve 154.139 adet girişimci adayı sertifika alımına hak kazanmış durumdadır (KOSGEB, 2018: 93).

Ayrıca KOSGEB’in sunduğu destek sadece “girişimcilik destekleri” ile kalmayıp farklı birçok programla birçok alanda desteklerini devam ettirmektedir. Bu çok sayıdaki destek programlarını şu şekilde sayabiliriz (Ege, 2018: 237).

- “Girişimcilik Destek Programı”
- “Girişimciliği Geliştirme Destek Programı”
- “AR-GE, İnovasyon Destek Programı”
- “Endüstriyel Uygulama Destek Programı”

- “KOBİ Teknoyatırım-KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım Destek Programı”
- “Stratejik Ürün Destek Programı”
- “İşletme Geliştirme Destek Programı”
- “Genel Destek Programı”
- “İş Birliği Güç Birliği Destek Programı”
- “KOBİ Proje Destek Programı”
- “KOBİGEL- KOBİ Gelişim Destek Programı”
- “Tematik Proje Destek Programı”
- “Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı”
- “Uluslar arası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı”
- “TEKNOPAZAR- Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı”
- “Kredi Faiz Desteği”
- “KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri”

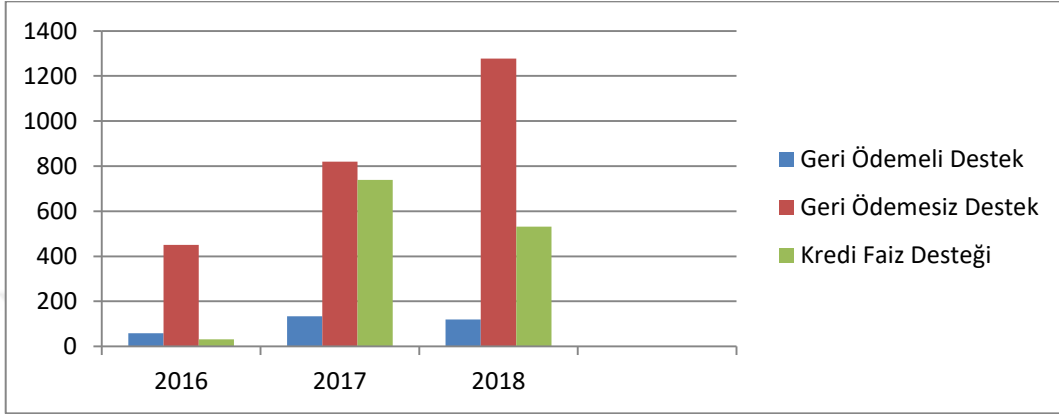
Tablo 51: 2018 Yılı KOSGEB Desteklerinin Uygulama Sonuçları

DESTEK ADI	DESTEK TUTARI (TL)	İŞLETME SAYISI
A-KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği Kapsamında Verilen Destekler	1.396.781.813	75.3451
“Araştırma - Geliştirme, İnovasyon Endüstriyel Uygulama Destek Programı”	71.370.036	1.106
“Genel Destek Programı”	388.530.810	39.405
“KOBİ Proje Destek Programı”	2.073.293	73
“İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı”	9.488.250	31
“Girişimcilik Destek Programı”	596.332.602	31.790
“Tematik Proje Destek Programı”	311.483	6
“KOBİGEL - KOBİ Gelişim Destek Programı”	257.364.661	2.270
“Teminat Giderleri Desteği”	212.508	167
“Uluslararası Kuluçka Merkezi Ve Hızlandırıcı Destek Programı”	4.320.409	6
“Teknolojik Ürün Tanıtım Ve Pazarlama (Teknopazar) Destek Programı”	2.566.760	63
“Stratejik Ürün Destek Programı”	34.056.621	39
“KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım (KOBİ Teknoyatırım) Destek Programı”	29.770.360	28
“Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı”	72.126	2
“İşletme Geliştirme Destekleri”	311.897	359
B- KOSGEB KOBİ Kredi Faiz Desteği Yönetmeliği Kapsamında Verilen Destekler	531.417.826	274.878
“2017 Yılı KOSGEB Sıfır Faizli İşletme Kredisi Faiz Desteği”	511.342.708	273.362
“2018 Yılı Makine Teçhizat Kredisi Faiz Desteği”	15.003.633	144
“Şanlıurfa İli Acil Destek Kredisi Faiz Desteği”	102.600	3
“İğdır İli Merkez İlçesi Acil Destek Kredisi Faiz Desteği”	189.910	7
“Osmaniye İli Kadırlı İlçesi Acil Destek Kredisi Faiz Desteği”	119.600	6
“Kilis İli Acil Destek Kredisi Vade Uzatım Kredi Faiz Desteği”	4.659.375	1.356
GENEL TOPLAM (A+B):	1.928.199.639	350.223

Kaynak: KOSGEB, 2018: 43

2018 senesinde KOSGEB Destek Programları içerisinde sağlanan yardımlar bir önceki seneye nazaran % 47 oranında artış göstermiştir. Tablo 51’den de anlaşılacağı gibi işletmelerin en çok faydalandıkları destek programları sıralaması; ilk sıra ile Girişimcilik Desteği, ikinci Genel Destek, üçüncüsü ise KOBİGEL-KOBİ Gelişim Desteği ise şeklindedir (KOSGEB, 2018: 43) .

Grafik 8: 2016-2018 Dönemi Destek Bütçesi Gerçekleşmeleri (Milyon TL)

Kaynak: KOSGEB, 2018: 33

Grafik 8’e bakılarak bir kıyas yapmak gerekirse 2016 yılından 2018 yılına kadar geçen sadece iki yıllık gibi bir kısa sürede geri ödemesiz ve kredi faiz desteklerinde çok büyük artışlar yaşanmıştır.

Sosyal girişimcilik, bir ülkenin ekonomik kalkınmasına yardımcı olan bir faktördür. Buradan yola çıkarak, kalkınma kavramı; üç gruptan yola çıkarak kavranılabilir. Bu gruplardan birincisi, temel gereksinimlerin karşılanmasıdır. İkincisi, toplumsal ve ekonomik kalkınma için ortak davranış biçiminin geliştirilebilmesi iken; sonuncusu ise, bundan sonraki nesillerin gereksinimlerinin ne olacağını günümüzde belirlenmesiyle gerçekleşir. Bu yönüyle KOSGEB’in ikinci ve son maddelerde, yani sosyal girişimcilik yönünde etkili olduğu söylenebilir (Özdemir, 2010). Sosyal girişimcilik kavramı için en sık kullanılan örnek ise, balığı vermenin bir hayırseverlik, balık tutmayı öğretmek güçlendirme yöntemi ve balıkçılık alanında endüstriyel köklü değişimler meydana getirmenin ise sosyal girişim yaklaşımı olmasıdır (Biçerli, 2010: 59). Bu örnekten de yola çıkarak KOSGEB hazır bir şekilde tüm gerekeni sunan değil, bunları edinmeyi öğreten ve herkesin kendi alanında sanayileşmesine yol açan faydalı bir kurumdur.

3.3.5. Vakıflar Genel Müdürlüğü

3.3.5.1. Aşevi ve Kuru Gıda Yardımı Hizmetleri

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce Türkiye'nin 81 tane şehrinin merkezinde, yoksul hane halklarına kuru gıda yardımı gerçekleştirilmektedir. İstanbul'daki Eyüp İmaretinde düzenli şekilde her gün sıcak yemek imkanı sağlanmakta ve yapılan bağışlardan, kurban eti ve adaklardan gelen et ürünleri kavurma yapılarak yoksul bireylere dağıtılmaktadır. Ayrıca, Eski Osmanlı topraklarına dahil olan ve vakfin arşiv belgelerinde bahsi geçen ülkelerin yoksul halklarına kuru gıda yardımı da gerçekleştirilmektedir (Eryıldız, 2015: 109-111).

Vakfiyelerdeki imaret yardımı için koşulları sağlayanlara, Ankara Tacettin Dergâhı ve Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti Lefkoşa Mevlevihanesi ile Bursa şehir merkezinde de iki tane farklı yerlerde sayabilecek biçimde düzenli olarak her gün, dileyen herkese sıcak çorba ile ekme ikramı sağlanmaktadır. 2018 yılı boyunca gerçekleştirilen imaret yardımlarına bakacak olursak (VGM, 2019: 51-52):

- Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kontrolünde olan İstanbul Eyüp İmaretinde 2018 senesi içerisinde günlük olarak 2.000 yoksul bireye, sıcak yemek imkanı sağlanmıştır.
- Eyüp İmaretine yapılan bağışlar şeklinde adak ve kurbanlardan sağlanan 38.000 kg. kavurma, kuru gıda yardımından yararlanan hane halklarına 2018 senesi boyunca dağıtılmıştır.
- 2018 senesi boyunca düzenli şekilde her gün 1.000 bireye Tacettin Dergâhında, 2.000 bireye iki farklı yerde gerçekleşen Bursa şehir merkezinde ve 500 bireye de K.K.T.C. Lefkoşa Mevlevihanesi içerisinde sıcak çorba ile ekme ikramı gerçekleştirilmiştir.
- Sıcak yemeklere ek olarak 2018 senesinde 81 şehir merkezinde 20.315 (78.780 birey) hane halkına aylık olarak kuru gıda paketleri dağıtımı gerçekleştirilmiştir.
- 2018 senesinin Ramazan ayında ve farklı bazı zamanlarda (Sel felaketi vb.) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Bosna-Hersek Cumhuriyeti, Kosova Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti'nde yer alan yoksul hane halklarına verilecek şekilde toplamda 26.000 koli kuru gıda yardımı bu ülkelerin vakıflar idarelerinin yetkililerine yollanmıştır. Bahsi geçen yardımların ülkelere göre gönderimini görebileceğimiz tablo aşağıdadır.

Tablo 52: 2018 Yılı Vakıflar Genel Müdürlüğü Yurt Dışı Gıda Yardımları

Yardım Gönderilen Ülkeler	Yardım Miktarı (Koli)
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti	5.000
Bosna-Hersek Cumhuriyeti	8.000
Kosova Cumhuriyeti	8.000
Makedonya Cumhuriyeti	5.000
TOPLAM	26.000

Kaynak: VGM, 2019: 52

Türkiye; KKTC, Bosna-Hersek Cumhuriyeti, Kosova Cumhuriyeti ve Makedonya Cumhuriyeti olmak üzere birçok yurtdışı koli yardımı gerçekleştirmektedir.

3.3.5.2. Muhtaç Aylığı

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün muhtaç aylığı için hayır koşulları; anne veya babası yaşamayan yoksul çocuklar ve %40 oranında ya da bu oranın üzerinde engele sahip olan muhtaç kişilere; sosyal güvenceden yoksun olması, sahip olduğu bir gelir kaynağının ya da aylığının olmaması, mahkeme kararı ya da kanun kurallarıyla bakım altında olmaması, herhangi bir gelir getiren taşınır ve taşınmaz malına sahip olmaması ya da bunlardan birine sahip olup da bundan kazandığı aylık ortalama kazancının Vakıflar Yönetmeliğinde yazan muhtaç aylığı tutarını geçmemesi koşullarıyla aylık bağlanılmaktadır (VGM, 2019: 50):

- 2018 senesinde, 2.090 adet yetim ve 2.247 kadar engelli olmak üzere toplamda 4.337 bireye 12 ay süresince 738.44 TL tutarında muhtaç aylığı sağlanmıştır.
- 2018 senesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Türksat Uydu Haberleşme Kablo Tv ve İşletme A.Ş. arasında e-Devlet Kapısına Hizmet Entegrasyonuna İlişkin Protokol'de anlaşma sağlanarak e-Devlet Kapısı aracılığıyla bireylerin ve 15 yaşından küçük çocukların Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce muhtaç aylığı ile eğitim yardımı imkanlarından faydalanabilme koşullarını sorgulayabilme imkanı verilmiştir.

3.3.5.3. VGM Burs Hizmeti

VGM tarafınca MEB' na bağlı ilköğretim ile ortaöğretim talebelerine burs imkanı sağlanmasının yanında, VGM Yükseköğrenim Burs Yönetmeliği'ne göre yükseköğrenim talebelerine de burs imkanı sağlanmaktadır (VGM, 2019: 49):

- 2018 senesinde ilköğretim ve ortaöğretimde yer alan 14.972 talebeye 9 aylık bir zaman zarfında, aylık 60 TL tutarında, 5.064 adet yükseköğrenim talebesine ise 8 aylık bir zaman zarfı için aylık 250 TL tutarında karşılıksız şekilde burs imkanı sağlanmıştır.
- Türkiye'de yükseköğrenimde okuyan 600 kadar yabancı uyruklu talebeye 8 aylık zaman zarfında aylık olarak 500 TL tutarında burs imkanı sağlanmıştır.
- Ek olarak, 2019 senesinde sağlanacak burslarla alakalı olarak; Hayır Hizmetleri Yönetim Sistemi yardımıyla 111.204 adet ilköğretim ve ortaöğretim talebesinin ve 308.720 adet yükseköğrenim talebesinin başvuruları ulaşıp ve talebelerin başvuru sırasında beyan ettikleri bilgilerin onaylanması işlemleri de 2018 senesi içinde yapılmıştır.

3.3.5.4. Yabancı Uyruklu Fakir ve Garip Hastaların Tedavi Ettirilmesi

Eski Osmanlı topraklarına dahil olmuş ve vakfiyelerde darüşşifa hayır koşuluna sahip ülkelerden, bu ülkelerin vakıflar idareleri arasında anlaşma sağlanan protokoller gereğince, yoksul ve garip hasta kişiler, Türkiye’de bulunan Bezm-i Âlem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi içerisinde tedavi görebilmektedirler (Karaçay ve Varol, 2016: 113).

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Yabancı Uyruklu Fakir ve Garip Hastaların Tedavi Ettirilmesi protokolü gereğince 2018 senesi içerisinde Kosova Cumhuriyeti İslam Birliği Başkanlığı ve Makedonya Cumhuriyeti İslam Dini Birliği Başkanlığı arasında protokollerde anlaşma sağlanmıştır. Bezm-i Alem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi ile Vakıflar Genel Müdürlüğü arasında bu konuya dahil hasta kişilerin tedavisinin sağlanması konusunda ek bir protokolle anlaşma sağlanmıştır. Dolayısıyla 2018 senesinde Kosova’nın 33 adet, Makedonya’nın 6 adet, Karadağ’ın 1 adet ve Yunanistan’ın 6 adet olmak üzere toplamda 46 yoksul ve garip hastası Türkiye’ye tedavi için gelip bütün masrafları karşılanmış bir şekilde tedavisi sağlanarak ülkelere tekrar gönderilmiştir (VGM, 2019: 52).

Günümüzde devletin sorumluluğunu aldığı bazı kurumları, örneğin eğitim kurumunu Osmanlı devrinde devlet üstlenmiyordu. Vakıflar, toplum için gerekli olan birtakım kamu hizmetinin yükümlülüğünü alıp büyük ölçüde uygulamaya koymuştur. Türkiye devleti, günümüz cumhuriyet rejimine geçince, vakıf, toplum için vazgeçilemeyen hizmetlerin verilmesini sağlayan bir kurum şeklinde benimsenerek devamlılığını yürütmüştür (İnalçık, 2019).

3.3.6. Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu

3.3.6.1. Kredi ve Burs Hizmetleri

- **Aylık Burs Öğrenim Kredisı Miktarları:** 1962 senesinden bu yana öğrenim kredisi imkanı sağlanmakta iken, 2004 senesinden bu yana başvuru yapan bütün talebelere kredi verilmekte, çalışkan ve yoksul talebelere de burs imkanı sağlanmaktadır. Yükseköğrenim için burs imkanı sağlama yetkisi KYK’ nın olmuştur. Bununla birlikte bu kurum haricindeki kamu kurum ve kuruluşlarının direkt olarak burs sağlama imkânları ellerinden alınmıştır. Bu nedenle tekrar etme durumu engellenerek daha çok miktarda talebeye, daha çok sayıda yardım sağlanması olanağı getirilmiştir (Şeker ve Hacımahmutoğlu, 2010: 240).

İlk kez 2016-2017 senelerinden bu yana yeni tahsisi gerçekleşen talebelere ekim ayından bu yana ödemeleri gerçekleşmiştir. 2016 senesinde bir talebeye verilen aylık burs ve öğrenim kredisi

tutarı 400 TL iken; 2017 senesinde %24,3 lük bir payda artış göstererek 425 TL'ye kadar artmıştır. Yüksek lisans talebelerine aylık burs/öğrenim kredisi (aylık burs-öğrenim kredisinin 2 katı kadar) 2016 senesinde 800 TL kadar verilirken, 2017 senesindeyse 850 TL tutarında verilmiştir. Doktora talebelerine aylık burs-öğrenim kredisi (aylık burs-öğrenim kredisinin 3 katı kadar) 2016 senesinde 1.200 TL kadar verilirken, 2017 senesindeyse 1.275 TL verilmiştir. Ülke dışında burs ve öğrenim kredisi imkanından faydalanan talebelere buldukları ülkenin satın alma gücü paritesine bakılarak tespit edilen miktarda burs-öğrenim kredisi imkanı sağlanmaktadır (KYGM, 2017: 65).

2016-2017 senelerinde verilen burs, öğrenim kredisi tutarları ve yıllara göre yükselişini görmemizi sağlayan tablo aşağıda gösterilmektedir (KYGM, 2017: 65).

Tablo 53: Aylık Burs-Öğrenim Kredisi Miktarları

Yıllar	Aylık Kredi/Burs Miktarı (TL)			Önceki Yıla Göre Artış (%)
	Lisans	Y.Lisans	Doktora	
2002	45	90	135	
2003	65	130	195	44,4
2004	90	180	270	38,4
2005	110	220	330	22,2
2006	130	260	390	18,1
2007	150	300	450	15,3
2008	160	320	480	6,7
2009	180	360	540	12,5
2010	200	400	600	11,1
2011	240	480	720	20
2012	260	520	780	8,3
2013	280	560	840	7,7
2014	300	600	900	7,15
2015	330	660	990	10
2016	400	800	1200	21,2
2017	425	850	1275	24,3

Burs Ocak 2004 tarihinden itibaren verilmeye başlanmıştır.

Kaynak: KYGM, 2017: 66

- **Burs ve Öğrenim Kredisi Alan Öğrencilerin Sayısı:** KYK ihtiyaç sahibi birçok öğrenciye burs imkanı sunarken, burs alamayan ve öğrenim kredisi almak isteyen herkese de kredi imkanı sunmaktadır (Gedikoğlu, 2015: 50).

Tablo 54: Yıllar İtibari İle Ödeme Yapılan Öğrenci Sayıları

Yıllar	Burs			Öğrenim Kredisi			Katkı Kredisi
	Yurt İçi	Yurt Dışı	Toplam	Yurt İçi	Yurt Dışı	Toplam	
1962-2002	--	--	--	451.550	--	451.550	405.791
2003	--	--	--	494.070	--	494.070	428.270
2004	54.724	--	54.724	522.670	--	522.670	459.595
2005	98.110	--	98.110	537.031	--	537.031	481.011
2006	135.497	--	135.497	569.276	--	569.276	505.348
2007	168.923	--	168.923	572.552	--	572.552	451.842
2008	181.490	--	181.490	578.009	--	578.009	466.492
2009	198.707	--	198.707	587.131	--	587.131	474.792
2010	234.130	--	234.130	611.903	--	611.903	478.601
2011	320.912	--	320.912	592.582	--	592.582	494.024
2012	348.774	331	349.235	667.293		671.465	509.801
2013	395.679	942	396.621	706.512		713.292	--
2014	359.583	707	360.290	865.309		875.653	--
2015	353.476	885	354.361	1.000.483		1.016.905	--
2016	377.994	839	378.823	1.127.836		1.150.693	--
2017	431.721	779	432.500	1.163.467		1.190.856	--
Toplam	3.569.720	4.473	3.664.323	11.047.674	88.098	10.270.529	5.155.567

Kaynak: Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü, 2017: 67

2017 senesinde ülke içinde ve ülke dışında olmak üzere 1.190.856 adet talebeye 5.936.316.338,05 TL tutarında öğrenim kredisi imkanı sağlanmıştır. 2017 senesinde ülke içinde ve ülke dışında 432.500 adet talebeye 2.040.887.614,36 TL tutarında burs imkanı sağlanmıştır. 2017 senesinde toplam olarak 1.623.356 adet talebeye öğrenim kredisi ve burs ödemesi yapılmıştır. Burs ve öğrenim kredisi harcamalarının toplam bütçe harcamalarına %59,04 oranında olduğu görülmektedir (KYGM, 2017: 66).

- **Öncelikli Burs Verilen Öğrenciler:** Başarılı talebelere destek olmak düşüncesiyle (KYGM, 2017: 67-68);
 - 2004-2005 öğretim senelerinden bu yana ÖSYM'nin yaptığı sınavlarda tüm puan çeşitlerinde ilk 100'de olan talebelere,
 - Spora ve sporcuya destek olmak düşüncesiyle 2005-2006 öğretim senelerinden bu yana amatör spor çeşitlerinden herhangi birinden milli olan talebelere, aylık miktarın üç katı burs imkanı sağlanmaktadır.

Sosyal devlet düşüncesine göre,

- Şehit olan kişi, evliyse kendi çocuklarına, bekarsa kendi kardeşlerine ve gazi, bekarsa kendine evliyse kendi çocuklarına,

- Anne ve babası yaşamını yitirenlere,
- Lise ve dengi okullarını, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı içerisindeki yetiştirme yurtlarında kalarak okuyanlar,
- % 40'tan daha fazla engeli olan talebelere,
- 3713 sayılı kanun uyarınca terör sebebiyle köylerden kaçanların çocuklarına, 2016 senesinden sonra burs imkanı sağlanmıştır, ve 29.10.2016 gününde bu kanun uygulamadan kalkmıştır.

15 Temmuz 2016 günü darbe girişiminde şehit düşenlerin çocukları ve gazi olan talebelere ayrıcalıklı şekilde burs olanağı verilmiştir (KYGM, 2017: 68).

Tablo 55: Öncelikli Burs Alan Öğrenci Sayıları

Öncelik Türleri	2004-2016	2017	Toplam
MEB Kontenjanı	53.156	2.983	56.139
Ama felçli, kolu bacağı olmayan öğrenci	480	0	480
Anne ve babası vefat eden	8.080	1.720	9.800
Darüşşafaka Lisesi Mezunu	716	105	821
Gazi Çocuğu	7.922	1.362	9.284
Şehit Çocuğu	1.403	371	1.774
Şehit Kardeşi	74	141	215
Yetiştirme Yurdunda Barınan	2.544	527	3.071
Amatör Milli Sporcular	10.009	2.408	12.417
Terör Sebebiyle Köyleri Boşaltılan	20.964	0	20.964
5510 Sayılı Kanun Gereği	1.257	0	1.257
ÖSYM'de İlk Yüze Giren Öğrenciler	5.402	523	5.925
% 40 Üzeri Vücut Fonksiyonu Kaybı Olan Öğrenciler	2.926	2.568	5.494
Bu Yıla Özel (Van Depremi)	4.970	0	4.970
Manisa Soma Maden Ocağı Kazısında Babası Vefat Edenler	11	0	11
Toplam	119.914	12.708	132.622

Kaynak: KYGM, 2017: 68

Burs imkânından faydalanmak için başvuran öğrencileri öncelikli tutmaya yarayacak aranılan kriterler yukarıdaki tablo ile gösterilmiş olup, yıllara sınıflandırarak burs alan toplam öğrenci sayısı da belirtilmiştir.

- **Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü Aracılığıyla Diğer Kurum ve Kuruluşlarca Verilen Burslar:** Genel bütçeye sahip idareler ve özel bütçeye sahip olanlar haricindeki kamu kurum ve kuruluşlarının, kendi yürürlüklerindeki koşullara göre seçtikleri talebelere, bu konuyla alakalı kurum aracılığıyla bursları bir ay önceden kurumun hesabına gönderilmesi şartıyla, üzerinden herhangi bir kesinti yapılmaksızın burs imkanı sağlanmaktadır (KYGM, 2017: 69).

Tablo 56: 2017 Yılında Adlarına Burs Ödemesi Yapılan Kurumlar

Burs Veren Kurum-Kuruluş	Öğrenci Sayısı
“Türk Tarih Kurumu”	105
“T.C. Merkez Bankası”	27
“Çelik İhracatçılar Birliği”	5
“Atatürk Araştırma Merkezi”	6
“Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı”	7
“Uludağ İhracatçılar Birliği”	2
“Türk Dil Kurumu”	136
Toplam	288

Kaynak: KYGM, 2017: 69

2017 senesinde toplamda 288 adet talebeye kamu kurum ve kuruluşu bursları imkanı verilmiştir

- **Yapılan Kredi Tahsilâtları:** Öğrenim kredisi ve/veya katkı kredisi borçluslu öğrencilere gerçekleştirilen tahsilatların seneler halinde değişimi aşağıda tablo halinde gösterilmiştir (KYGM, 2017: 70).

Tablo 57: Yıllar İtibari İle Tahsilât Tutarları

Yıllar	Toplam Hasılat (Milyon TL)
1961-2002	27,40
2003	23,96
2004	88,21
2005	164,27
2006	238,06
2007	371,90
2008	452,18
2009	628,97
2010	684,45
2011	832,22
2012	950,36
2013	980,07
2014	969,31
2015	1.395,94
2016	1.533,74
2017	1.762,89
Toplam	11.103,93

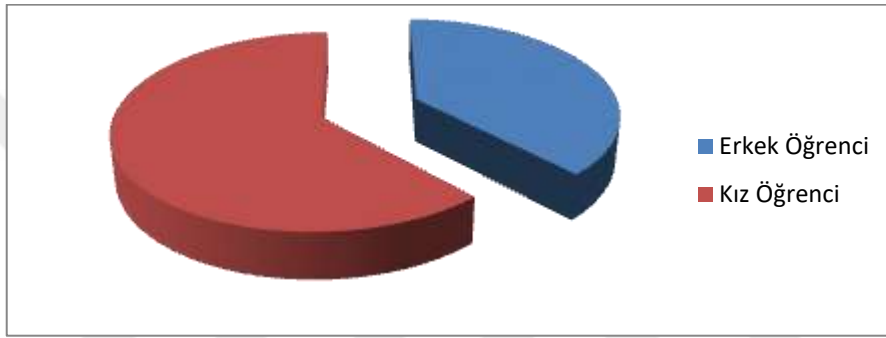
Kaynak: KYGM, 2017: 70

1961 yılından 2017 yılına kadar sağlanan öğrenci kredileri toplamda 11.103,93 milyon TL değerindedir.

3.3.6.2. Yurt Hizmetleri

- **Yurt Kapasiteleri:** Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğünün talebeler için yatak kapasitesi 2017 senesinin sonuna kadarki sürece bakıldığında, 2016 senesine göre %13,15 oranında artış görülerek;
 - 81 şehrin, 246 ilçesinde ve 766 adet yurttan (4'ü ülke dışında) olmak üzere mevcutta,
 - 389.036 adet kızlar için, 240.726 adet de erkekler için olmak üzere 629.762 adet yatak sayısına varılmıştır.

Grafik 9: 2017 Yılı Yurt Yatak Kapasitesi

Kaynak: KYGM, 2017: 73

- **2017 Yılında Yeni Açılan, Kapatılan ve Kapasite Düzenlemesi Yapılan Yurt/Bloklar:** 2017 senesi içinde (KYGM, 2017: 73);
 - 31 şehir merkezinin, 36 ilçesinde ve 1 adet de KKTC'de; 39.233 adet kız, 34.172 adet erkek olmak üzere mevcutta 73.405 adet yatağa sahip 156 tane bloktan meydana gelen 80 tane yurt,
 - 21 şehir merkezinde, 25 ilçesinde ve 1 adet de KKTC'de toplamda 51 yurda bağlı şekilde; 10.957 adet kız, 13.891 adet erkek olmak üzere mevcut 24.848 adet yatağa sahip 75 tane blok öğrencilere sunulmuştur.

Dolayısıyla 2017 senesi içinde faaliyete başlayan yurtlarda ve bloklarda 50.190 adet kız, 48.063 adet erkek olmak üzere toplamda 98.253 adet yatak kullanıma sunulmuştur (KYGM, 2017: 73):

- Çok eskiyen ve faaliyette olması ekonomik açıdan doğru olmayan yurt binalarında toplamda 23.143 adet yatağa sahip 96 tane blok talebelerin kullanımına kapanmıştır.
- Şehir merkezlerinde ve ilçelerde yükseköğretimde eğitim öğrenim hayatını sürdüren kız ve erkek talebe sayıları, yurtlara başvuru yapan talebe sayıları, kullanımdaki binaların fiziki koşulları ve boş yatak sayıları da dikkate alınarak gerçekleştirilen çalışmaların sonucunda toplamda 1.959 adet yatak azaltımı gerçekleştirilmiştir.

Kısaca; 2017 senesinde net olarak 73.151 kapasitede yükseliş (%13,14 oranı) gerçekleştirilmiştir (KYGM, 2017: 73).

Tablo 58: 2017 Yılı Yurt Yatak Kapasite Bilgileri

Yurt	Blok	Kapasitesi			Oda Sayısı	Bulunduğu Yer	
		Kız	Erkek	Toplam		Ünivst. Kam. İçi	Kampus Dışı
766	1.909	389.036	240.726	629.762	168.232	557	1.352

Kaynak: KYGM, 2017: 73

3.3.6.3. Öğrenci Beslenme Yardımları

Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü' nün yurtlarında kalan talebelere kaliteli ve temiz koşullara sahip şekilde ve piyasadaki diğer alternatiflerden daha ucuz biçimde yemek imkanı sunulmaktadır. Bu imkan yurtların içerisinde küçük işletme kalıplarına göre yürütülen lokanta-kantin kafeterya işletmecileri aracılığıyla sunulmaktadır. Bunun yanında; aynı koşullarda ayakkabı tamiri, kuru temizleme imkanı, kuaför, berber, okul araç gereçleri satılan, terzi, çamaşırhane ve fotokopi gibi imkanlar sunan işletmeler de yurtlar içerisinde hizmet sunmaktadır. Bu işletmelerin kendi işlerinde usta bireyler ya da kuruluşlar aracılığıyla işletilmesi, işletme mekânlarının temiz koşullara sahip şekilde hizmet sunması ve sürekli olarak denetlenebilmeleri için tüm önlemler alınmıştır (Kavak, 2018).

Tablo 59: 2003-2017 Yılları Arası Öğrencilere Yapılan Beslenme Yardımları

Yıllar	Günlük Beslenme Yardımı Katkısı (TL)			
	Devlet Koruması Altındaki Öğrenciler	Diğer Öğrenciler		
		Akşam Yemeği	Sabah Kahvaltısı	Toplam
2003	5,20	0,70		0,70
2004	6,25	1,25		1,25
2005	7,50	1,50		1,50
2006	8,50	1,50	1,00	2,50
2007	10,00	1,80	1,20	3,00
2008	10,30	2,00	1,30	3,30
2009	10,60	2,10	1,50	3,60
2010	13,00	2,40	1,60	4,00
2011	15,00	3,25	1,75	5,00
2012	16,00	4,00	2,00	6,00
2013	16,70	4,50	2,20	6,70
2014	17,30	5,00	2,30	7,30
2015	18,00	5,50	2,50	8,00
2016	19,50	6,50	3,00	9,50
2017	21	7,50	3,50	11

Kaynak: KYGM, 2017: 79

Kurumun yurtlarında kalan talebelerin besin ihtiyaçlarını karşılamalarına da devlet yardım etmektedir. 2017 senesinde 3,50 TL tutarında sabah kahvaltısı, 7,50 TL tutarında akşam yemeği desteği olacak şekilde günlük olarak 11 TL (aylık 330 TL) tutarında yemek desteği sağlanmıştır. Devlet korumasına sahip talebelere 2017 senesinde 10 TL şeklinde günlük olarak beslenme desteği verilmiştir. Bunun yanında, öbür talebelere sağlanan 11 TL beslenme desteğinden de faydalanan bu talebelere sağlanan toplam destek 21 TL tutarına kadar varmıştır. Bu yurtlarda beslenme desteğinden yararlanma parmak izi uygulamasıyla elektronik koşullarda gerçekleştirilmektedir. 2017 senesinde talebe beslenme masrafları için toplamda 876.898.087 TL tutarında masraf yapılmıştır (KYGM, 2017: 78-79).

Yurt-Kur, kamu hizmeti veren bir kurum olmakla birlikte, yüksek öğrenim gören talebelere kredi sağlamak, yurt yaptırmak ve yurtların işletmesini yürütmek suretiyle Türk gençlerinin yüksek öğrenimlerine, sosyal ve kültürel gelişmelerine kolaylık sağlamaktadır. Talebelerin isteklerinin, gereksinim ve beklentilerinin giderilebilmesine, alınan eğitim ve barınma hizmetinden memnun kalabilmelerine çok önem verilmiştir. Son zamanlarda Türkiye’de gelişen sosyo-ekonomik değişkenlere bağlı olarak kurumda müşteri özelliği taşıyan talebelerin hizmetteki beklentileri de artmış olmakla beraber, kurum bu beklentilerin hepsine cevap verebilme gayreti içerisinde (Güllü ve Kuşderci, 2011).

3.3.7. Milli Eğitim Bakanlığı

3.3.7.1. Eğitim Öğretim Desteği

Kanunda bu konu ile ilgili maddeye baktığımızda “Bu Kanun kapsamında örgün eğitim yapan özel ilkokul, özel ortaokul ve özel liselerde öğrenim gören Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı öğrenciler için, resmî okullarda öğrenim gören bir öğrencinin okul türüne göre her kademedeki okulun öğrenim süresini aşmamak üzere, eğitim ve öğretim desteği verilebilir.” cümlelerini görebilmekteyiz. Bu hüküm dolayısıyla, eğitim ve öğretim desteklerinden özel okul öncesi eğitim kurumlarına giden öğrenciler de, 48-66 ay aralığında olmak koşuluyla en çok tek eğitim-öğretim senesi boyunca faydalanabilir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018: 126).

Eğitim ve öğretim desteği, Milli Eğitim Bakanlığı’nca eğitim aşamalarına bakılarak her bir sınıf için tespit edilen asgari talebe miktarının üzerinde ve yine her sınıf için tespit edilen azami talebe miktarını aşmamak koşuluyla sağlanabilir. Eğitim ve öğretim desteğinin verileceği toplam talebe miktarı her sene Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı’nca ortak kararlaştırılır. Bu destek; bölgenin kalkınmada nerede oluşuna ve gelişmişlik düzeyine, talebenin ailesinin gelir seviyesine, eğitim bölgesinin talebe miktarına, destek verilen talebe ve talebenin eğitim alacağı okulunun başarı düzeyine göre öncelik verilmesi gereken talebeler şeklinde kıstaslar ayrı ayrı veya beraber göz önünde tutularak sağlanabilir (Büyükcın ve Biçer, 2016: 362).

2014-2015 eğitim öğretim döneminde özel okullarda eğitim alan talebelere eğitim ve öğretim desteğinin sağlanmasına başlanılmıştır. 2015-2016 eğitim ve öğretim döneminde toplamda 227.442 adet talebe eğitim öğretim desteği sağlanılmıştır. 2017-2018 eğitim ve öğretim dönemi için ise toplamda 75.000 adet talebe eğitim öğretim desteği sağlanması ön görülmüştür. Dolayısıyla 5580 sayılı Kanun dâhilinde faaliyete geçen okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim kademelerinde 2017-2018 eğitim öğretim döneminde eğitim alacak olan her bir talebe sağlanması kesinleşen hale gelen eğitim ve öğretim desteği miktarı ile hedeflenen talebe miktarı aşağıda tablo halinde gösterilmektedir (MEB, 2018: 127):

Tablo 60: Eğitim Öğretim Desteği Verilecek Okul Türleri, Destek Tutarları ve Öğrenci Sayıları

Eğitim Öğretim Desteği Verilecek Okul Türleri, Destek Tutarları ve Öğrenci Sayıları		
Kurum Türü Adı	Destek Tutarları	Destek Verilmesi Planlanan Öğrenci Sayıları
“Okul Öncesi”	3060	6.000
“İlkokul”	3680	15.000
“Ortaokul”	4280	15.000
“Ortaöğretim”	4280	24.000
“Temel Lise”	3680	15.000
Toplam		75.000

Kaynak: MEB, 2018: 127

Yukarıdaki tabloda görülen seçimler ve gerçekleştirilen yerleştirmeler ile 2017-2018 eğitim-öğretim yılında dersliklere göre eğitim öğretim desteğinden faydalanan okul çeşitlerine göre talebe miktarları aşağıda tablo halinde verilmektedir. Buradan da anlayabileceğimiz gibi hedeflenen talebe miktarına ulaşılmış olarak 2017-2018 eğitim öğretim döneminde toplamda 305.128 adet talebe eğitim öğretim desteğinden faydalanmıştır. Bunun yanında aşağıda tablo halinde eğitim aşamalarına göre Kasım 2017 tarihinde gerçekleştirilen talebelerin yıllık olarak toplamda eğitim öğretim yardım tutarlarının birinci taksiti olan %35 oranında ödeme vadelerine göre dağıtılan tutarlar görülebilmektedir (MEB, 2018: 128).

Tablo 61: Okul Türlerine göre Eğitim ve Öğretim Desteği Öğrenci Sayısı ve Kasım 2017 Ödenek (Toplam Ödemenin %35’lik Kısmı) Miktarları

Kurum Türü	Öğrenci Sayısı	Destek Miktarı
“Okul Öncesi”	5.833	6.247.143,00
“İlkokul”	76.299	98.273.112,00
“Ortaokul”	81.273	121746.954,00
“Lise”	78.784	118.018.432,00
“Temel Lise”	62.939	81.065.432,00
Toplam	305.128	425.351.073,00

Kaynak: MEB, 2018: 128

2017 eğitim öğretim dönemi desteğinin tutarı 1.178.799.137 TL şeklinde olmuştur. 2017-2018 eğitim öğretim döneminin %35 oranında birinci taksiti, 305.128 adet talebeye 425.351.073,00TL tutarında eğitim ve öğretim desteği dağıtılmıştır. Eğitim öğretim desteği alanına dahil olmayan, mezun öğrenciler ile okul ya da kurum değişikliği yapan ya da nakli gerçekleşen talebelerin bu değişikliklerinin ardından eğitim öğretim desteğine yeni dahil olan talebelerle beraber 2017-2018 eğitim öğretim döneminde hala 305.128 adet talebeye yardım sağlanılmaktadır. 2018 senesinde de eğitim öğretim desteği yardımları aynı şekilde yapılacaktır (MEB, 2018: 129).

Özel öğretim kurumlarının eğitim ücretleriyle eğitim öğretim desteği göz önüne alındığında, orta-üst gelir düzeyindeki öğrencilerin haricinde bu desteklere başvurma olasılığı epey azdır. Yani potansiyel olarak özel öğretim kurumlarını tercih edecek olanlarla eğitim öğretim desteği ile bu potansiyeli yakalamaya çalışanlar arasındaki fark bu oranı düşürmektedir (Büyükcın ve Biçer, 2016: 362).

3.3.7.2. Özel Destek Eğitim Hizmetleri

Görebilme, ortopedi sorunu, duyabilme, dil ve konuşabilme, ses sorunları, zihin ve ruh gibi konularda engele sahip olan kişilerden, özel eğitim değerlendirme kurullarınca destek eğitimi sağlanması gerekli bulunanların eğitim masrafları, sosyal güvenliği olup olmaması göz önünde bulundurulmaksızın 1 Haziran 2006 gününden Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine bu konuyla ilgili verilen ödenekten sağlanılmaktadır (Cavkaytar, 2017: 5).

Tablo 62: Özel Destek Eğitimi Kapsamında Kurum Öğrenci Sayıları ve Ödenek Tahsis Miktarları

Yıllar	Kurum Sayısı	Öğrenci Sayısı	Ödenen Tutar (TL)
2006	995	115.601	263.187.188
2007	1.587	181.878	684.710.016
2008	1.795	205831	830.961.427
2009	1.686	216.106	862.663.787
2010	1.647	223.920	906.720.974
2011	1.657	240.679	1.122.236.610
2012	1.748	255.848	1.263.384.975
2013	1.738	262.906	1.407.051.750
2014	1.878	289.085	1.496.413.034
2015	1.934	312.617	1.673.614.633
2016	2.030	332.344	2.100.607.782,00
2017	2.196	360.288	2.447.285.253,00
Toplam			15.058.837.429,00

Kaynak: MEB, 2018: 129-130

2017 senesinde özel eğitim kurumları ile özel eğitim ve iyileştirme merkezlerinde engele sahip kişilere sağlanan destek eğitiminin bütçeden gerçekleştirilecek bölümü; katma değer vergisi dahil olmamak üzere kişisel eğitim amacıyla aylık olarak 509 TL tutarında, grupça eğitimi amacıyla 143 TL tutarında kararlaştırılmıştır (MEB, 2018: 129).

Tablo 63: Özel Destek Eğitim Ödenek Tablosu (2017 yılı 12 ay)

Ay ve Yıl	Kurum Sayısı	Faydalanan Öğrenci Miktarı	Ödenek Tutarı
2017- 1.ay	2047	336.275	196.359.348,00
2.ay	2064	340.424	198.979.705,00
3.ay	2083	344.684	202.132.892,00
4.ay	2094	346.068	202.519.663,00
5.ay	2104	349.131	204.685.072,00
6.ay	2108	349.062	204.880.570,00
7.ay	2117	3347.473	204.186.964,00
8.ay	2143	349.041	205.013.927,00
9.ay	2157	349.680	203.333.184,00
10.ay	2163	353.722	205.867.241,00
11.ay	2179	358.731	209.367.752,00
12.ay	2196	360.288	209.958.935,00
Toplam			2.447.285.253,00

Kaynak: MEB, 2018: 13

Özel eğitim ve iyileştirme merkezleri ve özel eğitim kurumlarında eğitim alan talebeler için özel destek eğitim yardımları sağlanmaktadır. Bu kapsamda, 2017 senesinin her bir ayın ayrı ayrı ödenek tutarlarını görebileceğimiz tablo yukarıdaki gibidir. (MEB, 2018: 130).

Gelişmiş ülkelerde bütün eğitim kurumlarında “okullarına günün birinde engelli bir öğrenci gelebilir” fikrinden yola çıkarak hazır bulunma gerekliliği olduğundan engelli talebelerin uygun koşulları daha kolay sağlanılmaktadır. Türkiye’de son zamanlarda özel eğitim kurumlarında sadece fiziksel şartların oluşturulmaya çalışıldığı, sosyal ve psikolojik durum yönüyle gerekenin olmasından uzak kalındığı söylenebilmektedir. İlâveten özel eğitime ihtiyacı olan çoğu öğrencinin eğitiminde şahsi özel araçları kullanma gerekliliği bulunmaktadır (Braille tablet ve daktilo, uzun baston, şahsi ve grup işitme cihazları vb.). Özel eğitim kurumlarında bu giderler kamu bütçesinden giderilmektedir. Fakat tek bir fon kaynağı yeterli olmaktan uzaktır. Bu sebeple yeni fon kaynakları bulunmalı ve fon giderleri bir plan içinde kurumlarla koordinasyonlu bir çalışmayla gerçekleştirilmelidir (Akçamete, 1998: 204). Özel gereksinim duyan kişiler de normal kişiler gibi gereksinimlerini en iyi biçimde karşılayacak eğitim hizmetlerinden faydalanma hakkına sahiptir (Batu vd., 2004: 33).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm diğer gelişmekte olan ülkeler gibi Türkiye’de de yoksulluk çok önemli bir sosyo ekonomik meseledir. TÜİK’ in yaptığı araştırmada, fert başına eşdeğer medyan gelirin %50’sine bakılarak belirlenen yoksulluk sınırına (Tablo 11) göre nüfusun %13,5’luk kısmı yoksulluk riski içerisinde. Ortaya çıkan bu tablo, Türkiye’nin yoksullukla mücadele için etkin bir politikayı uygulamaya geçirmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye’de sosyal yardım hizmetlerini gerçekleştiren kamu kuruluşları; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu’dur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yardım uygulamaları; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile gerçekleştirdiği yardımların yanında, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile yoksul ailelerin çocukları veya kimsesiz çocukların da bakım ve eğitimleri ile ilgilenmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün yardım uygulamaları; aşevi ve kuru gıda yardımı hizmetleri, muhtaç aylığı, burs hizmeti, yabancı uyruklu fakir ve garip hastaların tedavi ettirilmesi başlıkları altında toplanmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı ile Kredi ve Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu yardım uygulamaları ise; kendi kuralları dahilinde öğrencileri burs hizmeti vermektir. Ayrıca devletin kendi tercihleri dışında işsiz kalan kişilerin toplumdan dışlanmamaları ve yeni bir iş arama sürecini kolay atlatabilmeleri için işsizlik sigortası adı altında yaptığı yardımın da önemi çok büyüktür. KOSGEB destekleri ile devlet, iş hayatına atılmak isteyen girişimcilere çok büyük teşvikler vermekte olup, birçok proje ve uygulamayı maddi olarak desteklemektedir. Bu destekler herkese açık olmakla birlikte, kadınların iş hayatında daha aktif olabilmelerini yönlendirmek amaçlı, kadınların hem maddi hem manevi destekleri erkeklere nazaran daha fazladır.

Ülkemizde sosyal yardım konusunda en geniş paya sahip SYDV, yoksul kişilere yardımlar sağlayarak, toplumsal kalkınma ve refahın artmasına destek olmak amacıyla, sosyal yardımlara sağlanan fon tutarı 2016 senesinde 32.000.000, bu kaynağın GSYİH içerisindeki oranı ise %1.45’tir. Bu tutar 2015 senesinde 25.828.578 TL iken gerçekleştirilen sosyal yardımların GSYİH içerisindeki oranı ise %1.33 şeklinde görülmektedir. 2000 yılından bu yana bakıldığı zaman, her geçen yıl bir önceki yıla göre tutarı ve oranı artış göstermektedir. Diğer taraftan, yoksul insanlara sosyal yardım sağlayan Polonya, Slovenya, Slovakya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Estonya, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerde bu payın GSYİH’ larının %0,1 ile %0,5’i arasında oluştuğunu düşünürsek, Türkiye’de yapılan sosyal yardım politikalarının ne kadar önemli olduğunu da görebilmekteyiz.

Transfer harcamaları gelir paylaşımını doğrudan etkileyebilmektedir. Gelişmiş ülkelere baktığımızda transfer harcamalarının bütçe içerisindeki yerinin %20 ve daha üzeri olduğunu görebilmekteyiz. Bu oran Türkiye’de %11 (Tablo 13) civarındadır. Ayrıca gelişmiş ülkelerdeki bu oranın içerisinde faiz ödemeleri dahil değilken, sadece cari transferler ve sermaye transferlerini barındırırken; Türkiye’deki durum 2. Dünya Savaşı sonrası başlayan borçlanma alışkanlıkları ile günümüze kadar devam eden bir borç silsilesini de bu orana dahil etmiş durumdadır. Dolayısıyla transfer ödemeleri oranı içerisindeki borç faizleri çıkınca kalan kısım çok daha az ve esnek bir durumdadır.

Borç faiz harcamalarının toplam bütçe içindeki oranının yükselmesi, bütçedeki dengeyi büyük oranda bozarak, bütçe kaynaklarından önemli bir bölümünün faiz ödemelerine aktarılmasına neden olmaktadır. Faiz ödemelerinin bütçe içerisindeki oranı %8.9 (Tablo 13) iken, bu oranın seneler itibariyle sürekli artan bir transfer harcaması türü olduğu görülmektedir. Transfer harcamaları içerisindeki bu ödemelerin konjonktürden bağımsız bir şekilde esnek bir yapıda olmadığını, borç faiz ödemeleri dışındaki tüm transfer harcamalarının ise konjonktürle birlikte değişken olduğunu söyleyebiliriz.

Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de yapılan kamu transfer harcamalarının etkisi kısa dönemde tartışmalı bir durumda iken, uzun vadede yoksulluk sınırındaki halkın sorunlarına çare olabileceği söylenilebilir. Zira kamu harcamaları etkisini uzun vadede göstermektedir. Bu etkiyi görebilmek için, cari harcamaların değil de beşeri sermaye veya istihdam politikalarının gerekliliğinin yanında, bu uygulamaların köklü reformlarla da güçlendirilmesinin zarurieti bilinmelidir.

2000 yılından bu yana baktığımızda, sosyal devlet olabilmenin bir koşulu olan transfer harcamalarının gelir dağılımını iyileştirmede etkisinin olduğunu fakat gelişmiş ülkelerle karşılaştığımız zaman olması gereken noktaya varamadığımızı görebilmekteyiz. Özellikle 2007 yılından günümüze kadarki süreci karşılaştığımızda (Tablo 9), gelir paylaşımının her yıl daha iyi durumda olduğunu ve olumlu gelişmeler yaşandığını söyleyebiliriz. Fakat hala %20’lik dilim ile %80’lik dilim arasındaki farkın 7,5 kat olması durumu, OECD ortalamasının 5,5 olduğu göz önünde bulundurulduğunda gelir paylaşımı yönünden henüz varılması gereken noktada olmadığımızı göstermektedir. Buradan yola çıkarak, transfer giderlerinde sadece harcamaya yönelik uygulamaların yeterli olmadığı, diğer ekonomik araçlar ile gelir dağılımını daha dengeleyici politikaların da uygulanması gerektiği ortadadır.

Türkiye’de yoksullukla mücadeleye yönelik en büyük eksiklik, yoksulluk çizgisinin altında bulunan kesim için, yoksulluklarının asıl sebeplerine inen bir bilgi birikiminin olmamasıdır. Yoksullukla mücadelenin etkin olmasının en kritik noktası yoksulluğun sebeplerinin ayrıntılı bir

biçimde araştırılıp, gözlemlenip, gruplandırılmasıdır. Dolayısıyla bu data sağlanmadan etkili bir mücadele söz konusu değildir.

Sosyal transfer harcamalarını gerçekleştiren kurum ve kuruluşlar düzenli olarak denetlenmeli iken, bu denetimler gerçekleştirilen tüm işlemleri takip edip hatalı yönlerini görebilmek odaklı olmalıdır. Bunun yanında sadece bu işlemleri yapan kurum ve kuruluşlar değil, yardımların sağlandığı birey veya haneler de denetlenmelidir. Yoksulluk sınırının altında veya gelir düzeyi düşük olan kişilerin eğitim ve bilinçlendirilmesi sağlanmalı, yoksulluğun kuşaktan kuşağa aktarılmasının önüne geçilmelidir.

Yoksullukla mücadelede konusunda, yalnızca makroekonomik uygulamalarla birlikte kesin bir netice elde etmek çok güçtür. Çünkü ülke içerisinde ekonomiye ayak uyduramayacak seviyede eğitimsiz ve sağlık imkanlarından mahrum kalmış nüfus yoğunluğu bulunmaktadır. Bu durumda da bir başarı elde edebilmek için yoksulluğun tabanına inilmeli, mesleki eğitimler, iş edinilebilme yeteneği, para kazanabilme, kazanılan parayı değerlendirebilme, sağlıklı yaşam koşulları, toplum içerisinde yer edinebilme gibi konular üzerinde ciddi bir şekilde durulması gerektiği unutulmamalıdır. Yalnızca sağlanan yardımlar ve borçlarla istenilen seviyeye hiçbir zaman gelinemeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Günümüzde eskiye nazaran azalmış olmakla birlikte hala etkisini gösteren kadın ve çocuk yoksulluğunun daha iyi durumlara getirilmesi gerektiğini, kadınların evlerinde ya da işyerlerinde işgücü oluşabilmesi için belediyelerin aktif ve etkili projeler sunması gerekmektedir. Daha geniş bir açıdan bakıldığında ise devletin bu konu ile alakalı uygulamalarla kadınların istihdamını arttıracak politikalar üretmesi gereklidir. Çocuklar için ise, eğitime aktarılan yardımların GSYH içerisindeki oranı artırılmalı, okul dönemindeki bütün çocukların, temel eğitimden faydalanabilmeleri için ihtiyaç duyulan altyapı sağlanmalı, eğitimdeki kalite artırılmalıdır. Bilhassa okul dönemindeki kız çocuklarını temel eğitim haklarından mahrum bırakmamalı, eğitimdeki cinsiyet eşitliği oturtulmalıdır. Beşeri sermayenin kalkınmadaki öneminin çok büyük olmasından dolayı eğitim ve sağlık hizmetlerine bütçede gereği kadar yer ayırılmalıdır.

Yoksulluğa kadercı bir yaklaşımla bakan, yoksulluk içerisinde olan aile ve kişilere dönük olarak eğitimler verilmeli, bu kişilerin bilinçlenip topluma tekrar kazandırılması adına psikolog, sosyal hizmet uzmanları ve iktisatçılar ile beraber düzenli ve etkin çalışmalar yapılmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ABİGEM (2007), **Kadın Girişimciler İçin Strateji**, <http://www.kobi.org.tr/index.php/-gelitirme/abgemler> (10.04.2019).
- Acaroğlu, Hakan (2005), **Üretim İçinde Beşeri Sermayenin Payı: Türkiye İlleri İtibarı İle Beşeri Sermayenin Kalkınma Etkisinin Ölçülmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Agarwal, Bina (2005), “Çocukların Esenliği ve Annenin Mülkü”, **Unicef**, Panel 2. 3.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (t.y.), **Aile Yardımları**, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/aile-yardimlari> (02.03.2019).
- _____, **Eğitim Yardımları**, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/egitim-yardimlari> (02.03.2019).
- _____, **Engellilere Yönelik Yardımlar**, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/engellilere-yonelik-yardimlar> (02.03.2019).
- _____, **Özel Amaçlı Yardımlar**, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/ozel-amacli-yardimlar> (02.03.2019).
- _____, **Sağlık Yardımları**, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/saglik-yardimlari> (02.03.2019).
- _____, **Yabancılar Yönelik Yardımlar**, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/yabancilara-yonelik-yardimlar> (02.03.2019).
- _____, (2019), (AÇSPB), **Yıllık Faaliyet Raporları**, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/raporlar/yillik-faaliyet-raporlari/> (03. 03. 2019).
- Ak, Muammer (2016), “Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk”, **Uluslar Arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, 54, 296-306.
- Akbulut, Hale (2013), **Transfer Harcamaları ve Büyüme İlişkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Dinamik Panel Veri Analizi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçamete, Gönül (1998), “Türkiye’de Özel Eğitim”, **Anadolu Üniversitesi**, 197-208.
- Akpınar, Mahmut vd. (2012), “Sosyal Yardımların Yerel Düzeyde Sunulması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Uluslar arası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, 4(3), 21-28.

- Aktan, Coşkun Can (2001), **Hastalığın Adı: Gelir Yoksulluğu**, <http://www.canaktan.org/ekonomi/ekonomik-hastaliklar/hastaliklar/gelir-yoksulluk.htm> (20.03.2016).
- _____ (2002), “Global Ekonomik Krizler ve Yoksulluk”, **Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayını**, 19-20.
- _____ (2002), “Yoksulluk Sorununun Nedenleri ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri”, **Yoksullukla Mücadele Stratejileri, Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları**, 551-561.
- Aktan, Coşkun Can ve Vural, İstiklal Yaşar (2002), “Yoksullukla Mücadeleye Yönelik Öneriler”, **Ankara, Hak-İş Konfederasyonu Yayını**, 16.
- Akyüz, Ferhat (2002), **1980 Sonrası Dönemde Türkiye’deki Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Yoksulluğun Boyutlarını Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altay, Asuman (2007), “Küreselleşen Yoksulluk Olgusunun Önlenmesinde Mikro Finansman Yaklaşımı”, **Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi**, 44 (510), 57-67.
- Altay, Asuman ve Pazarlıoğlu, M. Vedat (2007), “Uluslar arası Rekabet Gücünde Beşeri Sermaye: Ekonometrik Yaklaşım”, **Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Dergisi**, 9 (12), 96-108.
- Altun, Özgür (2011), **Türkiye’de Uygulanan Yoksullukla Mücadele Programları ve Etkinlikleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altuntaş, H. Tarık (2016), **Girişimcilik Destek Programlarının Aktif İstihdam Politikası Üzerindeki Etkinliği: KOSGEB Yeni Girişimcilik Programı Örneği ve TR21 Analizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alomaliye.com: Güncel Mevzuat ve Ekonomi (2017), “**İşsizlik Sigortasından Yararlanma Şartları**”, <http://www.alomaliye.com/2017/04/15/issizlik-sigortasindan-yararlanma-sartlari/> (14.10.2018).
- Aras, Adem (2012), **Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Sakarya İli Kentsel Alan Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arpacioğlu, Özge ve Metin, Yıldırım (2011), “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, 4(2), 60-76.
- Arpacioğlu, Özge (2012), **Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Arslan, D. Ali (2010), “Kırsal Türkiye’de Değişmeyen Tek Şey Yoksulluk: 17 Yıl Öncesi ve Sonrası ile Ankara- Güdül Kavaközü Köyü”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, 7(2), 374-426.
- Arslan, Askeri vd. (2002), “Kriz ve Sosyal Refah”, **TCMB** (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası), 17, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/askeriaslan.htm> (27.02.2016).
- Atasever, Pelin (2010), **1980 Sonrası Türkiye’de Uygulanan Para Politikalarının Yoksulluk Sürecine Yansıması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Autor, David ve Acemoğlu, Daron (2011), “Skills, Tasks and Technologies: Implications for Employment and Earnings”, **Handbook of Labour Economics**, 4b, 1043-1171, <https://economics.mit.edu/files/7006> (13.8.2018).
- Avcı, Nabi (2014), **2015 Yılı Bütçe Sunuşu TBMM Genel Kurulu**, T.C Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.
- Aydın, Baki (2012), **Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredinin Türkiye Uygulamasının Ekonomik Açından Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Elif (2016), **Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri: Bartın İli Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Üzerine İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Aydın, Mehmet Sadık vd. (2017), “Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımında Adaleti Sağlamadaki Rolü”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, 61, 475-487.
- Aydın, Ufuk ve Demirkaya, Seher (2017),”Çalışma Yaşamında Aile Dostu İş Hukuku Uygulamaları”, **İş ve Hayat Dergisi**, 72-104.
- Ayvalı, Mesut (2017), **Gini Katsayısı Nedir?**, <http://www.bireyselyatirimci.com/gini-katsayisi-nedir/> (06.05.2019).
- Ayyıldız (Sayın), Ebru (2005), “Konsolide Bütçeden Kamu İktisadi Teşebbüslerine Yapılan Transferler (1995-2004)”, **Sayıştay Dergisi**, 59, 89-118.
- Bağdadioğlu, Enis (2003), “Yoksullukla Mücadeleye Yaklaşımlar”, **Sosyal Hizmetler Sempozyumu 2003**, Yoksulluk ve Sosyal Hizmetler, Antalya.
- Bahar, Hilal Sürücü (2015), **Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları (Konya İli Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bal, Erdi (2018), **Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Barrientos ve Dejong (2006), "Reducing Child Poverty with Cash Transfers: A Sure Thing?", **Development Policy Review**, 24(5), 537-552.
- Başlevent, Cem (2015), "Sosyal Yardımlar", **İktisat ve Toplum**, 53, 37-41.
- Batu, Sema vd. (2004), "Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi**, 5(2), 33-50.
- Begg, David vd. (1997), **Economics**, 5th Ed., The McGraw-Hill Companies, Madrid.
- Beken, Hikmet Gülçin (2006), **Yoksulluk Olgusuna Kavramsal Bir Bakış**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Berkman, Kerem (2008), **Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bıçkı, Doğan (2011), "Türkiye Kırsalında Yoksulluk Sorunu: Çanakkale Kocalar Köyü Örneği", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 3(1), 161-180.
- Biçerli, M. Kemal (2010), Sosyal Girişimcilik ve İstihdam, Senem Besler (Ed.), **Sosyal Girişimcilik**, 1. Baskı içinde (93-116), Beta Yayınları, İstanbul.
- Bird, Kate ve Pratt Nicola (2004), "Fracture Points in Social Policies for Chronic Poverty Reduction", **CPRC (Chronic Poverty Research Centre) Working Paper**, 47, 1-52.
- Blackwood, D. L. Ve Lynch, R.G. (1994), "The Measurement of Inequality and Poverty: A Policy Maker's Guide to the Literature", **World Development**, 22(4), 567-578.
- Bolayır, Serap (2007), **Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Yoksulluk (Sivas İli Örneği)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Borjas, J. George (2004), **Labor Economics**, 3rd Ed., McGraw-Hill, New York.
- Bourguignon, François (2004), "The Poverty-Growth-Inequality Triangle, The World Bank", **The Indian Council for Research on International Economic Relations**, 1-35.
- Brochier, Herbert ve Tabatoni, Pierre (1978), **Mali İktisat**, (Çev. Adnan Erdaş), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Maliye Enstitü Yayınları, Nr. 303, İstanbul.
- Buchanan, M. James (1986), **Bütçe Açıklarının Ekonomik Sonuçları**, (Çev. Mustafa Ali Sarılı), Journal of Public Finance and Public Choice, 3.
- _____ (1999), **Kamu Borçlanması**, (Çev. Haluk Tandırcıoğlu), Maliye Yazıları, 63.
- Burki, Shahid Javed (2000), "The World Bank In A "Globalizing" World", **Notes for a Talk at the Commonwealth Secretariat-IMF-World Bank Conference on Developing Countries and Global Financial System**, 1-9.

- Burns, J. (2005), "Social Assistance, Gender and the Aged in South Africa", **Feminist Economics**, 11(2).
- Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü (BÜMKO) (2018), **2018 Bütçesine Genel Bakış**, <https://www.bumko.gov.tr/TR,8114/2018-butcesine-genel-bakis.html> (26.04.2019).
- _____ (2019), **Ocak 2019 Bütçe Gerçekleşmeleri**, <https://www.bumko.gov.tr/TR,8621/ocak.html> (10.05.2019).
- Büyükcın, Tufan ve Biçer, Mustafa (2016), "Refah Devleti Uygulamalarının Değişen Perspektifinde 2000 Sonrası Dönemde Türkiye'de Kamu Eğitim Harcamalarının Değerlendirilmesi", **Maliye Sempozyumu**, 353- 382.
- Canan, Sibel (2017), **Yoksulluk Göç İlişkisi: Yüksekova Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cavkaytar, Atilla (2017), "Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim", İbrahim H. Diken (Ed.), **Özel Eğitime Gereksinim Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim**, 14. Baskı içinde (3-29), Vadi Grup Ciltevi A.Ş., Ankara.
- Cennet, Bedia (2010), **Yoksulluk ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadelede Sosyal Politika Uygulamaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ceren, Adem (2013), **Kentsel Yoksullukla Mücadelede Kamu Kurumları ve Sivil Toplum Kuruluşları'nın Rolü: Adıyaman Kent Yoksulları Üzerinde Bir Alan Araştırması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coleman, S. James vd. (1979), "Equality of Educational Opportunity", **This Week's Citation Classic**, 18, 300.
- Cord, Louise vd. (2003), "When I Use A Word...' Pro-Poor Growth And Poverty Reduction" , **The World Bank**, Washington, D.C.
- Cömertler, Necmiye (2011), **Türkiye'de İşgücü Piyasasının Yapısı Yoksulluk ve Ekonomik Büyüme**, Adnan Menderes Üniversitesi, <http://docplayer.biz.tr/50403421-Turkiye-de-iscucu-piyasasinin-yapisi-yoksulluk-ve-ekonomik-buyume-yrd-doc-dr-necmiye-comertler-1.html> (19.02.2018).
- CPRC (Chronic Poverty Research Centre) (2006), **The Chronic Poverty Report 2004-05**, Manchester.
- Craig, David ve Porter, Doug (2003), "Poverty Reduction Strategy Papers: A New Convergence", **World Development**, 31(1), 53-69.
- Çalışkan, Şadan vd. (2013), "Türkiye'de Eğitim- Ekonomik Büyüme İlişkisi 1923-2011 (Kantitatif Bir Yaklaşım)", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, 11(21), 29-48.

- Çapan, Gökhan (2006), **Türkiye’de Transfer Harcamaları ve KİT’lere Bütçeden Yapılan Transferler**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çetinkaya, Kayalı Tuba (2014), “Kısa Çalışma ve Kısa Çalışma Ödeneği”, **Ankara Barosu Dergisi**, 4, 415-474.
- Çınar, Hazal (2015), **2000-2012 Döneminde Türkiye’de Yoksulluk ve Gelir Dağılımındaki Eşitsizlik Sorunsalı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dansuk, Ercan (1997), **Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi ve Sosyo-Ekonomik Yapılarla İlişkisi**, DPT Uzmanlık Tezleri, 2, <http://ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/dansuke/yoksullu.pdf> (05.06.2018).
- Demircan, Esra (2007), “Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Kamu Kesimin Rolü: Devlet Bütçesi İçinde Sosyal Transferlerin Payı”, **IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiriler Kitabı**, 255-275.
- Demirci, Emin Yaşar (2003), “Yoksulluğun Tüketilmesi”, Yoksulluk Sempozyumu, **Deniz Feneri Derneği**, İstanbul.
- Deynekli, Adnan (2009), “Aciz Hali ve İflasın İşçi Alacaklarının Tahsiline Etkisi”, **Ankara Baro Dergisi**, 67 (2), 43-47.
- Dodurka, Berra Zeynep (2014), “Türkiye’de Merkezi Devlet Eliyle Yapılan Sosyal Yardımlar Çalışma Raporu”, **Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Çalışma Raporu**, İstanbul.
- Doğan, Eda (2014), **Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi**, Uzmanlık Tezi, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Yayın, 2880.
- Doğruyol, Cengizhan (2012), **Kamu Maliyesi, Bütçe ve Borçlanma**, 6. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2000), **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, DPT Yayınları, Ankara.
- _____ (2001), **Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Yayınları, Nr. 2599, Ankara.
- _____ (2007), **Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)**, DPT Yayınları, Nr. 26215, Ankara.
- DİSK (Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu) (2010), **DİSK-AR: Asgari Ücret Yoksulluk Sınırı Karşısında Yüzde 5 Eridi**, <https://disk.org.tr/2010/10/disk-ar-asgari-ucret-yoksulluk-siniri-karsisinda-yuzde-5-eridi/> (20.05.2018).
- Duran, Mahmut (1985), **Kamu İktisadi Teşebbüsleri Ekonomisi**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Durgun, Özlem (2011), “Türkiye’de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme”, **Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi**, 6(1), 143-154.
- Durğun, Arif (2018), “Türkiye’de Aile İçi Sorunlara Yönelik Sosyal Politikalar ve Şiddetin Önlenmesi”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(1), 1-12.
- Ege, Tayfur (2018), “Bölgesindeki KOBİ’lerin Kurumsallaşma Sürecinde KOSGEB Desteklerinin Rolü”, **International Journal Entrepreneurship and Management Inquiries Dergisi**, 2(3), 233-246.
- Eğilmez, A. Mahfi (1997), **IMF Dünya Bankası ve Türkiye**, Creative Yayıncılık, İstanbul.
- Erdem, Metin vd. (2016), **Kamu Maliyesi**, 13. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Erdoğan, M. Mustafa (2009), “Beşeri Gelişme Perspektifinden Türkiye’de Kamu Eğitim ve Sağlık Harcamaları”, Nergis Mütevellioğlu vd. (Ed.), **Uluslar Arası Sosyal Haklar Sempozyumu**, 1. Baskı içinde (324-337), Belediye-İş Sendikası Yayını, Ankara.
- Erginay, Akif (1979), **Kamu Maliyesi**, 7. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Erol, Nihal (2006), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersel, Birsen (1999), **Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası**, Dilek Ofset Matbaacılık, İstanbul.
- Eryıldız, Fatma Gül (2015), **Ulusal ve Yerel Düzeyde Yoksulluk Azaltma Stratejileri: İstanbul’da Sosyal Yardım Uygulamaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eryurt, Mehmet Ali ve Koç, İsmet (2009), “Yoksulluk ve Çocuk Ölümlülüğü: Hane Halkı Refah Düzeyinin Çocuk Ölümlülüğü Üzerindeki Etkisi”, **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, 52, 113-121.
- Es, Muharrem ve Şengül, Ramazan (2007), “Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Gebze Örneği”, **İCANAS 38 Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi**, 353-374.
- Esenyel, Caner ve Torun, Gamze (2010), “Şartlı Nakit Transferi Yardım Programı: Türkiye’deki Şartlı Eğitim, Şartlı Sağlık Yardımı Uygulamaları”, Mahmut Kardaş (Ed.), **Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler**, 2. Baskı içinde (363-381), SYDGM Yayınları, Ankara.
- Farrell, Helen ve Aherne, Caitlin (2003), “Women And Poverty, National Women’s Council Of Ireland”, **Nwci Factsheet**, 2 (1), 1-27.
- Foster, James ve Sen, Amartya (1997), **On Economic Inequality**, 4th Ed., Clarendon Press, Oxford.

- Förster, F. Michael (1994), "Measurement of Low Incomes and Poverty in a Perspective of International Comparisons", **Labour Market and Social Policy Occasional Papers**, 14, 1-50.
- Gedikoğlu, Gülbahar (2015), **Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele: Biga Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Genç, Öner (2010), **Uluslar Arası Ekonomik Kuruluşların Yoksullukla Mücadele Stratejileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Göksu, Ali (2009), **Küreselleşmenin Yoksulluk Boyutu: Türkiye Örneği (1980-2006)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Görücü, İbrahim (2009), "Türk Çalışma Mevzuatında Ücret Garanti Fonu ve Uygulamaları", **Kamu-İş**, 10(4), 85-103.
- Griffin, Penny (2006), "The World Bank", **New Political Economy**, 11(4), 571-581, https://www.researchgate.net/profile/Penny_Griffin/publication/263589891_The_World_Bank/links/563fedb808ae45b5d28d3516/The-World-Bank.pdf?origin=publication_detail (17.04.2018).
- Gülçubuk, Bülent vd. (2003), **Tarımda İstihdam Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Kırsal Yoksulluk**, 1-26, http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/8cac9d33aad44bb_ek.pdf?tipi=14&sube (06. 02. 2018).
- Güllü, Kenan ve Kuşderci, Sabiha (2011), "Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumunun Verdiği Hizmetlerin Üniversite Öğrencileri Tarafından Algılanması: Sivas Yurtkur Örneği", **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 185-209.
- Gündoğan, Naci (2008), "Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele" , **Ankara Sanayi Odası**, Ocak/ Şubat, 42-56.
- Güneş, Sadık (2010), **Sosyal Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü: Türkiye’de Kamusal Sosyal Yardım Alanlarının Yardım Algısı ve Yoksulluk Kültürü Araştırması**, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Nr. 144, Ankara.
- Gürer, Alper (2010), **Dünyada ve Türkiye’de Küreselleşme ve Yoksulluk Süreci**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güvenç, Murat (2000), "Yoksulluk (Bölgesel Gelişme ve Kırsal Yoksulluk- Kent Yoksulluğu)", A.Halis Akder ve Murat Güvenç (Ko.), **TESEV (Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı) Yayınları**, Nr. 21, İstanbul, 91-93.
- Hamermesh, S.Daniel (1992), "Unemployment Insurance for Developing Countries", **The World Bank Population and Human Resources Department**, Washington.

- Haughton, Jonathan ve Khandker, Shahidur (2009), **Handbook on Poverty and Inequality**, The World Bank, Nr. 48338, Washington.
- Hazman, Gülsüm Gürler (2010), “Kentsel Yoksulluk Sorunu ve Belediyelerin Rolü”, **Türk İdare Dergisi**, 467, 135-152.
- HDR (Human Development Reports), **Gender Development Index** <http://hdr.undp.org/en/composite/GDI#c> (14.04.2018).
- Heald, D. ve McLeod, A. (2002), “Public Expenditure, Constitutional Law”, **The Laws of Scotland’s: Stair Memorial Encyclopaedia**, Edinburgh.
- Howitt, Peter (2005), “Health, Human Capital and Economic Growth: A Schumpeterian Perspective”, Guillem Lopez-casasnova vd. (Ed.), **Health and Economic Growth: Findings and Policy Implications**, içinde (19-40), MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Hull, Katy (2009), “Understanding the Relationship between Economic Growth, Employment and Poverty Reduction”, **OECD**, 69-94.
- Hünler, Arın (2005), **Yoksullukla Mücadele-Yoksulluk Yönetimi Ayırımında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu**, Seminer Çalışması, Ankara Üniversitesi.
- Iqbal, Farrukh (2006), “Sustaining Gains in Poverty Reduction and Human Development in the Middle East and North Africa”, **Orientations in Development Series**, 1-106.
- İlman, Tarık (2014), **Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Fonlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İslam, Rizwanul (2004), “The Nexus of Economic Growth, Employment and Poverty Reduction: An Empirical Analysis”, **Issues in Employment and Poverty, Discussion Paper**, 14, 1-33 http://ilo.int/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/documents/publication/wcms_120690.pdf (14.08.2018).
- Işık Erol, Sevgi (2014), “Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünün Yoksullara Yönelik Sosyal Politikaları: Van Örneği”, **Journal of Life Economics**, 2, 149-170.
- IMF Fact Sheet (2009), **IMF ve Dünya Bankası**, 20431, 1-3, Washington, D.C., <https://www.imf.org/external/np/exr/facts/tur/imfwbt.pdf> (18.09.2018).
- İncedal, Sümer (2013), **Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları**, Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- İlkay, Salih Çağrı (2013), **Beşeri Sermaye ve Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnalçık, Halil (2019), Vakıf Medeniyeti, **Vakıflar Dergisi**, 245-247.

- İNSAMER (İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi) (2018), **Küresel Adaletsizlik Dünya Yoksulluk ve Eşitsizlik Raporu**, https://insamer.com/tr/kuresel-adaletsizlik-dunya-yoksulluk-ve-esitsizlik-raporu-2018_1682.html (25.06.2019).
- İnsel, Ahmet (2005), “Yoksulluk, Dışlanma ve STK’lar”, **Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi**, 6, 1-19.
- İŞKUR (2018), **İşsizlik Sigortası Fonu Bülteni**, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, <http://www.alomaliye.com/wp-content/uploads/2019/01/aralik-2018-issizlik-fonu.pdf> (02.03.2019).
- Jesuit, David ve Smeeding, Timothy (2002), “Poverty Levels in the Developed World”, **Luxembourg Income Study Working Paper Series**, 321, 1-13.
- Kabasakal, Mehmet (1998), “Türkiye’de Yoksulluk, Sosyo- Ekonomik Politikalar ve Sivil Toplum”, **Sivil Toplum Kuruluşları Diyalogu**, 31-35.
- Kabasakal, Öner (1995), “Gelir Dağılımını Düzenleyen Bir Araç Olarak Negatif Gelir Vergisi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, 6, 183-188
- Kakwani, Nanak ve Pernia, M. Ernesto (2000), “What is Pro-poor Growth?”, **Asian Development Review Series**, 18(1), 1-16.
- Kalaycı, Cem (2016), **Türkiye’de Transfer Harcamalarının Gelişimi ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalaycıoğlu, Sibel ve Çelik, Kezban (2010), “Yoksulluğun Eğitim Çıktıları Üzerine Etkisi ve/veya Düşük Eğitim Düzeylerinin Yoksulluk Üzerine Etkileri: Eğitimden Yola Çıkarak Daha Bütüncül Bir Yoksulluk Yaklaşımı Önerisi”, Mahmut Kardaş vd. (Ed.), **Uluslar Arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler**, 2. Baskı içinde (185-195), SYDGM Yayınları, Ankara.
- Kale, Hüseyin Tancan (2007), **Bölgesel Yoksulluk ve Farklaştırılmış Politika Önerileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kalkınma Bakanlığı (2014), **Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)**, Resmi Gazete, Ankara.
- Kan, Pınar (2011), **Fakirlikle Mücadelede Kamu Politikaları Ve Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kanbur, R. ve Vines, D. (2000), “The World Bank and Poverty Reduction: Past, Present and Future”, **The World Bank: Structure and Policies**, Cambridge University Press, Cambridge, 87-107.

- Karaçay, Habib ve Varol, Çiğdem (2016), “Sosyo-Ekonomik Kalkınmada Fiziki, Beşeri ve Sosyal Sermaye Yatırımları: Vakıflar Genel Müdürlüğü Örneği”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**.
- Karagül, Mehmet (2003), “Beşeri Sermayenin Ekonomik Büyümeyle İlişkisi ve Etkin Kullanımı”, **Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5, 79-90.
- Karakoyun, İlhan (2012), “Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları”, **Bölgesel Kalkınma Dergisi**, 2(3), 21-25.
- Karayılmazlar, Ekrem (2006), “Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk ve Eğitim”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 24(2), 205-227.
- Karlık, Sadık Rıdvan (t.y.), “IMF Programının Türkiye ve AB İlişkilerine Etkisi”, **Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, <https://akademik.anadolu.edu.tr/otonus/makaleler> (24.08.2018).
- Kavak, Merve (2018), **Kredi ve Yurtlar Kurumu’na Bağlı Yurtlarda Kalan Üniversiteli Gençlerin İhtiyaçları ve Uyum Sorunları: Bir Nitel Araştırma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Aktaş Gülhan (2007), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Gelir Dağılımı, Yoksulluk ve Sosyal politikaların Evrimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, Safiye (2002), “Dünya Bankası ve Türkiye”, **Sayıştay Dergisi**, 46-47, 3-42.
- Kaya, Zeynep (2011), **Türkiye’de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kepenek, Yakup ve Yentürk, Nurhan (2001), **Türkiye Ekonomisi**, 12. Baskı, Remzi Kitabevi, Nr. 99, İstanbul.
- Kesgin, Bedrettin (2011), “Çalışma Yaşamında Değişen Yoksulluk: Çalışan Yoksullar”, **İş Ahlak Dergisi**, 4(7), 65-75.
- Khan, Azizur Rahman (2007), “Growth, Employment and Poverty: An Analysis of the Vital Nexus Based on Some Recent UNDP and ILO/ SIDA Studies”, **UN Department of Economic and Social Affairs (DESA) Working Papers**, 49, 1-43.
- Kılıç, Emel (2019), “Sosyal ve Ekonomik Destek (SED): Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetlerinden Yardım Talebi Vakası Üzerine İnceleme”, **Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi**, 6 (72), 13-16.
- Kim, S. Kwan (1997), “Income Distribution and Poverty: An Interregional Comparison”, **World Development**, 25(11), 1909-1924.

- Koray, Meryem (2007), “Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak...”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 4, 19-56.
- Korukçuoğlu, Diler (2012), **Yoksulluk Sorunsalı Ekseninde Türkiye’deki İşgücü Piyasalarına Bakış ve “Çalışan Yoksul” Olgusunun Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- KYGM (Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü) (2017), **Faaliyet Raporu**, <http://yurtkur.gsb.gov.tr/Sayfalar/2428/2422/faaliyet-raporlari.aspx> (05.06.2019).
- Lipton, Michael (2005), “Can Small Farmers Survive, Prosper, or be the Key Channel to Cut Mass Poverty?”, **Journal of Agricultural and Development Economics**, 3(1), 58-85.
- Mayer, E. Susan (2003), “What Money Can’t Buy: Family Income and Children’s Life Changes”, Dalton Conley (Ed.), **Wealth and Poverty in America**, The University of Chicago Press, Chicago.
- McMahon, W. Walter (1982), **Externalities in Education**, 1.st Ed., University of Illinois Press, Urbana-Champaign.
- Messkoub, Mahmood (2008), “Economic Growth, Employment and Poverty in the Middle East and North Africa”, **International Labour Office Employment Sector**, 19, 1-34, <http://www.ilo.org/public/english/employment/download/wpaper/wp19.pdf> (20.06.2018).
- Meyer, D. Bruce ve Sullivan X. James (2009), “Five Decades of Consumption and Income Poverty”, **NBER Working Paper Series**, 14827, 1-79.
- Milanovic, Branko (2005), “Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys”, **The World Bank Economic Review**, 19 (1), 21-44.
- Mutlu, Sevda (2014), “KOSGEB’in Uygulamalı Girişimcilik Sertifikası Eğitimi Kurslarına Katılan Kursiyerlerin Girişimcilik Potansiyelleri ve Eğilimleri”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 9(1).
- Mutluer, M. Kamil vd. (2013), **Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Nadaroğlu, Halil (1998), **Kamu Maliyesi Teorisi**, 10. Baskı, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Namal, Mete Kaan vd. (2018), “KOSGEB Girişimcilik Programı: Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Akademik Hassasiyetler**, 5(9), 93-110.
- Narayan, Deepa (1999), “Bonds and Bridges: Social Capital and Poverty”, **Policy Research Working Paper Series, The World Bank**, 2167, 1-43.
- Odabaşı, Ferhat (2010), **Yoksullukla Mücadelede İstihdamın Rolü**, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

- Ortakaya, Ahmet Fatih (2010), **ŞNT Programı İçin Yapılan Başvuruların Zaman Serileri ile Modellenmesi**, SYDMG Yayınları, Ankara.
- Öncel, Türkan (1982), “Gelirin Yeniden Dağılım Politikası Aracı Olarak: Negatif Gelir Vergisi”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları İstanbul Üniversitesi Yayınları**, 28, 1-14.
- Önder, Harun ve Şenses, Fikret (2006), “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluk Düşüncesi”, **İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar: Prof. Dr. Kemali Saybaşılı’ ya Armağan**, 1. Baskı içinde (1-29), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Önder, İzzettin (2004), “Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, **Toplum ve Hekim**, 19 (1), 19-22.
- Ören, Kenan vd. (2012), “Kadınların Yoksullukla Mücadele Aracı Mikro Kredi: Deneyimler Üzerinden Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 26(2), 313-338.
- Öz, Cihan Selek ve Yıldırım, Sinem (2009), “Türkiye’de Kentsel Yoksullukla Mücadelede Sosyal Belediyeciliğin Rolü”, **Uluslar Arası Sosyal Haklar Sempozyumu**, 453-463, <http://www.sosyalhaklar.net/2009/bildiri/oz.pdf> (14.09.2018).
- Özbilen, Şevki (2010), **Kamu Maliyesi**, 1. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Özdemir, Arpacıoğlu Özge (2018), **Yoksullukla Mücadelede Kamu Kurumu ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, Bilge Kağan (2010), Sosyal Girişimcilik ve Sürdürülebilir Kalkınma, Senem Besler (Ed.), **Sosyal Girişimcilik**, 1. Baskı içinde (93-116), Beta Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, Yücesan Gamze ve Kutlu, Denizcan (2010), “Türkiye’de Sosyal Yardımlar: İktisadi, Siyasi ve Kültürel Yapılar Üzerine Bir Çözümleme”, Mahmut Kardaş (Ed.), **Uluslar arası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler**, 2. Baskı içinde (363-381), SYDGM Yayınları, Ankara.
- Özen, Ahmet (2002), **Türkiye’de Transfer Harcamalarının Bütçe Açıkları Üzerindeki Etkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, Esin (2003), “Kalkınma- Yoksulluk İkilemi ve Türkiye”, **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, 5(1), <https://www.isguc.org/?p=article&id=44&cilt=5&sayi=1&yil=2003> (17.11.2017).
- Öztürk, Ahmet Turan (2005), “Türkiye’de Kırsal Kesim Yoksulluğunun Sebepleri ve Çözüm Önerileri”, **Toplum ve Sosyal Hizmet**, 16(1), 85.
- Öztürk, Mustafa ve Çetin, Başak Işıl (2009), “Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar”, **Journal of Yaşar Univesity**, 3 (11), 2661-2698.

- Öztürk, Şinasi (2008), “Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları”, **Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 1(5), 605-634.
- Öztürk, Nazım (2016), **Kamu Maliyesi**, 3. Baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- Özyakışır, Deniz (2011), “Beşeri Sermayenin Ekonomik Kalkınma Sürecindeki Rolü: Teorik Bir Değerlendirme”, **Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi**, 6(1), 46-71.
- Pattillo, Catherine vd. (2005), “Sustaining Growth Accelerations and Pro-Poor Growth in Africa”, **IMF Working Paper**, 5(195), 1-67.
- Paul, Satya (1989), “A Model of Constructing the Poverty Line,” **Journal of Development Economics**, 30, 129-144.
- Pehlivan, Muhammed Seyid (2009), **Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği**, Yayınlanmamış Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Perry, E. Guillermo vd. (2006), “Poverty Reduction and Growth: Virtuous and Vicious Circles”, **The World Bank**, Washington, D.C.
- Pınar, Abuzer (2014), **Kamu Maliyesi ve Maliye Politikası**, 11. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Pigou, Arthur Cecil (1928), **A Study in Public Finance**, Macmillan and Co., Limited, London.
- _____ (1947), **A Study in Public Finance**, 3rd Ed., Macmillan and Co., Limited, London.
- Pogge, Thomas (2002), **Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları**, (Çev. Güneş Kömürçüleri), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Prud’Homme, Nicole (2004), **Children in new family structures: Changes in family structures in the world and adaptation of family policies**, Beijing.
- Rakıcı, Cemil (2008), **Gelir Dağılımının Düzenlenmesinde Gelir Vergisinin Rolü: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Rakıcı, Cemil ve Vural, Tarık (2011), “Asgari Ücret Üzerindeki Toplam Vergi Yüğü ve Asgari Ücret Tutarının Anlamı”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, 3(2), 57-68.
- Rao, C. H. Hanumantha (1992), “Integrating Poverty Alleviation Programmes with Development Strategies- Indian Experience”, **Economic and Political Weekly**, 27(48), 2603-2608
- Ravallion, Martin (1996), “Pro-Poor Growth: A Primer”, **World Bank Policy Research Working Paper**, 3242, 1-28.
- Recep, Seymen (2004), **İktisatçılar İçin Sosyal Siyaset**, Der Yayınları, Nr. 377, İstanbul.
- Samson, M. vd. (2004), “The Social and Economic Impact of South Africa’s Social Security System”, **Economic Policy Research Institute**, Cape Town.

- Samson, M. (2009), "Social Cash Transfers and Pro-Poor Growth" P. Jacquet ve R. Krech (Ed.), **Promoting Pro-Poor Growth: Social Protection**, (43-59), OECD, Paris.
- Sapancalı, Faruk (2005), "Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri", **Çalışma ve Toplum**, 2(6), 51-105.
- Schultz, W. Theodore (1961), "Investment in Human Capital", **The American Economic Review**, 51, 1-17.
- Sen, Amartya (1976), "Poverty: An Ordinal Approach To Measurement", **The Econometric Society**, 44(2), 219-231.
- _____ (1979), "Issues In The Measurement Of Poverty", **The Scandinavian Journal of Economics**, 285-307.
- _____ (2004), **Özgürlükle Kalkınma**, (Çev. Yavuz Alogan), 1. Baskı, Ayrıntı Yayınları, Nr. 422, İstanbul.
- Sındır, Kamil Okyay (2005), **Kırsal Yoksulluk ve Tarımda İstihdam**, 1-6 <https://slidex.tips/download/kirsal-yoksulluk-ve-tarimda-isthdam> (18.12.2017).
- Smith, Richard (2001), "Countering Child Poverty", **BMJ (British Medical Journal)**, 322, 1137-1138.
- Songül, Sallan Gül ve Kaya, Eylem (2010), "Yetişkin Eğitimi ve Yoksulluk", **Yeniden İmece, Üç Aylık Eğitim, Bilim Sanat ve Kültür Dergisi**, 27,49-51.
- Sözer, Ali Nazım (1994), **Türkiye'de Sosyal Hukuk**, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Stern, Nicholas (2001), "A Strategy for Development", **The World Bank**, Washington.
- Stiglitz, Joseph (2000), "Development Thinking At The Millenium", B. Pleskovic ve N. Stern (Ed.), **Annual World Bank Canterance on Development Economics**, içinde (1-28), The World Bank, Washigton D.C.
- Suarez-Orozco, Marcelo M. ve Qin-Hilliard, Desirée Baolian (2004), "Globalization: Culture and Education in New Millenium", **University of California Press and Ross Institute**, 1-275.
- Susam, Nazan (2016), **Kamu Maliyesi**, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- Şahin, Hüseyin (1998), **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu**, 5. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Şeker, Sırma Demir ve Hacımahmutoğlu Hande (2010), Sosyal Yardım Yararlanıcılarına Özel İstihdam Hizmetlerinin Geliştirilmesi, Mahmut Kardaş (Ed.), **Uluslar arası Yoksulluk Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler**, 2. Baskı içinde (233-249), SYDGM Yayınları, Ankara.

- Şengür, Mehmet (2011), **Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikası Aracı Olarak Mikro Kredi (Eskişehir Grameen Bank Analizi)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şengür, Mehmet ve Taban, Sami (2012), “Yoksullukla Mücadele Stratejisi Olarak Mikro Kredi Uygulaması: Eskişehir İli Örneği”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 59-89.
- Şenses, Fikret (2002), “Nöbetleşe Yoksulluk: Sultanbeyli Örneği (Kitap Eleştirisi)”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 3-4 (21), 485-493.
- _____ (2006), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk**, 4. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, Hilal (2012), **Türkiye’de 1980 Sonrası Süreçte Sosyal Devlet ve Yoksullukla Mücadele**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, Ferhat (2016), Türkiye İçin Bir Aile Sigortası Model Önerisi, **Sosyal Güvence Dergisi**, 5(9), 102-139.
- Taban, Sami ve Kar, Muhsin (2004), “Beşeri Sermaye ve Kalkınma”, Taban, Sami ve Kar, Muhsin (Ed.), **Kalkınma Ekonomisi: Seçme Konular**, 1. Baskı içinde (279-297), Ekin Kitabevi, Bursa.
- Takayama, Noriyuki (1979), “Poverty, Income, Inequality, and Their Measures: Professor Sen’s Axiomatic Approach Reconsidered”, **Econometrica**, 47(3), 747-759.
- Taşçı, Faruk (2009), “Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, 57, 481-514.
- Taşkesti, Rukiye (2006), **Türkiye’de Kamu Transfer Harcamalarının Ekonomi İçindeki Yeri ve Önemi: 1995-2005**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekeli, İlhan (2000), “Kent Yoksulluğu ve Modernite’ nin Bu Soruya Yaklaşım Seçenekleri Üzerine”, Akder, A.Halis ve Güvenç, Murat (Ed.), **Devlet Reformu: Yoksulluk**, (139-161), TESEV Yayınları, İstanbul.
- Tekpınar, Turan (2013), **Transfer Harcamaları ve Gelir Dağılımı İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Temelli, Sezai (2012), “Finansal İtme ve Türkiye Ekonomisi”, **Journal of Political Sciences**, 1(14), 75-81.
- Temiz, Hasan Ejder (2008), “Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri”, **Çalışma ve Toplum Dergisi**, 2(17), 61-100.

- The World Bank (2019), **Türkiye Ekonomik İzleme Raporu: İstikrarı Sağlamak**, <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey/publication/turkey-economic-monitor-steadying-the-ship> (06.03.2019).
- Topçuoğlu, Atasü Reyhan (2013), “Sosyal Haklar Piyasalaşır mı? Çocuk Hakları ve Kadın Emeğinin Kesişiminde Türkiye’de Kreşler”, **Sosyal Haklar Uluslar arası Sempozyumu**, 281-292.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2013), **Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, 2012**, 13659, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13659> (26.03.2018).
- _____ (2014), **Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2013**, 16083, (15.03.2017).
- _____ (2017), **İstatistiklerle Kadın, 2016**, 24643, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24643> (21.07.2018).
- _____ (2017), **Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri**, 1068, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068 (21.07.2018).
- Tuna, Yılmaz (1995), **İşsizlik Sigortasının Yapısı, Sosyal ve Ekonomik Etkileri**, Uzmanlık Tezi, DPT, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü.
- Türk, İsmail (1999), **Kamu Maliyesi**, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Türk, Tuğba (2014), **2000 Sonrası Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türker, M. Tuba (2000), **İktisadi Büyümede Beşeri Sermaye ve Türkiye’nin Kalkınma Sürecinde Beşeri Sermayenin Gelişimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusoy, Tülay (2017), “Bir Sosyal Koruma Olarak İş Kanunu’nda Gebe ve Yeni Doğum Yapan Kadın Çalışanlara Yönelik İzinler ve Kısmi Süreli Çalışma Hakkı Üzerine Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, **Çalışma ve Toplum**, 2, 741-766.
- Ulutaş, Ünlütürk Çağla (2017), Türkiye Refah Rejiminin Dönüşüm Sürecinde Sosyal Yardım Sistemi, **Emek Araştırma Dergisi**, 8(12), 27-48.
- UNDP (Published for the United Nations Development Programme) (1990), **Human Development Report 1990**, Oxford University Press, Oxford.
- _____ (2013), **Human Development Report 2013**, New York.
- _____ (2018), **Human Development Report**, <http://hdr.undp.org/en/2018-update> (04.03.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, **Açlığa Son**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-2-zero-hunger.html> (06.03.2019).

- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, **Eşitsizliklerin Azaltılması**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-10-reduced-inequalities.html> (06.03.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, **İnsana Yakınsır İş ve Ekonomik Büyüme**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-8-decent-work-and-economic-growth.html> (06.03.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma, **Nitelikli Eğitim**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-4-quality-education.html> (06.03.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, **Sağlıklı Bireyler**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-3-good-health-and-well-being.html> (06.03.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, **Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-9-industry-innovation-and-infrastructure.html> (03.06.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-11-sustainable-cities-and-communities.html> (06.03.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma, **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-5-gender-equality.html> (06.03.2019).
- _____ (2019), Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, **Yoksulluğa Son**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html> (06.03.2019).
- UNICEF (United Nations International Children's Emergency Fund) (2005), **Dünya Çocuklarının Durumu**, Ankara.
- _____ (2007), **Promoting the Rights of Children with Disabilities**, Innocenti Digest, No. 13, New York.
- Uysal, Yaşar (1997), **Bölüşüm İlişkileri Ve Bu İlişkilerin Düzenlenmesinde Etkili Olabilecek İktisat Politikalarının Değerlendirilmesi -Türkiye Örneği-**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uzun, Ayşe Meral (2003), "Yoksulluk Olgusu ve Dünya Bankası", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4(2), 155-173.
- Ünsal, Fatma (2002), "Toplumsal Barışın Korunması Bağlamında Kent Yoksulluğunun Çağdaş Kentsel Dinamikler Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyum: Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama**, 55-64, Ankara.

- Üsküdar, Rıza (2008), Türkiye’de Kentsel Yoksulluk, <http://blog.milliyet.com.tr/turkiye-de-kentsel-yoksulluk/Blog/?BlogNo=118376> (02.05.2019).
- Üstün, Nejat (2007), **Sivas’ta Yoksulluk**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Wagle, Udaya (2002), “Rethinking Poverty: Definition and Measurement”, **UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)**, 171, 155-165.
- Warr, Peter G. (2000), “Targeting Poverty” , **Asian-Pacific Economic Literature**, 14(1), 4
- UNDP (Published for the United Nations Development Programme) (1997), **Human Development Report 1997**, Oxford University Press, Oxford.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü, **Faaliyet Raporu 2018**, https://www.vgm.gov.tr/Documents/_2018%20YILI%20C4%B0DARE%20FAAL%20C4%B0YET%20RAPORU.pdf (09.03.2019).
- WDR (World Development Report) (1990), **Poverty**, Oxford University, Oxford.
- ____ (2019), **The Changing Nature of Work**, The World Bank, Washington.
- Weiss, Andrew (1983), “A Sorting-cum-Learning Model of Education”, **The Journal of Political Economy**, 91(3), 420-442.
- WFP Türkiye (2016), Sosyal Uyum Yardım (SUY) Programı’na Dair Sıkça Sorulan Sorular, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/52813> (15.06.2019).
- World Poverty Clock, 2019, **View Every Country**, <https://worldpoverty.io/index.html> (09.04.2019).
- Yates, D. Michael (2004), “Poverty and Inequality in the Global Economy”, **Monthly Review**, 55(9), 37-48.
- Yazıcı, Hasan Işık (2017), **Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkileri: Köprübaşı İlçesi Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Avrasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazılıtaş, Nihat (2002), “Türk Toplum Hayatında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmanın Tarihi Temellerine Bir Bakış”, **Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi**, 5, 164-171.
- Yılmaz, Nurcan (2014), **Türkiye’de Yoksulluk Sorunu: 2002-2012 Dönemine İlişkin Ekonometrik Bir Analiz**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yumuşak, İbrahim Güran ve Bilen, Mahmut (2000), “Gelir Dağılımı-Beşeri Sermaye İlişkisi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme”, **K.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), 77-96.

- Yumuşak, İbrahim Güran ve Yıldırım, Durmuş Çağrı (2009), “Sağlık Harcamaları İktisadi Büyüme İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme”, **The Journal of Knowledge Economy & Knowledge Management**, 4, 57-70.
- Yurdakul, Funda (2010), “Amartya Sen’in Yoksulluk Üzerine Düşünceleri ve Sen Yoksulluk İndeksi: Türkiye Uygulaması”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, 5 (3), 293-303.
- Yurttagüler, Laden (2010), “Yoksullukla Mücadelede STK’ların Rolü: Hizmet Verme ve Sosyal Hak Anlayışı Arasındaki Gerilim”, Pınar Uyan Semerci (Ed.), **İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk**, 2. Baskı içinde (71-92), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Yüce, Mehmet ve Özbek, Mehmet Ferhat (2006), “Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Yoksulluk Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, 10, 493-512.
- Yüksekol, Erhan (2012), “Genç İstihdamı Sorunları”, **Bölgesel Kalkınma Dergisi**, 2(3), 36-38.
- Zeytinoğlu, Emin (2012), “Çalışma Barışına Katkısı Olabilecek Bir Sistem: Esneklik”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(22), 157-175.
- Zhumabekova, Nurzat (2016), **Geçiş Ekonomili Ülkelerin Büyümesinde Beşeri Sermayelerin Rolü: Orta Asya Ülkeleri Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZGEÇMİŞ

Çiğdem BAYSAL 25.06.1985 tarihinde AKSARAY İli'nde doğdu. 1996 yılında Emlak Kredi İlköğretim Okulu'nun ilkokul kısmını, 1999 yılında ise ortaokul kısmını bitirmiş olup 2003 yılında Hazım Kulak Anadolu Lisesi'nden mezun olmuştur. 2005 yılında yükseköğretime başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi Maliye Bölümü'nü 2009 yılında bitirmiştir.

BAYSAL, bekâr olup İngilizce bilmektedir.

